

КИЇВСЬКИЙ ІНСТИТУТ
БІЗНЕСУ та ТЕХНОЛОГІЙ

ВІСНИК

СПЕЦІАЛЬНИЙ ВИПУСК

№2(36)2018

**КИЇВСЬКИЙ ІНСТИТУТ
БІЗНЕСУ та ТЕХНОЛОГІЙ**
04078, м. Київ,
пр. Зоряний, 1/5
(044) 430 15 77, 353 42 42
info@kibit.edu.ua

РЕКТОР: ЯКОВЛЕВА Олена Вячеславівна
— доктор філософських наук, професор
РІК ЗАСНУВАННЯ — 1961
РІВЕНЬ АКРЕДИТАЦІЇ — III, IV

ШКОЛА БІЗНЕСУ KIBIT
Відкрита у 2004 році.
Надає повний обсяг
послуг з бізнес-освіти.

www.kibit.edu.ua

Ліцензія АЕ № 458744
від 5.08.2014 р.

ФІЛІЇ KIBIT:

ВІННИЦЬКА ФІЛІЯ
21022, вул. Зулінського, 31/46
тел.: 8 (0432) 69 32 62;
8 (0432) 63 06 77
e-mail: info_vn@kibit.edu.ua

ЖИТОМИРСЬКА ФІЛІЯ
10029, вул. Комерційна, 2а
тел.: 8 (0412) 44 84 07;
8 (0412) 48-24-50
e-mail: info_gt@kibit.edu.ua

УМАНСЬКА ФІЛІЯ
20300, пров. Тихий, 2
тел.: 8 (04744) 4 28 20;
8 (04744) 3 50 44
e-mail: info_ym@kibit.edu.ua

РІВНІ ПІДГОТОВКИ:

- МОЛОДШИЙ СПЕЦІАЛІСТ
- БАКАЛАВР
- МАГІСТР
- МВА
- ДРУГА ВИЩА ОСВІТА

Диплом бакалавра, магістра державного зразка. Студенти проходять практику у державних та комерційних установах. Працює служба працевлаштування студентів. Здійснюється стажування студентів за кордоном. На запрошення інституту лекції читають професори з провідних Університетів Західної Європи.

СПЕЦІАЛЬНОСТІ:

- 073 МЕНЕДЖМЕНТ
- 123 КОМП'ЮТЕРНА ІНЖЕНЕРІЯ
- 072 ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ
- 071 ОБЛІК ТА ОПОДАТКУВАННЯ
- 053 ПСИХОЛОГІЯ
- 231 СОЦІАЛЬНА РОБОТА

МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНА БАЗА

власні навчальні приміщення,
комп'ютерні класи, доступ до Інтернет,
бібліотека, читальний зал,
власна поліграфічна база

ПРОФЕСОРСЬКО-ВИКЛАДАЦЬКИЙ СКЛАД:

висококваліфіковані фахівці
(професори, доценти,
спеціалісти-практики)

ФОРМИ НАВЧАННЯ:

денна, заочна

КИЇВСЬКИЙ ІНСТИТУТ БІЗНЕСУ ТА ТЕХНОЛОГІЙ

ВІСНИК

Випуск № 2 (36)

Київ
Видавництво КІБіТ
2018

*Висловлюємо подяку президенту Київського інституту бізнесу та технологій
Яковлевій Ірині Іванівні за підтримку видання*

У цьому випуску “Вісника” опубліковано тези та матеріали доповідей
XXII Міжнародної науково-практичної конференції КІБіТ “Студент-дослідник-фахівець”
(24 травня 2018 р., м. Київ)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

ЯКОВЛЕВА О. В., *д-р філос. наук, ректор КІБіТ – голова редколегії*
ЯЗИНІНА Р. О., *канд. екон. наук., д-р географ. наук – відповідальний секретар*
БОЙЧЕНКО М. І., *д-р філос. наук*
ГОЛУБКА С. М., *д-р екон. наук*
ГРУШЕВСЬКА С. А., *д-р філос. наук*
ЗАГАРНИЦЬКА І. І., *д-р філос. наук*
НИКИФОРУК О. І., *д-р екон. наук*
ПШЕНІНА Т. І., *д-р екон. наук*
ТКАЧ Т. В., *д-р психол. наук*
ШКІЛЬ С. О., *д-р філос. наук*
ТЕРЕХОВА Л. В., *канд. філос. наук – відповідальний секретар*
КУЛИКОВИЧ В. І., *канд. філол. наук*
ГРИДКОВЕЦЬ Л. М., *канд. психол. наук*
ДУБРАВСЬКА Н. М., *канд. психол. наук*
ІГНАТЕНКО О. В., *канд. психол. наук*
КУШНІР О. Я., *канд. філос. наук*
МЕЛЬНІК Н. Ю., *канд. психол. наук*
САУХ І. В., *канд. екон. наук*
СТАВИЦЬКИЙ О. В., *канд. екон. наук*
ЧЕРНЯХОВИЧ І. А., *канд. екон. наук*
БОРИСЕНКО О. В., *бізнес-тренер*
ІВАНОВА І. М., *директор коледжу КІБіТ*

Відповідальні за випуск: **ЯЗИНІНА Р. О.**, *канд. екон. наук, д-р географ. наук;*
ТЕРЕХОВА Л. В., *канд. філос. наук*

Вісник Київського інституту бізнесу та технологій
№ 2 (36) 2018 р.

Видається з 2004 р.

Свідоцтво про державну реєстрацію
В Держкомітеті телебачення і радіомовлення
серія КВ № 8801 від 01.06.2004

Засновник: ПВНЗ “КІБіТ” ТОВ

Затверджено до друку Вченою Радою
Київського інституту Бізнесу та технологій
Протокол № 9 від 26.04.2018 року

Тираж 500

Адреса редакції:
04078, м. Київ, пр. Зоряний 1/5
Телефон для довідок: 8-044-430-32-64

Видавець – ПВНЗ “Київський інститут
бізнесу та технологій” ТОВ
04078, м. Київ, пр. Зоряний 1/5
Телефон для довідок: 8-044-430-32-64
e-mail: vestnik@kibit.edu.ua

За достовірність інформації в публікаціях
відповідальність несуть автори статей.

ПСИХОЛОГІЯ: ПРАКТИЧНІ ТА ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

УДК 316.454:159.923.2

БАБЕНКО А. М.,
БУЛАВІНОВ А. Б.,
КУЗНЕЦОВА О. Ю.,
НАЗАРЧУК М. В.,
ХРАПАЧЕВСЬКА В. О.

Наук. керівник: *Шкретієнко Л. П.*

КІБІТ, м. Київ

ПРОБЛЕМА ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖОСОБИСТІСНИХ СТОСУНКІВ У СТУДЕНТСЬКОМУ КОЛЕКТИВІ

Актуальність проблеми дослідження міжособистісних стосунків серед студентської молоді зумовлена збільшенням інтересу до активного студентського життя в умовах сучасності. На формування стосунків впливає соціум, близьке оточення, друзі, знайомі, колектив тощо. Міжособистісні стосунки у психолого-педагогічній літературі розглядають як відносини, що складаються в житті між дітьми, студентами, колегами, іншими людьми.

Міжособистісні стосунки досліджували такі вчені: В. М'ясищев, О. Леонт'єв, Я. Коломинський, М. Обозов. Взаємини у малих групах та колективах розглядали Л. Уманський, А. Лутошкін), питання міжособистісної взаємодії у педагогічному процесі – І. Бех, І. Зязюна, М. Ратко. Поняття формування морально-психологічного клімату аналізував В. Богданов, місце лідера в міжособистісних взаєминах – Р. Кричевський та ін.

Міжособистісні відносини – суб'єктивно пережиті взаємозв'язки між людьми, що об'єктивно проявляються в характері та способах взаємного впливу людей у ході спільної діяльності та спілкування. Система установок, орієнтації, очікуванні, стереотипів та інших деспозицій, через які люди сприймають і оточують одне одного. Ці деспозиції опосередковуються змістом, цілями, цінностями й орієнтацією спільної діяльності і виступають основою формування суспільно-психологічного клімату в колективі [3, с. 51].

Саме поняття «міжособистісні відносини» акцентує увагу на емоційному та чуттєвому аспекті спільної діяльності, комунікації між людьми і вводить фактор часу в аналіз спілкування. Вони формуються у різних соціальних прошарках завдяки взаємодії один з одним. Стосунки – це процес безпосереднього або опосередкованого впливу об'єктів (суб'єктів) один на одного, що породжує їхню взаємну обумовленість і зв'язок. Головну особ-

ливість взаємодії становить причинна обумовленість, коли кожна з взаємодіючих сторін виступає як причина іншої, і як наслідок одночасного зворотного впливу протилежної сторони, що визначає розвиток об'єктів та їхніх структур [2, с. 27].

Міжособистісні стосунки в студентському колективі мають свою особливість. Їх характер може бути багатостороннім і суперечливим. У студентів виявляється безліч різноманітних ситуацій, що відбуваються на поведінці, діях, вчинках, самопочутті та настрої не тільки того чи іншого члена групи, але і всієї групи в цілому, на її згуртованості й результатах діяльності. Виділяють декілька стадій формування міжособистісних стосунків у студентському колективі [1, с. 113-117]:

Адаптація студента в колективі. Перш ніж реалізувати свою потребу проявити себе як особистість, він повинен засвоїти діючі в групі норми й опанувати прийоми й засоби діяльності, якими володіють всі інші її члени. Через це у нього виникає об'єктивна необхідність «бути таким, як усі», що досягається за рахунок втрати тих чи інших індивідуальних рис [3].

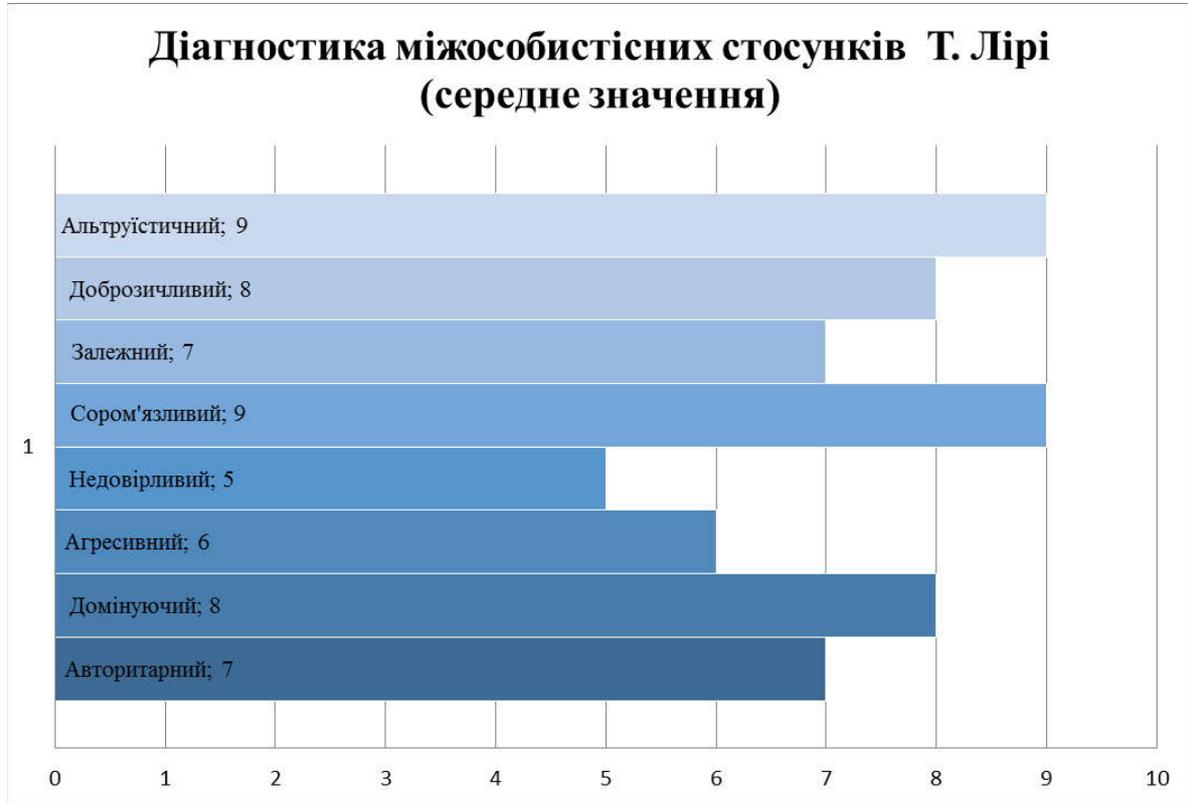
Індивідуалізація. Полягає в загостренні протиріч між досягнутим результатом адаптації (тим, що студент став «таким, як усі») і потребою студента в максимальному прояві себе як неповторної особистості, яка має свою індивідуальність, яка при цьому не задовольняється. Студент прагне до пошуку себе, а саме вираження свого «Я», своєї індивідуальності.

Інтеграція особистості в групі: студент зберігає тільки ті індивідуальні риси, які відповідають необхідності й потребам групового розвитку, а також власній потребі здійснити значний внесок у життя групи. Група при цьому певною мірою змінює свої групові норми, вбираючи особистісні риси студента, що визнаються групою як вагомими для її розвитку.

Так відбуваються взаємні перетворення особистості та групи [3].

Під час проведення діагностики міжособистісних стосунків за Т. Лірі, було обрано 20 студентів

(11 дівчат і 9 хлопців) 2-го курсу факультету психології Київського Інститут Бізнесу і Технологій, за результатами побудована наступна діаграма засобами MS Excel :

Таким чином, з метою покращення міжособистісних стосунків у студентському колективі нами було підбрано тренінгові ігри та вправи на зниження сором'язливості та невпевненості в собі. Це такі вправи як: «Я реальний – я ідеальний», «Мої досягнення» та «Розкажи про себе», з метою набуття впевненості в собі, у своїх силах та вміннях відстоювати свою позицію, говорити «ні».

ЛІТЕРАТУРА

1. Карплюк С. О. Проблема соціальних взаємин в студентських колективах академічних груп вищих навчальних закладів

/ С.О. Карплюк // Науковий пошук молодих дослідників: Зб. наук. пр. / За ред. В.М.Єремєєвої. – Вип. 2. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2005. – С. 113-117.

2. Ломов Б. Ф. Общение: понятие, формы / Б. Ф. Ломов // Психологический журнал. –2002. – № 6. – С. 26-27.

3. Лугова М. С. Оптимізація міжособистісних стосунків студентської молоді / Мирослава Сергіївна Лугова // Психологія : науковий журнал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://medpsychology.pp.ua/optimizatsija-studentskyh-stosunkiv>.

4. Психологічний тлумачний словник найсучасніших термінів. – Х. : Прапор, 2009. – С. 51.

УДК 123.1+ 316.623

БРИЖНИК В. М., канд філос. наук

Університет Грінченка, м. Київ

ГЕНЕЗА АВТОРИТАРНОЇ ВЛАДИ ЯК ОДНА З ТЕМ ГУМАНІСТИЧНОГО ПСИХОАНАЛІЗУ ЕРІХА ФРОМА

Перед залученням до дослідницької, соціально-теоретичної роботи в Інституті соціальних досліджень, теоретичні здобутки якого пізніше отримали назву «критична теорія суспільства» («Франкфуртська школа»), який розпочав свою діяльність при університеті міста Франкфурта-на-Майні після закінчення Першої світової війни, Еріх Фром, один із чільних представників цієї теоретично лівої (неомарксистської) школи німецької соціальної філософії, здобув серйозний фаховий досвід психоаналітика, працюючи з людьми, яким була потрібна допомога кваліфікованого спеціаліста. Свій професійний досвід, як результат практики психоаналітика, Фром пізніше застосував під час активної співпраці з «Часописом соціальних досліджень», друкованим органом Інституту соціальних досліджень (ІСД), роботою якого, як і названого часопису, керував Макс Горкгаймер, ідейний лідер Франкфуртської школи. Ідейно спираючись на антропологічну складову досліджень засновника теоретичного психоаналізу Зигмунда Фрейда, твори якого, як і Карла Маркса, засновника теорії історичного матеріалізму, безпосередньо вплинули на формування його власних антропологічних і соціально-теоретичних переконань [1, с.193], Фром опублікував декілька своїх робіт, ідейним змістом яких були результати його наукових досліджень і міркувань, у «Часописі соціальних досліджень», перший номер якого вийшов у друк 1932 року. Варто зазначити, що одним із завдань довоєнної роботи співробітників ІСД була неомарксистська критика тієї теорії, котра як допоміжний, ідейний чинник впливав на практику тодішнього «буржуазного суспільства».

Ранні роботи Фрома можна охарактеризувати дослідженнями, які були спрямовані на вирішення таких проблем:

формулювання засад нової «психоаналітичної характеріології», яка могла надавати цілком об'єктивне, позбавлене впливу ідеології буржуазного суспільства, соціально-психологічне знання про людину як індивідуума, існування котрої зумовлене впливом як ідеології, так і практики названого суспільства (стаття «Психоаналітична характеріологія та її значення для соціальної психології» (1932);

визначення нової, неофрейдистської методології соціально-психологічних досліджень, що мають здійснитись теоретичною завадою поширенню в суспільстві впливу тієї соціальної ідеології, котра як «база» продукує політичну авторитарну ідеологію

(«надбудову») – (стаття «Про методу та завдання аналітичної соціальної психології» (1932);

критика теорії, як дегуманізованої, котра здатна негативно даватися взнаки природному функціонуванню інституту сімейного, передусім материнського виховання, яка також може відбутись ідейним опертям для ідеології німецького нацизму, що тоді розпочав своє владне охоплення тодішньої Німеччини («Робота Роберта Бріфо про материнське право» (1933);

розгляд невротичної поведінки людини як особистості, котра перебуває під тиском аморальної дегуманізованої раціональності буржуазного суспільства (стаття «Відчуття безсилля» (1937), також і розгляд поведінки тієї людини, що зумовлено впливом елементів несвідомого, яка названу владу має.

Останню тему Фром розкрив у роботі, яку він додав як «соціально-психологічну частину» до збірки «Студії про авторитет і сім'ю» (1936) [3], соціально-теоретичного проекту, що мав ідейний зв'язок із теоретичною педагогікою, який здійснили М. Горкгаймер, Г. Маркузе, інші дослідники та співробітники ІСД. Це спільне дослідження франкфуртські філософи опублікували вже в еміграції, після свого переїзду до Сполучених Штатів через отримання нацистами влади над Німеччиною.

«Часопис соціальних досліджень», останні номери якого були надруковані вже в Нью-Йорку, припинив свою діяльність 1941 р. У цей рік Фром, також перебуваючи в США, опублікував свій перший твір, завдяки якому він отримав визнання серед інтелектуалів. Ця робота мала назву «Втеча від свободи». У цьому дослідженні франкфуртський учений здійснив ґрунтовний, логічно-послідовний соціально-теоретичний аналіз множини тих психологічних і соціально-психологічних чинників, «продуктів соціальних процесів», що зумовили прихід до влади в Європі фашистів. Такими чинниками він назвав: свідому відмову окремої людини від зусиль щодо реалізації в суспільстві власної свободи й визначив це явище «втечею від свободи», яке породжує страх цієї людини перед тягарем свободи й самовідповідальності за себе; виховний вплив на міську культуру північних європейців дегуманізованих протестантських доктрин як історичних попередників і майбутніх ідеологічних продуцентів влади буржуазного суспільства, такий вплив, який знищував у людині її віру в себе, породжуючи її особисту безсилля щодо аморальності соціальної влади; саму

соціальну систему капіталістичного суспільства як монополістичного, який елімінує особисту волю людини й перетворює її, соціально ізолювавши, на слухняного прислужника будь-якої влади. Тим самим, на переконання Фрома, монополістичний капіталізм готує прихід до політичної влади фашистів. Також Фром розглянув психологічні механізми як передумови реалізації в суспільстві авторитарної влади, якій сприяє невротична поведінка людини, котра прагне позбутися тягара власної свободи. Він зауважив такі механізми: мазохистські та садистські схильності владної, авторитарної особистості, що мають характер саморуйнування, нівелюючи її самість; ірраціональне прагнення влади однієї людини над іншою, що має ознаки дії хворої психіки; відсутність у людини, яка має «авторитарний характер» будь-яких ознак власного сумління, а отже й особистої моральності, що реалізується у вигляді хижацького ставлення до іншої, звісно, слабшої людини; заміщення природних бажань псевдобажаннями, а також утрата відчуття себе як особистості й виникнення псевдоособистості як фальшивого образу.

Аналізуючи німецький нацизм як соціальне явище, Фром розглянув і пояснив феномен самоотождолення представників різних соціальних прошарків з adeptами цієї політичної ідеології. На його переконання, нацистська ідеологія, з її пропагандистською машиною, а також політична практика її прихильників, послабила соціальну фрустрацію німців, котрі як політична нація програли Першу світову війну, отримавши до того ж економічну кризу катастрофічного характеру. Побічним ефектом названого послаблення було послаблення людської волі як особистої, перетворення такого суспільства на аморфну людську масу, у просторі якої людина зникає остаточно як особистість [2].

У наступних своїх роботах, у таких творах повоєнного періоду, як «Людина для себе» (1947),

«Здорове суспільство» (1955), «Анатомія людської деструктивності» (1973), Фром продовжив дослідження як ознак соціальної патології, так психологічних причин дій політичних злочинців (Гітлера, Гімлера), особистостей, характер яких є авторитарний. Також цей німецько-американський учений у низці робіт розглянув як дійсну умову скасування впливу на суспільство авторитарної ідеології, а також запропонував убачати теоретичним чинником боротьби з авторитарною владою наукове знання. Таке знання, володіння яким зумовлює соціальну емансипацію окремої людини, її формування як особистості, а через здійснення названого знання в суспільстві й будь-яке відповідне соціальне утворення.

Здійснивши глибокий аналіз чинників людської деструктивності доби надмірно практичного, індустріально-масового суспільства, Фром у своїх роботах експлікував дегуманізовану суть авторитарної влади названого суспільства, а також розкрив психологічну й соціально-психологічну природу авторитарного характеру, що залишатиметься актуальним завжди. З іншого боку, у своїх роботах він розглянув природу людських і соціальних цінностей як безсумнівно дійсних. Центральною цінністю щодо суспільного буття Фром охарактеризував особисту свободу та знання людини – її дійсну, справжню власність, що визначає людину саме як особистість.

ЛІТЕРАТУРА

1. Фромм Э. Избавление от иллюзий / Эрих Фромм // Революция надежды. – М. : Айрис-пресс, 2005. – С. 187-339.
2. Фромм Э. Бегство от свободы / Эрих Фромм // Перевод Д. Н. Дудинского. – Мн.: Поппури, 2000. – С. 4-366.
3. Horkheimer Max. Studien über Autorität und Familie / Max Horkheimer, Erich Fromm, Herbert Marcuse // Forschungsberichte aus dem Institut für Sozialforschung // Reprint der Ausgabe Paris 1936. – Luneburg: «Dietrich zu Klampen Verlag», 1987. – 946 S.

УДК 304.444

ГАРАЕВА Д. Г.

Науч. руководитель: Терехова Л. В., канд. филос. наук
КИБиТ, г. Киев**«ВАКЦИНАЦИЯ – НЕ ЛИЧНОЕ ДЕЛО»: РОЛЬ МЕДИА В РОДИТЕЛЬСКОМ ПРИНЯТИИ РЕШЕНИЙ В ЭПОХУ ИНФОРМАЦИОННОГО ОБЩЕСТВА**

Современный человек преимущественно получает новую информацию благодаря сети Интернет. Вечерние выпуски новостей кажутся устаревшими для тех, кто уже утром был в курсе последних событий. Именно скорость освещения, произошедшего, соответственно, становится решающим фактором в продвижении интернет-издания. В погоне за количеством посещений для сайтов, новостные порталы жертвуют журналистской этикой: не проверяют источники информации, полагаясь на рерайт. Все более распространенной становится переработка постов в социальных сетях, в частности в *Facebook* и *Twitter* в новостную статью.

Зимой 2018 г. паника по поводу эпидемии кори в Киеве, была инициирована постом в *Facebook* Татьяны Клишиной, которая обвиняла цирк «Кобзов» в том, что он стал источником инфекции (на данный момент оригинал удален, остались только репосты). Многие медиаресурсы, например, Kyiv LIVE распространили только информацию, исходящую от этой женщины, ссылаясь на то, что все дети, госпитализированные вместе с ребенком Клишиной, могли заразиться только в цирке на Контрактовой площади, отдельные издания, как например ТСН, сделали акцент на том, что заболели и привитые и не привитые от кори дети, тем самым спровоцировав вспышку активности, так называемых «анти-прививочников» [1]. Наиболее осторожно повел себя ресурс «Факты», изложив версию матери (с ударением на том, что это всего лишь пост в социальных сетях), мнение врачей и позицию департамента здравоохранения, а также комментарии администрации цирка, в которых отмечалось, что аккаунт на *Facebook* совершенно новый, будто специально для обвинительной публикации [2].

Резюме статьи «Фактов»: за ребенка ответственные, в первую очередь, родители: нужно внимательно следить за состоянием и поведением ребенка и отказаться от массовых мероприятий, если есть подозрения на болезнь, скопление большого количества людей в принципе чревато последствиями, нет никакой возможности установить, где именно заразились дети, поскольку инкубационный период кори – 14 дней, то есть, в зоне риска все предновогодние мероприятия, не только конкретный цирк [2]. Бонус для медиа: проверяйте источники.

Отдельно нужно остановиться на риторике противников вакцинации. Редактор рубрики «Блоги»

сайта ТСН С. Кузьменко критически проанализировала аргументацию родителей, считающих, что ребенку предпочтительнее переболеть для выработки иммунитета, чем подвергаться действию вакцины, отметив активное распространение после происшествия постов и комментариев к ним с утверждениями по типу: я вакцинировала ребенка, и он заболел корью, я не против вакцин, но они же не помогают [4]. Блогер объясняет, что даже привитые дети, действительно, могут заболеть. Как и взрослые, которым делали прививки. У каждого человека есть свои особенности иммунитета и его восприимчивости, особенно, когда со времени вакцинации прошли десятки лет. У незначительного количества людей стойкий иммунитет не вырабатывается и после двух прививок, но главное то, что даже если они заболели, это всегда будет атипичная корь, то есть ослабленная, которая, кстати, уже наверняка обеспечит иммунитетом от нее. К тому же симптомы будут значительно легче [4].

По данным ВОЗ, корь до сих пор является одной из основных причин смерти среди детей раннего возраста во всем мире, в то же время в 2000-2015 гг. вакцинация от кори предотвратила, по оценкам, 20,3 миллиона случаев смерти.

По данным ООН, в 2016 г. в Украине наблюдался самый низкий уровень плановой вакцинации в мире. По состоянию на август 2016 г. только 30 % детей были полностью вакцинированы от кори, 10% – от гепатита В и только 3 % – от дифтерии, коклюша и столбняка. В прошлом году ситуация кардинально изменилась, отсюда и вспышка кори [4].

Кейс, проанализированный выше, позволяет сформировать некоторые выводы относительно роли медиа в принятии решений родителями.

Безусловно опасность болезни была реальной, но принятие решений родителями подразумевает большую меру ответственности и рациональности, чем рекомендации соцсетей и «теледокторов». Эпидемия случилась в 2018 г., но это не значит, что только сейчас и нужно думать о вакцинировании. Быть родителем – это значит заниматься стратегическим планированием на годы вперед.

Считаем, что медиа-ресурсы должны исполнять просветительскую функцию, помогая родителям, и целенаправленно убеждать свою аудиторию в пользе прививок, привлекая компетентных специалистов, а не тиражировать мнения соцсетей в погоне за посещаемостью их ресурсов.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вспышка кори в Киеве родители обвиняют известный цирк в распространении инфекции // ТСН [Электронный ресурс] <https://ru.tsn.ua/kyiv/vspyshka-kori-v-kieve-roditeli-obvinyayut-izvestnyy-cirk-v-rasprostraneni-infekcii-1081805.html>

2. Дети в Киеве массово заразились корью после посещения цирка «Кобзов»? [Электронный ресурс]. – Режим доступа:

<http://fakty.ua/254481-deti-v-kieve-massovo-zarazilis-koryu-posle-posesheniya-cirka-kobzov>

3. Казанцева А. В інтернеті хтось помиляється! Наукові дослідження дискусійних питань / Ася Казанцева ; пер. з рос. О. О. Гапак. – Х. : Віват, 2016. – 368 с.

4. Кузьменко С. Принуждение к прививкам [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://ru.tsn.ua/blogi/themes/politics/prinuzhdenie-k-privivkam-1085215.html>

УДК: 159.923.3:378.4

ГЛАЗКОВА Д.

Наук. керівник: *Дубравська Н. М.*, канд. психол. наук

ЖФ КІБІТ, м. Житомир

ПРОФЕСІЙНЕ СТАНОВЛЕННЯ ФАХІВЦІВ-ПСИХОЛОГІВ У РОЗРІЗІ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ

Проблема професійного становлення майбутнього психолога всебічно проаналізована в сучасній вітчизняній і зарубіжній психолого-педагогічній науці. На значущості розвитку професійно важливих якостей психолога в процесі профільного навчання наголошує плеяда науковців (С. Васьковська, Ж. Вірна, В. Власенко, П. Горностаї, Л. Долинська, В. Карікаш, В. Панок, Н. Пов'якель, Т. Щербакова та ін.). У роботах зарубіжних (А. Маслоу, К. Роджерс, В. Франкл) і вітчизняних (О. Бондаренко, Л. Бурлачук, Н. Зубалій, С. Максименко, В. Моргун, В. Татенко, Т. Тітаренко, М. Савчин, В. Панок, Т. Яценко) вчених визначаються критерії щодо професійної придатності особистості до виконання професійних обов'язків психолога.

Проблема професійного становлення фахівця складна й різнопланова, на що вказують у своїх роботах С. Батишев, О. Кокун, Є. Клімов, Н. Кузьміна, А. Маркова, Н. Пряжников, В. Сластьонін та ін. Суттєвий інтерес викликають праці І. Беха, А. Бойко, О. Дубасенюк, С. Золотухіної, І. Зязюна, Н. Кічук, В. Лозової, Е. Косенко, В. Семиченко, Т. Сущенко, Н. Тарасович, Н. Щуркової, присвячені вивченню особистісної зорієнтованості процесу навчання та виховання. Науковці сходяться на думці, що одним з найефективніших факторів формування якостей особистості є врахування її потреб та інтересів, узгоджене з потребами суспільства. Проте відкритим для наукових пошуків залишається питання ролі викладача вищої школи у формуванні професіоналізму майбутніх психологів, адже саме він є тим орієнтиром, на який спираються студенти в оволодінні професійними навичками.

Навчання можна охарактеризувати як процес активної взаємодії між педагогом і студентом, у ре-

зультаті якого в останнього формуються певні знання й уміння на основі власної активності. Педагог створює для активності студента необхідні умови, направляє її, контролює, надає для неї потрібні засоби й інформацію. Функція навчання полягає в максимальному пристосуванні знакових і речових засобів для формування у майбутніх психологів здатності до професійної діяльності. Найпростіший варіант навчання полягає у спілкуванні викладача (носія професійної діяльності) і студента, спрямованого на відтворення діяльності свого викладача [1].

Отже, результати вивчення теоретичних досліджень дають змогу нам зробити висновок, що важливим елементом у становленні професійних якостей майбутніх психологів є педагогічний склад ВНЗ.

Істотним моментом роботи педагога є комунікація і розуміння мотивації, сфери настанов, ступеня психологічної готовності студента до майбутньої діяльності в якості психолога. Розуміння означає систематичне прийняття його внутрішньої точки зору, розуміння позиції іншої людини, тобто роботу зі свідомістю. З іншого боку, педагог повинен забезпечити і розуміння студентами себе, своєї позиції, що можна досягти тільки на основі усвідомлення свого особистого досвіду (або організації такого досвіду, якщо його не було).

Педагог має в своєму розпорядженні достатню кількість методів, засобів, форм, щоб вибрати саме те, що потрібне студентам, що допомагає їм зростати особистісно та професійно. Зрозуміло, що педагог здійснює творчу діяльність у сфері навчання з пошуку різних способів відбору і структуризації навчального матеріалу, методів його передачі і засвоєння студентами. Навчальний процес є спільною діяльністю педагога і студентів, у ході якої педагог

націлює, інформує, організовує, стимулює діяльність тих, що навчаються, коректує й оцінює її, а студент оволодіває змістом, видами діяльності, відображеними в програмах навчання [1].

Професійне становлення молодого психолога в процесі його фахової підготовки у вищій школі передбачає не лише оволодіння певною сукупністю знань, умінь, навичок, але й його особистісне самовдосконалення, активізацію життєвої позиції, виховання у нього таких якостей як емпатійність, комунікативність, тактовність, критичність, скромність тощо. Тому, формування професіоналізму майбутнього психолога – основне завдання навчання у вищій школі.

Зрозуміло, молодій людині властиве швидке зростання самосвідомості, коли вона стоїть на порозі особистісного та професійного самовизначення. Сьогодні ж молодь поставлена суспільством в такі умови, коли від її активності, адекватного розуміння себе в контексті життя залежить її успішність, конкурентоздатність на ринку праці [2]. Спочатку студенти намагаються визначити своє місце в суспільстві, адаптуватися до нового життя, зайняти активну позицію. Багато хто прагне проявити себе, зіставити себе з іншими і виразити свою власну позицію по відношенню до оточуючих (однокурсників, викладачів). На перших курсах відбувається розвиток й реалізація особистісної (комунікативної) діяльності. Третій рік навчання для студентів є переломним, оскільки навчальний процес ускладнюється, актуалізується наочно-практична діяльність. Важливими стають світогляд і ціннісні орієнтації, професійні інтереси, перспективи самореалізації особистості у професійному та соціальному житті.

У процесі становлення особистості майбутнього психолога особливе значення має практика. Вона дозволяє студентів не лише апробувати отриманий у процесі навчання суб'єктивний досвід саморегулювання в педагогічній взаємодії на практиці, але й реально оцінити правильність вибору професії. Він може співвіднести свої можливості з вимогами, що висуваються перед психологом, виявити й усвідомити свої проблеми. Під час практики у студента відбувається співставлення та критичний аналіз моделі «ідеального» психолога і «реального», формуються навички професіоналізму [2].

Найбільш повно формуючий вплив викладача реалізується в роботі зі студентами. У процесі вивчення психології розкривається сутність понять «ідеальний психолог», «Я-ідеальний», «Я-реальний», «Я як майбутній спеціаліст». Уже на першому курсі студентів можна ознайомити з поняттями професійного розвитку, розкривати можливості й специфіку професійних мікрозмін під час вивчення різних навчальних дисциплін, розвивати у студентів уміння добиватися макрозмін, наприклад, у своїй пам'яті, мисленні, уяві. Слід звернути увагу сту-

дентів на методи розвиваючого навчання, спецсемінари, психологічні тренінги й інші форми роботи, що дозволяють здійснити макрозміни у процесі становлення професіонала.

Далі роль викладача полягає в ознайомленні студентів з поняттям «точки професійно-особистісного зростання» і наданні відомості про самовдосконалення як безперервний процес саморозвитку. Повну модель професійно-особистісного самовдосконалення майбутнього психолога з її початковим психологічним обґрунтуванням не можна представити без детального розкриття специфіки, значущості і взаємозв'язків кожного компоненту. У міру розширення обсягу психолого-педагогічних знань і практичних умінь студент – майбутній психолог набуває практичного досвіду [1].

У процесі спільної роботи на семінарах із викладачем студенти розуміють й усвідомлюють, що в результаті роботи над собою, через самопізнання, рефлексію своїх сильних і слабких сторін відбуваються зміни в мотиваційно-потребовій сфері: розвиваються пізнавальні потреби, бажання активно набувати навичок майбутньої професійної діяльності тощо. У своїх індивідуальних програмах самовдосконалення майбутнім психологам слід відзначити, що потрібно чітко усвідомлювати своє прагнення стати психологом, бути морально готовим до цього, постійно шукати кращі шляхи для здійснення майбутньої професійної діяльності.

Уміла, усвідомлена та цілеспрямована діяльність може бути забезпечена тільки достатньою сформованістю системи умінь регуляції та саморегуляції, які використані для координації арсеналу психічних можливостей у діяльності. Недостатня сформованість умінь саморегуляції, на нашу думку, є однією з основних причин труднощів на шляху професійного самовизначення під час засвоєння вимог до професійної діяльності і оволодінні необхідними в ній умінями та знаннями. Саме тому перед студентами доцільно ставити завдання та визначати найбільш актуальні з них; аналізувати умови та виділяти найбільш значущі для досягнення поставленої мети; вибирати способи дій та організувати їх послідовну реалізацію; оцінювати проміжні та кінцеві результати діяльності, підбираючи для цього найбільш ефективні критерії оцінки; виправляти допущені помилки [3].

Отже, як показало вивчення досліджуваної проблеми, визначенню професійно важливих якостей особистості психолога та особливостей його фахової діяльності, у сучасній науковій літературі приділяється значна увага. Аналізуючи вимоги професії до особистості фахівця, дослідники висловлюють різні точки зору стосовно важливості тих чи інших індивідуально-психологічних особливостей. Вчені дійшли висновку, що значна частина професійно важливих рис та якостей особистості практичного

психолога може бути сформована або удосконалена протягом навчання у ЗВО та в подальшій професійній діяльності. Водночас існує певне коло несприятливих для професійної діяльності якостей, можливості корекції яких під час навчання обмежені. Наявність цих якостей у подальшому визначає низьку ефективність професійної діяльності, надмірне перевантаження та перенапруження особистості, велику кількість професійних помилок у подальшій діяльності в сфері взаємодії «людина-людина». Саме тому, невід'ємною частиною підготовки фахівців-психологів незалежно від галузі їхньої майбутньої діяльності мають бути case-study методи навчання як інструменти, що дозволяють майбутнім професіоналам застосувати теоретичні знання до вирішення практичних завдань під час навчання у ЗВО.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кошонько Г. А. Психолого-педагогічний супровід професійного становлення майбутнього психолога / Г. А. Кошонько // Розвиток особистості в освітньому процесі: психодіагностика, психопрофілактика, психокорекція та формування : зб. матеріалів регіон. наук.-практ. конф. (22-23 січ. 2015 р.) / за наук. ред. М. І. Томчука. – Вінниця: ВІНДРУК, 2015. – С. 69-73.
2. Кокун О. М. Психологія професійного становлення сучасного фахівця: Монографія / О. М. Кокун. – К. : ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2012. – 200 с.
3. Крикля К. П. Психологічні особливості професійного становлення майбутнього психолога в умовах сучасного суспільства / К. П. Крикля // Науковий вісник 2 (1). – 2012. – С. Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2012. – 2 (1). – С. 409-417.
4. Панок В. Професійне становлення практичних психологів: досвід і перспективи / В. Панок // Психологія і суспільство. – 2013. – № 5. – С. 135-141.

УДК:378.14.015.62

ГОРБАТЮК Ю. П.

МИЦЕНКО Д. В., канд. пед. наук

РОМАНОВА А. С.,

СИМОН Д. Г.

Наук. керівник: **Миценко Д. В.**, канд. пед. наук

ЖФ КІБІТ, м. Житомир

ОСОБИСТІСНІ ДЕТЕРМІНАНТИ НАВЧАЛЬНОЇ УСПІШНОСТІ СТУДЕНТІВ

Підвищення якості підготовки майбутніх фахівців є одним із найважливіших завдань вітчизняної вищої освіти. У зв'язку з цим виникає необхідність з'ясування факторів, які впливають на успішність студента.

Метою нашого дослідження було виявлення основних якостей особистості, які найбільше впливають на отримання студентами високих оцінок із навчальних дисциплін.

Гіпотеза дослідження: рівень інтелекту, домінантність, високий рівень самоконтролю, відкритість, високий рівень мотивації до успіху найбільше впливають на рівень успішності студента.

З метою отримання емпіричних даних нами було підібрано такий комплекс психодіагностичних методик:

тест Р. Кеттелла (форма А) для оцінки індивідуально-психологічних особливостей особистості, тест включає в себе 187 питань та дає змогу оцінити особистість за 16 факторами;

тест Дж. Равена «Прогресивні матриці», який призначений для вимірювання рівня інтелектуального розвитку, вивчення логічності мислення;

тести Т. Елерса «Мотивація до успіху» та «Уникнення невдач», що призначені для виявлення мотивації до успіху та ступеня уникнення невдачі [1].

Для дослідження було взято вибірку кількістю понад 40 студентів другого-третього курсів ЖФ КІБІТ.

На першому етапі дослідження нами було відібрано психодіагностичні методики та онлайн-ресурси, за допомогою яких ми мали здійснювати тестування студентів – [3, 4]. Для проходження було створено файл, у якому були надані посилання для онлайн тестування кожному студенту. Нам знадобився комп'ютерний клас, в якому кожному студенту було надано файл із посиланнями та час для проходження тестів.

Після чого дані були зібрані та занесені в таблиці. Обробку результатів ми проводили за допомогою розрахунку коефіцієнта рангової кореляції Спірмена. При цьому використовували онлайн-ресурс для математичної обробки даних [2].

Результати аналізу й обробка отриманих в процес дослідження емпіричних даних підтвердили нашу гіпотезу лише частково.

Так, з усіх обраних нами 19 чинників лише один з них виявився таким, що на рівні статистичної значущості $p < 0.05$ позитивно корелює з середнім балом навчальної успішності. При цьому розраховане значення рангового коефіцієнту кореляції за Спірменом дорівнює $r_s = 0.36$. Отже, засобами математичної статистики нами було встановлено, що головною детермінантою успіху студентів в навчанні є рівень мотивації досягнення.

Мотивація успіху, безсумнівно, носить позитивний характер. При такій мотивації дії людини спрямовані на те, щоб досягти результату, бути першим.

Перед експериментом ми припускали, що мотивація досягнення позитивно впливає на навчальну успішність студентів, а саме їх наполегливість та бажання перемоги у тій чи іншій сфері діяльності.

Згідно з результатами експерименту ми можемо точно стверджувати, що кореляція між успіхом та успішністю досягла статистичного значення, а, отже, більшість студентів успішні в навчанні саме через те, що прагнуть бути першими.

Проте дещо неочікуваними виявились інші результати експерименту. Треба підкреслити, що всі інші досліджені нами фактори не корелюють з навчальною успішністю на рівні статистичної значущості $p < 0.05$. Проте, вважаємо за потрібне проаналізувати отримані результати.

Другим за значущістю чинником успішності визначено фактор «В» (низький інтелект " високий інтелект) за Кеттеллом ($r_s = 0.313$). З одного боку, емпіричні дані підтвердили нашу гіпотезу про істотний вплив інтелекту на навчальні досягнення. З другого – негативна кореляція свідчить, що низький рівень інтелекту більше впливає на успішність, ніж високий. Тобто низький інтелект суттєво обмежує навіть потенційну можливість студента відмінно вчитись. Водночас високий інтелект не гарантує значних академічних досягнень студента, є необхідною, але недостатньою умовою навчальної успішності. Це зокрема підтверджується показником кореляції інтелекту (за результатами теста Дж. Равена) ($r_s = 0.238$) з середнім балом успішності.

Високе місце зайняв фактор «Q2» (конформізм " нонконформізм) за Р. Кеттеллом ($r_s = 0.274$). Це стало досить неочікуваним, проте зрозумілим. На підставі цього ми дійшли висновку, що в сучасній освітній системі більше шансів на відмінне навчання мають конформісти, тобто люди, які не намагаються змінити систему, а підлаштовуються до її вимог, скоріше пливуть за течією, ніж обирають власний шлях.

Третім за впливовістю, виявився фактор «Q4» (розслабленість " напруженість) за Р. Кеттеллом ($r_s = 0.244$). Цей фактор характеризує внутрішню розслабленість, задоволеність потреб, зокрема фізіологічних; схильність сприймати перешкоди на шляху до досягнення мети як переборні.

Таким чином виявилось, що чим менше внутрішньо напружена людина, тим краще це позначається на навчанні.

Наступними за впливовістю було визначено фактори «F» (стриманість " експресивність) ($r_s = 0.228$) та «A» (замкнутість – товариськість) ($r_s = 0.227$). Ми інтерпретували цей факт наступним чином. На нашу думку, більш енергійні, емоційні та контактні студенти з високими значеннями факторів «експресивність» та «товариськість» мають більше можливостей показати свої знання та отримати за це високу оцінку. При цьому, заглиблені в себе студенти іноді навіть при наявності добрих знань не прагнуть демонструвати їх.

Практично на рівні попереднього чинника за впливовістю фактор «С» (емоційна нестійкість " емоційна стійкість) ($r_s = 0.223$). Це можна пояснити тим, що емоційна нестійкість, підвладність почуттям, лабільність настрою, мінливість інтересів заважають систематичному навчанню. Та, навпаки, більш працелюбні, реалістично налаштовані та психологічно витривалі студенти мають кращі потенційні можливості досягнути успіху в навчанні.

Схожий показник кореляції з успішністю ($r_s = 0.219$) фактору «Н» (боязкість – сміливість). Ми пояснюємо такий взаємозв'язок тим, що стримані й нерішучі студенти більше прагнуть перебувати в тіні, не ризикувати, що негативно позначається на їх навчальних досягненнях.

Певний рівень взаємозв'язку між успішністю та фактором «L» (довірливість " підозрілість) " ($r_s = 0.203$).

Мінімальним є вплив на успішність таких факторів як, фактор «G» (підвласність почуттям) " висока нормативність поведінки) " ($r_s = 0.136$), фактор «Q3» (низький самоконтроль " високий самоконтроль) " ($r_s = 0.193$), фактор «E» (підпорядкованість – домінантність) " ($r_s = 0.165$), фактор «N» (прямолінійність – дипломатичність) " ($r_s = 0.151$), фактор «Q1» (консерватизм – радикалізм) " ($r_s = 0.053$), фактор «M» (практичність) " мрійливість) " ($r_s = 0.049$), рівень мотивації уникнення невдачі (за Т. Еллерсом) ($r_s = 0.44$), фактор «I» (жорсткість " чутливість) " ($r_s = 0.031$), фактор «O» (впевненість у собі – тривожність) " ($r_s = 0.013$).

Багато чинників впливають на навчальні досягнення конкретного студента: інтерес до предмета, його необхідність, терпіння та наполегливість тощо. І, звичайно, не всі студенти мотивовані однаковими цінностями та потребами. Деякі будуть вмотивовані схваленням інших, інші – уникненням проблем.

Перед проведенням дослідження ми припускали, що інтелект найбільше впливає на навчальну успішність. Тому, отримавши результати, ми були здивовані. Проте, отримані емпіричні дані є, на нашу думку, дуже корисними. На підставі аналізу результатів дослідження ми дійшли висновку, що

викладач обов'язково має створювати в навчальному процесі ситуації, які дозволяли проявляти студентам їхнє бажання бути першими, задовольняти потреби в досягненнях, змагатися й перемагати.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бурлачук Л. Ф. Словарь-справочник по психодиагностике / Леонид Фокич Бурлачук. – СПб. : Питер, 2007. – 688 с. – (3). – (Мастера психологии).

2. Математические методы обработки данных онлайн [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://www.psychol-ok.ru/lib/statistics.html>.

3. Каталог психологических тестов [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://psytests.org/test.html>.

4. Тесты онлайн в Online Test Pad [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://onlinetestpad.com/ru/tests>.

УДК:159.923.2:159.922

ГРИДКОВЕЦЬ Л.М., канд. психол. наук,
КІБІТ, м. Київ

ОСОБИСТІСНІ КРИЗИ ПРОФЕСІОНАЛЬНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Протягом життя кожна людина проходить цілу низку особистісних криз, серед яких вікові, релігійні, соціальні та екзистенційні. Проте будь-яка криза іншого характеру також має особистісну основу, бо саме особистість є суб'єктом кризи і від самої особистості залежать наслідки переживання кризи. То ж до цього порядку криз ми можемо зарахувати кризи родинні, професійні, соціально-політичні.

Професійне становлення особистості у роботах вітчизняних дослідників розглядається в якості процесу формування професійної спрямованості, що передбачає розвиток «компетентності, соціально значущих та професійно важливих якостей і їх інтеграція, готовність до постійного професійного зростання, пошук оптимальних прийомів якісного і творчого виконання діяльності у відповідності до індивідуально-психологічних особливостей людини» [5].

Серед наукових джерел заслуговують увагу дослідження В. А. Гупаловської, в яких виділено критерії професійної самореалізації. І хоча ці критерії опрацьовувалися на жіночий аудиторії, вони мають право на існування і в загальнолюдському контексті. Тож до базових критеріїв самореалізації можемо зарахувати:

відповідність діяльності принципу задоволення користі як для самої особистості, так і колективу, соціуму, світу;

досягнення цілей, здійснення планів – реалізація цінностей і сенсожиттєвих орієнтацій;

відчуття себе суб'єктом власної життєдіяльності, що можна розуміти як вміння приймати самостійні рішення і діяти згідно з ними, нести за них відповідальність – автономність;

відчуття власної спроможності, віра в себе, націленість на подальший творчий розвиток – пози-

тивне самоставлення, самоповага, креативність [3, с. 12].

Коли зазначені критерії втілюються в життя, особистість перебуває в стані професійної позаконфліктності з собою, колективом та соціумом. Натомість порушення комфорту особистості в кожній із зазначених зон призводить до кризових переживань.

У процесі професійного становлення та зростання виділяють такі етапи, перехід між якими проявляється у вигляді особистісних криз:

Стадія оптації – період формування професійних намірів (14-15 р.р.) початок професійного самовизначення (рання юність)

Стадія професійної підготовки, що передбачає проходження етапу переживання розчарування в отримуваній професії, сумніву в правильності професійного вибору.

Стадія професійної адаптації (наступає як правило по завершенні професійної освіти)

Завершальна стадія первинної професіоналізації (наступає в середньому після 3-5 років професійної реалізації. А при відсутності можливості професійного зростання часто-густо переживається особистістю у вигляді психічного напруження, думок про звільнення чи перекваліфікацію)

Стадія вторинної професіоналізації (в цей період особистість як правило проявляє фахову компетентність та високопродуктивну професійну діяльність).

Стадія майстерності (характеризується творчим підходом до здійснення професійної діяльності, що базується на професійному розвитку та активізованій потребі у професійній самореалізації та постійного самовдосконаленні.) Проте, професійна самоактуалізація нерідко зазначеного періоду лежить в основі надмірних вимог до себе та до інших.

Стадія відходу від професійного життя (найчастіше це вихід на пенсію)

Стадія «пожинання плодів» (проживається в залежності від акумульованих базових цінностей, екзистенцій: може стати стадією деградації, а може бути періодом мудрого споглядання і виваженої активності). [2; 3; 4].

Коли особа виходить на пенсію, вона нерідко опиняється в зоні відсутності інтересу до позапрофесійної діяльності, втрати комунікативних зв'язків із друзями та родичами. Крім того, на сучасному етапі розвитку суспільства початок пенсійного віку перебуває в лонгітюдному збільшенні до 65 р. З урахуванням того факту, що середній вік життя чоловіків в Україні складає 62 роки, збільшення вікової межі до 65 років може призвести до додаткової кризи у тих, хто має певні проблеми зі здоров'ям, чи є емоційно вразливим.

Якщо ж говорити у цілому, то порушення зони комфорту і виникнення кризових станів найчастіше обумовлюється такими чинниками:

- зміна вікових чи психофізіологічних особливостей (погіршення здоров'я, зниження працездатності, а також синдром емоційного вигорання);
- соціально-економічно-організаційними (скорочення робочих місць, ліквідація підприємства, переведення на інші філії, зменшення зарплат, перерозподіл матеріальних благ);
- буттєво-організаційними (переїзд, переформування роду діяльності, перерва в роботі, нестабільні стосунки);
- вступ у нову посаду, участь у конкурсах на заміщення вакансії, атестація, підтвердження рівня кваліфікації чи її підвищення;
- невідповідність посади реальним професійним знанням, вмінням та навичкам;
- наднормативна активність, трудоголізм як наслідок незадоволення своїм положенням, статусом чи стосунками в колективі, так і внаслідок повного поринання в роботу на основі підвищеного інтересу до діяльності [1; 4].

Також до криз професійного становлення та розвитку можна зарахувати і кризи вимушеної втрати роботи, що може відбутися як внаслідок втрати необхідного рівня здоров'я (наприклад: льотчик, у якого виявили незначні проблеми серцево-судинної

системи, хірург, у якого почав розвиватися артрит, художник чи вишивальниця, в яких почалися проблеми із зором тощо), так і закриття підприємства. «Психосоматичні захворювання, що розвинулися в результаті цієї ситуації, можуть бути дуже серйозними і навіть небезпечними для життя, якщо у людини в цей період до руйнування професійного «Я» додається загроза руйнування сімейного «Я». А це цілком можливо, тому що внаслідок втрати роботи людина часто піддається регресії, стає конфліктною, дратівливою, вимагає від оточуючих підвищеної турботи. Родина ж не завжди може зрозуміти особу і підтримати належним чином. Втрата роботи особливо важко сприймається людьми середнього віку, котрі довго пропрацювали на одному місці і не мають тому досвіду пошуку роботи» [6, с. 537].

Будь-яка особистісна криза професійного становлення та розвитку є природною частиною професійної реалізації особистості. Характер подолання кризи залежить як від психічних властивостей особистості, її психологічних якостей, що відображають здатність особистості до рефлексії, самоактуалізації, так і від умов життєдіяльності особистості, соціального середовища, екології, стану соматичного та психічного здоров'я.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонова Н. О. Кризові явища у професійному становленні студентів-психологів та психологів-практиків / Н. О. Антонова // Актуальні проблеми психології. – Т. V: Психофізіологія. Психологія праці. Експериментальна психологія. / За ред. С. Д. Максименка. – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2007. – Вип.6. – С. 3
2. Грідковець Л. М. Світ життєвих криз людини як дитини своєї сім'ї, свого роду та свого народу: моногр. / Л. М. Грідковець. – Л.: Скриня, 2016. – 380 с.
3. Гупаловська В. А. Професійна самореалізація як чинник становлення особистості жінки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. псих. наук: спец. 19.00.07. / В. А. Гупаловська. – Київ, 2005. – 25 с.
4. Зеер Э.Ф. Психология профессий. – М.: Академический Проект, Фонд «Мир», 2005. – 336 с.
5. Кокун О. М. Психологія професійного становлення сучасного фахівця: моногр. – К.: ДП «Інформ-аналіт. агенство», 2012. – 200 с.
6. Малкина-Пых И. Г. Возрастные кризисы / И. Г. Малкина-Пых. – М.: Эксмо, 2005. – 416 с.

УДК 615.851.82

ЄВДОКИМОВА Д. О.

Наук. керівник: Шкрєбтієнко Л. П.

КІБІТ, м. Київ

ВИКОРИСТАННЯ АРТ-ТЕРАПІЇ ДЛЯ ЗНИЖЕННЯ РІВНЯ ТРИВОЖНОСТІ

Арт-терапія або «лікування мистецтвом» досить молодий вид психотерапії та психокорекції заснований на мистецтві та творчості. Сьогодні цей вид став дуже популярним у роботі як з дітьми, так і дорослими. Психологи застосовують його на консультаціях, лікарі включають у програму реабілітації при різних психологічних і психосоматичних травмах. Іноді арт-терапію використовують, щоб зняти стрес, поліпшити настрій або ж пізнати самого себе тощо. Через творчість арт-терапія допомагає розвинути індивідуальність людини, відновити гармонію розуму і почуттів, справитися з різними видами стресу.

Стрес – це корисно, оскільки він стимулює роботу серцево-судинної системи, збуджує психологічні процеси, активізує всі органи і системи людини. За Гансом Сельє, стрес це – неспецифічна реакція тіла на будь-яке звернення на його дію. Він також стверджував, що стрес – це «те, що прискорює процес старіння, проводячи нас через колотнечі життя» [2, с. 42]. Це корисні визначення. Стрес є шкодою, нанесеною вашому організму у відповідь на ваш життєвий досвід. Причиною цієї шкоди є реакція вашого організму на події, а не самі події. Сама подія, яка викликала неспецифічну реакцію, називається «стресором» [2].

Разом із тим, коли людина знаходиться в такому стані тривалий час – це вже є дистрес, тобто постійний стрес. Тоді погіршується пам'ять, розсіюється увага, починаються переїдання чи недоїдання тощо.

Наприклад, під час підготовки до ЗНО учні знаходяться у стані стресу, незалежно від рівня знань. Нас цікавило, яким чином можна застосувати арт-терапевтичні методи з метою зниження рівня тривожності.

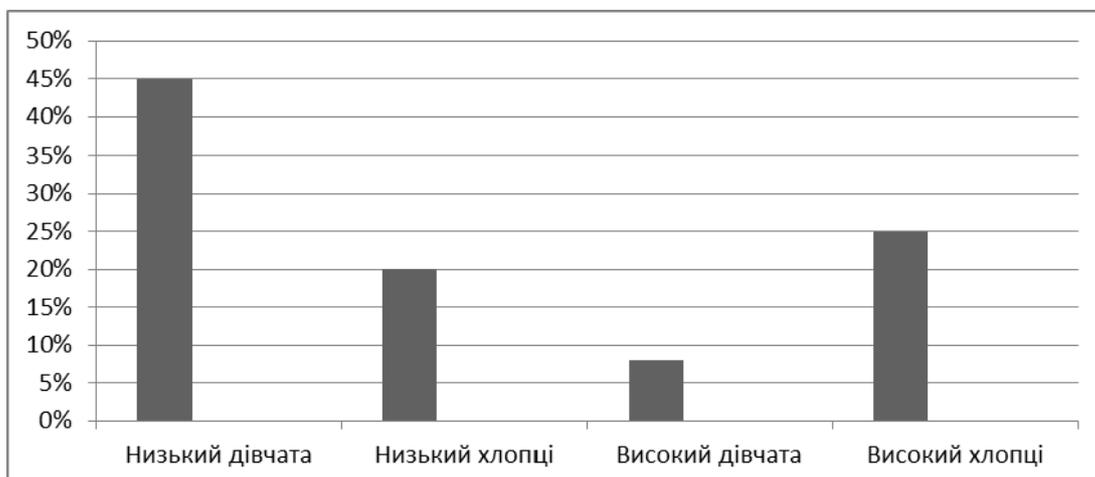
У дослідженні взяли участь 20 учнів одинадцятих класів, 9 хлопців і 11 дівчат, які визнали що перебувають у стресовому стані. Опитування проводилось за повним варіантом тесту оцінки рівня тривожності (Ч. Д. Спилбергера, Ю. Л. Ханина) та цим же тестом у скороченому варіанті для оцінки результату [1 с. 16)].

Після першого тестування результати показали, що дівчата більше піддаються впливу і придумують проблему. 45 % з тих дівчат, які відзначали, що перебувають в тривожному стані, насправді мали низький рівень тривожності, а високий лише – 10 %. Водночас у хлопців низький рівень відзначався у 20 %, а високий – у 25 %. Це свідчить про те що хлопці краще могли оцінити свій стан і менше піддавалися загальному впливу, ніж дівчата. Дані можемо побачити у графіку 1.

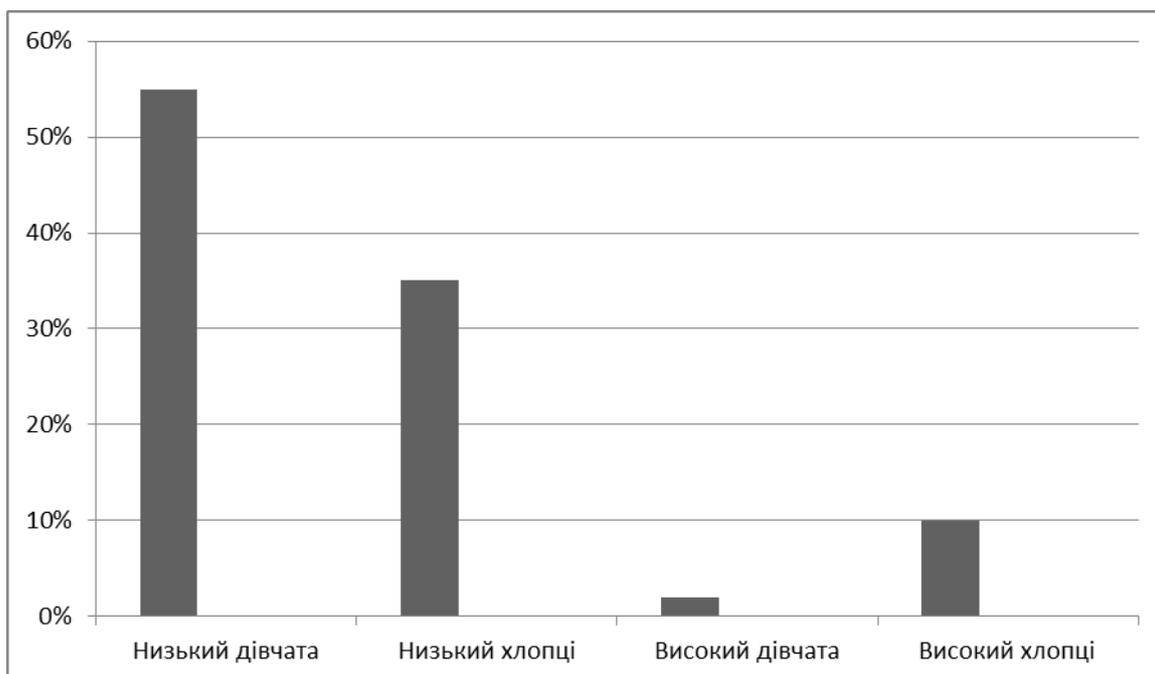
З метою зниження тривоги учнів було застосовано методику «хмари». Кожному учаснику пропонувалося обрати колір фарб, який більше подобається. Перед учнями ставили завдання пальцями намалювати хмари на небі, а потім виправити картину на сонячне небо.

Під час проведення цієї методики було з'ясовано, що у дівчат спостерігалось більше бажання ма-

Графік 1

Графік 2

лювати і ділитися своїми враженнями, ніж у хлопців які скаржилися, що не знають, що намалювати.

Результати проведення дослідження показали, що рівень тривожності знизився. Тобто, якщо учнів з високим рівнем тривожності було 35 %, то їх кількість знизилася до 10 %. Серед хлопців високий показник зменшився з 25 % до 10 %. А у дівчат – з 8% до 2%. Учні з низьким рівнем тривожності збільшився до 90 %. З них у хлопців з 20 % став 35%. А у дівчат – з 45 % підвищився до 55 %. Результати можемо побачити у графіку 2.

Підсумовуючи вище сказане, можна зробити висновок, що арт-терапія може бути використана

для ефективного роботи зі зниження стресу в учнів. І може бути рекомендована для проведення корекційної роботи шкільними психологами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сборник психологических тестов. Часть I / Сост. Е. Е. Миронова – Мн. : Женский институт ЭНВИЛІА, 2005. – 155 с.
2. Селье Г. Стресс без дистресса / Г. Селье.– М.: Прогресс, 1982.– 122 с.
3. Проективні методики: з ким? Навіщо? Як? – 2-е вид, стереотип. / І. М. Євченко. – Кам’янець Подільський : Друкарня «Рута», 2017 – 224 с.

УДК 159.9+ 331.538.2

ЗАКРЕВСКАЯ Е. А.

ГНАТЮК С. А.

Науч. руководитель: **Терехова Л. В.**, канд. филос. наук
КИБИТ, г. Киев

СТРАТЕГИЯ ПОИСКА РАБОТЫ ДЛЯ МОЛОДОГО СПЕЦИАЛИСТА

Прежде всего, нужно понимать, в чем заинтересован работодатель, когда начинает поиск нового сотрудника. Получив заказ на открытие вакансии в компании, рекрутер создает Профиль должности. Это стартовый и основной документ, на который рекрутер опирается на протяжении процесса подбо-

ра нужного сотрудника. В профиле обозначены требования к претенденту на должность и условия работы, предлагаемые компанией. На основании Профиля создается вакансия, которая размещается в открытых источниках.

На основании этих знаний мы сформулировали алгоритм поиска работы для молодого специалиста.

Шаг 1. Поиск вакансий. Всегда есть два пути. Путь первый – заняться поиском открытых вакансий на сайтах поиска работы, отправить своё резюме и ждать результат.

Путь второй – напрямую обратиться в компании, в которых вам хотелось бы работать. Многие компании имеют раздел «Карьера» на своих сайтах. Здесь можно найти вакансии для молодых специалистов, сведения о стажировках, днях открытых дверей, выставках и других мероприятиях, направленных на привлечение сотрудников, есть возможность заполнить анкету соискателя и таким образом попасть в базу возможных кандидатов этой компании. Также можно позвонить в отдел управления персоналом, телефон отдела, как правило, есть на сайтах, и поинтересоваться напрямую, есть ли открытые вакансии в компании.

Шаг 2. Составление резюме. Ваше резюме, это серьезный документ, в котором нужно собрать информацию о себе, и именно ту, которая интересна работодателю. Немаловажным в резюме является вводная часть или сопроводительное письмо.

Действительно трудно написать резюме, не имея опыта работы. Для того чтобы суметь выделить важное и ничего не упустить, перед написанием резюме рекомендуют использовать, так называемый, SWOT-анализ. Это маркетинговый инструмент, который используют при выведении нового продукта на рынок. Аббревиатура SWOT означает: Strengths – сильные стороны; Weakness – слабые стороны; Opportunities – возможности; Threats – угрозы.

Матрица SWOT-анализа выглядит как квадрат, разделенный на четыре части. По горизонтальной оси записываются положительные и отрицательные качества, по вертикальной – внутренние и внешние признаки. SWOT-анализ помогает ответить на следующие вопросы: используются ли сильные стороны как преимущества? Являются ли слабости уязвимыми местами? Какие благоприятные обстоятельства дают шансы на успех? На какие угрозы обратить внимание в первую очередь?

Итак, в каждый квадрат мы записываем:

Внутренние СИЛЬНЫЕ СТОРОНЫ – ваши преимущества. Сюда входят знания, умения, навыки, опыт, достижения. Ищите сильные стороны, присутствующие именно вам. Убедитесь, что ваши преимущества ясно и четко отражены в вашем резюме.

Внутренние СЛАБЫЕ СТОРОНЫ – этот список нам необходим, чтобы понимать, что необходимо подтянуть, ликвидировать пробелы в знаниях и навыках или, по крайней мере, свести их к минимуму. Тут же можно построить стратегию, как мы это сделаем. Допустим – слабый английский язык – записываемся на курсы или покупаем самоучитель.

Внешние ВОЗМОЖНОСТИ – пожалуй, это самое важное. Попробуйте посмотреть на свои возможности шире. Например, некоторые компании

имеют программу бесплатной стажировки с последующим трудоустройством лучших стажеров – это возможность в любом случае, поскольку если даже вас не пригласили остаться на постоянной основе, все же вы получили опыт работы в системной компании. Участие в такой программе – это возможность.

Внешние УГРОЗЫ – этот пункт, безусловно, нужно иметь в виду и понимать при этом – все, что мы не можем изменить, лучше игнорировать. Например, Вы живете на левом берегу Киева и тратите много времени на дорогу на правый берег – это ограничение для Вас, но не повод не соглашаться на работу. Хороший и деликатный пример игнорирования угроз – это параолимпийские игры. Люди с физическими ограничениями профессионально занимаются спортом и побеждают.

Это действительно очень полезный инструмент. Попробуйте использовать его. В итоге, у Вас должен получиться весьма привлекательный образ себя.

Итак, мы определили свои сильные и слабые стороны и можем приступать к составлению резюме. Прежде всего, изучите внимательно вакансию, на которую претендуете, вспомните о Профиле должности. Ваше резюме должно подойти по большинству параметров к выбранной вакансии. Поэтому рекомендуется всегда составлять резюме индивидуально под конкретную вакансию. Начните с сопроводительного письма. Составьте список из трех-четырех наиболее важных функций, которые фигурируют в опубликованной вакансии, и выделите их в своем сопроводительном письме. Например, вам предстоит работать в CRM-системе, Вы отмечаете, в сопроводительном письме, что прошли курс по обучению работе в CRM (столько-то часов) и имеете практику в таком-то проекте (столько-то часов). Т.е. задача из университетского курса достать именно то, что нужно работодателю. Так, рекрутер сразу увидит, что вы уже решали задачи, подобные тем, с которыми предстоит работать. Для него это будет означать, что стоит внимательней ознакомиться с вашим резюме и пригласить вас на встречу.

Сконцентрируйтесь на конкретных результатах, которых вы достигли, участвуя в проектных или общественных работах. Какой опыт Вы получили? И какие достоинства отличают вас от прочих потенциальных кандидатов на эту вакансию? Ведь если работодатель, ищет молодого специалиста, значит прекрасно понимает, что у Вас может не быть опыта работы и сам выставляет приоритет в поиске в пользу личных качеств. Поэтому не бойтесь себя хвалить. В данном случае, это вполне уместно.

Очень важно, чтобы текст был лаконичным и достаточно кратким. Не стоит писать много. Писать необходимо о важном. Тоже касается и резюме. Чтобы оно визуально было симпатичным, оно должно соответствовать привычной для рекрутера структу-

ре. Составляя резюме, вы можете использовать конструкторы резюме, которые есть на сайтах поиска вакансий. Не допускайте орфографических ошибок. Покажите свое резюме тому, кто в роли соискателя уже был, спросите совета.

Шаг 3. Телефонное интервью. Вам позвонили. Значит до сих пор, вы все сделали правильно. По телефону рекрутер может тестировать уверенность в себе, слушая ваш голос и темп речи, оценить, как вы умеете формулировать свои мысли. Так же вам могут задать несколько уточняющих вопросов. Если вы подготовились к поиску работы, проанализировали свои достоинства, выделили сильные стороны – вас вряд ли застанут врасплох. Как правило, телефонное собеседование заканчивается назначением встречи. Уточните, пришлют ли Вам приглашение на электронную почту. Если нет, внимательно запишите адрес. Не бойтесь переспрашивать – ваша активность только вам на пользу.

Шаг 4. Собеседование. Перед собеседованием, обязательно зайдите на сайт компании, изучите, чем она занимается, ее историю и амбициозные планы, вам это обязательно пригодится на собеседовании. Внимательно разберитесь с адресом на карте, чтобы не опаздывать.

Никогда не опаздывайте на собеседование. И старайтесь не приходить раньше. Если для вас определили конкретное время, скорее всего в другое время рекрутеру будет не до вас. Поэтому, если приехали раньше, лучше прогуляйтесь. Если вы все же опаздываете – позвоните и вежливо предупредите о своем опоздании и укажите причину. Помните – важно быть честным.

Как одеться на собеседование? Это зависит от того, куда вы трудоустраиваетесь. Давайте поразмышляем – что такое внешний вид и традиции одеваться? Это атрибуты корпоративной культуры. Если вы пришли в банк или юридическую компанию, то Вам необходимо одеться в деловом стиле. Потому, что это учреждения, которым важно продемонстрировать клиенту надежность сотрудничества, дисциплинированность на любом корпоративном уровне, серьезность намерений и устойчивость. Что на уровне знакомства продемонстрирует серьезность лучше всего, – конечно галстук, белый верх и темный низ. А если Вы пришли в IT-компанию, что подумают о Вас, когда Вы зайдете в галстук? Вас не примут за своего, не смогут идентифицировать со своим кругом и решат, что вы выскочка. Поскольку в их IT-культуре не важно, во что ты одет. Но если ты делаешь ошибки в коде – ты ненадежен. Поэтому, изучите корпоративную культуру отрасли и принимайте решение, как будете выглядеть на собеседовании. Одна вещь обязательна – вы должны выглядеть аккуратно.

Будьте вежливы. Держите спину ровно. Осанка, как ни странно, придает уверенность не только ва-

шему виду, но и вашему голосу. Если вы ощущаете стресс, просто выпрямите спину, и увидите, как уверенность возвращается к вам. Старайтесь не жестикулировать чрезмерно. Если вы чувствуете, что некуда девать руки, и это очень нервнует, возьмите блокнот и ручку и начните схематично рисовать то, о чем вы говорите. Это поможет сохранить равновесие и сделает рассказ боле ярким.

Вопросы на собеседовании – то чего больше всего боятся. Вопросы бывают стандартные и нестандартные. Подготовьтесь к ним заранее. Ведь они есть в интернете. К примеру, вас почти обязательно спросят, чем вы собираетесь заниматься через пять лет или почему хотите работать именно в этой компании. О будущем говорите в рамках профессионального роста. Например, «Сейчас я ищу, где бы мог практиковать свой разговорный английский и хотел бы выучить еще один иностранный язык. Мне также интересно получить опыт в организации мероприятий и маркетинговых исследований. Через пять лет... загадывать сложно, но через полгода я хотел бы, чтобы вы сказали, что вам повезло, когда вы брали меня на работу, а через два года хотелось бы, чтобы ваша компания доверила мне самостоятельно вести проект». Главное, говорите о тех проектах, в которые вы устраиваетесь на работу и будьте честны.

Вопросы нестандартные: «Если бы вы были кирпичом в стене, каким кирпичом вы бы хотели быть и почему?» – такие вопросы сегодня в большой моде. Они предполагают проверку креативных возможностей. Например, вопрос про кирпич, подразумевает, какое место вы занимаете в команде. Лучший ответ на этот вопрос: кирпич у фундамента. И объяснить, что по законам строительства внизу кирпичи кладут крепкие и целые, а сверху могут быть и битые. Все потому, что нижним необходимо выдерживать верхние. Вы можете так же добавить, что обычно в турпоходах или командных играх, вы являетесь тем человеком, на которого можно положиться в части поддержки. Это очень универсальный ответ. Сделать его более конкретным – ваша задача. Вы же составляли образ себя, в самом начале. Вы точно знаете, где именно на вас можно положиться в командной работе. Потому что, даже если вы по сути не лидер, у вас есть другие, не менее важные для команды преимущества.

Таких нестандартных задачек много можно найти в интернете [2]. Даже с готовыми ответами. Попробуйте решить их самостоятельно.

Вас так же могут попросить назвать пять своих недостатков. Это сложно. Но и здесь есть один секрет. У каждого нашего качества есть две стороны. И мы, рассказывая о наших недостатках, можем тут же показать их вторую полезную сторону. Называйте реальные недостатки и реальные примеры из жизни, где они вамгодились.

Вот несколько примеров, как это можно делать: «Мой недостаток – недоверчивость. Я недоверчив, это большой мой недостаток и, вы знаете, как-то раз, моя недоверчивость помогла мне избежать неприятностей, отказавшись от сделки с потенциальным партнером, который на самом деле оказался очень ненадежным».

И так далее:

– самоуверенность – вы можете стать отличным лидером, который способен вести за собой людей;

– медлительность – вы способны скрупулезно работать, обращая внимания на важные, незаметные на первый взгляд, детали;

– прямолинейность – вы можете эффективно вести переговоры, уверенно предъявлять свои условия и требования;

– требовательность – вы более ответственны, если это требовательность к себе, а под вашим руководством работа совершается эффективней, если вы требовательны к подчиненным;

– педантичность – вы способны доводить свою работу до совершенства многократными проверками на идеальность [5].

Обязательно задавайте свои вопросы работодателю. Наша рекомендация, спрашивайте о том, чем

конкретно нужно заниматься на этой позиции, о перспективах развития, о возможности научиться как можно большему. Ваша заинтересованность в работе очень ценится работодателем.

На следующий день после собеседования можете позвонить или отправить письмо рекрутеру, в котором поблагодарите за встречу и уделённое вам внимание, а также тактично поинтересуйтесь, когда будет принято решение по Вашей кандидатуре. Такой разговор или письмо – хороший пример делового этикета.

ЛИТЕРАТУРА

1. Кови С. Правила выдающейся карьеры / Стивен Р. Кови, Дженнифер Колосимо. – М. : Манн, Иванов и Фербер, 2012. – 224 с.
2. Болиев В. Как я искал работу или Как не надо проводить собеседования / Владимир Болиев [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://habr.com/post/183674/>
3. Иванова С. Искусство подбора персонала. Как оценить человека за час // Светлана Иванова. – Альпина Паблишер, 2008. – 272 с.
4. Колб Л. Как продать себя работодателю: секреты трудоустройства от Google / Людмила Колб / The Point [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://thepoint.rabota.ua/kak-prodat-sebya-rabotodatelju-sekrety-ot-google/>
5. Якуба В. Как устроиться на работу своей мечты. От собеседования до личного бренда / Владимир Якуба. – СПб. : Питер, 2017. – 160 с.

УДК: 159.923.2

НЕВСТРУЕВА Т.

Науч. руководитель: *Мельник Н. Ю.*, канд. психол. наук
КИБиТ, г. Киев

ИССЛЕДОВАНИЕ СТЕРЕОТИПНЫХ МИФОЛОГИЧЕСКИХ ПРЕДСТАВЛЕНИЙ СОВРЕМЕННЫХ ЖЕНЩИН

В современном обществе на фоне стирания гендерных различий все более актуальным становится вопрос о роли, которую играет женщина в духовно-личностном и социально-психологическом развитии. Во многообразии психологических, философских, культурологических взглядов, существующих в западноевропейском пространстве, с одной стороны, заявляется, что «женщины не существует, потому что любое вступление в культуру означает «говoreние на мужском языке», т. е. маскулинизацию женщины, с другой, в теории современного феминизма, поднимается вопрос о возможности возникновения абсолютно нового “полового” измерения в мировоззрении в целом. Такая противоречивость мнений, обозначенная вышеупомянутыми крайними вариантами, обусловила интерес к исследова-

нию Я-концепции наших современниц в контексте мифологизации актуальных представлений о самих себе, так как мифологическое мышление сопровождает человека на протяжении всей его жизни и никогда полностью не вытесняется рациональным.

Задачами исследования являлись: во-первых, краткий анализ мифологических женских образов; во-вторых, изучение наиболее стереотипных мифологических представлений современных женщин в структуре их Я-концепции.

В языческой культуре древних славян, в их мифологии прослеживается тесная связь женских персонажей с материнским культом, где все сводится к единому синкретичному образу великой Богини-Матери. В современной культуре также традиционным является то, что женщина обретает особую

ценность именно в ипостаси матери, а отношения между матерью и ребенком становятся моделью многих других социальных отношений.

В детском возрасте представления о роли женщины формируются у девочек посредством сказок и зачастую эти сформированные представления так и остаются ведущими в их картине мира всю жизнь. Читая сказки, ребенок параллельно присваивает определенные модели женского и мужского поведения, которые описываются в повествовании, гарантируя победу над трудностями и невзгодами, и счастливую долгую жизнь.

Наряду с общими моделями поведения при помощи сказки формируется и гендерный стереотип. Сказка транслирует ребенку «правильное» поведение, показывает какой девочкой или мальчиком нужно быть, чтобы достичь успеха в жизни.

В сегодняшнем социальном мире суть дефиниций «мужественность – женственность» достаточно размыта. Все чаще насаждаются и множатся образы «женственных мужчин» и «мужеподобных» женщин, широко тиражируемые массовой культурой. Женственность в определенном смысле становится неким экспонатом, пустой формой, манифестирующей (сексуальную) красоту, соблазнительность, желание обладания [1]. Многочисленные психологические тренинги и эзотерические практики учат женщин «женственности», но по своей сути все опять сводится к восприятию женщины только как сексуального объекта.

Началом данного исследования, задачей которого было изучение наиболее стереотипных мифологических представлений современных женщин в структуре их Я-концепции, было анкетирование, в котором приняло участие 25 женщин в возрасте от 30 до 50 лет. Вспомогательным средством при проведении анкетирования выступили колоды метафорических ассоциативных карт с изображениями сказочных героев и словом, которые отражали образ и тип этого героя.

Вопросы, на которые отвечали анкетированные в ходе исследования, звучали так:

1. С кем из сказочных персонажей Вы себя ассоциируете?

2. Каким персонажем (возможно) Вы хотели бы быть? Или каких качеств этого персонажа Вам не хватает?

3. Какую роль Вы отводите себе в браке?

Распределение результатов осуществилось следующим образом:

44 % женщин в качестве ответа на первый вопрос: «С каким сказочным персонажем Вы себя ассоциируете?», выбирали карты, которые можно обозначить словосочетанием «Заботливая спасительница». Это говорит о том, что, с одной стороны, они готовы проявлять безусловную любовь, прощение, заботу, нежность, с другой, в своем стремлении

спасти, забывают о доверии, о праве на свободный выбор, подчиняя тех, кто становится объектами их свободы.

24 % ассоциируют себя с образом «Золушки-Мечтательницы». Этот образ характеризуется пассивностью, инфантильностью, подчинением любому, кто обладает хоть какой-нибудь властью. Золушка мечтательна, ждет «своего принца на белом коне» и верит в счастливый финал своей жизненной истории.

48 % испытуемых (женщин) в качестве ответа на второй вопрос: «Каким сказочным героем Вы хотели бы быть или каких качеств этого героя Вам не хватает?», – выбрали карты «Василиса Премудрая, Фея Крестная», которые характеризуются в колодах метафорических карт как «Всемогущая». Это позволяет предположить, что современные женщины хотят обладать могуществом и властью, иметь своеобразную «волшебную палочку» для решения всех проблем.

Психоаналитическая интерпретация полученных результатов разворачивает аудиторию к теории З. Фрейда о том, что женщины, которые не вошли или не прошли Эдипов комплекс, подсознательно мечтают о фаллосе, как о символе власти.

28 % женщин ответом на второй вопрос выбрали карту с изображением Герды (сказка «Снежная королева»), которой соответствовало слово «целеустремленность». Герда предстает как абсолютно автономный архетип, проживающий свою историю – архетип путешественника, искателя, который требует активности, уверенности и твердости на пути испытаний. Данный выбор вполне можно объяснить тем, что условия жизни в современном обществе требуют от женщин более активного действенного поведения для достижения успеха. Сегодня все больше женщин не хотят быть на вторых ролях и в тени мужчин, они хотят ставить цели и достигать их.

76 % испытуемых на вопрос: «Какую роль Вы отводите себе в браке?», – выбирали карты Короля и Королевы с младенцем, Фию со Шрекком, что можно интерпретировать как стремление к слиянию в семейных отношениях, то есть наличие соблазна взаимозависимых отношений, в которых речь может идти о необходимости подтверждения себя в другом человеке.

Практически каждый комментарий испытуемых включал в себя категорию «счастье» как обязательное условие семейной жизни. Это может быть связано с тем, что любая сказочная история заканчивается счастливо, а это определенным образом формирует мифологическое сознание и взгляд на собственные семейные отношения.

Таким образом, проведенное исследование показало, что сознание современной женщины мифологизировано и включает в себя архетипы, которые по природе своей амбивалентны: с одной стороны, он

наделяет силой и уверенностью, но тут же может трансформировать данные ресурсы в стремление обладать или властвовать. Важнейшей составляющей каждого архетипа является эмоциональная окрасенность, он недоступен интеллектуальному пониманию, так как воплощает в себе прежде всего паттерны переживания. Актуализируется всегда один из полюсов архетипа, тогда как противоположный остаётся в тени.

Перспективами данного исследования является изучение соотношения противоположных архетипов у одной личности.

ЛИТЕРАТУРА

1. Рогоза Н. Мифологизация образа женственности как основание русской культуры / Рогоза Н., Гуттова С. // Молодой ученый. – 2010. – №3. – С. 165-171.

УДК:796.011.1:159.922

СЕЛЕЗНЁВ Д. А.

Науч. руководитель: *Игнатенко О. В.*, канд. психол. наук
КИБиТ, г. Киев

МОТИВАЦИОННЫЙ АСПЕКТ ПРИ ЗАНЯТИЯХ СПОРТОМ У МУЖЧИН И ЖЕНЩИН В ПЕРИОД ПОЗНЕЙ ЮНОСТИ

Целью исследования было выявить гендерную мотивацию при занятиях спортом в разные возрастные периоды. В соответствии с целью и для проверки гипотезы, поставленной в этой работе, был применен комплексный метод исследования, направленный на диагностику в спортивной деятельности, который включил в себя метод анкетирования – были созданы собственные вопросники по мотивации.

В психологическом обеспечении спортивной деятельности важную функцию выполняет мотивация, побуждающая человека заниматься спортом. Блок мотивации образуют потребности, мотивы и цели спортивной деятельности. Потребность, или ощущение человеком нужды в чем-либо, означает нарушение равновесия с окружающей средой. Человек может выбрать любой способ из тех, которые он знает, но реально сфера его выбора лимитирована конкретными условиями жизни. Иногда сами жизненные обстоятельства подталкивают к выбору определенного пути. И тогда выбор происходит как бы сам собой, без ясного осознания процесса. Часто именно так, спонтанно, происходит выбор спортивной деятельности как способа удовлетворения сначала, может быть, только одной, а затем — целого комплекса потребностей [1].

В работе Е. П. Ильина отмечается, что на начальном этапе причинами прихода в спорт (независимо от вида деятельности спорта) могут быть: стремление к самосовершенствованию; стремление к самовыражению и самоутверждению; социальные установки; удовлетворение духовных и материальных потребностей [2].

В эмпирическом исследовании, проводившемся в спортивном зале, приняло участие 20 человек в возрасте от 18 до 35 лет. В выборке 9 мужчин и 11 женщин, занимающихся в спортклубе. Результаты опытно-поисковой работы подтвердили выдвинутую нами гипотезу – мотивация к занятиям спортивной деятельностью зависит от возрастных особенностей, занимающихся и других внутренних и внешних факторов. В исследуемой выборке у мужчин, оказалось, что 91,6% в возрасте от 18 до 20 лет – более активны к занятию спортом нежели в возрасте от 21 до 35 лет, и всего — 63,8%. У женщин в возрасте от 18 до 20 лет, выборка в 77,7% и не немного превышает – в возрасте от 20 до 35 лет, выборка в 72,7%.

Таким образом, основной целью занятий спортом у мужчин и женщин с 18 до 35 лет является потребность в красоте и здоровье, улучшению физического здоровья и улучшенной фигуры, приносит самоуверенность и энергию. Такие результаты вполне объясняются возрастными особенностями посещаемости и ведущим видом деятельности на данном этапе жизни. Проведенное исследование показало, что на мотивацию к занятиям спортом влияют условия, в которых они проходят и в большей мере эти условия зависят от самого себя, времени и спортивного тренера.

ЛИТЕРАТУРА

1. Огородова Т. В. Психология спорта / Т. В. Огородова; Яросл. гос. ун-т им. П.Г. Демидова. — Ярославль: ЯрГУ, 2013. — 120 с.
2. Бодалев А.А. Личность и общение / А. А. Бодалев. – М.: Международная педагогическая академия, 1995. — 328 с.

УДК 373.2.035.6:821.161.2

ШКРЕБТІЄНКО Л. П.

КІБІТ, м. Київ

АНАЛІЗ СТАНУ ВИХОВАНOSTІ ПАТРІОТИЧНИХ ПОЧУТТІВ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Визначення структурних компонентів патріотичних почуттів, обґрунтування критеріїв і показників вихованості патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного року, підібраний діагностичний інструментарій створили підґрунтя для проведення й узагальнення результатів констатувального етапу експерименту дослідницької роботи.

Основними завданнями цього етапу дослідно-експериментальної роботи були такі:

- 1) виявлення рівнів вихованості патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного року;
- 2) визначення рівнів готовності педагогів дошкільних навчальних закладів до роботи з виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку засобами художньої літератури;
- 3) дослідження змісту освітньо-виховної роботи щодо виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку засобами художньої літератури.

Під час дослідження нами було використано такі діагностичні методи та методики: анкетування, метод понятійного словника, опитування, бесіда, дитячий малюнок, ігри, творчі завдання, ситуації вільного вибору, цілеспрямованого спостереження за дітьми, аналіз результатів їхньої діяльності, експертне оцінювання, бесіда й анкетування, зміст яких розкрито в підрозділі.

Розглянемо використання одного із методів, методу понятійного словника, що дає можливість з'ясувати не тільки рівень вихованості патріотичних почуттів старших дошкільників за показниками когнітивного критерію, а також отримати дані щодо мотиваційного і поведінкового критеріїв вихованості патріотичних почуттів дітей. У судженнях дітей виявляються також почуття (експресивність мови), зацікавлене або незацікавлене ставлення до

малої і великої Батьківщини тощо, які є спонукальними мотивами до здійснення дій. За висловлюваннями дитини ми можемо робити висновок про його ціннісне ставлення до Батьківщини, рідної країни, сім'ї тощо, є можливим прогнозувати її поведінку та ставлення до людей і до себе.

Кількісні дані, отримані в результаті застосування методики понятійного словника, представлено в таблиці 1.1.

Аналіз даних таблиці 1.1. свідчить про те, що діти старшого дошкільного віку виявили найбільш високий рівень усвідомлення поняття «Сім'я» та «Рідний дім» (14,4 % і 14,0 % відповідно). Третє місце у рейтингу усвідомлень виявилось поняття «Рідний дім» (14,0 %), четверте – поняття «Рідне місто» (13,5 %). Відповіді на питання щодо значення дефініцій «сім'я», «рідний дім» були достатньо схожими між собою. Так, практично усі діти вважали, що сім'я – «це батьки, з якими живеш разом, це бабуся і дідусі, рідні і близькі, це й домашні тварини (кішка, собака)»; «Це – коли піклуються про тебе». Середній рівень усвідомлення поняття «сім'я» виявили майже половина з опитаних дітей (48,9 %). Вони давали систематизовані характеристики цього поняття, наводили приклади, розрізняли поняття «сім'я» і «родина».

Не змогли висловити свої уявлення про сім'ю або зовсім відмовилися відповідати третина старших дошкільників (36,6 %), яких віднесено до низького рівня вихованості патріотичних почуттів за цим показником.

Співвідношення рівнів розуміння понять «рідний дім» були схожими з попередніми даними. Високий рівень розуміння показали 14,0% дітей старшого дошкільного віку, середній – 36,6%, низький – 39,4 %. Деяко нижчими були результати уявлень дітей стосовно поняття «рідна країна»: високий рівень розуміння дефініції показали 13,3 % дітей, середній – 41,2 %, низький – 45,5 %. Говорячи про країну, діти характеризували це поняття, як «місце, де народився, де живеш», «де твій дім», «де живе твоя сім'я» тощо.

Найбільш різноманітними були характеристики, які надавали старші дошкільники поняттю «Батьківщина» (12,7 %). Достатньо важким для розуміння старших дошкільників виявилось поняття «Патріотизм» (11,9 %).

Аналіз суджень дітей про патріотизм показує, що домінуючими уявленнями дітей є такі, в яких знахо-

Таблиця 1.1.

Рівні усвідомлення дітьми старшого дошкільного віку уявлень про сутність понять (у%)

Поняття	Рівень усвідомлення сутності понять (у%)		
	Високий	Середній	Низький
Сім'я	14,5	48,9	36,6
Рідний дім	14,0	46,6	39,4
Рідна країна	13,3	44,2	42,5
Батьківщина	12,7	41,5	46,4
Патріотизм	11,9	40,3	47,8
Середнє значення	13,5	47,1	42,5

дять відображення любові до Батьківщини, до людей, які її захищають. Почуття любові до Батьківщини у деяких дітей нерозривно пов'язано з людиною, яка захищає Вітчизну: «Патріотизм – це коли людина любить Батьківщину» (48 %), «Захищає свою Батьківщину» (9,5 %), «Коли люблять свою країну і захищають її» (37 %).

Узагальнення результатів констатувального етапу експерименту засвідчили необхідність посилення уваги до даної проблеми, зокрема теоретичному обґрунтуванні й експериментальній перевірці педагогічних умов виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку засобами художньої літератури в освітньо-виховній діяльності закладів дошкільної освіти.

УДК:159.98:159.922.736.4

ІГНАТЕНКО О. В., канд. психол. наук,
КІБІТ, м. Київ

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ТРЕНІНГУ ЯК ЗАСОБУ КОРЕКЦІЇ ПСИХОСОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ У ПІДЛІТКОВО-ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Під час проведення тренінгів у групах студентів КІБІТ. Виявилось декілька моментів, про які слід зазначити.

Отже, підлітковий період займає виключно важливе місце у процесі формування особистості, проте неоднозначно тлумачиться у психолого-педагогічній літературі як «мутаційна фаза розвитку» (Ф. Дольто), перехідний, переламний, «транзитний» етап дорослішання, «остання глава дитинства». Специфіка підліткового періоду розвитку як соціально-психологічного феномену зумовлена конкретно-історичними обставинами розвитку суспільства. «Виявляючи гострий інтерес до сучасності, підліток шукає своє місце в навколишньому світі, тонко сприймаючи усі відхилення і недоліки у діяльності, поведінці конкретних людей і суспільних інститутів. Тому дисгармонія соціально-економічного розвитку суспільства чітко позначається на особистісному становленні підлітків», – наголошує Д. І. Фельдштейн [1]. Тому підлітковий вік потребує системного психолого-педагогічного супроводу, комплексної підтримки у здійсненні процесу психосоціального розвитку та саморозвитку на складному етапі дорослішання. Надання такої допомоги – один із важливих напрямків діяльності практичного психолога.

Створення умов для розвитку психічно здорової особистості та забезпечення повноцінного психічного розвитку дитини, зокрема – підлітка обіймає чільне місце у діяльності психологічної служби освітнього закладу [2, с. 38]. У контексті роботи з підлітками особливої ваги набуває увага практичного психолога до проблем психосоціального розвитку сучасної учнівської молоді.

В організації тренінгу із підлітками важливо враховувати *особливості вікового розвитку учасників*

тренінгової групи, специфіку підліткової групи. Л. О. Осьмак, Г. М. Прихожан, Н. М. Толстих, Н. Ф. Шевченко та інші психологи вважають, що активізацію процесу особистісного саморозвитку найкраще починати на початку підліткового віку. Але у середньому та старшому підлітковому віці корекційна робота у групі, із урахуванням групової динаміки через взаємну стимуляцію міжособистісних та внутрішньо особистісних процесів, через взаємопроникнення змісту досвіду людини з міжособистісного простору в простір особистості (закон розвитку вищих психічних функцій), також може дати позитивний результат.

У сфері самопізнання підлітка, можна виділити дві системи:

- «Я та інші»: адекватність адаптації людини до інших осіб, груп, колективів із урахуванням тих принципів, норм, що існують у суспільстві;
- «Я та Я»: самокритичність як похідна від рефлексії, усвідомлене визначення своїх недоліків, недостатнього розвитку або відсутності психологічних якостей, які перешкоджають подальшому розвитку особистості.

Тому в основу програм розвитку особистості підлітка (групових та індивідуальних) бажано вкласти ідею про те, що будь-яке знання про себе залишиться тільки знанням, нічого не змінить у «образі Я», якщо не буде апробоване в міжособистісній взаємодії, у групі. Це підвищує значення групових форм роботи з підлітками, серед яких найбільш ефективним є соціально-психологічний тренінг.

Ефективність тренінгової роботи з підлітками зумовлена тим, що провідною діяльністю підлітків є інтимно-особистісне спілкування, а також тим, що групові форми психокорекції відрізняє більша ефек-

тивність особистісних змін, дослідження неадаптивних установок, корекція рольової поведінки.

Складність вправ повинна бути такою, щоб брати участь у них було цікаво, вони викликали певне напруження, щоб в результаті виникало відчуття, що щось сталося, щось «зрушило» або «я це зміг!».

Необхідно враховувати закони *ефективності тренінгу*:

– закон *розростання обсягу* («закон Паркінсона»): обсяг роботи зростає тією мірою, якою це необхідно, щоб зайняти час, виділений на її виконання. Іншими словами, зайняти вправами на одну й ту ж тему можна будь-який час – і дві години, і цілий рік;

– закон *зміни «картини світу»*, що твердо наполягає: «картина світу» людини змінюється піворку. Отже, якщо тренер (психолог) збирається зробити революцію в головах учасників за три години, мабуть, його чекає розчарування;

– закон *«чарівного стусана»* (тобто ефективного стимулу), згідно з яким справжній вплив розвивального (особистісного або соціального) тренінгу буде відбуватися вже після його закінчення (якщо, звичайно, ви не проводите пролонговану програму). Але взагалі без розвивальних тренінгів, можливо, зовсім нічого не відбудеться. Висновок простий: тренінг – це лише поштовх до розвитку особистості підлітка, а не сам розвиток. Відповідно, чим сильніший і точніший поштовх (грамотно складений тренінг, професійно грамотне його проведення із урахуванням закономірностей його ефективності), тим вірніше і ефективніше буде відбуватися розвиток у заданому напрямку;

– закон *потрійного дотику*, який говорить: для того, щоб будь-яка думка почала сприйматися

підлітком як важлива та головне – *своя*, вона повинна увійти в її свідомість не менше трьох разів за різних обставин. Для тренінгу це означає, що до будь піднятої теми (якщо вони важлива для мети програми) ми повинні мати можливість «доторкнутися» не менше трьох разів (при обговоренні, у вправах, під час проведення рольової гри, модерації чи шерінгу, у підсумках тощо).

Вправи для тренінгу із підлітками необхідно, таким чином, обирати у відповідності із темами, законами ефективності тренінгу (особливо «законом потрійного дотику»), рівнем розвитку і підготовленості учасників.

Розбудова архітектури тренінгу – складна робота, навіть мистецтво, яке припускає варіативність методів вирішення однієї і тієї ж задачі. Це означає, що проводячи розвивальні тренінги, ми самі розвиваємося – професійно і особисто.

ЛІТЕРАТУРА

1. Анн Л. Ф. Психологический тренинг с подростками / Л. Ф. Анн – СПб. : Питер, ООО «Питер Пресс», 2007.
2. Дольто Ф. На стороне подростка / Франсуаза Дольто; [пер. с фр. А. К. Борисовой]. – Екатеринбург : Рама Паблишинг, 2013. – 423 с.
3. Вачков И. В. Основы технологии группового тренинга / И. В. Вачков. – М., 1999.
4. Грецов А. Г. Тренинг общения для подростков / А. Г. Грецов. – СПб. : Питер, 2009. – 160 с.
5. Зеньковський В. В. Психология детства. – М. : Academia, 1996. – 348 с.
6. Теоретико-методологічні засади психологічної корекції особистості соціально дезадаптованих неповнолітніх: монографія / [Н. Ю. Максимова, І. Ф. Манілов, А. М. Грись та ін.]; за ред. Н. Ю. Максимової. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2012. – 258 с.

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

УДК 519.6

БААН V. A.

Scientific advisor: *Stavytskyi O. V.*, PhD

KIBiT, Kyiv

PROBLEMS OF THE THEORY OF COMPUTATIONAL COMPLEXITY

Computer science is the study of the theory, experimentation, and engineering that form the basis for the design and use of computers according to Stanford Encyclopedia of Philosophy [5]. It is the scientific and practical approach to computation and its applications and the systematic study of the feasibility, structure, expression, and mechanization of the methodical procedures (or algorithms) that underlie the acquisition, representation, processing, storage, communication of, and access to, information. An alternate, more succinct definition of computer science is the study of automating algorithmic processes that scale. A computer scientist specializes in the theory of computation and the design of computational systems [5].

Its fields can be divided into a variety of theoretical and practical disciplines. Some fields, such as computational complexity theory (which explores the fundamental properties of computational and intractable problems), are highly abstract, while fields such as computer graphics emphasize real-world visual applications. Other fields still focus on challenges in implementing computation. For example, programming language theory considers various approaches to the description of computation, while the study of computer programming itself investigates various aspects of the use of programming language and complex systems. Interaction between human and computer considers the challenges in making computers and computations useful, usable, and universally accessible to humans. Today we are focusing on the theological face of computer science which is the computational complexity theory.

An important component of any scientific study of a certain set of objects is a classification aimed at identifying the characteristic and general properties of objects. In the field of development of mathematical and algorithmic support of computer systems, such a set of objects are algorithms for solving problems on which the developed software systems are based. Impressive growth in the performance of modern computer systems, obeying the “Moore law” [2], does not reduce the resource requirements for algorithmic support. The composition of these requirements includes the time

efficiency of software implementations. This is determined by the fact that a number of today’s computational problems have a higher degree of polynomial complexity, which is typical for problems from NP-complete and NP-difficult classes [4]. Another aspect of modern computing problems is a large dimension, for example, in real tasks that are solved using the finite element method, especially inverse problems [1]. The choice of mathematical methods and decision algorithms determines the time characteristics of the software implementation of calculations. The solution of the practically significant problem of choosing a rational computational algorithm can be based on special classification methods.

You can build an algorithm not for any problem. There are algorithmically unsolvable problems. For example the problem of self-applicability of the Turing machine, the problem of stopping the algorithm [3]. Another important example of an algorithmically unsolvable problem is the automatic proof of theorems.

Computational complexity theory is a subfield of theoretical computer science one of whose primary goals is to classify and compare the practical difficulty of solving problems about finite combinatorial objects – e.g. given two natural numbers n and m , are they relatively prime? Given a propositional formula $\square$, does it have a satisfying assignment? If we were to play chess on a board of size $n \times n$, does white have a winning strategy from a given initial position? These problems are equally difficult from the standpoint of classical computability theory in the sense that they are all effectively decidable. Yet they still appear to differ significantly in practical difficulty. For having been supplied with a pair of numbers $m > n > 0$, it is possible to determine their relative primality by a method (Euclid’s algorithm) which requires a number of steps proportional to $\log(n)$. On the other hand, all known methods for solving the latter two problems require a ‘brute force’ search through a large class of cases which increase at least exponentially in the size of the problem instance [5].

Complexity theory attempts to make such distinctions precise by proposing a formal criterion for

what it means for a mathematical problem to be feasibly decidable – i.e. that it can be solved by a conventional Turing machine in a number of steps which is proportional to a polynomial function of the size of its input. The class of problems with this property is known as P – or polynomial time – and includes the first of the three problems described above. P can be formally shown to be distinct from certain other classes such as EXP – or exponential time – which includes the third problem from above. The second problem from above belongs to a complexity class known as NP – or non-deterministic polynomial time – consisting of those problems which can be correctly decided by some computation of a non-deterministic Turing machine in a number of steps which is a polynomial function of the size of its input. A famous conjecture – often regarded as the most fundamental in all of theoretical computer science – states that P is also properly contained in NP – i.e. $P \subsetneq NP$ [Ibid.].

Demonstrating the non-coincidence of these and other complexity classes remain important open problems in complexity theory. But even in its present state of development, this subject connects many topics in logic, mathematics, and surrounding fields in a manner which bears on the nature and scope of our knowledge of these subjects. Reflection on the foundations of complexity theory is thus of potential significance not only to the philosophy of computer science, but also to philosophy of mathematics and epistemology as well.

Central to the development of computational complexity theory is the notion of a decision problem. Such a problem corresponds to a set X in which we wish to decide membership. For instance the problem PRIMES corresponds to the subset of the natural numbers which are prime – i.e. $\{n \in \mathbb{N} \mid n \text{ is prime}\}$. Decision problems are typically specified in the form of questions about a class of mathematical objects whose positive instances determine the set in question – e.g.

These problems are typical of those studied in complexity theory in two fundamental respects. First, they are all effectively decidable. This is to say that they may all be decided in the ‘in principle’ sense studied in computability theory – i.e. by an effective procedure which halts in finitely many steps for all inputs. Second, they arise in contexts in which we are interested in solving not only isolated instances of the problem in question, but rather in developing methods which allow it to be efficiently solved on a mass scale – i.e. for all instances in which we might be practically concerned [Ibid.].

The resources involved in carrying out an algorithm to decide an instance of problems can typically be measured in terms of the number of processor cycles (i.e. elementary computational steps) and the amount of memory space (i.e. storage for auxiliary calculations) which are required to return a solution [Ibid.].

The theory of computational complexity is a rapidly developing field of theoretical computer science and covers both purely theoretical issues and issues directly related to practice. Methods of constructing and analyzing effective algorithms are among the most important applications of this theory, as well as modern cryptographic methods. Therefore, familiarity with the basics of complexity theory is certainly useful for anyone who is going to seriously engage in practical programming or theoretical research.

REFERENCES

1. Aleksandrov A.E. Jevoljucionnaja metodologija razrabotki i soprovozhdenija matematicheskogo i programmogo obespechenija tehniceskijh sistem. M.: Mashinostroenie, 2001.
2. D’jakonov V.P. “Zakon Mura” i komp’juternaja matematika // Exponenta Pro. Matematika v prilozhenijah. 2003. № 1. C. 82–86.
3. Erusalimskij Ja.M. Diskretnaja matematika: Teorija, zadachi, prilozhenija. M: Vuzovskaja kniga, 1998.
4. Gjeri M., Dzhonson D. Vychislitel’nye mashiny i trudnoreshaemye zadachi M.: Mir, 1982.
5. Stanford Encyclopedia of Philosophy [Electronic resource]. – Access mode : <https://plato.stanford.edu/entries/computational-complexity/>.

УДК 316.61:316.77

ВАНАЦЬКИЙ Д. І.

Наук. керівник: **Бобрук А. М.**, канд. політ. наук

ВФ КІБІТ, м. Вінниця

СОЦІАЛЬНА ІНЖЕНЕРІЯ

Поява інформаційних технологій стала великим кроком у розвитку суспільства, але, крім цього, вона ще й сприяла виникненню нових вишуканих способів крадіжки.

Управляти людською свідомістю – це ціла наука, що дає величезні можливості, але якщо на меті є використати людську свідомість, щоб її обманути, йдеться про соціальну інженерію. Це сукупність методів, заснованих на особливостях людей, таких як цікавість, довіра, звичка та інші.

Головною метою соціальної інженерії є спонукати людей робити певні дії, що вони б за звичних умов ніколи не зробили, наприклад, ділитися власною конфіденційною інформацією, переходити на невідомі сайти та за сумнівними посиланнями. Соціальна інженерія будується на тому факті, що людина є найслабкішою ланкою системи кібер або інформаційної безпеки. Відомо, що отримати конфіденційну інформацію хакерам важко, тому вони впливають безпосередньо на користувача, що є найслабкішою ланкою в системі інформаційної безпеки [1].

Деякі з методів соціальної інженерії: фішинг, листи від банків та «WOW- повідомлення».

Фішинг – це підроблення сторінки сайту банку чи іншої установи для того, щоб змусити користувача повідомити пару логін/пароль від його аккаунта. Це дає зловмисникам можливість переказати гроші з банківського рахунку жертви на власний. Дуже часто, фішинг розрахований на неуважних користувачів, які не звертають уваги на дивні назви сайтів, які написані з помилками, незвичайний інтерфейс знайомих ресурсів та не піклуються про правила сучасної безпеки в Інтернеті.

Наприклад, оригінальна адреса відомого в Україні онлайн-банку – privat24.ua. А фішингова сторінка може мати лише одну неправильну літеру або схожу назву та її логотип чи дизайн може бути в тих самих кольорах, що і privat24.ua

«Листи від банків» ще один з відомих методів соціальної інженерії. Сама назва говорить про те, що цікавить зловмисників. Але працює метод по-іншому, ніж простий фішинг. Зловмисники не чекають поки користувачі самі потраплять на підроблений сайт, а змушують їх це зробити. Це відбувається за допомогою фальшивих повідомлень від банків чи інших установ, у тексті яких міститься інформація, яка погрожує втратою грошей, або повідомляє про можливість отримання виграних у псевдоакціях призів. Усі ці пропозиції закінчуються проханням

перейти на сайт і увійти у власний аккаунт, використовуючи логін та пароль. Користувач сам передає приватну інформацію зловмисникам, які отримують повний доступ до його приватного кабінету, а в більшості випадків й до його грошей.

Найяскравішим прикладом соціальної інженерії є так звані «WOW- повідомлення». Вони мають вигляд коротких повідомлень, що ніби приходять від друзів на пошту, у соцмережах, зміст яких має спонукати перейти за посиланням у повідомленні. «Подивись сюди! Я був шокований, коли це побачив!» – класичний приклад такого методу соціальної інженерії. Посилання можуть мати автоматичне завантаження шкідливого ПЗ, яке також буде використано для крадіжки конфіденційної інформації з зараженого ПК.

Щоб не потрапити на гачок користувачів, виконуй наступні правила. По-перше, звертай увагу на написання адрес сайтів. Якщо тобі пропонують переглянути сайт/фото/відео, не переходь за посиланням одразу, бо це можливо, приклад соціальної інженерії. Вводячи логін/пароль в аккаунтах на сайтах, звертай увагу на незвичайний зовнішній вигляд сторінок. Завжди перевіряй оригінальність ресурсу. Не вір електронним листам та посиланням за якими пропонують перейти незнайомі відправники повідомлень.

Отже, соціальна інженерія, це наука, що вивчає способи впливу на людей. Її поява має як негативні так і позитивні наслідки для суспільства. Одним з неприємних наслідків є те, що хтось може скористуватись довірою користувачів Інтернету, та отримати їх кошти незаконним шляхом. Для того, щоб не стати жертвою такої маніпуляції слід бути уважними та не переходити за підозрілими посиланнями, не відвідувати підозрілі сайти та не ділитися приватною інформацією в Інтернеті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Соціальна інженерія або маніпуляція свідомістю [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zillya.ua/sotsialna-inzheneriya-abo-manipulyatsiividomistyu>.
2. Вишньовський В. В. Соціальна інженерія як засіб впливу на людську свідомість / В. В. Вишньовський, Л. М. Ткачук : матеріали XLVII Науково-технічної конференції Інституту інтеграції навчання з виробництвом (м. Вінниця, 21-23 березня 2018 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-ininv/all-ininv-2018/paper/view/4049/3420>

УДК 004.43

ГАЙДУК С. С.

Наук. керівник: *Ставицький О. В.*, канд. екон. наук

КІБІТ, м. Київ

PYTHON У НАВЧАННІ ПРОГРАМУВАННЮ

Іноді, молодий фахівець, який бажає працювати в IT-галузі, ставить перед собою завдання поступово вивчити програмування з нуля. Існує проблема, що маючи потребу в гарному фундаменті та системному підході, він часто губиться, не розуміючи, з чого почати. Зрештою, з чогось потрібно почати вивчення. У наш час все більше й більше людей учать програмування, причому, багато хто береться за цю складну справу самостійно, когось вчать цьому у навчальних закладах, а хтось ходить на платні курси. В інтернеті є багато сайтів, книг і програм, які допомагають вивчати різні мови програмування самостійно. Але це найважчий шлях для початківців. Як щодо вищих навчальних закладів? Хоча базові навички та знання там можна здобути, але ніхто не в змозі навчити новачка професійному програмуванню, усі фахівці «набирають висоту» самовдосконаленням. Але, не зважаючи на вище сказане, завжди у пригоді буде корисний наставник, який погодиться допомогти, направить на потрібний шлях, підкаже відповідні книги та ресурси та дасть корисні поради. Крім того, майбутньому працівникові доведеться визначитися з напрямком програмування: створення мобільних додатків, програмного забезпечення, ігор, веб-дизайн, низькорівневе програмування тощо. Але під кожен напрямок може підходити одна мова програмування і зовсім не підходити інша. Утім, не важливо, яким способом людина збирається пізнати кодинг, в будь-якому випадку їй завжди потрібно буде вибрати першу мову програмування для вивчення.

Нові мови програмування з'являються кілька разів на рік. Про них пишуть статті в наукових журналах, їм присвячують комікси, які можна знайти в Інтернеті. При виборі першої мови новачок повинен враховувати такі критерії: наявність її на ринку вакансій (тобто знайти роботу, яка вимагає ту мову, яку фахівець знає); отримання задоволення від процесу (якщо програмісту не подобається писати код на обраною ним мовою, то він не буде отримувати задоволення від цього процесу, від роботи і від життя. Потрібно зробити правильний вибір); низький рівень входження (тобто якщо людині доведеться витратити тривалий час на вивчення мови, то це може відбити бажання від програмування взагалі. Слід дивитися ту літературу, яку потрібно буде прочитати, щоб вивчити певну мову та вибрати ту, яка здається легкою, або говорять, що вона легка. Одною з таких мов є Python.

Перша мова має бути простою та популярною на ринку. Такою мовою і є Python. Сьогодні вона є однією з найпопулярніших мов програмування (причому популярних зі стрімко зростаючим ринком). Вона застосовується для вирішення величезного класу як наукових, так і бізнес-задач. Пітон – високорівнева мова, а значить, програмісту не потрібно особливо думати про осередки пам'яті та про те, що там розмістити. Людині навіть не потрібно бути програмістом, щоб в загальних рисах зрозуміти, що відбувається в програмі. Через нескладний синтаксис для написання програми знадобиться менше часу, ніж, якби реалізовувати її, наприклад, на Java.

Щодо застосування «Зміїної мови» в науковій сфері, вона також входить до трійки найбільш значущих мов у галузі машинного навчання і аналізу великих даних. Якщо програміст має математичні здібності та знання, то, вивчивши Python, він стане дуже цінним фахівцем і зможе навіть знайти роботу за кордоном. Якщо ж говорити про традиційні сегменти IT-ринку, то ця мова є універсальною і має застосування практично скрізь, навіть в ігровій індустрії, однак найбільш популярною вона є саме як мова для написання серверної частини веб-сайтів, мобільних і веб-додатків. Відомо, що «Змія» має досить низький поріг входження і вважається мало не ідеальною мовою для мало досвідчених програмістів, а її основи достатньо для написання перших додатків початківцем. Також її можна вивчити за один-два вечори за допомогою невеликої книги з стандартної документації (принаймні, якщо у вас вже є хоча б невеликий досвід програмування).

Перевагою Пітона є його багатоплатформенність і масштабність, тобто, він працює на різних платформах. Крім цього, ця мова програмування має гармонійну архітектуру мови, а саме: вбудовані структури даних, словники, кортежі; простий і зручний синтаксис; у ньому присутня велика кількість бібліотек, яка заощадить купу сил, нервів і часу (чим ця «Змійка» так і славиться); потужні інтерфейси до конкретних ОС; переносимість коду між платформами; вбудовану підтримку Unicode, велику кількість національних кодувань тощо. Серед недоліків – низька швидкодія (тобто порівняно невисока швидкість виконання програм).

Як факт можна навести, що в 2014-му році Python обійшов Java, ставши найпопулярнішою мовою програмування в провідних курсах із інформаційних технологій в США.

Отже, Python має простий та зрозумілий синтаксис, його бібліотеки містять лаконічну документацію, що допомагає майстрам у написанні складних програм та економить багато часу, а процес тестування і кодування – досить комфортний. Перенесення коду з однієї платформи на іншу – легка та безпроблемна справа, а основними перевагами мови для початківців є те, що вона досить поширена і її легко вивчити, а тому ця мова підходить для вивчен-

ня основ програмування усіма бажаними, зокрема студентами, школярами й навіть дітьми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Инструкция для тех, кто хочет стать программистом с нуля [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://lifehacker.ru/2015/05/06/kak-stat-programmistom/>
2. Бріггс Дж. Р. PYTHON для дітей. Веселий вступ до програмування / Бріггс Джейсон Р. – Львів : Вид-во Старого Лева, 2017. – 400 с.

УДК: 004.738.5:316.3

ДЗІСЬ М. С.

Наук. керівник: **Бобрук А. М.**, канд. політ. наук
ВФ КІБІТ, м. Вінниця

ІСТОРІЯ ВИНИКНЕННЯ ІТ-ГАЛУЗІ

ІТ-галузь є сегментом світової економіки, що прогресує напроцьод швидко: уже в 2020 р. кожна третя вакансія в світі буде в галузі ІТ. ІТ фахівець – це інженер із розробки (програміст), інженер із якості (тестувальник), фахівець із упровадження ІТ і системний адміністратор [3].

Що ж таке ІТ? Є, зокрема, два популярних визначення сутності ІТ від ЮНЕСКО. Відповідно до першого – інформаційні технології – це сукупність дисциплін (що мають характер технологічних, наукових або ж інженерних досліджень), які вивчають способи організації діяльності людей, що здійснюють обробку та зберігання даних. Друге визначення, яке дають експерти ЮНЕСКО, звучить так: «ІТ – це обчислювальна техніка, а також методи її взаємодії з людьми і промисловим устаткуванням, її прикладні програми, а також мають відношення до її роботи аспекти соціально-економічного та культурного розвитку людей».

У цій роботі ми проаналізували етапи виникнення галузі інформаційних технологій. Існують різні точки зору щодо виникнення та історичних періодів інформаційних технологій. Так В. В. Годін і І. К. Корнеєв у роботі «Управління інформаційними ресурсами» розрізняють такі етапи виникнення та розвитку інформаційних технологій. Перший етап – це технологія збору та обробки інформації вручну, яка була широко розповсюджена в XIX ст. Перо, чорнило і найпростіші рахункові апарати були основними інструментами цього етапу, а багаття, кур’ери, поштовий зв’язок використовувались для прискорення передачі інформації. Інформаційна обробка була дуже повільною, що дало сильний поштовх для подальшого розвитку інформаційних технологій. Отже, в середині XV ст. з’явилося книгодрукування, що

сприяло можливості друкувати інформацію тиражем та дало початок ері паперової інформаційної технології, яка має велике значення й у наші часи.

Етап механічної технології, пов’язаний з технічною революцією розпочався в кінці XIX ст., основними його подіями стали створення телефону, радіо, друкарської машинки та модернізація системи суспільної пошти. Це значно змінило технологію обробки й передачі інформації та посприяло вдосконаленню організаційної структури підприємств. Інформаційні технології сприяли розвитку економіки та інших технологій.

У 40-60-х рр. XX ст. з’явилися електронні друкарські та копіювальні машинки і диктофони – це був початок етапу електронної технології. Інструменти цієї технології сприяли покращенню кількості, якості, та швидкості обробки документів.

Пізніше був винайдений комп’ютер, це відбулося в середині XX ст. Комп’ютер став універсальною машиною, що об’єднала в собі всі найкращі попередні винаходи людства. Це був перший спосіб запису та довготривалого зберігання знань, при якому ця інформація могла впливати на роботу виробничого обладнання. Масове виробництво комп’ютерів та їх використання в усіх сферах діяльності вважається першим кроком для розвитку комп’ютерної інформаційної технології, спрямованої на збільшення автоматизації всіх інформаційних процесів та прискорення науково-технічного прогресу.

У першій бухгалтерській ері комп’ютери використовувались для проведення окремих розрахункових і найбільш простих економічних завдань, що вимагали багато часу (наприклад, матеріального обліку), тоді застосовувалася часткова електронна обробка даних.

У другій експлуатаційній ері відбувається перехід до автоматизованих систем управління (товароруху, матеріально-технічного постачання, обліку реалізації готової продукції тощо).

Уже з середини 70-х рр. ХХ ст., були створені перші персональні комп'ютери, які дозволили зробити доступними для автоматизації багато важких, часозатратних процесів людської діяльності. Персональний комп'ютер із великими можливостями, що мав непрофесійний користувач, сприяв інформаційній революції та був названий «безпаперовою» фазою розвитку інформаційних технологій. Таким чином, в усіх галузях людської діяльності відбулося поширення та розвиток інформаційних технологій саме в якості інструментального засобу накопичення, перетворення та передачі інформації.

Поява персональних пристроїв дала поштовх для виникнення багатьох технологій та пристроїв. Перерахуємо лише деякі з них: Wi-Fi, багатоядерні процесори, iPhone та інші смартфони з сенсорним екраном, iPod, флеш-накопичувачі, доповнена реальність, гібридні автомобілі, взуття з вбудованим процесором, соціальні мережі та планшетні комп'ютери. А в майбутньому планується 3D адаптивне

виробництво та клонування, перемога над старінням, люди-роботи, тощо.

Отже, ІТ сфера виникла більше ніж чотири століття тому, але найбільшого розвитку вона набула за останні 30 років. Першим етапом розвитку ІТ вважається виникнення письмових інформаційних ресурсів. Другим етапом є книгодрукування, третім – виникнення друкарських машин, четвертим – виникнення комп'ютера та програм для спрощення інженерної та бухгалтерської роботи, п'ятим – виникнення персонального комп'ютера та програм для користування ним.

ЛІТЕРАТУРА

1. Виникнення інформаційних технологій [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://it-tehnolog.com/statti/viniknennya-informatsiynih-tehnologiy>.
2. Планета через 20 років, роботи-трудяги і друк людських органів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://tsn.ua/nauka_it/10-tehnichnih-dosyagnen-yaki-vrazyat-svit-u-nayblizhchomu-maybutnomu.html.
3. Коротко про ІТ спеціальності // Освітній ресурс ІТ Ukraine association [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.chooseit.org.ua/info>.

УДК:004.738:004.4:022.9

КЛОЧКО О. В., канд .пед. наук.
ВФ КІБІТ, м. Вінниця

СИСТЕМА НАУКОВО-ОРГАНІЗАЦІЙНОГО І ТЕХНОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕЛЕКТРОННИХ РЕСУРСІВ

Сучасна діяльність у будь-якій галузі характеризується активним використанням інформаційних технологій, що, у свою чергу, сприяє удосконаленню процесів управління на основі інформаційних ресурсів якісно нового рівня. Світовий досвід у сфері комп'ютерних технологій та інформаційних ресурсів за останні роки свідчить про істотне підвищення темпів їх розвитку порівняно з темпами розвитку виробничої сфери.

Забезпечення публічного, зокрема, віддаленого, доступу користувачів до електронних інформаційних ресурсів (ЕІР) стає одним з першочергових завдань інформаційного обслуговування науки, освіти і культури, у зв'язку з цим істотно змінюється роль і функції такого соціального інституту, як бібліотека.

Особливу роль у розширенні доступу до відомостей та даних відіграють електронні бібліотеки, що забезпечують подання інформаційних ресурсів в електронному вигляді, віддалений доступ до них з використанням інформаційно-комунікаційних тех-

нологій (ІКТ). Вони є складовою науково-освітнього інформаційного простору, а також національного бібліотечно-інформаційного фонду країни.

Актуальною є проблема створення електронної бібліотеки, що сприятиме вільному доступу до наявних ЕІР в мережі Інтернет, насамперед, до бібліотек та періодичних видань, а також до зарубіжних електронних ресурсів; забезпечуватиме якісно новий рівень задоволення інформаційних потреб завдяки використанню ІКТ.

Електронна бібліотека орієнтована на широкі кола користувачів і вирішує такі задачі: наукову, направлену на сприяння глибокому вивченню теми (предмету) науковцями і фахівцями в галузі економічних, юридичних, суспільних і гуманітарних сфер; довідкову, направлену на необхідність задоволення потреби в інформації з професійних питань та питань підприємництва.

Роботи з розвитку електронних бібліотек, створення мереж електронних бібліотек і формування

інформаційних наукових і освітніх ресурсів передбачені у Законі України «Про Національну програму інформатизації», де затверджена Державна програма «Електронна бібліотека» [2]. У Законі України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» від 09.01.2007 року № 537-V [3] також виокремлюється необхідність вирішення питання електронної бібліотеки. Постановою Кабінету Міністрів України від 17 серпня 2011 р. N 956 було затверджено Концепцію Державної цільової національно-культурної програми створення єдиної інформаційної бібліотечної системи «Бібліотека–XXI». Метою Програми є «підвищення ефективності використання, забезпечення доступності документів, які зберігаються у бібліотечних, архівних та музейних фондах» [4].

Підвищення ефективності інформаційного забезпечення діяльності, інтеграції підприємства в науково-світовий інформаційний простір, розвитку інформаційно-комунікаційних технологій дозволяє суттєво вдосконалити діяльність на основі застосування ЕБ та розподілених бібліотечних інформаційних мереж. Сучасні наукові дослідження потребують інтеграції гетерогенної інформації з різних джерел. Тому при проектуванні мережі ЕБ постає проблема побудови моделі, яка б найбільш відображала вимоги та потреби наукової спільноти.

Питання комп'ютеризації бібліографічної діяльності в Україні, зокрема автоматизації бібліотечних технологій, розглядали Л. А. Дубровіна, О. М. Спірін, С. М. Іванова, О. В. Новицький, М. А. Шиненко та ін. [1; 5].

Але питання розробки сайту «Електронна бібліотека» підприємства залишається актуальним на сьогодні та потребує подальшого вивчення в сучасних умовах.

Мета дослідження полягає у розробці та обґрунтуванні науково-організаційного і технологічного забезпечення електронних ресурсів на прикладі електронної бібліотеки підприємства. Об'єктом дослідження є процес розробки сайту «Електронна бібліотека». Предметом дослідження є наукові та практичні засади розробки сайту «Електронна бібліотека».

Передбачається створення єдиного інформаційного простору електронної бібліотеки на прикладі підприємства, який складається з серверів (вузлів) електронних бібліотек, а також її центрального сервера (центрального вузла). На цей сервер покладені завдання підтримки роботи віртуальної бібліотеки.

Розробка структури сайту та його інформаційного забезпечення є одними із найважливіших етапів створення веб-сайту. Створення структури та оформлення передбачає привертання уваги користувачів до зовнішнього вигляду сайту. Контент повинен забезпечувати обсяг і якість отриманої відвідувачем інформації. Головними елементами сайту, на якому

зосереджується увага відвідувача, є система навігації та меню, назви категорій, гіперпосилання і структура інформації. Структура сайту виконана з урахуванням усіх сучасних тенденцій для побудови сайтів, з урахуванням потреб в SEO оптимізації та юзабіліті для кінцевого користувача, а також зручності роботи з кодом для програміста, який займається проектуванням або буде займатися його модифікацією.

З метою написання програмного коду нами були використані: мова розробки розмітки сайту – HTML, мова опису сторінок сайту CSS, програмного коду сайту – JavaScript та платформа розробки – Cosmic JS, сервіс розміщення коду – GitHub.

Сайт електронної бібліотеки розроблено як окрему архітектуру інформаційної системи підприємства. Файлова структура сайту «Електронна бібліотека» представлена файлами та каталогами (рис. 1). Процес входу на сайт здійснюється шляхом введення логіну та паролю користувача. Якщо користувач не зареєстрований, йому пропонується здійснити реєстрацію реєстрації користувача. Налаштування профілю зареєстрованого користувача здійснюється на сторінці профілю користувача, шляхом вибору опцій з випадаючого списку.

Файл `readme.md` містить дані про розробника сайту, призначення та основні можливості сайту.

Головний файл веб-сайту «Електронна бібліотека» `index.html`, написаний мовою гіпертекстової розмітки HTML. Вміст файлу додавання блогу `blog.html`.

Зміна порту здійснюється шляхом виконання коду JavaScript у файлі `app-server.js`:

```
// app-server.js
var express = require('express');
var app = express();
var config = {};
config.BUCKET_SLUG =
process.env.COSMIC_BUCKET;
config.READ_KEY =
process.env.COSMIC_READ_KEY;
config.WRITE_KEY =
process.env.COSMIC_WRITE_KEY;
app.set('port', process.env.PORT || 5000)
app.use(express.static(__dirname))
var http = require('http').Server(app)
// Route
app.get('/', (req, res) => {
  res.sendFile(__dirname + '/index.html');
})
http.listen(app.get('port'), () => {
  console.log('Events App listening on ' +
app.get('port'))
})
```

Файл фіксації URL `gulpfile.js`:
 'use strict';

Рис. 1. Файлова структура сайту «Електронна бібліотека»

```

var gulp = require('gulp'),
    webserver = require('gulp-webserver'),
    minifyCSS = require('gulp-minify-css'),
    concatCss = require('gulp-concat-css'),
    concat = require('gulp-concat'),
    wiredep = require('wiredep').stream,
    gulpNgConfig = require('gulp-ng-config'),
    autoprefixer = require('gulp-autoprefixer'),
    gulp = require('gulp'),
    b2v = require('buffer-to-vinyl');

gulp.task('css', function () {
  return gulp.src('css/**/*.css')
    .pipe(minifyCSS())
    .pipe(concat('main.min.css'))
    .pipe(autoprefixer())
    .pipe(gulp.dest('dist/css'));
});

gulp.task('js', ['config'], function() {
  return gulp.src('app/**/*.js')
    .pipe(concat('main.js'))
    .pipe(gulp.dest('dist/js/'));
});

gulp.task('config', function () {
  const json = JSON.stringify({
    BUCKET_SLUG:
process.env.COSMIC_BUCKET,
    MEDIA_URL: 'https://api.cosmicjs.com/v1/' +
process.env.COSMIC_BUCKET + '/media',
    READ_KEY:
process.env.COSMIC_READ_KEY || '',
    WRITE_KEY:
process.env.COSMIC_WRITE_KEY || ''
  });

```

```

});
return b2v.stream(new Buffer(json), 'config.js')
  .pipe(gulpNgConfig('config'))
  .pipe(gulp.dest('app/config'));
});
gulp.task('default', function () {
  gulp.watch('css/**/*.css', ['css']);
  gulp.watch('app/**/*.js', ['js']);
  gulp.watch('bower.json', ['bower']);
});
gulp.task('bower', function () {
  gulp.src('index.html')
    .pipe(wiredep({
      directory: 'bower_components'
    }))
    .pipe(gulp.dest(''));
});

```


Рис. 2. Відображення літературного джерела на сторінці сайту

Begin | Jun 30, 2017

End | Jul 4, 2017

Наукова праця про найновітніші методи догляду за агрокультурами.

Автор: Роберто Бенедетті.

Випуск: 2014

Сторінок 312

Рис. 3. Відображення даних про літературне джерело на сторінці сайту

Кожне джерело, яке знаходиться у електронній бібліотеці відображується графічно на сторінці сайту (рис. 2). Здійснивши клік на зображенні літературного джерела, користувач може отримати детальну інформацію про літературне джерело (рис. 3). Якщо інший клієнт бібліотеки користується літературним джерелом на момент входу на сайт, то ця інформація відображується шляхом додавання зображення, відображення логіну користувача.

Одержані результати: У результаті проведеного дослідження обґрунтовано і розроблено науково-організаційне і технологічне забезпечення сайту електронної бібліотеки на прикладі електронної бібліотеки підприємства.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що розглянуті в ньому положення дають можливість визначити підходи до вирішення низки теоретичних і практичних проблем, пов'язаних з розробкою сайту електронної бібліотеки. Розроблене науково-організаційне і технологічне забезпечення електронних ресурсів може бути використані: у науково-дослідних цілях – для подальших наукових розробок у зазначеній сфері; у процесі розробки проектів створення електронних бібліотек.

Проведене дослідження має практичну цінність не лише для розглянутого підприємства, а й для розробки рекомендацій щодо покращення стану діяльності підприємств України на базі сучасних інфор-

маційних систем, зокрема впровадження та використання сайтів електронних бібліотек. Результати практичного дослідження можуть бути використані у процесі розробки проектів інформатизації підприємств з метою підвищення ефективності їх функціонування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дубровіна Л. А. Рукописні та архівні електронні ресурси бібліотек / Л. А. Дубровіна // Електронні інформаційні ресурси бібліотек у піднесенні інтелектуального і духовного потенціалу українського суспільства : моногр. / О. С. Онищенко, Л. А. Дубровіна, В. М. Горвий [та ін.]. – К., 2011. – С. 124–138.
2. Закон України «Про Національну програму інформатизації» № 74/98 ВР від 04.02.1998, остання редакція від 30.07.2010 р.: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=74%2F98-%E2%F0–Заголовок с екрана>.
3. Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки»: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=74%2F98-%E2%F0–Заголовок с екрана>.
4. Постанова Кабінету Міністрів України від 17 серпня 2011 р. N 956 «Про затвердження Державної цільової національно-культурної програми створення єдиної інформаційної бібліотечної системи "Бібліотека - XXI"» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show956-2011-D0%BF>.
5. Спірін О.М. і ін. Електронні інформаційні бібліотечні системи наукових і навчальних закладів: монографія [Електронний ресурс] / [Спірін О.М., Іванова С.М., Новицький О.В. та ін.]; за наук. ред. проф. В.Ю. Бикова, О.М. Спіріна. – К.: Педагогічна думка, 2012. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/606>.

УДК 004.03:657.471.1

КОНЦЕБА С. М.,
ОЛЯДНІЧУК Н. В.,
ПІДЛУБНА О. Д.
УФ КІБІТ, м. Умань

ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ Й ТЕХНОЛОГІЇ В ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ ЗА ВИПЛАТАМИ ПРАЦІВНИКАМ

Дослідження стану інформаційних систем і технологій в обліку, аналізі, аудиті та оподаткуванні спонукає до пошуку шляхів і методів їх удосконалення, з метою формування неупередженої обліково-економічної інформації для задоволення потреб внутрішніх і зовнішніх користувачів. Управління підприємством вимагає систематичної інформації про господарські процеси, їх характер і обсяг, про наявність матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, їх використання, про фінансові результати діяльності тощо. Основним джерелом такої інформації є дані поточного бухгалтерського обліку, аналізу, аудиту та оподаткування, які утворюють систему накопичення, збереження та видачі інформації, а також забезпечують обмін інформацією в процесі управління.

Сучасні реформаційні процеси в економічному просторі зумовлюють необхідність модернізації та впровадження нових інформаційних систем і технологій, серед яких ключове місце займає бухгалтерська інформаційна система. У підходах до стандартизації бухгалтерського обліку та фінансової звітності Україна має впливати на формування методології обліку в аграрній сфері, вважає В. М. Жук [1]. Для задоволення всіх інформаційних запитів різних рівнів управління облік на підприємстві повинен надавати інформацію не лише про результати його діяльності, але й забезпечувати можливість глибокого вивчення виробничих процесів, аналізу, аудиту, оподаткування та перспектив розвитку, наголошує В. Б. Моссаковський [2].

Дієвими чинниками, які впливають на впровадження інформаційних систем, є потреби користувачів, а також наявність відповідних засобів для їх формування. Інформаційні системи і технології включають в себе: технічні засоби обробки даних, програмне забезпечення і відповідний персонал, які утворюють внутрішню інформаційну основу (засоби фіксації і збору інформації, передачі відповідних даних та повідомлень, збереження інформації, її обробки та аналізу і формування вихідної повноцінної інформації), яка б задовольняла запити різного рівня користувачів.

Одним із відомих продуктів, який щойно з'явився на ринку і зорієнтований на українського споживача, є програма MASTER: бухгалтерія. Цей продукт надає цілу лінійку програм для ведення

бухгалтерського обліку в бізнесі, державних установах та в аграрній сфері.

Модуль «Зарплата» дає можливість нарахування: погодинної та відрядної заробітної плати, як за основною, так і сумісною посадами; надбавок та доплат; разові нарахування та умовно-постійні нарахування; допомоги по соціальному страхуванню (в тому числі лікарняних листів) та відпускних виплат; різних видів премій (за поточний місяць, за минулий місяць, за квартал, за півріччя, за рік); введення нарахувань за минулі та майбутні періоди з подальшим автоматичним перерахунком податків; автоматичне нарахування індексації. Також програма дозволяє розраховувати утримання: податку з доходів фізичних осіб, профспілкового внеску та інших обов'язкових утримань в автоматичному режимі; постійні утримання: за виконавчими листами, кредитні внески, квартплата, комунальні послуги тощо; розподіл розрахованих нарахувань та утримань за шифрами виробничих витрат (ШВВ) та балансовими рахунками; розрахунок відрахувань з підприємства (ЄСВ); перерахунок податку з доходів фізичних осіб за підсумками року; формування проводок по нарахуванню/утриманню заробітної плати, відрахуваннях з підприємства та за виплатою заробітної плати; формування платіжних відомостей на виплату авансу, заробітної плати, відпусток та інших виплат (на банк та на касу). Також в програмі є можливість формування квартальної звітності по формі 1-ДФ (в електронних та паперових копіях); підготовки баз даних для персоналізованого обліку та подальшої обробки в АРМ Пенсійного фонду; формування та друк вихідних документів: розрахункових листів, платіжних відомостей, зведень, реєстрів, довідок [3].

Іншим відомим інформаційним продуктом є «М.Е.Дос». За допомогою модуля «М.Е.Дос Зарплата» можна створювати і вести особисті картки співробітників, в яких міститься вся необхідна інформація про них; вести розрахункові листи співробітників (з урахуванням одноразових премій, доплат, відпускних, лікарняних); розраховувати нарахування до фондів, як підприємства в цілому, так і окремо по кожному працівнику; формувати документи для переказу виплат та аліментів на особисті рахунки співробітників у банку; зберігати розрахункові листи за поточний рік і всі минулі періоди. При

цьому модуль «М.Е.Дос Зарплата» автоматично: розраховує заробітну плату згідно із чинним законодавством (в розрізі окремих підрозділів та по підприємству в цілому); перераховує заробітну плату по кожному співробітнику з урахуванням графіка його роботи; перераховує суми утримань та відрахувань до фондів за попередні періоди при зміні законодавства України, заповнює розрахункові відомості на основі даних з особових карток і розрахункових листів; заповнює звіти (1ДФ, 1ПВ, ЄСВ) на підставі зарплатних даних [4].

Разом з тим для активного використання обох інформаційних системи в бухгалтерському обліку необхідно синхронізувати передачу даних про нараховану заробітну плату для її виплати через зв'язок із системами «Клієнт – Банк».

Програма «MASTER: бухгалтерія» повинна не тільки допомагати скласти необхідний звіт, а й на-

класти на нього необхідні електронні підписи і направити в податкову службу, а також отримати квитанцію про здачу звітності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Жук В. М. Розвиток і модернізація інформаційно-облікової системи / В. М. Жук // Організаційно-економічна модернізація аграрної сфери: наукова доповідь / за заг. ред. акад. НААН П. Т. Саблука. – К.: ННЦ ІАЕ, 2011. – С. 232-238.
2. Моссаковський В. Б. Про необхідність перебудови бухгалтерського обліку в Україні / В. Б. Моссаковський // Облік і фінанси. – 2015. – № 3. – С. 34-40.
3. MASTER: Бухгалтерія [Електронний ресурс] : [Інтернет-портал]. – Електронні дані. – [Київ : ТОВ «МАСТЕР: ГЛОБАЛ», 2018]. – Режим доступу: <http://masterbuh.com/> (дата звернення 19.04.2018). – Назва з екрана.
4. М.Е.Дос [Електронний ресурс] : [Інтернет-портал]. – Електронні дані. – [Київ : ТОВ «ІТ Експерт», 2018]. – Режим доступу: <https://www.medoc.ua/uk/> (дата звернення 19.04.2018). – Назва з екрана.

УДК 004.92

ЛЯСКОВСЬКИЙ О. С.

Наук. керівник: **Ставицький О. В.**

КІБІТ, м. Київ

ЕВОЛЮЦІЯ ГРАФІЧНОГО МОДЕЛЮВАННЯ У КОМП'ЮТЕРНИХ ІГРАХ

Сьогодні існує безліч 2D та 3D комп'ютерних ігор. Початок їхнього розвитку відбувся у 1950 р. Першими було створено двовимірні ігри. Об'єкти пересувалися виключно за двома осями – X та Y. Створення анімації займало багато часу та зусиль: потрібно було створити та намалювати кожне з положень персонажа, а вже потім із усіх малюнків створити кадри. Роком прориву ігрової індустрії став 1973 – створення першої 3D гри. Звичайно, не можна порівнювати сучасні ігри з їхніми предками. Але з кожним кроком, з кожним наступним проектом якість графіки, деталізація й реалістичність моделей персонажів була все кращою, вони були все більш схожі на справжніх людей. «Maze War» (війна в лабіринті) – один з найкращих шутерів свого часу, перший проект із невід'ємним режимом «deathmatch». У цьому шедеврї гравці переміщуються по лабіринту. Гравець може рухатися вперед, назад, повертатися праворуч і ліворуч (на 90 градусів) і при цьому заглядати в двірні отвори. Але не все так легко: інші учасники гри представлені на екрані у вигляді очних яблук. При появі суперника на екрані гравець може стріляти в нього. 3D графіка створювала уяву віртуального світу (перебування в гри), хоча із об'єктів тоді були тільки стіни, двері та

вороги. Але цього вже було достатньо. Використовувалася «тайлова» графіка – створення рівнів та локацій за допомогою плитки (однакових невеликих фрагментів).

3D моделі (відповідно і моделювання) має низку переваг над своїм молодшим двовимірним братом:

- реалістичність – за допомогою тривимірного моделювання можна досягнути високої деталізації об'єктів (фотографічної точності);
- свобода анімації, наприклад, над об'ємним персонажем дії обробки виконувати простіше – декілька рухів і модель змінила своє положення. стосовно 2D – потрібно створювати новий малюнок;
- візуалізація – 3D модель виглядає більш яскравою за конкурента;
- сприйняття – сьогоднішній світ фанатів ігор віддає перевагу проектам, подібним до реального світу – віртуальному.

Розглянемо приклад створення персонажа: при моделюванні, будь-чого автор повинен розуміти важливість силуету та статури. Адже після постановки об'єкта в позу, можуть виникнути деякі відхилення стосовно візуальної неприродності: він може здаватися «кам'яним» й не бути плавним та реалістичним. В процесі «ригінгу» (створення «скеле-

та») не потрібно використовувати велику кількість полігонів, адже далі він все одно буде деталізуватися. Полігони можуть бути різними: великими чи маленькими, рівнолінійними чи ні (симуляція тканини, волосся, ока тощо). Це залежить від смаку автора. При додаванні чи поповненні елементів кількість «поліків» може збільшитися в десятки разів. Наприклад, один з головних героїв гри «The Last of Us» має 40 000 полігонів. Зрозуміло, що при їх надмірному використанні в моделюванні може стати результатом певних затримок в іграх.

Існують деякі етапи створення в тривимірному моделюванні:

- моделювання – розділяється на полігональне та NURBS-моделювання. Перше – частіше використовується для ігор через простоту візуалізації. Останнє більше для фільмів. Стосовно кількості полігонів – існують високо-полігональні та низько-полігональні моделі. У віртуальному світі частіше використовують «low poly» об'єкти. У комп'ютерних іграх часто використовують LOD-технологію (коли камера віддаляється від гравця, модель підмінюється на більш примітивну для розвантаження системи);

- текстурування – це складна робота зі створення текстурної розгортки (двовимірний малюнок, який містить поверхню моделі);

- «ригінг» – має на увазі створення «скелета». Люди, які займаються цим, складають кістки та контролери для управління об'єктом;

- анімація – прикладом буде Keyframes (анімація за основними кадрами). Аніматор може вказати

початкове та кінцеве положення персонажа, а проміжне положення обчислюється програмою.

- рендеринг – для того, щоб не навантажувати систему, в іграх використовується ментальний рендеринг, який візуалізує дані в залежності від ступеня проходження (після закінчення першого рівня, завантажується другий тощо). Часто використовують 3D прискорювачі для підвищення швидкості виконання розрахунків (будь-яких);

- композиторинг – це кінцевий етап. Він вміщує в себе усунення недоліків, робота з ефектами.

Таким чином, можна зробити висновки що графічне моделювання – це дуже складний вид праці й вимагає відповідних зусиль. Фахівців в цій галузі не вистачає. Сьогодні існує багато засобів розробки, що відкривають дуже великий спектр можливостей. Але, покладаючись на відгуки досвідчених фахівців тривимірного моделювання, бажано використовувати декілька програмних додатків для створення якісної графічної моделі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Процесс создания 3D-графики в фильмах и играх [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://videosmile.ru/lessons/read/protsess-sozdaniya-3d-grafiki-v-filmah-i-igrah.html>.
2. Как создать 3D персонажа и не выжить из ума [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://habrahabr.ru/company/plarium/blog/234305/>.
3. 3D-моделирование персонажей: популярные программы и видеоуроки [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://klona.ua/blog/3d-animaciya/3d-modelirovanie-personajey-populyarnye-programmy-i-videouroki>.

УДК 334.021:004

СТАВИЦЬКИЙ О. В., канд. економ. наук
НТУУ «КПІ», м. Київ

ПРОБЛЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ

Подальший розвиток економічної політики щодо забезпечення національної безпеки передбачає застосування різноманітних форм і інструментів державного регулювання, впровадження нових методів організації праці та виробництва і вдосконалення на цій основі організаційно-економічного механізму забезпечення економічної безпеки всієї життєдіяльності країни. Представляючи собою систему, що визначає порядок і принципи здійснення економічної діяльності, такий механізм дозволяє раціонально вести організацію виробництва, забезпечувати до певної міри його відповідність стану та складності економічного середовища і об'єктів, орі-

єнтувати трудові колективи на отримання соціально-економічного ефекту і охоплювати весь цикл управління: від прогнозування потреб, формування цілей, обґрунтування засобів і умов їх досягнення до контролю за реалізацією, оцінки отриманих результатів і забезпечення економічної безпеки.

Сучасна схема функціонування організаційно-економічного механізму щодо забезпечення національної безпеки характеризується наявністю в ньому специфічних елементів і значним посиленням взаємозв'язку його основних підсистем та складових, що дозволяє йому будувати та здійснювати економічні відносини на основі спільних довгостроко-

вих цілей розвитку країни, і в рамках цієї стратегії виробляти шляхи і засоби їх досягнення. Оновлення її змісту в умовах поглиблення ринкових відносин має враховувати принципове методологічне положення, яке полягає в тому, що сам по собі перехід до ринкової економіки не самоціль, і вирішення цієї задачі має служити головним чином досягненню економічної свободи і стійкості, високої соціальної значущості досягнутих результатів і забезпечення економічної безпеки.

Безпека – складне явище суспільного життя, що являє собою стан захищеності життєво важливих інтересів суспільства від загроз, що представляють протилежно спрямовані інтереси. Забезпечення безпеки є діяльність суб'єкта забезпечення, спрямована на встановлення необхідного балансу інтересів і підтримання такого стану. С. І. Ожегов безпеку розглядає як «стан, при якому не загрожує небезпека» [3]. М. Лесков визначає «безпеку як сукупність факторів, що забезпечують стійкість системи, як систему і стан соціальних взаємодій, як культурно-історичний феномен» [1].

Сучасне суспільство все частіше іменується інформаційним. Інформаційна сфера міцно вкоренилася в суспільному житті і продовжує розвиватися. Як відзначають М. В. Мясникович і В. В. Пузіков, інформаційна безпека є системо-утворюючим чинником для інших видів безпеки [2]. Даний прогрес дав поштовх до появи та розвитку інформаційної галузі безпеки і необхідності її забезпечення. Такі держави як Франція, Литва, Україна, вже закріпили концептуальні засади забезпечення інформаційної безпеки в системо-утворюючих документах в області забезпечення безпеки.

Технічна сторона забезпечення інформаційної безпеки має тільки матеріальне вираження. Вона полягає в захисті інформації на електронних та інших носіях від негативного впливу на нього, радіолокаційному протиборстві, забезпечення безперебійної роботи систем зберігання, обміну та обробки інформації – тобто, технічний вплив.

Набагато складніше справа йде з змістовною стороною, вона полягає у збереженні найважливіших властивостей інформації, які визначають її цінність і зміст: актуальність, достовірність, повноту, а також інформація повинна бути зрозумілою і корисною.

Вплив інформації на свідомість людини досить великий. У процесі всього життя, на людину впливають незліченні потоки інформації, які формують її світогляд, визначають цілі і мотиви діяльності. Безсумнівно, в силу даної важливості інформації для життя суспільства, необхідно приділити даному

питанню особливу увагу. Однією зі складностей забезпечення даного аспекту, крім величезної кількості інформаційних потоків, є прихований характер впливу інформації, в силу чого складно припинити негативний інформаційний вплив.

Основною загрозою в галузі міжнародної інформаційної безпеки названо використання інформаційних і комунікаційних технологій:

а) у якості інформаційної зброї в військово-політичних цілях, що суперечать міжнародну праву, для здійснення ворожих дій і актів агресії, спрямованих на дискредитацію суверенітету, порушення територіальної цілісності держав, і ставлячи під загрозу міжнародний мир, безпеку і стратегічну стабільність;

б) у терористичних цілях, у тому числі для надання деструктивного впливу на елементи критичної інформаційної інфраструктури, а також для пропаганди тероризму та залучення до терористичної діяльності нових прихильників;

в) для втручання у внутрішні справи різних держав, порушення громадського порядку, розпалювання міжнаціональної, міжрасової і міжконфесійної ворожнечі, пропаганди расистських і ксенофобських ідей або теорій, понароджують ненависть і дискримінацію;

г) для вчинення злочинів, в тому числі пов'язаних з неправомірним доступом до комп'ютерної інформації, зі створенням, використанням і поширенням шкідливих комп'ютерних програм.

Очевидно, що суверенний розвиток держави вимагає законодавчо закріплених напрямків державної політики в області забезпечення інформаційної безпеки, а також заходів і механізмів, пов'язаних з реалізацією цієї політики. Без цього немає сенсу говорити про будь-який суверенітет.

Таким чином, в сучасних умовах для успішного здійснення зовнішньої та внутрішньої політики України, як суверенної держави необхідна розробка доктринальних, стратегічних і концептуальних основ національної інформаційної безпеки. Дані документи повинні ґрунтуватися на глибокому науковому аналізі, конкретно-історичних реаліях і змінах в глобальному геополітичному балансі сил.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лесков М. А. О роли и значении социального моделирования в разработке концепции безопасности России / М. А. Лесков // Безопасность. – 1993. – № 11–12. – С. 38
2. Мясникович М. В. Национальная безопасность Республики Беларусь / Мясникович М. В., Пузіков В. В. // Современное состояние и перспективы. Минск, 2003.
3. Ожегов С.И. Словарь русского языка / С.И. Ожегов. – М.: Рус. яз., 1991. – С. 47.

УДК 004.92

СКУРТОЛ С. Д., канд. екон. наук,
УФ КІБІТ, м. Умань

**ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
ПРИ МОДЕЛЮВАННІ ТОЧКИ БЕЗЗБИТКОВОСТІ ВИРОБНИЦТВА**

Інформаційні системи є невіддільною складовою управління організацією, оскільки інформація використовується як основа управління будь-якого підприємства. Інформаційна система передбачає процедури збору, обробки, пошуку, передачі та зберігання інформації, необхідної для прийняття управлінських рішень. Для ефективного управління діяльністю підприємства інформаційна система забезпечує виробництво інформацією.

В умовах сучасного динамічного розвитку суспільства та ускладнення його технічної та соціальної інфраструктури, інформація стає таким же стратегічним ресурсом, як і традиційні матеріальні, енергетичні та людські ресурси. Усвідомлення світовим співтовариством ролі інформації як стратегічного ресурсу, стимулювало розробку нових інформаційних технологій для отримання і обробки великих обсягів інформації, її зберігання та надання користувачам [1, с. 143].

Бізнес розглядає інформаційні технології (ІТ) як джерела підвищення продуктивності й поліпшення конкурентоспроможності. Ефективність всіх бізнес-процесів підвищується за рахунок автоматизації, забезпечуваної ІТ-послугами. Опитування майже трьох тисяч керівників великих компаній, проведене Forrester Research, підтвердило, що ІТ є одним з основних елементів бізнес-моделі, що сприяє зниженню витрат бізнесу та прискорення бізнес-інновацій [2].

Точка беззбитковості – це фінансовий рубіж, на якому підприємство покриває свої сукупні витрати, а прибутку ще не отримує, або такий обсяг продажу, якого треба досягнути при певному (заданому) рівні цін, щоб збитки фірми були нульовими [3].

Максимізація прибутку чи визначення рівня завантаженості виробничих потужностей, за якого буде отриманий максимально можливий прибуток є основним завданням будь-якого господарюючого суб'єкта. Тому, важливим є обчислення справжньої собівартості і рентабельності кожного виду продукції, і, відповідно, визначення точки беззбитковості окремих видів продукції. Для розрахунку точки беззбитковості для одного виду продукції, при визначенні якої передбачається, що постійні витрати не змінюватимуться, можна застосувати формулу (1):

$$Q_{\text{без}} = \frac{ПВ}{МД_1} = \frac{ПВ}{Ц_1 - ЗВ_1} \quad (1)$$

де, $Q_{\text{без}}$ – беззбитковий обсяг виробництва (реалізації), ц;

ПВ – постійні витрати на весь обсяг виробництва, грн;

$МД_1$ – маржинальний дохід на одиницю продукції, грн;

$Ц_1$ – ціна реалізації одиниці продукції, грн;

$ЗВ_1$ – змінні витрати в розрахунку на одиницю продукції, грн. [4].

У багатонаменклатурному виробництві постійні витрати будуть розподілятися між окремими видами продукції пропорційно обсягам виробництва, витратам на оплату праці чи будь-яким іншим способом. Беззбитковий обсяг виробництва виду продукції буде постійно змінюватися, оскільки змінюватимуться постійні витрати для кожного виду продукції.

Дослідження процесу поведінки параметрів економічної системи доцільно проводити з використанням інформаційних систем та комп'ютерних моделей, за допомогою яких можна проводити розрахунки неодноразово, та наочно побачити результати проведених досліджень.

Параметри моделі визначення точки беззбитковості є динамічними, оскільки зміна показника обсягу виробництва призводить до зміни суми прибутку (збитку) і рівня точки беззбитковості.

Для визначення обсягу виробництва, при якому прибуток буде дорівнювати нулю необхідно здійснювати підбір різних варіантів обсягів реалізації продукції. Для зміни показників моделі визначення точки беззбитковості доцільно застосовувати в меню «Сервіс» функцію «Підбір параметра...».

Приймаючи управлінське рішення, необхідно враховувати наслідки, до яких воно може призвести, чи доцільно зупиняти збиткове виробництво продукції, і як ці зміни вплинуть на рентабельність продажів та рівень точки беззбитковості виробництва інших видів продукції.

Це пов'язано з тим, що обсяг витрат перерозподіляється на інші види продукції при зміні обсягів реалізації продукції. Зростання обсягу виробництва продукції «перетягує» на себе частину постійних витрат, що призводить до збільшення рентабельності інших видів продукції в багатонаменклатурному виробництві.

Використання комп'ютерної техніки надасть можливість враховувати велику кількість факторних ознак при створенні різних моделей та одержувати кінцевий результат з прийнятною точністю, вчасно та з найменшими витратами фінансових ре-

сурсів. Моделювання процесів діяльності підприємства сприятиме визначенню ефективності майбутніх заходів, визначенню оптимальних значень вхідних параметрів, прогнозуванню поведінки суб'єкта господарювання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Поспішний О.С. Метод інформаційного доповнення на основі онтологій для підвищення ефективності інформаційних систем / О.С. Поспішний // Вісник НТУУ «КПІ». Інформатика,

управління та обчислювальна техніка. – К.: «БЕК+». – 2012. – № 56. – С. 143-150.

2. Garbani J.-P. IT Infrastructure And Operations: The Next Five Years / J.-P. Garbani, M. Cecere. – Forrester Research, Inc. – 2011. – May 3. – 20 p.

3. Бала В.В. Розрахунок точки безбитковості як необхідна умова для визначення інвестиційної привабливості підприємства / В.В. Бала // Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка". – 2011. – № 6. – Режим доступу :

<http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=818>.

1. Пикуза В. Автоматизация и моделирование бизнес-процессов в Excel // В. Пикуза [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.cfin.ru/itm/excel/pikuz/14.shtml>.

УДК 657.471.12

ГРОМ А. І.,

Наук. керівник: *Пилявець В. М.*, канд. екон. наук.

ВННІЕ, м. Вінниця

ОБЛІК ПРАЦІ ТА ЇЇ ОПЛАТИ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СИСТЕМІ ПІДПРИЄМСТВА

Однією з найбільш складних, відповідальних та важливих ділянок облікового процесу для будь-якого суб'єкта господарювання, що потребує оперативних, точних і повних даних, є облік праці та її оплати. Заробітна плата є об'єктом наукових економічних досліджень протягом багатьох сторіч.

Завдання з методологічних засад обліку праці та її оплати актуалізувалися в період глобалізації економіки, ускладнення умов господарської діяльності, посилення конкуренції в усіх сферах господарювання, поширення новітніх форм організації праці персоналу, запровадження сучасних інформаційних технологій в обліковий процес.

Серед науковців, які досліджують питання обліку розрахунків з оплати праці, можна виділити В. - Волинця, А. Колосок, Г. Кесарчук, Л. Мельянкову, В. Ніценко, Н. Потриваєву, О. Цуконову, Н. Юрчук, І. Юр'єву та інших. У своїх роботах вони приділили значну увагу питанню налагодження комплексної автоматизованої системи обліку праці та її оплати, що дозволяє врахувати кількість, якість та кінцеві трудові результати [1].

Нормативно-правове регулювання обліку заробітної плати та її оплати базується на Кодексі законів про працю України, Податковому кодексі України, Законі України «Про оплату праці», П(С)БО 26 «Виплати працівникам». Відповідно до Закону України «Про оплату праці» заробітна плата – це грошовий вплив вартості робочої сили, який виплачується працівникові за виконану роботу або надані послуги і спрямований на мотивацію досягнення бажаного рівня продуктивності праці.

На багатьох підприємствах облік оплати праці є тією ділянкою обліку, яку насамперед автоматизу-

ють. Адже вона характеризується значним обсягом вхідної інформації і відповідно розрахункових робіт. Тому в організації обліку та складання звітності з оплати праці широко розповсюджені сучасні інформаційні системи з використанням засобів комп'ютерної обчислювальної техніки. Їх особливістю є можливість складання в автоматичному режимі машинограм, узагальнюючих облікову інформацію в розрізах, необхідних для управління, контролю, аналізу та складання фінансової звітності [2].

Порівняння найбільш поширених програм автоматизації бухгалтерського обліку праці та її оплати за функціональними можливостями дозволило виявити їх подібні та відмінні характеристики (табл. 1).

Вибір програмного модуля обліку праці та її оплати напряму залежить від того, яку програму використовує підприємство для автоматизації облікового процесу в цілому.

В результаті дослідження, було виявлено, що переважна більшість використовує програму 1С, яка є лідером серед розробників програмного забезпечення в галузі обліку й управління підприємствами. Перевагами 1С є можливість автоматизації обліку на підприємствах з різними формами оплати праці, широким списком доплат і утримань.

Одним зі шляхів вирішення проблеми може слугувати програма 1С. З її допомогою можна вести кадрову управлінську й облікову діяльність декількох організацій, підтримувати документування й автоматизацію процесу, розробляти та застосовувати схеми фінансової мотивації працівників із використанням різних показників ефективності діяльності як окремого працівника, так і підприємства. Для

Таблиця 1

Порівняння програм автоматизації бухгалтерського обліку праці та її оплати

Програма автоматизації	Функціональні можливості
Парус	<ul style="list-style-type: none"> – ведення особових рахунків співробітників; – облік штатної структури на рівні підрозділів і посад; – розрахунок заробітної плати, в тому числі з урахуванням норм робочого часу і виробітку; – розрахунок нарахувань на заробітну плату й утримань.
1С: Підприємство	<ul style="list-style-type: none"> – планування потреб у персоналі; – забезпечення бізнесу кадрами; – ефективне планування зайнятості персоналу; – облік кадрів і аналіз кадрового складу; – розрахунок заробітної плати персоналу.
Галактика	<ul style="list-style-type: none"> – оцінка результатів діяльності управлінців середньої ланки, контроль продуктивності роботи співробітників організації; – планування підвищення кваліфікації менеджерів і підготовки керівного складу, зменшуючи ризик втрати цінних для підприємства кадрів; – облік заробітної плати.

розрахунку й обліку заробітної плати в програмі автоматизовані такі параметри: розробка схем мотивації працівників; облік результатів виробничої діяльності; гнучке налаштування використовуваних нарахувань і утримань. При цьому провадяться взаєморозрахунки з працівниками підприємства, а також облік витрат на оплату праці в складі собівартості продукції і послуг.

Отже, автоматизована система значно полегшує роботу бухгалтера, виключає можливість помилок, які могли б виникнути при ручному розрахунку, забезпечуючи цим самим правильність нарахування заробітної плати працівникам підприємства та нара-

хування обов’язкових платежів до фондів та бюджету. При цьому зникає потреба в здійсненні перевірок, ревізій, аудиту первинної документації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волинець В. І. Інформаційні системи і технології в обліку і аудиті : практикум / В. І. Волинець , Б. В. Погрішук , Н. - В. Гордополова. – Тернопіль : Крок, 2016. – 285 с.
2. Кошик В. Автоматизація обліку праці та заробітної плати на сучасному етапі / В. Кошик // Економічний дискурс. – 2014. – Вип. 2. – С. 342–344.
3. Яремко С. А. Визначення напрямків удосконалення інформаційних систем обліку та контролю діяльності підприємства / С. А. Яремко // Інноваційна економіка. – 2012. – № 5. – С. 146–148.

СУЧАСНЕ СУСПІЛЬСТВО ТА НОВИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР

УДК 378.147

БІРЧЕНКО В. Л.,
ВФ КІБІТ, м. Вінниця

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ РОЗВ'ЯЗУВАННЯ ЗАДАЧ ІЗ СУЧАСНИМ СТУДЕНТОМ

Сучасне суспільство розвивається настільки стрімко, що часом класичні форми навчання школярів і студентів не приносять того результату, якого чекає від випускника сучасна дійсність. Задля досягнення результативності навчання педагогіка сьогодні прагне до пошуку нових форм і методів навчання.

Важливо розуміти, що метою цих методів є перш за все підготовка не тільки висококваліфікованого фахівця, який знає свою справу, а й людини, здатної легко застосовувати свої вміння на практиці, здатної швидко пристосовуватися до тих чи інших умов реальності, легко взаємодіяти в роботі й житті, готової до різних стресових ситуацій, а головне – здатної швидко, чітко та нестандартно реагувати на всі зміни [2, с. 35].

Застосування інноваційних технологій в освіті займає ключове місце в роботі багатьох вузів, і ми в цьому сенсі не першовідкривачі, а всього лише одні з тих, хто активно впроваджує в освіту нестандартні ідеї навчання [1, с. 78].

Метою занять із застосуванням інноваційних технологій є активізація у студента потреби в отриманні знань, таких необхідних для сучасного випускника, тому у першокурсників краще організовувати заняття з математики із застосуванням нестандартних форм навчання та поєднувати їх із сучасними технологіями.

Охарактеризуємо деякі методи, які були застосовані на заняттях з «Елементарної математики» в потоці зі студентами першого курсу спеціальності «Фінанси та банківська справа» та «Комп'ютерна інженерія» у Вінницькій філії Київського Інституту Бізнесу та Технологій.

Методи дослідження. Вивчення та узагальнення досвіду із загальноприйнятих методів розв'язання задач у поєднанні з інноваційними технологіями в навчанні математики. Використання індивідуального та колективного обчислення та сучасних он-лайн обчислювальних програм.

Результати дослідження. Однією з високоефективних форм проведення заняття, на нашу думку, є «Битва методів». Для проведення такого заняття потік студентів ділиться на малі групи (5-7 чоловік), які отримують свій лист із завданнями із вказівками щодо його виконання. Члени однієї команди виконують індивідуальні завдання й одне загальнокомандне. Позитивний результат не може бути досягнутий без згуртованості команди, без роботи основного принципу в такій формі навчання, як «рівні навчають рівних». Подібне випадкове сортування потоку змушує сту-

дентів розвивати в собі комутативність, доброзичливі, лояльні, стресостійкі якості, вміння працювати в команді, швидко виділяти лідера групи або прагнути стати ним самим. Безумовно, така форма заняття здатна вкласти в студента ті навички і вміння, які знадобляться йому в професійному, враховуючи сучасні умови.

Ще більш ефективним показав себе метод «Створення командного продукту» за рахунок своєї приналежності не тільки до стандартної форми розв'язання (вручну), а й залучення новітніх технологій та роботи в режимі «он-лайн». Цей метод полягає в тому, що команда отримує лист із завданнями (як у попередньому методі), а також додається завдання на обчислення в он-лайн калькуляторі.

Користь такої технології полягає перш за все у співпраці студентів, які працюють над досягненням єдиної мети. Індивідуальна робота кожного учасника групи безпосередньо тягне за собою підсумковий результат, що спонукає учнів приходити на допомогу один одному, допомогти впоратися з труднощами, які виникли.

Безумовно, цей факт пробуджує міжгруповий дух суперництва, що грає важливу роль в навчанні. Приклад листа для такої форми заняття наведено в Таблиці 1 [3, с. 119].

Таку технологію доцільно вводити в середині семестру, коли учні вже навчилися співпрацювати, усвідомлюють користь взаємовиручки, розуміють, що тільки спільна робота над спільним завданням принесе їм бажаний результат. Під час занять у студентів формувалися навички взаємодопомоги, почуття відповідальності, вміння працювати в команді, комунікабельність, стресостійкість та інші особистісні якості, що є надзвичайно цінними для майбутніх професіоналів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Використання інтерактивних методів та мультимедійних засобів у підготовці педагога : збірник наукових праць / за ред. В. М. Федорчук. – Кам'янець-Подільський : Абетка – НОВА, 2003. – 208 с. [1].
2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навчальний посібник / І. М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 368 с. [2].
3. Працьовитий М. В. Реалізація принципів прикладної та професійної спрямованості в процесі навчання математики студентів інженерних спеціальностей / М. В. Працьовитий, І. М. Г-лаватських // матеріали XXII Міжнародної наукової конференції імені М. Кравчука (Київ, 15-17 травня 2008 р.) – К. : ТОВ «Задруга», 2008. – С. 303. [3]

УДК 378.007.2

БЕСЕДІНА Г. О.,

Наук. керівник: *Бойченко М. І.*, д-р. філос. наук

КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ

ЗНАЧЕННЯ ЛЮДИНИ І СУСПІЛЬСТВА В ПРАКТИКО ОРІЄНТОВНИХ ПІДХОДАХ

Людство, у процесі пізнання навколишнього світу й себе, постійно зіштовхується з безліччю проблем. Вузькоспеціалізовані науки, що досліджують той чи інший рівень людської діяльності, повинні чітко визначити, що вони розуміють під поняттями «суспільство» та «людина», оскільки, від цього безпосередньо залежить методологія дослідження.

Проблема визначення цих понять, пройшла червоною ниткою через усю класичну філософію. Проте й сьогодні це питання є невирішеним. Соціологічні підходи ХХ століття, що базувалися на поділі суспільства відповідно до певних ключових ознак, виявили свою недовершеність, зіштовхнувшись із динамікою і неоднорідністю суспільства.

Нині, одними з найбільш потенційних у галузі дослідження суспільства є практико орієнтовні теорії. Зазначимо, що практика, в значенні соціальної практики, проблематизувалася ще за часів Античної Греції. Аристотель в «Нікомаховій етиці» використовує грецький термін «*praxis*» для позначення діяльності, що здійснюється відповідно до вищого блага. У межах теорії Канта найвищим досягненням практичної діяльності є реалізація основного морального закону. Головним чином, починаючи з античності, й закінчуючи початком ХХ ст., практика досліджується в контексті застосування теорії на практиці, де теорія завжди превалює над практикою. Однак, певний поворот у методології соціального пізнання, який можна назвати практичним, починається тоді, коли соціальні практики набувають самостійного значення – і як особливий предмет дослідження, і як джерело особливої методологічної настанови.

Одним з ідейних стовпів практико орієнтовного підходу є філософія Людвіга Вітгенштайна. У своїй відомій праці «Філософські дослідження» він виражає достатньо революційні позиції. Філософ, при допомозі декількох концептів, а саме «форма життя» і «мовна гра» переосмислює природу соціальної реальності. Вітгенштайн показує, як практика (форма життя) задає умови смислу буденної мови. Тобто, мова набуває смислу тільки на фоні сукупності практик, які є прийнятими в певній культурі.

Вітгенштайн проголошує, що світ навколо – це сукупність різноманітних практик, проте їх недооцінюють, або ж в силу їх непроблематизованості, або ж через переконання у тому, що практика є другою відносно прихованих когнітивних процесів, що стоять за нею. Відповідно до цього, Вітгенштайн вважає, що дієвим і «правдивим» у дослідженні

буде відмова від пояснення явища, і заміна його описом. За допомогою концепції «мовної гри» Вітгенштайн пояснює, що точний смисл слів залежить від сфери їхнього застосування, тобто від контексту вживання слів. «Коли філософи вживають слова на кшталт «знання», «буття», «об'єкт», «я», «пропозиція», «ім'я», і намагаються схопити сутність речі, то завжди слід питати: чи так фактично вживається це слово в мові і звідки воно родом? Позбутися від ілюзії можна, розглядаючи вживання наших слів і описуючи відповідні ситуації. Ми повертаємо слова від метафізичного до їх повсякденного вживання» [2]. Фоном для використання слів є практична діяльність, яку потрібно побачити й описати.

Однією з визначальних рис для теоретиків практик є визнання важливого значення контекстуальності дії. Забігаючи наперед, потрібно сказати, що, незважаючи на різноманітність підходів щодо визначення та застосування практик, усі вони пов'язані вірою у те, що такі явища, як знання, смисл, людська діяльність, влада, мова, соціальні інститути й історичні трансформації відбуваються через безпосередню включеність у практику, і є компонентами поля практики, що виглядає як зв'язок взаємопов'язаних практик.

Децю пізнішу друком виходить праця Норберта Еліаса «Про процес цивілізації», у якій міститься детальний опис поступових змін найрізноманітніших людських практик і стандартів поведінки. Для Еліаса метою цієї книги є закладання основ нової недогматичної соціології що спирається на емпірію: «Я поступово усвідомлював, що мета моїх досліджень полягає у вирішенні одного складного завдання – у встановленні взаємозв'язку індивідуальних, психологічних, так званих особистісних структур із фігураціями, що з'єднують безліч незалежних індивідів один із одним, тобто з соціальними структурами. Вказана робота вела до вирішення цієї проблеми якраз тому, що і ті й інші поставали не як постійні (як найчастіше буває), але як мінливі структури, як взаємозалежні сторони одного й того ж довгострокового процесу розвитку» [3]. Згадане у цитаті поняття фігурації стало надзвичайно важливим у боротьбі з детерміністичною позицією дослідника й подоланням опозиційного протистояння між індивідом і суспільством як між двома різними сутностями. Еліас переконаний, що окремий індивід і суспільство – це неподільні між собою прояви однієї сутності, які можна досліджувати лише сукупно.

Найвідомішим представником практико орієнтовного підходу є французький філософ П'єр Бурдьє, його підхід носить назву «теорія практик». Практиками він називає будь яку людську діяльність як рутинізовану так і усвідомлену. Він проголошує, що саме в живій і безпосередній практиці народжуються смисли. Важливе місце в його теорії займає концепція габітусу. Відповідно до нашого габітусу ми розуміємо, що є «для нас», а що ні. На основі спільності габітусів люди формуються в класи. Габітус – це певна внутрішня структура особистості, яка обумовлює її практики. Представники одного класу з подібним набором габітусів будуть обирати певну музику, сферу занятості, їжу, в них буде свій погляд на владу й релігію.

На сьогодні, практико орієнтовні теорії не являють собою єдиного підходу, а їх методології не мож-

на об'єднати. Не зважаючи на це, їх дослідження може стати надзвичайно корисним, як в межах соціології та соціальної філософії, так і для міждисциплінарних досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бурдьє П. Практический смысл / Пьер Бурдьє. – Санкт-Петербург: Алетей, 2001. – 562 с.
2. Витгенштейн Л. Философские исследования [Электронный ресурс] / Людвиг Витгенштейн. – 1945. – Режим доступа: <http://filosof.historic.ru/books/item/f00/s00/z0000273/index.shtml>.
3. Элиас Н. О процессе цивилизации: Социогенетические и психогенетические исследования. [Электронный ресурс] / Элиас Норберт. – 2001. – Режим доступа: http://krotov.info/library/26_ae/li/as_00.htm.
4. Schatzki T.R. Introduction: practice theory / R.S. Theodore // The Practice Turn in Contemporary Theory. – Taylor & Francis e-Library, 2005. – P. 10-23.

УДК 1 (316.45:331)

БОЙЧЕНКО М. І., д-р філос. наук
КІБІТ, м. Київ

КОЛЕКТИВНА ДІЯ ПІД КУТОМ ЗОРУ СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ

Навчання в університеті чи іншому закладі вищої освіти, так само, як і сучасна науково-дослідницька діяльність є втіленням колективних дій. Ще більшою мірою злагодженість зусиль потрібна при реалізації різних підприємницьких проектів – адже тут значно менше можливостей здійснювати функціонально еквівалентні заміни. У академічному середовищі академічна мобільність за сучасних умов набула великої гнучкості, суттєвого розмаїття, а до того ж припускає можливість академічної відпустки. Тоді як у бізнес-середовищі заміни виконавців, а тим більше керівників є доволі делікатною і складною справою, заміни способів досягнення мети не завжди доступні, хоча й добре відомі, а заміни в часі як відтермінування виконання завдань – взагалі розкіш, доступна лише обраним. Таким чином, колективна дія потребує ретельного і дбайливого теоретичного дослідження, для чого необхідно передусім чітко визначитися з методологією її дослідження. Системний підхід надає безумовні переваги у методології [2]. Водночас, останнім часом найбільш ефективні зусилля пов'язані із застосуванням системного підходу у соціальному пізнанні пов'язані з його сполученням з методологією соціального конструктивізму. Спробуємо окреслити основні варіанти такого сполучення.

Дослідження колективної дії найбільш послідовно і адекватно має спиратися на методологію соціального конструктивізму – ту чи іншу його версію.

Так, з точки зору теорії соціальних систем Нікласа Лумана діяльність формальних організацій є чи не найбільш очевидним втіленням функціонування системної раціональності – в усякому разі, у перших роботах Лумана, сюжети яких він лише ускладнюватиме, доповнюватиме та розвиватиме в усіх своїх наступних роботах. Першою великою роботою Лумана була «Функції і наслідки формальних організацій», у якій докладно аналізувалися специфічні засади організації колективної дії – дослідження, яке за предметом формально належало до проблематики сфери державного управління, але за методологією та концептуалізацією явно претендувало на філософське узагальнення процесів соціальної детермінації. Цей приклад демонструє, що будь-яка колективна дія є націленою на систематизацію певної частини соціальної реальності, щонайменше у зрізі поведінки певної спільноти. Але, враховуючи те, що сама соціальна реальність значною мірою є результатом людських дій, варто говорити про те, що колективні дії реально, а не лише за суб'єктивним бажанням їх авторів і носіїв, є основою творення соціальної реальності. Таким чином, Луман послідовно змінив кілька парадигм, за допомогою яких пояснював системну природу соціальної реальності як такої, що є витвором колективної поведінки людей: спочатку це була теорія формальних організацій [11], згодом функціоналізм [8], теорія комунікації [12], теорія самореферентності та ауто-

поезису [9], теорія соціального самоспостереження [7]. В усіх цих теоріях можна без особливих зусиль знайти різні версії соціального конструктивізму, у яких змінюється базова теза про те, хто чи що є суб'єктом такої системної конструктивної діяльності: формальна організація та її члени, функціональні програми, соціальна комунікація, соціальні системи, соціальна рефлексія.

Можна також зустріти інші версії соціального конструктивізму – у Юргена Габермаса – це конструктивізм на перетині сфер інтеракції, когнітивних структур та мовно-комунікативних практик [4; 10], у Пітера Бергера і Томаса Лукмана – це феноменологічний конструктивізм символічного універсуму [1], у Ентоні Гіденса – конструктивізм соціальних структурацій [5], у П'єра Бурдьє – конструктивізм соціального капіталу, який формується між сферою габітусів та масштабних соціальних полів [3], у Джона Серла – це конструктивізм мовлення, яке реалізує колективні інтенції в сукупності взаємопов'язаних перформативних актів [13]. У всіх цих теоріях різною мірою, але закономірно конструктивну роль виконують колективні дії, хоча далеко не всі з вищезгаданих дослідників є прихильниками системного підходу, але більшою мірою слідують загальнометодологічному принципу системності дослідження. Таким чином, з високим ступенем достовірності можна здійснити таку генералізацію: колективна дія стає предметом системного дослідження переважно на закладах соціального конструктивізму, а системний підхід у руслі даного пізнавального тренду стає системно-конструктивним підходом.

Власне, оскільки системний підхід у філософії починають застосовувати відносно недавно – з Нового часу, тому попередні, субстанціалістські версії розгляду колективності як такої взагалі не варто брати до уваги. Адже колективи тривалий час розглядалися не стільки як дійсні творці соціальності, скільки як втілення соціальної субстанції – державної, божественної чи природної. За останні ж кілька століть утвердилося самодостатнє уявлення про соціальні та історичні суб'єкти, а відповідно, посправжньому постало питання про колективну дію як своєрідну «дінаміс», «енергейю», тобто самотню і самодостатню силу, яка є джерелом саморозвитку, а можливо і розвитку тієї частини реальності, яка підпадає під її вплив. Але таку значущість саморушії у Аристотелевому розумінні колективна дія здобула відносно недавно – але переважно понятійно, а не термінологічно: розглядалися окремі специфічні носії колективної дії – нації, класи, на-

род, еліти, маси, натовпи, публіка, соціальні рухи, політичні партії, воєнні та спортивні організації тощо – однак, сама колективна дія як така і колективи як такі виявилися досить абстрактними поняттями, а тому у чистому вигляді почали досліджуватися значно пізніше за окремі свої втілення. Крім того, таке спеціальне дослідження колективної дії та колективів відбувалося спочатку у теорії організацій, інституційному аналізі, економічній та політичній теорії, соціальній психології тощо, тоді як власне філософське дослідження цього специфічного предмета було розпочато мало не у останню чергу і нині знаходиться на початковому етапі свого розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бергер П. Социальное конструирование реальности : Трактат по социологии знания / Питер Бергер, Томас Лукман ; [пер. с англ. Е. Д. Руткевич ; Вступление Е. Д. Руткевич]. – М. : Медиум, 1995. – 324 с.
2. Бойченко М. І. Системний підхід у соціальному пізнанні : ціннісні та функціональні аспекти : моногр. /М. І. Бойченко. – К. : ПРОМІНЬ, 2011. – 320 с.
3. Бурдьє П. Социология социального пространства / Пьер Бурдьє ; [пер.с фр.; отв. ред. перевода Н.А. Шматко]. – М. : Институт экспериментальной социологии; СПб. : Алетейя, 2007. – 288 с.
4. Габермас Ю. До реконструкції історичного матеріалізму / Ю. Габермас ; [пер. з нім. В.Купліна]. – К. : Дух і Літера, 2014. – 320с.
5. Гидденс Э. Устройство общества: Очерк теории структуры /Э.Гидденс; [пер. с англ.]. – М.: Академический проект, 2015. – 528 с.
6. Луман Н. Невероятность коммуникации; [пер. с нем.] / Н. Луман ; [пер. с нем. А. М. Ложеницина , под ред. Н. А. Головина] // Проблемы теоретической социологии. Вып 3. / Отв. ред. А. О. Бороноев. – СПб. : Издательство СПбГУ, 2000. – С. 165-199.
7. Луман Н. Общество общества / Н. Луман ; [пер. с нем. А. Антоновский, Б. Скуратов, К. Тимофеева]. – М. : Логос, ИТДГК «Гнозис», 2004. – Часть V. Самоописание. – 2009. – 320 с.
8. Луман Н. Поняття цілі і системна раціональність: щодо функцій цілей у соціальних системах / Ніклас Луман [пер. з нім. М.Бойченка та В. Кебуладзе]. – К.: Дух і Літера, 2011. – 336 с.
9. Луман Н. Социальные системы. Очерк общей теории / Н. Луман ; [пер. с нем. И. Д. Газиева ; под ред. Н. А. Головина]. – СПб. : Наука, 2007. – 648 с.
10. Habermas J. Faktizität und Geltung. Beiträge zur Diskurstheorie des Rechts und des demokratischen Rechtsstaates / J. Habermas. – Frankfurt a.M.: Suhrkamp, 1992. – 667 S.
11. Luhman N. Funktionen und Folgen formaler Organisation / N. Luhmann. – 3. Aufl. –Berlin: Duncker & Humblot, 1976 [1964]. – 427 S.
12. Luhmann N. Theorie der Gesellschaft oder Sozialtechnologie – Was leistet die Systemforschung? / N. Luhmann, J. Habermas. – Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1971. – 406 S.
13. Searle J. R. The Construction of Social Reality / J.R. Searle. – N. –Y.: Free Press, 1995. – 256 p.

УДК 378.147

ВИШНЕВСЬКА Н. М., д-р філос. наук
ЖФ КІБІТ, м. Житомир

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ФОРМ ПРОВЕДЕННЯ ЗАНЯТЬ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ

Сучасні умови розвитку суспільства вимагають наявності нестандартних творчих особистостей. Відповідно, традиційна підготовка фахівців, яка орієнтована на формування знань, навичок та вмінь з фаху, все більше не відповідає вимогам сьогодення. Основою сучасної освіти повинні стати не навчальні дисципліни, а способи мислення та діяльності студентів. Включення студентів в процесі навчання в розробку принципово нових технологій, їх адаптація до реальних умов виробничої сфери стають першочерговим завданням вищих навчальних закладів. Особливо актуальним та важливим стає розвиток у студентів таких навичок, як: творча активність, креативність мислення, вміння оцінювати, раціоналізувати, швидко адаптуватись до мінливих потреб ринку.

У зв'язку з усім зазначеним вище змінюються також завдання викладача під час здійснення навчального процесу. Головними завданнями мають стати: проведення навчання в інтерактивному режимі; наближення навчального процесу до практики повсякденного життя, а саме: формування та розвиток навичок комунікації; адаптація до умов життя, які швидко змінюються; соціалізація; підвищення психологічної стресостійкості; оволодіння вміннями залагодження та врегулювання конфліктів, формування навичок роботи в команді тощо.

Змінюється й роль викладача в навчальному процесі. Він повинен враховувати здібності та особливості студентів, мотивувати, консультувати та контролювати навчальний процес, вчити так, щоб студент розумів, що знання є життєвою необхідністю.

Таким чином, основна задача якісно нової освітньої системи полягає у досягненні стійкої та систематичної зацікавленості студента предметом, що вивчається, у забезпеченні високої мотивації до самоосвіти та саморозвитку ще з початкових курсів навчання, а також у залученні до наукових пошуків. Для цього необхідно з самого початку налаштувати систему психологічного мислення студентів на вміння отримувати знання та оволодівати майбутньою професією. Студент, як майбутній фахівець, повинен розуміти як використовувати отримані професійні навички в практичній діяльності. Саме інноваційні методи та технології у викладанні зможуть допомогти викладачеві у досягненні поставлених завдань.

Нові технології навчання вимагають проведення лекцій у таких прогресивних формах: лекції-дис-

кусії, лекції-бесіди (діалог із аудиторією), лекції з елементами колективного дослідження, лекції з аналізом конкретних ситуацій. Указані форми проведення лекційних занять дозволяють виявити наявний рівень знань студентів, підвищити ефективність сприйняття навчального матеріалу, забезпечити розвиток аналітичного мислення, зв'язок теорії з практикою.

Практичні та семінарські заняття слід також проводити з використанням таких методів навчання, як кейс-метод або метод ситуаційних вправ, тренінги, майстер-класи, комп'ютерні симуляції, дидактичні ігри (метод імітації), ділові та рольові ігри, метод інцидентів, метод «мозкової атаки», ігрове проектування тощо.

Головним є те, що при використанні інтерактивних методів навчання викладач виступає в якості консультанта, який допомагає прийняти правильне рішення в кожному конкретному випадку на основі існуючої інформації. При такому способі проведення занять часто виникає дискусія та аудиторія сама стає джерелом додаткової інформації. Під час презентації результатів аналізу конкретної ситуації у студентів формуються навички виступу перед аудиторією, готовність взяти на себе відповідальність не тільки за результати власного аналізу ситуації, а й за роботу всієї групи.

Як свідчить практика, використання сучасних методів навчання дозволяє знизити рівень нервового навантаження студентів, дає можливість акцентувати увагу студентів на ключових питаннях та темах занять.

Обов'язковими умовами організації навчання з використанням сучасних технологій є: довірливі, позитивні відносини між студентами та викладачем; демократичний стиль; співпраця та взаєморозуміння у спілкуванні студентів та викладача між собою; застосування у навчальному процесі яскравих прикладів, фактів, образів; різноманіття форм та методів представлення інформації, форм діяльності студентів, їх мобільність; включення внутрішньої та зовнішньої мотивації діяльності студентів. Сучасні форми навчання забезпечують високу мотивацію, міцність знань, творчість та фантазію, комунікабельність, активну життєву позицію, командний дух, цінність індивідуальності, свободу самовираження, акцент на діяльність, взаємоповагу та демократичність.

Упровадження нових технологій у навчальний процес має бути спрямованим на підвищення якості

освіти і, як наслідок, на підвищення конкурентоспроможності навчального закладу та випускників, оскільки сучасним українським підприємствам потрібні фахівці, які будуть спроможні якісно вирішувати професійні задачі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бистрова Ю. В. Інноваційні методи навчання у вищій школі України [Електронний ресурс] / Ю. В. Бистрова // Право

та інноваційне суспільство : електрон. наук. вид. – 2015. – № 1. – Режим доступу : <http://apir.org.ua/wp-content/uploads/2015/04/>.

2. Третяк О. С. Застосування інноваційних педагогічних технологій / О. С. Третяк / Психолого-педагогічні засади проектування інноваційних технологій викладання у вищій школі : моногр. / За заг. ред. В. П. Андрущенко, В. І. Лугового. – К.: «Педагогічна думка», 2011. – 260 с.

УДК: 378.37:331.5

ГРУШЕВСКАЯ С. А., д-р філас. наук
Щецинский университет, г. Щецин

СТРАТЕГИИ ОБУЧЕНИЯ ВЫПУСКНИКА ВУЗА КАК ПРОФЕССИОНАЛА НА РЫНКЕ ТРУДА

Главной стратегической основой процесса обучения является концентрация внимания на умении соблюдать (на каждом этапе обучения) равновесие в сфере трёх плоскостей: АССИМИЛЯЦИИ, АККОМОДАЦИИ и СИМБИОЗА. Каждая из них формирует готовность выпускника к постоянному развитию, систематической трансформации, а также к творческому решению конфликтов в пространстве любой трудной ситуации. Позволяет преодолевать ограничения, находить нестандартные решения и ускорять решение, которое провоцирует потребность выхода из сферы, так называемого, комфорта. Выход за её пределы, в значительной степени ограничивает беспокойство перед избеганием общественных контактов, отступлением (отказом), отсрочиванием или также отсутствием смелости, в формировании личного автопрезентативного образа. На внедрение соответствующей стратегии в процессе обучения студента, влияет анализ его интеллектуальных и коммуникативных способностей, основывающийся на синергетическом использовании и постоянном тренинге, готовности к принятию решений в пределах четырёх главных сфер, таких как: АВТОНОМИЯ, БЕЗОПАСНОСТЬ, ПРИНАДЛЕЖНОСТЬ и ПРИЗНАНИЕ. Эти сферы позволяют развивать умения, поддерживающие готовность к переменам, осторожность студента в принятии разного рода решений, сигнализируют потребность внедрения новых интересов, новых профессиональных ориентаций и желание их постоянного развития, в зависимости от изменяющихся условий на динамичном рынке труда. Использование специали-

зированных знаний должно связываться с одновременным тренингом студента различных способов их трансформации в общественную среду. Обязательным является выработка таких умений, как: МЕЖЛИЧНОСТНЫЕ, УПРАВЛЕНЧЕСКИЕ, СТРАТЕГИЧЕСКИЕ И ТЕХНИЧЕСКИЕ. Их тренинг даёт возможность выпускнику не только устроиться на работу, согласно образованию, но также благоприятствует финансовому успеху. Отсюда, безусловно, важным элементом обучения является постоянный тренинг „продажи” накопленных специализированных знаний, опирающихся на идентификации желания (потребности, цели) и уменьшении беспокойства перед неудачей, что способствует потере контроля над индивидуальным проектом жизни. После каждого, последующего шага учёбы, студенты строят, так называемую, „карту навигации: управление и подсчёт риска, главной целью которой является умение сосредоточить на себе общественное внимание (сотрудников), благодаря внедрению нестандартных решений и идей. Эта карта включает в себе также предложение эмиссии индивидуального рекламного материала, руководствуясь принципом, что: „нельзя повторить первого впечатления”. Именно оно, неоднократно решает о силе воздействия, харизме и отсутствии страха в процессе создания собственного, уникального бизнеса. Только исключительный и оригинальный бизнес в состоянии обеспечить его создателю личный и финансовый успехи, сформировать у выпускника личную, заслуживающую на уважение, признание и славу, чтобы стал тем, кем стремится стать.

УДК 811.161.2'243:378.016(07)

ГРУШКО Н. І.

КІБіТ, м. Київ

DESIGN-THINKING НА ЗАНЯТТЯХ ІЗ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ ІНОЗЕМЦІВ

Доки буде існувати людство, доти будуть актуальними питання побудови й розуміння тексту та формування, зберігання, кодування та декодування смислів. І по сьогодні методологію когнітивістики використовують різні традиційні та суміжні науки: фізіологія, лінгвістика, теорія інформації, когнітивна психологія, теорія перекладу.

Прийняте «*homo ludens*» вже давно відійшло в історію. На порядку денному – «*learning society*». Знання, досвід, навички накопичуються, зберігаються і трансформуються в корі головного мозку [2; 1; 5, с. 190-209]. Де й відбувається формування нашого внутрішнього світу. Вважається, що в бізнесі ми думаємо логічно, послідовно й об'єктивно. Звідки ж тоді висловлювання: «я в нього купив, бо він мені сподобався»? Отже, чи можна зробити висновки, що ми приймаємо рішення не емоційному рівні? За останніми результатами дослідження Тетяни Чернігівської впливає, що спочатку «мозок приймає рішення», а вже потім, ми «собі пояснюємо: чому ми прийняли те чи інше рішення» [6].

Сьогодні успішний розвиток неможливий без інновацій. Чи знайдеться сьогодні якась банківська установа, яка б не створила алгоритм відповідей на запитання клієнтів, так званий бот. На думку провідних менеджерів та бізнес-коучів (Андрій Федорів, Юрій Назаров, Анжела Ястреб, Олена Макеєва, Іцхак Піносевич, Іцхак Адієз), можна досягти кращого результату з мінімальними витратами. Це формує гнучкість у прийнятті рішень, новаторство, а також транспарентність у прийнятті «думки іншого», що й впливає на *thinking* по-іншому. Вітчизняний освітній простір строкатий на майстер-класи та освітні програми з «мегашвидкочитання», вивчення мов, жорстких перемовин, психологічного впливу на колеги чи формування бізнес-стратегій. А чи формують подібні майстер-класи мовленнєву гармонізацію особистості? Адже розуміння (декодування чи інтерпретація, сказаного продуцентом), навіть на лексичному (фразеологічному, невербальному рівні), може диференціюватися за категоріями: покоління, раси-етносу, традиції, мовленнєвої картини світу (наприклад, «феміліїної», що залежить від родини, гендерної тощо).

Ще донедавна, психо-лінгвістичні школи виокремлювали такі види мисленнєвої діяльності:

- наочно-дієве мислення;
- наочно-образне мислення;
- словесно-логічне мислення;
- теоретичне мислення;

- практичне мислення;
- творче мислення;
- «паралогічне» (інтуїція й лінійне логічне мислення).

Традиційно, методика викладання української мови для іноземців включає в себе таке:

- навчально-методичні посібники;
- словники;
- курс фонетики;
- курс граматики;
- мовленнєву практику;

Ця модель передбачає формування відповідних компетенцій (лексичних, граматичних, орфографічних).

Сьогодні ж, все більшої популярності набуває антропоцентрична модель. Тобто, навчання ґрунтується на фундаменті мотивів і критеріїв у прийнятті рішення. На вимогу формування соціокультурної та соціолінгвістичної компетентностей, що передбачає здатність і готовність особистості до міжкультурного спілкування, володіння вербальними і невербальними маркерами [4]. Така модель здатна реалізуватись за допомогою методики дизайн-мислення.

Отже, дизайн-мислення (англ. *Design thinking*) – методологія вирішення інженерних, ділових та інших задач, яка ґрунтується на творчому, а не аналітичному підході. Головною особливістю дизайн-мислення, на відміну від аналітичного мислення, є не критичний аналіз, а творчий процес, в якому фокусуються на особистості (її мотивах), а не фактах. Деколи найнесподіваніших ідей ведуть до кращого вирішення проблеми, і як наслідок, до ефективного результату.

Методика дизайн-мислення формує відкритість особистості, а значить і глибше сприйняття та усвідомлення знань. Дж. Лідтке запропонувала таку методологію:

Емпатія (що роблять, навіщо, яким бачать навколишній світ, які цінності і потреби), тобто – аналіз і висновок.

- Формування конкретної задачі.
- Генерація ідей (ідея на серветці).
- Вибір ідей.
- Прототип моделі (або апробація).
- Тестування (зворотній зв'язок).

Головне питання постає: як зацікавити іноземців вивченням української мови? Крім традиційних інструментів із навчання, Київський інститут бізнесу та технологій (КІБіТ) поставив собі за мету заці-

кавити вивченням мови завдяки таким інструментам, як:

розвиваючі ігри;
рольові ігри;
екскурсії (музеї, виставки, галереї тощо);
мистецькі альбоми;
анімаційне та ігрове кіно;
живе спілкування (запитання, що відбулось напередодні);

експериментальні форми навчання (відкрите заняття на свіжому повітрі, у бібліотеці, в кафе, в кіно-театрі).

Отже, використання методики дизайн-мислення на уроках української мови для іноземців розширює можливості в формуванні соціокультурних і соціолінгвістичних компетенцій. Головне в дизайн-мисленні – дія (практика, швидка реакція, спілкування), суб'єктивний досвід, експериментування в знаходженні кращої відповіді. Формування довіри, як якісного індикатора соціального капіталу. Такий підхід дає підстави вважати використання інструментів дизайн-мислення як потенційно стійких у швидкозмінному світі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вулдрідж Д. Механізми мозга / Д. Вулдрідж. – М.: Мир, 1965. – 344 с.
2. Лурия А. Р. Высшие корковые функции человека / Александр Романович Лурия. – СПб.: Питер, 2008. – 624 с. – (Мастера психологии).
3. Прибрам К. Языки мозга / К. Прибрам. – Прогресс., М.: 1975. – 464 с.
4. Формування іншомовної соціокультурної компетентності старшокласників у процесі роботи з автентичними текстами для читання та аудіювання (англійська і французька мови): навч. посіб./за заг. Ред. Ю. А. Пономарьової, О. М. Шерстюк // Бібліотека журналу «Іноземні мови». – Вип.4 / 2014. – К.: Ленвіт, 2014. – 64 с.
5. Чайченко Г. М. Фізіологія вищої нервової діяльності / Г. М. Чайченко. – К.: Либідь, 1993. – 218 с.
6. Черниговская Т. Как научить мозг учиться : видеолекция / Татьяна Черниговская // Открытое пространство [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://otkrytoe-prostranstvo.ru/passed-lecture/tatyana-chernigovskaya-kak-nauchit-mozg-uchitsya/>
7. Liedtka J. Designing for Growth: a Design Thinking Tool Kit for Managers / Jeanne Liedtka, Tim Ogilvie. – NY: Columbia University Press, 2011. – 248 p.

УДК: 374.1: 378.14

ЗАДОРЖНИЙ Б. А.,

СОЛОВЕЙ Є. О.

Наук. керівник: **Миценко Д. В.**

ЖФ КІБІТ, м. Житомир

ОНЛАЙН-КУРСИ ЯК ТЕНДЕНЦІЯ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Масові відкриті онлайн-курси (МООС) (Massive open online course) – це сучасний різновид дистанційного навчання. Інтернет-курси дозволяють додатково до традиційних форм навчання вивчати матеріали, які не охоплюються навчальною програмою [1].

Це одна з найновіших форм дистанційного навчання, яка активно розвивається у світовій освіті. Подібні сайти розраховані на студентів різних попередніх рівнів підготовки – як новачків, так і досвідчених фахівців.

З багатьох відомих та не дуже освітніх ресурсів ми пропонуємо розглянути й проаналізувати ті, які на думку дослідників [2] належать до найкращих.

Найбільш відомий освітній ресурс Coursera – пропонує своїм слухачам сотні безкоштовних онлайн-курсів з різних дисциплін, у разі успішного закінчення яких користувач отримує сертифікат про проходження курсу. Coursera співпрацює з університетами з різних країн світу для викладання курсів

цих навчальних закладів онлайн. Курси є безкоштовними, але для тих, хто хоче отримати сертифікат із персональною верифікацією, передбачені платні сертифікати для окремих курсів. Протягом навчання студент повинен переглядати відеолекції, які надсилаються йому щотижня, читати рекомендовані статті та виконувати домашні завдання. Деякі курси мають українські субтитри.

Khan Academy – освітня організація, яка була створена ще у 2006 р. Мета організації – надання якісної освіти кожному і всюди. На сайті є кілька тисяч безкоштовних мікролекцій із математики, фізики, хімії, історії, фінансів, економіки, біології, мистецтва, комп'ютерних наук та інші. Всі курси розділені на уроки, з можливістю перегляду незалежно від курсу, який ви вибрали. Проект підтримується за рахунок пожертвувань.

Більшість курсів Udacity – технічної спрямованості. У кожному курсі є кілька уроків, які містять короткі відео. У кінці заняття є завдання, для пере-

вірки засвоєння матеріалу. У середньому курс триває до 2 місяців, а щотижня на нього треба витратити орієнтовно 6 годин на навчання.

EdX – спільний проект Масачусетського технологічного та Гарвардського університетів. Більше 200 університетів зі всього світу виявили бажання співпрацювати з проектом і надають свої матеріали. Курси безкоштовні, але за сертифікат про закінчення треба заплатити.

iTunes U – ця платформа підійде для власників Apple-пристроїв. Список запропонованих дисциплін дуже великий, як і список навчальних закладів, що надають лекції. Часто в уроці є допоміжні файли, де пояснюються деякі аспекти лекцій, або ж наводяться приклади застосування пройденого уроку.

Udemy – тут представлені найрізноманітніші курси, серед яких продуктивність, стиль життя чи, навіть, музика. Є як безкоштовні курси, так і платні. Навчальні матеріали представлені у вигляді відео, аудіо, з презентаціями та текстом. Udemy також пропонує можливість організаціям створювати власні навчальні проекти для корпоративного навчання.

Prometheus – громадський проект масових відкритих онлайн-курсів. Цей український сервіс стартував лише нещодавно, але вже набув великої популярності. Prometheus надає безкоштовну можливість університетам, провідним викладачам та компаніям-лідерам у своїй галузі публікувати та розповсюджувати курси на цій платформі. Кожен курс складатиметься із відеолекцій, інтерактивних завдань, а також форуму, на якому студенти мають змогу поставити питання викладачу та поспілкуватись один із одним. Успішне завершення курсу дасть змогу отримати електронний сертифікат, який підтверджуватиме здобуті знання. Усі курси безкоштовні, викладаються українською мовою. Мета цього проекту – безкоштовно надати найкращі навчальні можливості кожному громадянину України [3].

Саме «Prometheus» ми хочемо проаналізувати детальніше. Оскільки саме тут ми отримали власний досвід онлайн-освіти в процесі проходження курсу «Підприємництво. Власна справа в Україні».

На нашу думку, використання такого типу навчання дозволяє заощадити дуже багато часу. Матеріал лекцій є досить зрозумілим і легко запам'ятовується.

Після проходження кожного блоку лекцій вам необхідно пройти підсумковий тест, що дає змогу підсумувати та перевірити, як ви засвоїли почутий матеріал. Крім лекцій, які читаються різними викла-

дачами, нам також представлялися презентації, за якими ми також могли багато чого дізнатися і повторити пройдений матеріал, якщо лекції прослуховували не в один день. Також презентація допомагає під час проходження тестів.

Великим плюсом онлайн-курсів є те, що лекції постійно знаходяться в мережі. Отже, по дорозі на навчання чи роботу ви можете спокійно подивитися пару уроків.

Після успішного завершення курсу ви отримуете сертифікат, це і є той документ який підтверджує ваше проходження даного курсу.

Резюмуючи зауважимо, що час не стоїть на місці і навчання з кожним днем стає все більш доступним для кожного. Якщо з певних причин у вас певне обмеження в часі, то такий вид навчання саме для вас. Використовуйте свій час повноцінно.

У той же час відзначають такі проблеми, з якими пов'язане проходження онлайн-курсів:

- труднощі самомотивації, самоорганізації та дисципліни;
- більшість спеціалізованих курсів – розраховано на початківців (для того, щоб охопити якомога більшу аудиторію);
- іноді важко оцінити наявність чи відсутність знань, своєрідна ілюзія компетентності [1].

За допомогою онлайн-курсів можна швидше просуватись в опануванні нової професії, ніж традиційним способом на денній формі в університеті. Адже можна поєднувати онлайн-навчання з практичними офлайн курсами від компаній чи приватних спеціалізованих шкіл.

Для навчання онлайн ви повинні стати мотивованим і організованим студентом, навчитись контролювати процес навчання самостійно. Цей спосіб навчання важкий, адже доводиться багато часу шукати потрібну інформацію і відсіювати зайве та аналізувати самому. На це йде багато часу, але це надзвичайно цікаво та ефективно.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дрозд Д. Онлайн-освіта: за і проти на прикладі історій випускників Coursera, Udacity, Prometheus / Д. Дрозд [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://dou.ua/lenta/articles/mooc-stories/>.
2. Тичківський Т. 7 найкращих сервісів для навчання онлайн / Тарас Тичківський. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://inspired.com.ua/ideas/services/7-online-courses/>.
3. Prometheus – масові безкоштовні онлайн-курси. Цикли курсів. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://prometheus.org.ua/cycles/>.

УДК 005.511 (083.92)

КАЩУК К. М., канд. екон. наук
ЖДУ ім. І. Франка, м. Житомир

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ У ВИКЛАДАННІ БІЗНЕС-ПЛАНУВАННЯ МЕНЕДЖЕРАМ

Сучасні університети потребують розробки сучасних методів, нових підходів і ефективних методик викладання, що дозволяють в умовах дефіциту часу формувати компетенції, необхідні майбутнім менеджерам в реальній практиці бізнесу. Сьогодні будь-який успішний університет повинен мати новітні методики та використовувати передові технології навчання. На відміну від розвинених країн бізнес-планування в Україні переживає етапи свого становлення, тому питання ефективного навчання бізнес-плануванню українських студентів – майбутніх менеджерів, є дуже актуальними і практично значущими.

Бізнес-планування – це одна з найбільш складних в методологічному відношенні дисциплін (горизонтального типу). Її унікальність пов'язана з міждисциплінарним і мультидисциплінарним характером цієї дисципліни, яка формує «системну» компетенцію спеціаліста. Бізнес-планування забезпечує цілісність сприйняття об'єкта (організації) і охоплює планування всіх сторін його діяльності. Воно покликане реалізовувати в професійній підготовці менеджерів системний, міждисциплінарний підхід на протизаг академічному (дисциплінарному) підходу, який заснований на виділенні в навчальному плані за напрямом підготовки «Менеджмент» вузьких функціональних дисциплін (вертикального типу) і їх поглибленому вивченні (управління персоналом, управління маркетингом, управління виробництвом, фінансовий менеджмент тощо).

Як відомо, розробка бізнес-плану включає в себе пошук відповідей на безліч окремих питань. Їх детальне опрацювання та текстове оформлення «затуманюють» бачення студентами ключових компонентів бізнес-моделі та їх взаємозв'язок, від яких значною мірою залежить успіх бізнесу. Ретельне опрацювання студентами окремих питань і розділів бізнес-плану зовсім не свідчать про креативне навчання, використання інновацій, творчого підходу до формування ключового, інтегрованого комплексу рішень, які закладають основу життєздатного підприємства і прибуткового бізнесу. Інакше кажучи, в ході навчання студенти повинні розуміти сутність бізнес-моделі, вміти бачити й аналізувати існуючі бізнес-моделі реальних підприємств і розробляти бізнес-модель для нового бізнесу.

Хоча поняття бізнес-модель вже широко представлено в літературі, проте в процесі навчання

бізнес-планування бізнес-моделям все ще не приділяють достатньої уваги. Бізнес-модель – це інструмент, що дає спрощене концептуальне уявлення логіки бізнесу й основних принципів, які закладаються в основу його реалізації. Використання концепції бізнес-моделі в навчанні сприяє розвитку стратегічного і системного мислення студентів, пошуку інновацій. При цьому інновації можуть бути сфокусовані не тільки на створенні продуктів або технологій, а й на створенні самої бізнес-моделі [1, 2]. У зв'язку з цим бізнес-моделі можуть служити одним з найбільш ефективних засобів навчання.

Наші пропозиції з реалізації динамічної моделі активного навчання бізнес-плануванню зводяться до таких положень:

1) правильне позиціонування дисципліни в навчальному плані, що передбачає врахування переліку необхідних «базових» дисциплін, які повинні передувати її освоєнню;

2) необхідно, щоб професійна підготовка базувалася на сегментації споживачів, виявленні та обліку їх потреб і переваг;

3) практичний досвід навчання бізнес-планування показує, що використання традиційного підходу до навчання студентів на потоці (спочатку лекції, потім практика) не дає бажаних результатів. Для вирішення зазначеного вище основного методичного протиріччя та реалізації методу «навчання в дії», формування компетенцій в області бізнес-планування може бути рекомендований для використання методичний прийом побудови «ланцюжка ланок»;

4) вирішення проблеми відповідності вимогам інтелектуального підприємництва вбачаємо в двох напрямках:

а) через інтеграцію знань, виявлення і навчання універсальним алгоритмам прийняття планових рішень одночасно з навчанням специфіки їх застосування в різних сферах бізнесу, що робить фахівця більш адаптивним, а його професійну підготовку – орієнтованою на об'єкт;

б) через розвиток творчих здібностей в процесі навчання.

Економія часу на формування необхідної теоретичної «базис» може бути досягнута за рахунок попередньої самопідготовки студентів на основі розробки і використання в процесі навчання якісних навчальних посібників із бізнес-планування [4].

5) облік впливу культурних чинників в навчанні можливий як мінімум в двох напрямках: 1) враху-

вання особливостей мислення в прийнятті рішень; 2) орієнтація «на роботу в команді».

Командна робота над проектом бізнес-плану (наприклад, у форматі підготовки курсової роботи) вимагає від учасників команди певного альтруїзму, обміну знаннями та досвідом, а також готовності ділитися отриманими результатами роботи. Управління командою розвиває у майбутніх менеджерів (менеджерів проекту) організаційні навички, вміння ставити завдання і контролювати їх виконання. Ризик виникнення конфліктів, пов'язаний з отриманням результатів спільної роботи, знижується, якщо всі члени команди вносять приблизно однаковий внесок у проект. Командний стиль роботи студентів вимагає впевненості в тому, що визнання заслуг кожного і оцінка його роботи будуть здійснюватися справедливо. Відзначимо, що при дотриманні цих умов студенти охоче працюють в команді.

б) Отримання практичного досвіду можливо через реалізацію принципу проектного навчання, а та-

кож використання «навчання в дії». Практична робота над проектом в команді сприяє розвитку стратегічного і аналітичного мислення, отримання практичного досвіду шляхом «навчання».

Реалізація принципу проектного навчання вимагає від викладача розробки методичного оснащення курсу: «наскрізних» прикладів, конкретних ситуацій із реальної практики бізнесу, адаптованих для цілей навчання, застосування методу ділових ігор, моделювання бізнесу на основі сучасних аналітичних систем (наприклад, Project Expert, PrimeExpert), використання покрокової технології освоєння бізнес-планування «step by step» та ін.

ЛІТЕРАТУРА

1. Стрекалова Н. Д. Бизнес-модель как полезная концепция стратегического управления / Н. Д. Стрекалова / Проблемы современной экономики. – 2009. – № 2. – с. 133-138.
2. Стрекалова Н. Д. Бизнес-планирование: уч. пособ. (+ CD с учебными материалами) / Н. Д. Стрекалова / . – СПб : Питер, 2010. – 352 с.

УДК 004.946: 372.8

КУЗНЕЦОВ В. Р.

Наук. керівник: **Ставицький О. В.**, канд. екон. наук

КІБІТ, м. Київ

ГРА ЯК МЕТОД НАВЧАННЯ

Вивчення питань, пов'язаних із методичною розробкою занять, на яких застосовуються комп'ютерні ігри в навчальних цілях, є одним з актуальних напрямків у дослідженні комп'ютерного навчання. Особлива увага до комп'ютерних ігор пов'язана з двома обставинами. По-перше, використання комп'ютера є якісно новим етапом застосування гри в навчальному процесі, яка традиційно займала важливе місце поряд з іншими організаційними формами навчальної діяльності. По-друге, становлення і розвиток комп'ютерних ігор багато в чому пов'язаний з їх величезною популярністю і широким поширенням. Нині комп'ютерні ігри вважаються «повноправним елементом культури в епоху науково-технічної революції».

Ігри належать до активного способу навчання, тому що навчальний процес проходить не тільки в формі пасивного слухання або читання. Ігри можуть підлаштовуватися під індивідуальні потреби користувача, відкривають можливості для самостійних відкриттів. Вони допомагають добре і надовго запам'ятати вивчений матеріал. Ігри, які використовуються в неформальному навчанні, породжують зро-

стання мотивації і захопленості. Вони є важливою частиною процесу навчання, але їх необхідно застосовувати тільки в сукупності з іншими педагогічними методами.

Деякі ігри дозволяють поліпшити свої знання в галузі географії та історії. Наприклад, цілий ряд онлайн-ігор становлять тести з географії, де за точкою на карті потрібно вгадати країну або прапор, або за країною – столицю, за знаменитими пам'ятками – місто, в якому вони розташовані.

Багато ігор-стратегій звертаються до того чи іншого періоду історії та дозволяють гравцеві керувати подіями. З цієї причини історію за ними вивчати не можна – свобода йде на шкоду історичній правді. Але в той-же час, вони допомагають розвивати стратегічне мислення й учать приймати рішення.

«Civilization V» – неймовірно популярна гра-стратегія (понад дев'ять мільйонів копій, проданих по всьому світу), розроблена компанією Firaxis. Гравці прагнуть стати «володарями світу» шляхом створення та розвитку цивілізації від доісторичних часів до космічної ери та приймають стратегічні рішення в галузі дипломатії, розширення територій,

економічного розвитку, технологій, управління та військових завоювань.

Але є і такі стратегії, де свобода дій гравця обмежується заради історичної достовірності. Їх можна сприймати як інтерактивний підручник з історії.

Також існує цілий жанр пазл-ігор, який представляє собою послідовність пов'язаних між собою головоломок, які містять варіації на одну й ту ж тему, де потрібно розпізнати модель, зрозуміти логіку або будь-який процес. Як правило, гравці повинні розгадати підказки, щоб виграти, що дозволяє їм згодом перейти на рівень вище.

Наприклад, гра «Foldit» – навчальна пазл гра, заснована на процесі згортання білка. Основна мета цієї гри, розробленої дослідницькою групою Центру вивчення ігор Вашингтонського університету, пов'язана з різними варіантами згортання структури окремих білків при використанні різних засобів, що надаються в рамках гри. Дослідники аналізують найрезультативніші рішення, щоб визначити, структурні зміни, які можуть бути застосовані у відповідних білках в «реальному» світі [2].

Тоді вчені можуть використати такі рішення для вирішення реальних проблем шляхом лікування певних хвороб і створення біологічних інновацій. Учням, що використовують цю гру, даються бали, і вони можуть вступати в групи й обмінюватися

рішеннями. Примітно, що команда гравців використовувала «Foldit», щоб розгадати структуру ретровірусу від вірусу, подібного СНІДу, який раніше ставив у безвихідь учених.

Навіть у найпопулярніших у світі комерційних іграх можна знайти щось спільне з теоріями навчання. Коли гравець не може пройти те чи інше випробування, він замислюється про причини невдачі, далі планує послідовність дій, які потрібно зробити для виграшу. В результаті геймер самостійно оцінює правильність або помилковість своїх припущень і приймає відповідне рішення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гришина А. В. Проблемы и перспективы использования компьютерных игр при обучении младших подростков на уроках информатики / А. В. Гришина [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://pravmisl.ru/index.php?option=com_content&task=view&id=638.
2. Игроки Foldit разработали решение, которое может стать основой лечения ВИЧ // ИТСуа [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://itc.ua/news/igroki_foldit_razrabotali_reshenie_kotoroe_mozhet_stat_osnovoj_lecheniya_vich_55657/.
3. Мирошниченко В. О. Використання сучасних інформаційних технологій: формування мультимедійної компетентності (для спеціальності – Історія) навч. посіб. / В. О. Мирошниченко / за ред. Баханова К. О. – К. : «Центр учбової літератури», 2015. – 296 с.

УДК 378.147

КУЛИКОВИЧ В. И., канд. филол. наук
БГТУ, г. Минск

СТУДЕНТ-ИССЛЕДОВАТЕЛЬ-ПРОФЕССИОНАЛ: ОПЫТ ФАКУЛЬТЕТА ПРинТТЕХНОЛОГИЙ И МЕДИАКОММУНИКАЦИЙ БГТУ

Из истории факультета. Впервые подготовку национальных кадров для издательско-полиграфического комплекса Беларуси начали осуществлять в Белорусском государственном технологическом университете (БГТУ). Именно здесь в 1995 г. была создана первая в стране кафедра полиграфии, ставшая выпускающей для специальностей: «Технология полиграфического производства», «Полиграфическое оборудование и системы обработки информации». После организации в 1999 г. кафедры редакционно-издательских технологий для подготовки специалистов издательского дела было создано и отдельное структурное подразделение, названное факультетом «Издательского дела и полиграфии» (ИДиП), история которого начинается с 2000 г. За 16 лет своего существования с таким названием на факультете было подготовлено свыше

2000 высококвалифицированных специалистов как для предприятий издательско-полиграфического комплекса, так и для IT-индустрии Беларуси.

В мае 2014 г. на основе кафедр факультета ИДиП был создан новый самостоятельный факультет информационных технологий (ФИТ). Это предопределило и частичные изменения в структуре и названии факультета ИДиП, который с 11 апреля 2016 г. в соответствии с приказом №112 ректора БГТУ был переименован в факультет принттехнологий и медиакоммуникаций (ПиМ).

Система подготовки специалистов. Система подготовки студента-исследователя и, соответственно, профессионала на факультете ПиМ состоит из четырех условно названных этапов: «профориентационного», «научно-познавательного», «конкурсно-грантового», «дипломно-проектного».

Одним из основных по праву считается «профориентационный». От него во многом зависит, насколько подготовленные и мотивированные абитуриенты поступят на соответствующую специальность, как придется выстраивать дальнейшую работу с каждым из них. Исходя из такого понимания результатов профориентационной работы, формы ее в университете самые разнообразные: от выездных лекций всех сотрудников кафедр в учреждении среднего и средне-специального образования страны, участия их в составе жюри районных, областных, республиканских олимпиад и творческих конкурсов, до индивидуальной работы со школьниками по подготовке к таким творческим испытаниям. Кроме этого, прекрасные возможности проявить себя и познакомиться с материально-технической базой и научным потенциалом факультета позволяют традиционные «дни открытых дверей», международные научно-практические конференции и конкурсы, проводимые на факультете с приглашением на них белорусских учеников и учителей. За последние три года это были ставший традиционным Международный научный форум «Скориновские чтения» (2015, 2016, 2017 гг.), Международный конкурс «500-летие белорусского книгопечатания» (2017 г.), ежегодные студенческие конференции «Первый шаг в науку», в которых приняли участие более 200 учащихся 7–11 классов (около 40% из них стали студентами факультета ПИМ). Поднятию имиджа факультета в глазах родителей и детей способствуют и презентации книг серии «Дзённік алімпіёніка», автором которых является заведующий кафедрой редакционно-издательских технологий (РИТ). Ежегодно посещают такие мероприятия более 500 учителей школ, лицеев, гимназий вместе со своими учениками. Заинтересовать специальностью учащихся позволяет и работа сотрудников кафедр по подготовке областных команд к республиканской олимпиаде школьников по белорусскому языку и литературе. Например, в 2018 г. Главное управление образования Гродненского областного исполнительного комитета объявила благодарность ректору университета и заведующему кафедрой РИТ «за сотрудничество в вопросах организации и научно-методического сопровождения работы с одаренными учащимися».

Второй (научно-познавательный) этап подготовки молодого специалиста начинается с первого курса. Студентам в первый же месяц учебы сотрудники выпускающих кафедр факультета совместно с кафедрой белорусской филологии и кафедрой межкультурной коммуникации и технического перевода предлагают разнообразную тематику для написания научных работ. Как показывает практика, около 25 % первокурсников специальности «издательское дело» активно включаются в такую деятельность и уже ко второму курсу имеют от одной до пяти пуб-

ликаций. Наибольшая публикационная активность наблюдается у бывших победителей и призеров республиканских и международных олимпиад среди школьников. К такой категории студентов в университете отношение особое. Приказом ректора каждому из них назначается научный руководитель, который курирует студента на протяжении всей учебы в вузе. В результате такой совместной деятельности выпускники бакалавриата имеют от 15 до 25 публикаций и полностью мотивированы заниматься научной деятельностью в магистратуре и аспирантуре.

На втором-третьем курсах в научно-практическую деятельность вовлекаются более половины студентов специальности «издательское дело». Этот этап условно называется «конкурсно-грантовый». Он предусматривает:

1. Проектирование и создание собственного портфолио, которое обязательно демонстрируется в конце обучения членам Государственной экзаменационной комиссии во время сдачи экзамена по специальности. Портфолио может состоять из творческих или научных публикаций студента, учебных дизайнерских или рекламных разработок, собственных отредактированных материалов во время прохождения практик после второго, третьего и четвертого курсов, продукции, созданной по заказу сторонних лиц и т. д. Как свидетельствует статистика, около 20 % выпускников, мотивированные необходимостью создания качественного портфолио как будущей презентации себя перед работодателем, ежегодно представляют готовые экземпляры книг, каталогов, брошюр, где они являлись организаторами и исполнителями полного цикла создания печатной продукции.

2. Участие студентов в финансируемой науке. Как правило, по кафедре редакционно-издательских технологий студенты выполняют минимум два финансируемых Министерством образования Республики Беларусь гранта. Например, в 2016 и 2017 гг. были успешно завершены следующие студенческие госбюджетные темы: ГБ 15–052 «Комплексны аналіз рэдакцыйна-выдавецкай палітыкі газеты “Наша Ніва” (1906–1915, 1920 гг.)»; ГБ 16-519 «Унутраныя і знешнія элементы беларускамоўнай мастацкай кнігі як сродак рэкламавання і прасоўвання выдання»; ГБ 17-069 «Орфографические словари белорусского языка: типология, структура, содержание, технология создания». ГБ 17-070 «Электронные учебные мультимедийные издания для УВО Республики Беларусь: современное состояние, тенденции развития».

3. Участие студентов в профильных вузовских олимпиадах, проводимых сотрудниками выпускающих кафедр совместно с представителями издательско-полиграфического комплекса Республики Беларусь. Ежегодно на факультете ПИМ проводится более 20 олимпиад среди студентов 2–4 курсов по

таким дисциплінам, як технологія редакційно-видавничого дела, історія книги, редактування газетно-журнальних видань, технологія поліграфічного виробництва, реклама і просування видавничої продукції і др.

4. Участво студентів в республіканських і міжнародних конкурсах наукових робіт. Число учасників за навчальний рік досягає 30 % від загальної кількості навчаючихся на факультеті. Найбільш популярним Міжнародним конкурсом по праву вважається «Молодь і поліграфія», який проводиться співробітниками Львівської академії друку.

5. Проходження зарубіжних стажіровок. Географія редакційно-видавничих центрів, близьких по проблематиці факультетів і інститутів, поліграфічних підприємств, де стажіровались найбільш підготовлені студенти старших курсів, магістранти і аспіранти з кожним сезоном розширюється. Так, за останні три роки 22 представителів факультета ПІМ побували на стажіровках в Німеччині, Греції, Китаї, Литві, Польщі, Росії, Україні, Чехії.

Четвертий етап в системі підготовки на I ступені освіти названий «дипломно-проектним». В ньому задіяні всі випускники різних спеціальностей факультета ПІМ. Активна фаза цього етапу – випускний курс, на якому навчається студент. За останній рік навчання в університеті кожен випускник повинен пройти чотирихвилинну переддипломну практику, розробити концепцію дипломного проекту і захистити його перед членами Державної екзаменаційної комісії, яка на половину складається з запрошених

представителів видавничо-поліграфічного комплексу країни. Згідно статистики останніх років, більше 50% дипломних проектів факультета ПІМ виконуються по замовленням підприємств і підкріплені актами впровадження в виробництво або в навчальний процес. Тематика таких дипломів, як правило, пов'язана з 1) розробкою фирмового стилю підприємств і організацій, 2) редакційно-видавничою підготовкою різних видів видань (книг, брошур, буклетів, плакатів, відкриток, фотоальбомів, каталогів), 3) дослідженням динаміки ринку книжкової і газетно-журнальної продукції, 4) створенням упаковочного виробництва, 5) вивченням і удосконаленням редакційно-видавничих технологій, 6) створенням і просуванням сайтів; 6) удосконаленням якості друку.

Висновок. Ми розглядаємо освіту на факультеті ПІМ як процес, розвиваючий творчий потенціал студента, як прагнення до удосконалення світу, гідної похвали. За двадцятирічну історію пошуку, удосконалення освітніх технологій і методів навчання на факультеті склалася, на наш погляд, ефективна система підготовки фахівців, яка дозволяє всі ці роки 1) стабільно отримувати замовлення від роботодавців на всіх випускників, підлягаючих обов'язковому розподілу; 2) молодим фахівцям впевнено конкурувати на ринку праці не тільки в Україні, СНГ, але і країн Західної Європи, знаходити свою нішу для творчості в сферах дизайну, редактури, верстки, видавничого бізнесу, журналістики, письменницької творчості, стандартизації поліграфічної продукції і т. д.

УДК 378.1: 37.01

МИЦЕНКО Д. В., канд. пед. наук,
ЖФ КІБІТ, м. Житомир

КАТЕГОРІАЛЬНИЙ АПАРАТ ТА ОСНОВНІ ЕТАПИ РОЗВИТКУ КОМПЕТЕНТІСНО-ОРІЄНТОВАНОЇ ОСВІТИ

Одним із важливих факторів розвитку вітчизняної туристичної галузі є підвищення якості підготовки фахівців у ЗВО відповідного профілю. Відповідно до Закону України «Про вищу освіту»: «якість вищої освіти – рівень здобутих особою знань, умінь, навичок, інших компетентностей, що відображає її компетентність відповідно до стандартів вищої освіти» [1].

Отже, якість вищої освіти прямо пов'язана з проблемою формування компетентності в майбутніх фахівців. Цілком природно, що також Закон

України «Про вищу освіту» закріплює компетентність як результат навчання, та містить таке визначення: «компетентність – динамічна комбінація знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність...» [1].

Проблема формування професійної компетентності майбутніх фахівців висвітлювалась у низці праць вітчизняних та зарубіжних дослідників. Тео-

ретико-методологічні засади компетентнісного підходу досліджувались у роботах І. Д. Беха, Н. М.-Бібік, О. А. Дубасенюк, І. О. Зимньої, О. І. Пометун, Дж. Равена, О. Я. Савченко, А. В. Хуторського.

Метою нашого дослідження є розгляд особливостей та етапів розвитку компетентнісно-орієнтованої освіти, аналіз термінологічної бази компетентнісного підходу.

На думку російської дослідниці І.О. Зимньої, зародження компетентнісно-орієнтованої освіти («competence-based education») відбулось в США в 70-х рр. ХХ ст. Одним із батьків компетентнісного підходу можна вважати відомого американського лінгвіста Ноама Хомського, який оперував терміном «лінгвістична компетентність». У ті ж роки Д. Хайс ввів в обіг термін «комунікативна компетентність». І. О. Зимня відзначає що період 1960–1970 рр. є першим етапом становлення компетентнісно-орієнтованої освіти під час якого було введено в наукову термінологічну базу дефініцію «компетенція», створено передумови до розмежування понять «компетенція» та «компетентність» [3].

На другому етапі (1970–1990 роки) відбувалось застосування категорій «компетенція» та «компетентність» у процесі навчання іноземним мовам, ефективному спілкуванню, управлінню та менеджменту. Саме в цей період у 1984 р. було опубліковано працю британця Дж. Равена «Компетентність у сучасному суспільстві», у якій він робить висновок, що саме компетентності є умовою досягнення успіху в будь-якій професії. Науковцем досліджувалася «природа компетентності», визначались найбільш затребувані компетенції, підкреслювалася роль мотивації та необхідність створення «розвиваючого середовища» для формування та розвитку компетентності. Також, на думку Дж. Равена компетентність складається з багатьох компонентів, деякі з яких належать до когнітивної, а інші до емоційної сфери, ці компоненти можуть взаємозамінювати одне одного як складові ефективної діяльності [3, 5].

На третьому етапі утвердження компетентнісного підходу (з 1990 – 2001 рр.) відбувається активне використання терміну «компетентність» в освіті. Починаються впровадження теоретичних напрацювань у галузі компетентнісного підходу до площини педагогічної практики. З цього моменту компетентнісний підхід на пострадянському просторі, в Україні зокрема, активно поширюється, чому сприяє приєднання нашої держави до Болонського процесу. В 1996 р. з'являється термін «ключові компетентності» («key competencies»), які повинні здобувати студенти як для успішної роботи, так і для подальшого навчання. Формулювання таких компетентностей визнається в Раді Європи як вкрай важливе, оскільки має сприяти не більше не менше як збереженню відкритого демократичного суспільства, мультикультуралізму, економічним змінам, відпові-

дати новим вимогам на ринку праці тощо. У 1996 р. визначаються в доповіді В. Хутхамера та схвалюються Радою Європи як ключові п'ять компетентностей, що мають бути сформовані в молодих європейців:

- політичні й соціальні компетентності (брати на себе відповідальність, розв'язувати конфлікти ненасильницьким шляхом, брати участь у прийнятті групових рішень тощо);

- міжкультурні компетентності, які полягають у спроможності приймати різницю, поважати та співіснувати з представниками інших культур;

- компетентності усної та письмової комунікації, володіння понад однією мовою;

- компетентності в галузі інформаційних технологій, здатність до критичного аналізу інформації, що поширюється в ЗМІ та рекламі;

- компетентності в галузі безперервної освіти – здатність вчитися та вдосконалюватися протягом всього життя [9].

Таким чином, період кінця ХХ – початку ХХІ ст. характеризується зміною освітньої парадигми, переходом від концепції навчання, орієнтованої на здобуття ЗУН (знання, уміння та навички) до освіти, метою якої є формування певного кола компетентностей.

Слушно погодитись з думкою науковців (А. О. Вербицький, І. О. Зимня, О. Г. Ларіонова), які вважають появу та широке розповсюдження компетентнісного підходу, обумовленим впливом низки об'єктивних соціальних, економічних та політичних факторів. Індустріальне суспільство минулого потребувало великої кількості фахівців із певним набором професійних знань і вмінь. Традиційні освітні системи досить ефективно виконували відповідне завдання, проте перехід до інформаційного (постіндустріального) суспільства, наслідки науково-технічної революції стали причиною появи нових стандартів підготовки фахівців. Зменшився обсяг суто виконавської діяльності на користь творчої складової професійної діяльності. Щороку відбувається оновлення приблизно 20 % професійних знань, що вимагає постійного професійного самовдосконалення та самоосвіти. Суцільне поширення комп'ютерних та інтернет-технологій знецінило вартість «енциклопедичних» знань та запам'ятовування великих обсягів інформації. Важливішим є здатність творчо застосувати ці знання, аналізувати й опрацювати інформацію. Також розвитку інформаційного підходу сприяють процеси глобалізації та інтеграції світової економіки; обумовлена Болонським процесом необхідність гармонізації освітніх систем європейських країн; широта можливостей та змісту поняття «компетентнісний підхід» тощо [2, 3].

Проте, попри широке розповсюдження компетентнісно-орієнтованого навчання в українській освітній галузі, на основі аналізу педагогічних дос-

ліджень проблеми, ми дійшли висновку про існування певної неоднорідності тлумачення науковцями основних категорій компетентнісного підходу. Зокрема це стосується проблем класифікації компетентностей, визначення ключових компетентностей, співвідношення термінів «компетентність» та «компетенція», а іноді самого розуміння терміну «компетентність».

На відміну від науковців, які синонімічно використовують терміни «компетенція» та «компетентність» російський педагог А. В. Хуторской вважає їх як такі, що співвідносяться як загальне та індивідуальне. На думку науковця, *компетенція* це визначена наперед соціальна вимога до професійної підготовки фахівця, необхідна для його ефективної діяльності в певній сфері. *Компетентністю* є володіння певною компетенцією, яке включає ставлення людини до неї і до діяльності. Компетентність – це сформована особистісна якість фахівця та певний досвід відповідної діяльності [8]. Схоже розуміння демонструє О. В. Харитоновна, яка визначає компетенцію як параметр соціальної ролі, що в особистісному плані виявляється як компетентність. Також компетенція розглядається як здатність знайти процедуру, яка підходить до вирішення проблеми [7]. На думку А. О. Вербицького та О.Г. Ларионовой, основою для розмежування понять «компетенція»/«компетентність» має бути «об'єктивність та суб'єктивність умов, які визначають якість професійної діяльності» [2, с. 107]. Об'єктивні умови при цьому вважаються *компетенція ми* та розглядаються як сфери діяльності, права та обов'язки спеціаліста і є визначеними у відповідних керівних документах. *Компетенції* виступають як суб'єктивні умови, і є сформованою системою ставлень і установок людини до навколишнього світу, самого себе, професійна мотивація та якості особистості, знання, уміння, навички та ін. [2].

На думку І. О. Зимньої, *компетенції* – це внутрішні, потенційні новоутворення (такі, як знання, уявлення, цінності), що виявляються в *компетентностях* людини як в актуальних діяльнісних проявах [3].

На основі здійсненого аналізу наукових досліджень можна констатувати, що більшість російських дослідників схильні термінологічно розділяти поняття «компетенція»/«компетентність» хоча й по-різному визначають підстави для такого розмежування.

З точки зору вітчизняних дослідників та членів національної команди експертів із реформування вищої освіти України компетентність, – це «динамічне поєднання знань, розуміння, навичок, умінь і здатностей» [6, с. 8].

На думку О. І. Пометун, під терміном «компетентність» слід розуміти спеціально організовані

набори знань, умінь, навичок і ставлень, що набуваються в процесі навчання [4].

Отже, констатуємо, що розуміння поняття «компетентність» у вітчизняній педагогічній думці в цілому не дуже розходиться з підходом російських колег. Проте, на відміну від останніх, більшість українських науковців (О. В. Глузман, В. М. Захарченко, В. І. Луговий, О. В. Овчарук, Л. І. Парашенко, О. І. Пометун, Ю. М. Рашкевич, О. Я. Савченко, Ж. В. Таланова, В. В. Химинець, О. В. Часнікова та ін.) оперують терміном «компетентність» не розмежовуючи його з «компетенцією». При цьому навіть при цитуванні праць російських науковців, які оперують терміном «компетенція», остання часто свідомо перекладається як «компетентність». Природно, що це обумовило пошук і визначення ключових «компетентностей» а не «компетенцій» у вітчизняній науці. Характерно, що в Законі України «Про вищу освіту» саме «компетентність» визначається як очікуваний результат навчання, а термін «компетенція» в даному контексті не використовується [1].

Слід відзначити, що деякі вітчизняні дослідники вважають за потрібне виокремлювати компетенції та компетентності як окремі поняття (С. В. Бас, М. - С. Головань, М. Ю. Кадемья, С. О. Каплун, М. А. Леонтян, І. М. Матійків, І. А. Філімонова), але подібне розуміння, на нашу думку, що не відповідає загальній тенденції.

Компетентнісний підхід у вітчизняній освіті розглядається як головна концептуальна основа підготовки фахівців. Існує певна строкатість думок щодо понятійного апарату компетентнісного підходу, зокрема деякі дослідники схильні поділяти терміни «компетентність» та «компетенція» й надавати їм різного змісту. Попри це домінуючим у вітчизняній науці є розуміння, згідно з яким поняття «компетентність» та «компетенція» не розмежовуються, а компетентність (та її різновиди) розглядається як очікуваний результат навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про вищу освіту» – 2014. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/page/>.
2. Вербицкий А. А. Личностный и компетентностный подходы в образовании: проблемы интеграции / А. А. Вербицкий, О. Г. Ларионова. – М. : Логос, 2009. – 336 с.
3. Зимняя И. А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании / И. А. Зимняя. – М. : ИЦПКПС, 2004. – 42 с.
4. Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Н. М. Бібік, Л. С. Ващенко, О. І. Локшина, О. В. Овчарук та ін.; під заг. ред. О. В. Овчарук. – К. : «К.І.С.», 2004. – 112 с.
5. Равен Дж. Компетентность в современном обществе. Выявление, развитие и реализация / Дж. Равен. – М. : Когито-центр, 2002. – 400 с.

6. Розроблення освітніх програм. Методичні рекомендації / В.М. Захарченко, В.І. Луговий, Ю. М. Рашкевич, Ж. В. Таланова / За ред. В.Г. Кременя. – К. : ДП «НВЦ «Пріорітети», 2014. – 120 с.

7. Харитоновна Е. В. Об определении понятий «компетентность» и «компетенция» / Е. В. Харитоновна // Успехи современного естествознания. – 2007. – № 3. – С. 67 – 68.

8. Хуторской А. В. Дидактическая эвристика. Теория и технология креативного обучения / А. В. Хуторской. – М.: Изд-во МГУ, 2003. – 416 с.

9. Hutmacher W. Key competencies for Europe / Walo Hutmacher // Report of the Symposium Berne, Switzerland 27-30 March, 1996. Council for Cultural Co-operation (CDCC) a // Secondary Education for Europe Strasburg, 1997.

УДК 378.148

МОСІЙЧУК І. В., канд. екон. наук
ЖДУ імені І. Франка, м. Житомир

СУЧАСНІ МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Сучасний навчальний процес вимагає постійного вдосконалення, оскільки відбуваються зміни пріоритетів і соціальних цінностей: науково-технічний прогрес все більше усвідомлюється як засіб досягнення такого рівня виробництва, яке в найбільшій мірі відповідає задоволенню постійно зростаючих потреб людини.

Вивчення навчальних дисциплін у вищій школі переноситься на сам процес пізнання, ефективність якого повністю залежить від пізнавальної активності самого студента за допомогою репродуктивних або активних методів навчання. Таким чином, метод викладання можна визначити як «сукупність способів і прийомів спільної діяльності суб'єктів навчального процесу, спрямованої на досягнення освітньої мети, виховання й розвитку особистості».

Будучи універсальними та застосовуючись для викладання різних дисциплін, ці способи взаємодії викладача й студента традиційно диференціюють на методи викладання (показ, пояснення, організація тренування, організація практики, корекція, оцінка) і методи навчання (ознайомлення, осмислення, участь у тренуванні, практика, самооцінка, самоконтроль) [1]. До навчання студентів потрібно підходити з різноманітними лекційними методами, такими, як:

1. Лекція нетрадиційної форми проведення – починається з питань, із постановки проблеми, яку в ході викладу матеріалу необхідно вирішити.

2. Лекція-візуалізація – використання принципу наочності, зміст даного принципу змінюється під впливом даних психолого-педагогічної науки.

3. Лекція удвох – проблемний зміст дається студентам в живому діалогічному спілкуванні двох викладачів між собою.

4. Лекція із заздалегідь запланованими помилками – для розвитку у студентів умінь оперативно аналізувати професійні ситуації, виступати в ролі експертів, опонентів, рецензентів, виокремлювати хибну або неточну інформацію.

5. Лекція-прес-конференція – на певну тему лекції задаються питання і письмово конспектується головна суть відповіді за темою.

6. Лекція-бесіда – безпосередній контакт викладача з аудиторією.

7. Лекція-дискусія – взаємодія викладача і студентів, вільний обмін думками, ідеями та поглядами з досліджуваного питання.

8. Лекція з розбором конкретних ситуацій – утримувати достатню інформацію для оцінки характерного явища і обговорення [3].

Колективна форма взаємодії і спілкування вчить студентів формулювати думки професійною мовою, володіти усним мовленням, слухати, чути і розуміти інших, коректно і аргументовано вести суперечку.

Спільна робота вимагає не тільки індивідуальної відповідальності і самостійності, а й самоорганізації роботи колективу, вимогливості, взаємної відповідальності й дисципліни. На таких заняттях формуються предметні й соціальні якості професіонала, досягаються цілі навчання та виховання особистості майбутнього фахівця. Виділяють різні форми організації та проведення практичного виду занять, такі як прес-конференція, інтелектуальний футбол, «поле чудес», «лото», «морський бій», «ромашка» і т. д. [2].

Надзвичайно високу ефективність навчального процесу вищого закладу освіти забезпечує застосування таких методів, форм і прийомів навчальної роботи, як аналіз помилок, колізій, казусів; аудіовізуальний метод навчання; брейнстормінг («мозковий шторм»); діалог Сократа (Сократівський діалог); «дерево рішень»; дискусія із запрошенням фахівців; ділова (рольова) гра «займи позицію»; коментування, оцінка (або самооцінка) дій учасників; майстер-класи; метод аналізу і діагностики ситуації;

метод інтерв'ю (інтерв'ювання); метод проектів; моделювання; навчальний «полігон»; PRES-формула; проблемний (проблемно-пошуковий) метод; публічний виступ; робота в малих групах; тренінги індивідуальні та групові (як окремих, так і комплексних навичок) та інші [1].

Також інноваційні методи навчання передбачають інтерактивне навчання. Воно спрямоване на активне і глибоке засвоєння матеріалу, що вивчається, розвиток вміння вирішувати комплексні завдання. Інтерактивні види діяльності включають в себе імітаційні та рольові ігри, дискусії, що моделюють ситуації. Вони і складаються всю різноманітність структури для навчання різнобічної сучасно підготовленої особистості в сучасному світі.

Одним із актуальних методів є навчання через співпрацю. Він використовується для роботи в невеликих групах. Цей метод ставить за завдання ефективно засвоєння навчального матеріалу, вироблення здатності відтворити різні точки зору, вміння

співпрацювати і вирішувати конфлікти в процесі спільної роботи.

Отже, ці методи дозволяють змінити й роль викладача, який є не тільки носієм знань, а й наставником, який ініціює творчі пошуки студента та його реалізацію в подальшій роботі над самим собою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Артикуца Н. В. Інноваційні методики викладання дисциплін у вищій юридичній освіті / Н. В. Артикуца [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/2424/Artikutsa_Inov.pdf
2. Інноваційні методи викладання психолого-педагогічних дисциплін на прикладі навчальної дисципліни «Моделювання діяльності фахівця» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://stud24.ru/pedagogy/innovacjn-metodi-vikladannya-psihologopedagogchnih-discipln/472709-1796910-page2.html>.
3. Кирикова М. И. Современные методы обучения в ВУЗе / М. И. Кирикова [Електронний ресурс]. – Режим доступ: http://sociosphera.com/publication/conference/2012/138/sovremennye_metody_obucheniya_v_vuze/.

УДК 378

ПРИШВА О. І.

ЖФ КІБІТ, м. Житомир

ЗАСТОСУВАННЯ НОВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ «УКРАЇНСЬКА МОВА (ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ)»

Попри велике технологічне розмаїття, складну структуру глобальних інформаційних процесів, мова залишається найважливішим засобом психологічного впливу на формування мовної компетенції професіонала.

Згідно з сучасною концепцією мовної освіти надаються переваги особистісно-орієнтованому підходу до навчання, який зумовлює надання належного місця методам і формам навчання, сфокусованим на студентів, – диспутам, груповій роботі, рольовій грі, керованим дослідженням, тощо, забезпечуючи перехід від авторитарної до гуманістичної освітньої парадигми. Дослідження вчених-педагогів свідчать, що зазначені методи і форми навчання успішніше формують не лише спеціальні вміння та навички, а й загальнонавчальні способи розумових дій – планувальні, мислительні, сприяючи розвиткові самокеровальних механізмів особистості.

В останні роки з'явилася низка праць, в яких обґрунтовано необхідність використання у вивченні мов різноманітних інтерактивних технологій, які забезпечують студентам усебічний розвиток мовлення в умовах наближених до реальних. Усе це ще раз підтверджує тенденцію наближення процесу на-

вчання до життя, отримання студентами саме тих знань з мови, документознавства, ділової етики, які необхідні їм для проживання в соціокультурному просторі України й подальшої фахової самореалізації, оскільки українська мова впевнено стала мовою біржі й митниці, Інтернету та, зрештою, прогресивного вітчизняного політикуму [1].

В умовах розбудови України постала потреба у фахівцях нової генерації: «кваліфікованих, грамотних, які б досконало, ґрунтовно володіли українською літературною мовою у повсякденно-професійній, офіційно-документальній сфері, зокрема набули навичок комунікативно виправданого використання засобів мови, оволоділи мовою конкретної спеціальності, фаху» [3, с. 646].

На сьогодні проблема володіння вільним, справді культурним словом є особливо актуальною і важливою складовою професійної діяльності майбутніх фахівців будь-якої індустрії. Вміння сформулювати пропозиції в зрозумілій словесній формі, створити позитивну емоційну атмосферу для довіри чи ділового настрою, організувати ефективно спілкування з клієнтами; володіння відповідними мовленнєвими структурами і лексичними одиниця-

ми, що відповідають конкретній ситуації спілкування, роблять особу більш успішною в сфері туристичної індустрії. І, навпаки, низький рівень культури мовлення гальмує ефективне виконання професійних обов'язків, встановлення результативних комунікативних контактів з замовниками.

Наявність різних класифікацій у системі методів навчання мови свідчить про постійний науковий пошук, нагромадження й теоретичне узагальнення педагогічного досвіду словесників, дослідження методів на різних можливих системних рівнях.

У цій статті основними методами навчання української мови (за професійним спрямуванням) визначено такі сучасні технології:

Інформаційно-комунікаційні технології в навчанні – це процес підготовки й передачі інформації тому, кого навчають, через комп'ютерну техніку та програмні засоби. Для реалізації інформаційно-комунікаційних технологій навчання розроблено комп'ютеризовані й електронні навчальні посібники, різноманітні моделі контролю рівня підготовленості студентів, комп'ютерні практикуми і навчальні тренажери тощо;

Кейс-технології, або метод аналізу ситуацій, застосування яких передбачає такі цілі: розвиток навичок аналізу і критичного мислення, поєднання теорії й практики, представлення прикладів управлінських рішень, що приймаються; аналіз різних позицій та поглядів; формування навичок оцінювання альтернативних варіантів в умовах невизначеності [2, с. 190-195];

Моделювання професійної ситуації – один з ефективних засобів розвитку креативного мислення студентів та підготовки їх до виробничої практики;

Комунікативні тренінги, спрямовані на підвищення ефективності професійного спілкування;

Рольова гра – імітаційна форма активного навчання, що потребує менших затрат часу на її розробку та впровадження, і при розв'язанні психолого-педагогічних завдань і ситуацій є надзвичайно ефективною. Головна мета застосування цієї технології – розвиток у студентів аналітичних здібностей, прищеплення вміння приймати правильні рішення.

Отже, із застосуванням новітніх технологій виграє весь навчально-виховний процес, тому що вони дають можливість залучити кожного учасника до обговорення проблеми, а це сприяє розвитку критичного мислення, діалогічного мовлення, уміння доводити власну думку. Студенти набувають навичок співпраці, колективного пошуку рішень, беруть активну участь у навчанні та передачі своїх знань іншим людям.

Таким чином досягається головна мета інтерактивного навчання: «Те, що я чую, я забуваю. Те, що я бачу й чую, я трохи пам'ятаю. Те, що я чую, бачу й обговорюю, я починаю розуміти. Коли я чую, бачу, обговорюю й роблю, я набуваю знань і навичок. Коли я передаю знання іншим, я стаю майстром» [4, с. 4].

ЛІТЕРАТУРА

1. П'яст Н. Й. Використання інтерактивних методів на заняттях з української мови (за професійним спрямуванням) / Н. Й. П'яст // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – 2010. – № 1. – С. 98-102.
2. Сурмін Ю. П. Метод аналізу ситуацій (casestudy) та його навчальні можливості / Юрій Петрович Сурмін // Глобалізація й Болонський процес: проблеми і технології: моногр. – К.: МАУП, 2005. – С. 173-199.
3. Шевчук С. В. Українська мова за професійним спрямуванням: підручник / С. В. Шевчук, І. В. Клименко. – К.: Алерта, 2010. – 696 с.
4. Щербина В. І. Інтерактивні технології на уроках української мови та літератури / В. І. Щербина, О. В. Волкова, О. В. Романенко. – Х.: Вид. група «Основа», 2005. – 96 с.

УДК: 372. 881.111.1

ПИШНОВА Л. В.,

МУЛЯР І. А.

Наук. керівник: **Бобрук А. М.**, канд. політ. наук

ВФ КІБІТ, м. Вінниця

ІГРИ ЯК ОДИН ІЗ ВАЖЛИВИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИМ МОВАМ

Ігрові методи є одним із найбільш актуальних напрямків, що дозволяють сформувати інтерес учнів до вивчення іноземних мов. Ігрова діяльність впливає на розвиток уваги, мислення, розширює ерудицію, дає можливість тренувати пам'ять. Гра – це спосіб виконання багатьох завдань під час навчання, тому потрібно знати, які навички необхідно, щоб студент отримав у ході гри.

Питання використання ігор під час навчання іноземної мови не один раз розглядалося в наукових працях. Важливий внесок у цій галузі було зроблено такими науковцями, як А. Н. Александрова, Т. М. Бабюк, Т. М. Бондарчук, О. О. Ходій та інші. Тим не менше, воно залишається завжди актуальним для досліджень.

Для того, щоб в подальшому було легко висвітлювати наші думки, що до теми, пропонуємо наступне визначення гри. Гра – це певна ситуація, яка кожен раз повторюється у новому варіанті. Під час гри виникає змагання. Бажання перемогти активізує думку гравців. Мовленнєве спілкування, яке включає власне мовлення, жести та міміку має вмотивований характер. Для гри характерна спонтанність та кмітливість, адже перемога залежить від швидкої реакції та правильних відповідей. Отже, гра є ефективним методом навчання іноземної мови, що охоплює різні види мовленнєвої діяльності (говоріння, читання, письмо, аудіювання) [3]. Проведення уроків іноземної мови з використанням ігрового матеріалу активізує, сприяє досягненню високої результативності занять та виховує любов до мови. Студенти переконуються в тому, що іноземну мову можна використовувати як засіб спілкування. Гра сприяє ефективному засвоєнню матеріалу, зміцнює мотивацію до вивчення іноземної мови та підвищує якість знань учнів. Важливим психологічним компонентом гри є емоційність, що сприяє бажанню вивчати предмет, запам'ятовувати матеріал та запобігає швидкій втомлюваності учнів.

Ігри можуть бути групові та парні, настільні, інтерактивні, з використанням ТЗН та Інтернету.

Вони можуть використовуватись, як для початкової подачі нового матеріалу, як, наприклад, ігри для запам'ятовування слів, чи практичного відпрацювання граматичної конструкції. Для засвоєння матеріалу використовуються частіше ігри, де студенти мають спілкуватись один із одним чи у групах, для того, щоб закріпити засвоєний матеріал. Також, гра може бути дуже корисна під час контролю викладачем засвоєного матеріалу. Це може бути змагальна гра, яка може надати навіть більш об'єктивні висновки з якості засвоєння матеріалу, ніж тести, на нашу думку.

Перевагу на уроках слід віддавати сучасним інтерактивним технологіям, тому що молодь звикла до використання технічних пристроїв та інтернету для спілкування та проведення вільного часу. Отже, якщо використовувати ці засоби для навчання, процес бути сприйматися легше та природніше. Наразі існує велика кількість он-лайн ресурсів, де можна вивчати англійську мову, граючись, як ESL Interactive Grammar Games [1], Free Online Grammar Games. Education.com [2] та інші.

Отже, сучасний урок англійської мови неможливий без гри. Гра сприяє кращому вивченню матеріалу та надає можливість більш об'єктивного контролю засвоєння матеріалу. Використання сучасних пристроїв та Інтернету для гри сприймається студентами дуже позитивно, має гарний результат та емоційний зворотній зв'язок.

ЛІТЕРАТУРА

1. ESL Interactive Grammar Games [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.eslgamesworld.com/members/games/grammar/index.html>.
2. Grammar Games [Electronic resource]. – Access mode: <https://www.education.com/games/grammar/>.
3. Олійник Н. Ігри як один з найважливіших методів навчання мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://klasnaocinka.com.ua/ru/article/igri-yak-odin-iz-vazhlivikh-metodiv-navchannya-ang.html>.

УДК 378.4:501

ТАРАСОВА Ю. В.
ЖФ КІБіТ, м. Житомир

ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІА ПІД ЧАС ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІН ПРИРОДНИЧОГО ЦИКЛУ

Однією з форм удосконалення процесу навчання та поліпшення засвоєння теоретичних знань студентами є використання мультимедійних презентацій під час викладання навчальних дисциплін. Мультимедійна презентація сьогодні займає одне з головних місць в навчальному процесі. Поняття мультимедіа об'єднує різноманітні інформаційні об'єкти, такі як текст, відео, графіка, анімація та звук, які успішно використовуються при викладанні навчальних дисциплін у вищих навчальних закладах. Особливо актуальне отримання використання презентацій для навчання студентів – майбутніх психологів – навичок формування системи знань і цілісних емпіричних уявлень про навколишнє середовище, і про роль людини в ньому.

Як комп'ютерний документ презентація являє собою послідовність слайдів, що по чергово змінюють один одного. Демонстрація може відбуватися на екрані монітора комп'ютера або на великому екрані за допомогою спеціальних приладів: мультимедійного проектора, плазмового екрана, мультимедійного плато, телевізора тощо. Презентації класифікуються на такі групи за наявністю медіа-складових: мультимедіа (звуки, ілюстрації, відео фрагменти), текстові (з мінімальним ілюструванням) і комбіновані. Залежно від цілей використання презентації бувають інформаційні, рекламні та навчальні. Навчальні презентації як окрема група відіграють особливу роль в навчальному процесі. Презентації розробляються викладачами для подачі змісту навчального матеріалу, при цьому студентам відводиться пасивна роль отримувача інформаційних даних. Більш ефективним, із точки зору розвитку компетенцій мислення та самостійної науково-дослідницької роботи, є проектування і створення презентацій самими студентами при вивченні навчального матеріалу. Велику роль відіграє в цьому високий рівень мотивації студентів до навчання у випадку, коли їм надається можливість відобразити за допомогою інформаційних технологій результати цікавого для них навчально-дослідницького проекту під керівництвом викладача.

Якщо розглядати навчальні презентації як окрему групу, то серед них в залежності від цілей можна виділити лекційні (викладацькі) і звітні про результати діяльності, проекту або дослідження (студентські). При цьому викладацькі лекції можуть використовуватися для супроводу лекцій (інформація

подається у вигляді тексту, ілюстрації, інтерактивних засобів спілкування з аудиторією); ілюстрування лекцій або доповідей (використовуються тільки малюнки, графіка, відео); представлення результатів діяльності студентів; для постановки проблеми або створення пізнавальної мотивації у студентів; для перевірки або самооцінки знань; комбіновані презентації (містять елементи усіх вище перерахованих). Залежно від цілей призначення викладацькі презентації можуть бути проблемними (вступ до теми); інформаційними (інструкції, приклади для студентів, форми оцінювання, консультування, використовуються студентами самостійно під час вивчення теми, доступні в будь-який час навчального процесу); діагностичні або контролюючі для перевірки знань студентів, самооцінки під кінець вивчення теми, розділу або заняття (використовуються студентами індивідуально і самостійно по завершенню вивчення матеріалу певної теми або блоку).

Студентські презентації необхідно використовувати для оприлюднення результатів їх досліджень, проектів, самостійної роботи, і в якості виконання завдання як допоміжний засіб ознайомлення і засвоєння нової інформації. Студентські презентації можуть бути індивідуальними (розробляються одним студентом); групові (в створенні беруть участь двоє і більше студентів).

При викладанні дисциплін природничого циклу мультимедійні презентації мають ряд корисних властивостей у навчальному процесі: можна розробляти як викладачем, так і студентами; перегляд можливий не тільки на великому екрані в аудиторії, а й при індивідуальному навчанні на персональному комп'ютері; навчальні презентації можуть використовуватися як на заняттях з безпосередньою участю викладача, так і без його участі; потенційна можливість інтерактивності дозволяє адаптувати презентацію під особливості сприйняття навчальної інформації студентами; тимчасова інтерактивність дозволяє студенту самостійно організувати тривалість процесу засвоєння матеріалу; інтерактивність при виборі потрібної послідовності відображення навчальної інформації дозволяє індивідуально визначати чергування блоків інформації в презентації; змістовна інтерактивність дозволяє змінювати, доповнювати чи зменшувати обсяг інформації для кращого її засвоєння.

УДК 378

ЧУГАЄВСЬКА С. В., канд. екон. наук,
ЖНАЕУ, м. Житомир

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ВИКЛАДАННЯ «СТАТИСТИКИ» У ФОРМАТІ ВИКЛИКІВ СУЧАСНОСТІ

Сучасні підходи до вивчення статистики в країні базуються на зростаючому інтересі, який викликаний сучасним розвитком економіки, формуванням ринкових відносин, розвитком різноманітних форм господарювання, здійсненням економічних реформ, які зачіпають інтереси кожної людини. У статистичних даних, що відбивають хід цих процесів, і які є інформаційною базою для здійснення відповідних управлінських рішень, кожен із нас шукає результати реформ.

До найважливіших завдань, які стоять перед студентами при вивченні курсу “Статистика” є подальше вдосконалення системи статистичних показників, прийомів і методів збирання, обробки та аналізу масових статистичних даних, забезпечення усіх рівнів управління народним господарством вичерпною, вірогідною і точною інформацією.

Виходячи з цього, у дослідженні поставлено завдання щодо формування у майбутніх фахівців знань про таке:

- збирання, перевірку та оцінювання статистичної інформації, розробку статистичних формулярів;
- зведення та групування матеріалів статистичного спостереження, виявлення зв’язків між окремими явищами та процесами, встановлення його структури;
- техніку обчислення узагальнюючих статистичних показників (абсолютних, відносних, середніх) та їх економічну інтерпретацію;

- статистичну оцінку однорідності зібраного статистичного матеріалу;
- вивчення динаміки суспільних явищ, тенденцій і закономірностей їх розвитку;
- аналізу складних суспільних явищ і виявлення дії окремих факторів у їх розвитку;
- проведення вибіркового спостереження та техніки перенесення його результатів на генеральну сукупність;
- використання сучасної системи показників соціальної та економічної статистики.

Унаслідок вивчення цієї навчальної дисципліни слухач повинен:

знати: методи статистичного аналізу;

вміти: проводити статистичні дослідження, обчислювати узагальнюючі показники, будувати статистичні таблиці, графіки, виявляти закономірності й тенденції розвитку досліджуваних явищ.

В умовах сучасних реформ у сфері вищої освіти покращання економічної освіти передбачає обов’язкове підвищення статистичної підготовки спеціалістів у різних галузях знань. У зв’язку з цим особливого значення набуває засвоєння системи компетенцій статистичної науки у вищих навчальних закладах, як переліку умінь і навичок, що мають бути сформовані у майбутнього фахівця. Стосовно підготовки економістів під час вивчення ними «Статистики» у вищих навчальних закладах – це означає підвищення рівня статистичної освіти, зокрема розуміння зв’язку питань теорії статистики з основами соціально-економічної статистики (табл. 1).

Таблиця 1.

Предметні компетентності, якими мають володіти випускники після вивчення навчальної дисципліни «Статистика»

Назва теми	Компетентність, що формується
А	В
Тема 1. Предмет і метод статистики.	1.1. Здатність визначати сутність статистики, її основні поняття та методи. 1.2. Здатність визначати завдання статистики, принципи організації статистики.
Тема 2. Статистичне спостереження	2.1. Здатність організувати процес масового статистичного спостереження. 2.2. Здатність вирішення двох груп питань: програмно-методологічних та організаційних. 2.3. Здатність одержувати статистичні дані проведених робіт з використанням форм статистичного спостереження. 2.4. Здатність визначати види статистичного спостереження. 2.5. Здатність здійснення контролю результатів спостереження.

Продовження таблиця 1.

А	В
Тема 3. Зведення і групування статистичних даних	3.1. Здатність організувати процес зведення і групування статистичних даних. 3.2. Здатність оформлювати результати статистичного зведення і групування даних про виконані роботи.
Тема 4. Абсолютні і відносні величини	5.1. Здатність розраховувати абсолютні і відносні показники. 5.2. Уміння розкласти складні відносні показники економічних заходів на порядок певних дій з абсолютними показниками.
Тема 5. Середні величини.	6.1. Здатність визначати середню величину. 6.2. Здатність обчислювати види середніх величин. 6.3. Здатність обчислювати структурні (позиційні) ознаки.
Тема 6. Показники варіації	7.1. Здатність визначати варіацію ознак. 7.2. Здатність вимірювати варіацію з використанням показників. 7.3. Здатність визначати в системі показників варіації дисперсію і середнє квадратичне відхилення.
Тема 7. Статистичні таблиці і графіки.	4.1. Здатність застосовувати статистичні таблиці і графіки, їх основні елементи. 4.2. Здатність застосовувати на практиці правила побудови статистичних таблиць і графіків. 4.3. Уміння визначати види статистичних таблиць і графіків.
Тема 8. Ряди динаміки та їх аналіз	8.1. Здатність визначати ряди динаміки. 8.2. Здатність будувати ряди динаміки проведених виконаних робіт. 8.3. Здатність обчислювати показники ряду динаміки.
Тема 9. Індексний аналіз.	9.1. Здатність визначати індекси виконаних робіт, їх форми і види. 9.2. Здатність обчислювати індекси фізичного, вартісного обсягу продукції та індекси цін.
Тема 10. Вибірковий метод дослідження. Перевірка статистичних гіпотез.	10.1. Здатність застосовувати вибіркове спостереження. 10.2. Уміння визначати помилки вибірки. 10.3. Здатність формувати вибіркові сукупності. 10.4. Здатність розраховувати необхідну чисельність вибірки. 10.5. Уміння висувати та перевіряти робочу гіпотезу.
Тема 11. Дисперсійний аналіз.	11.1. Здатність проводити перевірку статистичних гіпотез за допомогою методу дисперсійного аналізу. 11.2. Здатність застосовувати критерії в дисперсійному аналізі про вивченні обсягів проведених виконаних робіт. 11.3. Уміння перевіряти нульову гіпотезу. 11.4. Здатність визначати алгоритм дисперсійного аналізу при групуванні даних за однією, двома і більше ознаками.
Тема 12. Кореляційний аналіз.	12.1. Здатність досліджувати і вимірювати взаємозв'язки і взаємозалежності проведених заходів. 12.2. Здатність визначати зв'язки між ознаками. 12.3. Здатність визначати основні етапи кореляційного аналізу 12.4. Здатність визначати параметри рівняння регресії при лінійній і криволінійній залежності. 12.5. Уміння обчислювати коефіцієнти еластичності та β -коефіцієнти.

У результаті вивчення теоретичного та практичного курсу статистики студенти мають оволодіти методами та прийомами проведення статистичного спостереження суспільного виробництва, збирання та обробки інформації за допомогою комп'ютерної техніки та мережі Інтернет, обчислення різних статистичних показників, аналізом масових явищ і процесів у народному господарстві.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про державну статистику : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2614-12>.
2. Про вищу освіту : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
3. Про організацію наукової, науково-технічної діяльності у вищих навчальних закладах III та IV рівнів акредитації : положення МОН України від 01.06.2006 № 422 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1197-06>.

УДК 378

ЧИГИР Є. С.,
КАНИГНА В. І.,
ТЕРЕХОВА Л. В., канд. філос. наук
КІБІТ, м. Київ

МАЙБУТНЄ ОСВІТИ: ОНЛАЙН ЧИ ОФЛАЙН?

На початку XXI ст. інститут вищої освіти зазнав жорсткої критики. У США основною лінією аргументації стала невиправдана дороговизна навчання в університеті – після економічної кризи 2008 р. ціна почала стрімко зростати, проте шанси випускників знайти роботу не змінилися [2]. Багато з них потрапляють у боргове рабство – кілька десятиріч після випуску вони змушені виплачувати кредит на навчання. Пітер Тіль, засновник PayPal і далекоглядний інвестор вважає, що це матиме згубний вплив на економіку – підприємець, на його думку, має бути схильний до ризику, оскільки саме здатність ризикувати дуже важлива для прогресу. Людина, яка виплачує свій кредит на навчання ще довгий час після того, як у нього або у неї народяться діти – ризикувати не буде: "Парадоксально, но образование сегодня стало способом избежать размышлений о собственном будущем: вместо того чтобы действительно думать и принимать решения, ты просто идешь в вуз и откладываешь эти мысли на потом" [3]. Стратегія пояснення того, що вища освіта – непотрібна взагалі, головне вміння людини та те, як вона може ними розпорядитися, часто підкріплюється історіями успіху зразка біографії Стіва Джобса (який покинув коледж, щоб займатися тим, що було йому цікаво). Водночас, наголосимо, що Джобс ніколи не припиняв вчитися – у відомій промові перед випускниками Стенфордського університету, він говорить про те, що час, який звільнився від обов'язкових занять, він використав для вивчення каліграфії (на той момент, ще не підозрюючи, як зможе застосувати ці знання) [5].

В Україні та й на всьому пострадянському просторі частіше наголошують на корумпованості галузі, застарілості навчальних курсів щодо реалій ринку праці.

Як на Заході, так і у нас великі надії покладають на освітні онлайн курси. Вони відкривають нові способи отримання знань і вмінь, пристосовуючи навчальний процес до потреб сучасного життя. І тому онлайн-освіту треба сприймати як вельми серйозного гравця на освітньому полі та як суперника традиційної освіти, вважає Аніта Голіната [4]. Дозволимо собі не погодитися з журналісткою у тому, освітні онлайн курси принципово не можуть існувати взагалі без академічної структури. Платформа Coursera, яка здійснила революцію в освіті,

співпрацює з провідними університетами світу, сертифікат, який видається як підтвердження проходження курсу – підписується у тому числі університетом.

Безумовно он-лайн система дозволяє включити до розробки курсу й практиків – це надзвичайно позитивно, оскільки інструктори діляться не тільки власними знаннями, а й досвідом. Університети рідко можуть виявляти таку мобільність. Онлайн-курси також дозволяють отримати знання та навички, які можна застосувати на практиці вже зараз. На ринку праці щодня з'являється оголошення про вакансії, яким не вчать у жодному університеті, оскільки зростає попит на специфічні вміння. Тепер можна швидко надолужити це, опанувавши специфічні компетенції онлайн за відносно короткий період.

Серед переваг онлайн-курсів варто виділити такі:

- Кожен може зареєструватися на стількох курсах, скільки він захоче;
- Зручний формат донесення інформації;
- Поступове здобуття знань;
- Не має зайвої та непотрібної інформації;
- Можливість комунікації з іншими людьми, обмін думками та обговорювання обраного Вами курсу;
- Проходити цей курс можна у будь-який зручний для Вас час та з будь-якого пристрою де є доступ до інтернету;
- Приємним бонусом до навчання може стати отримання сертифікату про його проходження, такі сертифікати є чудовим доказом володіння навичками, багато-хто навіть включає сертифікати з освітніх платформ у свої резюме;
- Головне – це абсолютно безкоштовно та доступно будь-кому.

Можливості, які дає Інтернет – це перевага нашого часу, було б безглуздо ігнорувати її. Класична форма освітнього процесу, у якій студенти ходять в аудиторії на заняття, працюють у бібліотеці й не більше – не витримує конкуренції. Багато ЗВО, усвідомлюючи це, почали впроваджувати змішане навчання, включати в силабуси окремі курси з Coursera, Prometheus. Вважаємо цю тенденцію надзвичайно позитивною, оскільки зміст освіти принципово не змінився – щоб чогось досягнути, ти маєш наполегливо й багато працювати.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дафна Коллер: Получить качественное образование должно быть так же легко, как включить воду : интервью ; 18.09.15 /Ксения Кнорре Дмитриева // Сноб [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://snob.ru/selected/entry/98034>
  2. Стронг М. Злокачественное образование / Майкл Стронг // Esquire [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://esquire.ru/archive/5497-michael-strong/>
  3. Шаффер М. Питер Тиль о том, почему высшее образование переоценено / Мэттью Шаффер // Esquire. –№ 72 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://esquire.ru/articles/2189-peter-thiel/>
  4. Голіната А. Як отримати абсолютний максимум від онлайн-курсів і чому варто за них платити – поради українців, які досягли успіху на Заході // Аніта Голіната [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://ukrainian.voanews.com/a/onlain-kursy-navchannia-cherez-internet/3836419.html>
  5. Выступление Стива Джобса перед выпускниками Стенфордского университета 12 июня 2005 г.: видео [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.youtube.com/watch?v=D4ple35nTUg>.
-

ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОСТІ

УДК 77.04

AJAYI O. D.

Scientific advisor: *Terekhova L. V.*, PhD

KIBIT, Kyiv

PHOTOGRAPHY IN NIGERIA AS BUSINESS AND ART

Nigeria has been part of the greatest in art works and this has been proven by the use of photographs. In Nigeria we have a lot of photographers but not in the same category. You all know it as photography because it's the main word been used by everyone. But when you meet a photographer well let me say a professional photographer and you ask (Are you a photographer?) they answer is yes , but if you want the full answer you can ask me.

They are many ways of expressing photography in Nigeria, because you can take indoor pictures and outdoor also. Mainly outdoor photographs are the best, because you will get to see different things and things more than your imagination but indoors are for mostly for professional shot but they are more indoor shoot than outdoor in Nigeria .When I mean indoor this when you use the studio and outdoor is the use of street, roads, metro, etc. We have popular photographers in Nigeria likes of TY Bello (Toyin Sokefun-Bello), Kelechi Amadi, Amazing Klef etc.

Some works of TY Bello, Nigerian singer, photographer and philanthropist thought to be the real masterpieces. Her picture “Emmanuel” [5] was representing the main idea of “Lagos Photo Festival” on 2016 (*Inherent Risk: Rituals and Performance*). The festival by itself is an outstanding phenomena – for 7 years since its inception, “Lagos Photo Festival” has been become the one of the key contemporary art events on the African continent [4].

We also take photography as a big business in Nigeria. In Nigeria they is no event occurring and you won't need a photographer. Well at an event you need more than one photographer because you have to get all the scene in the event. So most Nigerians photographers get job daily. The professional activity of Kelechi Amadi and Amazing Klef, whom we mentioned before, could be considered as the exemplars of such connection between art and business. Both of them have very good and representative web sites [3; 1].

Kelechi Amadi-Obi claims the strong connection between art and demands of public: “...his unique style and mastery of aesthetics and creative lighting in his paintings have been reinvented in his photography to

create understanding, dynamic and result oriented photography for his clients” [3]. The commercial photography is very important part of his activity – the list of client companies is quite long (*Guinness Nigeria Plc, British American Tobacco, The Ford Foundation etc.*) but it seems that world artistic recognition is more significant to him.

Some of his works, according to information on his website, have been featured in exhibitions within and outside Nigeria: in 2006 “Snap Judgement” – New Position in Contemporary African Photography, International Centre of Photography, New York, USA; 2005 “Depth of Field” South London Gallery, UK; 2004, “Lagos” Ifa Gallery, Stuttgart, Germany; 2003 “Transferts” Africalia, Brussels, Belgium. In 2004, he won the St. Moritz Style Award for Photography [3]. Rethinking of opportunities of photography in business and education is substantial part of modern Nigerian society.

24 of April, 2018 in Lagos was held the huge event *The Business of Photography Conference* [2]. It was aimed to bring photographers, photography manufacturing and servicing companies as well as photography retail businesses together under one roof to discuss, learn, exhibit, sell and buy everything photography. In recent times, the need to efficiently monetize the photography industry and define its future as a major part of the current and future national revenue generation sector has become more important [2]. Master classes on different types of photography were important part of it (*Portrait Photography Masterclass* by TY Bello, *Commercial Photography* by Yetunde Ayeni-Babaeko, *Fashion and Editorial Masterclass* by Kelechi Amadi-Obi) [2].

The conference sought to address the evolution of the photography sector from a business perspective and discussed a way forward as a means of charting a proper course for the future [2].

Photography in Nigeria helps Nigerians to remember the history. They are lot of things in Nigeria that has happened which a mouth can't explain but a picture can explain more. So to me if there is no photograph then history can't be proved well. Most

people use photographs to tell story some use it to rebrand history, while some do it for fun , and some do it to earn a living .

So to me I think photography in Nigeria has giving most people upper hand to be successful and helped the nation to grow.

REFERENCES

1. Amazing Klef – official website [Electronic resource]. – Access mode: <https://www.amazingklef.com/blank-mpvle>.

2. Business of Photography Conference [Electronic resource]. – Access mode: <http://businessofphotography.net/conference/>.

3. Kelechi Amadi-Obi – official website [Electronic resource]. – Access mode: <http://kelechiamadiobi.com/>.

4. The Best of LagosPhoto // Google Arts & Culture [Electronic resource]. – Access mode: <https://artsandculture.google.com/exhibit/ZwLSbwGpSub8Lw>.

5. TY Bello Emmanuel : photo / Lagos Photo Festival // Google Arts & Culture [Electronic resource]. – Access mode: <https://artsandculture.google.com/asset/emmanuel/8gEKIHzc4Wauwg>.

УДК:657.422.1:657.62

АНИЩЕНКО Г. Ю., канд. екон. наук,

ПІДЛУБНА О. Д.

УФ КІБІТ, м. Умань

УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ ПІДПРИЄМСТВ

З руху коштів розпочинається і ним же завершується кругообіг засобів підприємства, формування його ресурсів та забезпечується оборот усього капіталу. Саме тому оцінка грошових потоків підприємства має стати провідним етапом визначення ефективності управління фінансами для будь-якого підприємства [1]. Достатність грошових коштів безпосередньо впливає на фінансовий стан, особливо за умов нестабільної чи швидкозмінної ринкової ситуації. Процес управління грошовими потоками ґрунтується на здійсненні такої координації постачальницько-збутової діяльності підприємства, за якої функціонування виробничих етапів буде безперервним. На сьогодні керівництво підприємств більше уваги приділяє питанням майнового забезпечення, формування фінансових результатів, дотримання платіжної, особливо податкової, дисципліни. Водночас аналіз грошових потоків, ефективне управління ними подекуди залишається поза увагою менеджерів підприємства [3, с. 433]. Причиною цього є брак досвіду, нестача фахівців відповідної кваліфікації, низький рівень інформаційного забезпечення управлінського персоналу через відсутність добре налагодженого внутрішньогосподарського обліку.

Проведені дослідження сучасних проблем обліково-аналітичного [2, с. 213-214] забезпечення управління грошовими потоками та вивчення фактичного стану обліку і контролю руху грошових коштів на підприємствах дозволили розробити ряд пропозицій щодо удосконалення. Весь комплекс заходів передбачає запровадження ведення касової документації в електронному вигляді, перехід на здійснення електронних платежів, використання корпоративних карток, запровадження квартальної

форми звітності про рух грошових коштів для внутрішніх потреб, а також впровадження елементів контролінгу за фінансовими потоками.

Автоматизація бухгалтерського обліку за усіма підрозділами, включаючи касу підприємств, дозволить отримувати інформацію у значно ширшому аналітичному розрізі, ніж це характерно для ведення касового обліку вручну. При загальній відповідності екранних форм касової документації та їх роздрукованим формам документів (ордерів, відомостей та Касової книги) за такого варіанту ведення є можливість розшифровувати дані про надходження та витрачання готівки за окремими каналами. При цьому форма Касової книги повинна мати будову багатогранної таблиці, в якій агреговані суми з надходження і витрачання підлягають деталізації. На нашу думку, було б зручно, щоб постатейний розріз співпадав з тим, що характеризує найтипівіші напрями надходження та витрачання коштів на підприємстві та відображається у Звіті про рух грошових коштів.

У зв'язку із розвитком інформаційних технологій, управління грошовими потоками має бути швидким, а облік та контроль за рухом грошових коштів точним та надійним. Підприємства повільно рухаються у цьому напрямку. Прискорення може забезпечити використання on-line проектів типу Інтернет-банку. Прикладом, який себе зарекомендував роками, є проект «Приват 24 для бізнесу» ПАТ КБ «ПриватБанк». Таке нововведення не потребує витрат коштів на придбання спеціального програмного забезпечення, адже достатньо лише підключення до мережі Інтернету. Додатково для підприємства необхідно лише оформити відповідну заявку в обслуговуючому відділенні банку, генерувати

електронні ключі доступу до рахунку (електронний цифровий підпис та електронну печатку), що здійснюється для клієнтів банку абсолютно безкоштовно. Проте з'явиться унікальна можливість проводити будь-які фінансові операції безпосередньо на робочому місці; контролювати надходження та видатки, розміщувати на короткострокових депозитах тимчасово вільні кошти; здійснювати гарантовані платежі, тощо.

Для обслуговування господарських розрахунків та поступового скорочення готівкового обігу варто розглянути використання платіжних корпоративних карток – як спеціального платіжного засобу у вигляді емітованої в установленому законодавством порядку пластикової чи іншого виду картки з рахунка платника чи з відповідного рахунка банку з метою оплати вартості товарів і послуг, перерахування коштів зі своїх рахунків на рахунки інших осіб, отримання коштів у готівковій формі в касах банків, банкоматів, а також здійснення інших операцій, передбачених відповідним договором. Це значно спростить здійснення розрахунків: за відрядженням, за куплені будь-які активи та за виконані роботи і послуги.

Поліпшенню інформаційного забезпечення управління грошовими потоками, на нашу думку, має сприяти запровадження внутрішньої звітності у формі розрахунку руху грошових коштів – Платіжного календаря. Цю функцію може виконувати таблиця з переліком показників, ідентичних Звіту про рух грошових коштів (ф. № 3), з додатковим запровадженням накопичення оборотів звітного кварталу з наростаючим підсумком з початку року. Даний документ слід наповнити показниками, які відображатимуть суми залишків на рахунках грошових коштів, дебіторської заборгованості та зобов'язань. У цілому такий підхід дозволить своєчасно виявляти негативні тенденції щодо грошових потоків, погашення заборгованості ще у процесі здійснення господарської діяльності, а не констатувати здійснені факти в кінці року, коли корективи вже нездійсненні.

Можливо, з часом, на законодавчому рівні будуть внесені зміни з обов'язковим включенням Звіту ф. № 3 до складу квартальної фінансової звітності не лише для підприємств, а й для суб'єктів малого підприємництва.

Грошові кошти як найбільш ліквідні активи повинні забезпечувати постійну платоспроможність підприємств, тому грошові потоки мають бути під постійним контролем бухгалтерів та керівників. Доцільно запровадити систему контролінгу за фінан-

совими потоками. У рамках цього передбачаємо здійснення обов'язкового оперативного планування грошових потоків. Оскільки включення до штатного списку працівників за посадами фінансових аналітиків (контролерів) на приватних підприємствах неможливе через брак фахівців та потребу у високій оплаті їх заробітної плати, тому щоб запрацювала система контролінгу за грошовими потоками на підприємстві пропонується доповнити перелік посадових обов'язків працівників апарату управління:

- для головного бухгалтера: інформаційне забезпечення контролінгу фінансових потоків підприємства; спільний контроль з іншими підрозділами апарату управління щодо контролю руху грошових коштів; формування управлінської звітності;
- для економіста: оперативне планування грошових потоків підприємства та аналіз виконання планових показників; бюджетування грошових потоків інвестиційних проектів підприємства; складання і аналіз фінансових бюджетів; контроль фінансових потоків; обґрунтування пропозицій щодо оптимізації руху грошових коштів.

Таким чином, на основі діагностики фактичного стану обліку та контролю за рухом грошових коштів сільськогосподарських підприємств нами запропоновано поетапні кроки удосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління грошовими потоками, які дозволять: запровадити автоматизацію обліку готівкових операцій; розвинути на підприємстві електронні платежі; забезпечити сферу управління інформаційно, застосувавши внутрішньогосподарську звітність; здійснити вибірки та аналіз руху грошових коштів з поквартальною періодичністю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Данилюк О. В. Формування обліково-аналітичної інформації для стратегічного управління грошовими потоками підприємства. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ir.znau.edu.ua/bitstream/123456789/7634/1/PIOPF_2017_48-51.pdf.
2. Левченко Н. М., Обліково-аналітичне забезпечення стратегічного управління грошовими коштами як складовою монетарних активів підприємства / Левченко Н. М., Скірко - М. А. // Сталій розвиток економіки: міжнар. наук.-вироб. журн. – 2015. – № 1. – С. 213-219.
3. Мельник К. В. Аналіз грошових потоків підприємства як інструмент прийняття управлінських рішень у бізнесі // Корпоративні фінанси: проблеми та перспективи інноваційного розвитку: матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф., 21 черв. 2017 р. / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Василя Гетьмана» [та ін.]; оргком.: В. К. Хлівний (голова) [та ін.]. Електрон. текст. дані. Київ : КНЕУ, 2017. – С. 432-435.

УДК: 316.422:330.341(477.42)

БЕЗПРОЗВАННА А. О.

Наук. керівник: *Нікітчина О. В.*

ЖФ КІБіТ, м. Житомир

ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ В КОНТЕКСТІ УКРАЇНА ІННОВАЦІЙНА

Одним зі стратегічних пріоритетів України визначено високотехнологічний розвиток сільського господарства і переробної промисловості. Але високотехнологічний розвиток країни неможливий без впровадження інноваційних технологій. У 2017 році інноваційною діяльністю в промисловості займалися 834 підприємства, або 18,9 %.

Серед регіонів України з вищою часткою інноваційно активних підприємств були Харківська, Тернопільська, Миколаївська, Запорізька, Івано-Франківська, Одеська, Житомирська, Львівська, Чернівецька, Херсонська області.

Упродовж 2017 р. на інновації підприємства витратили 23,2 млрд. грн, у тому числі на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення – 19,8 млрд.грн, на внутрішні та зовнішні науково-

дослідні розробки – 2,4 млрд.грн, на придбання існуючих знань від інших підприємств або організацій – 0,1 млрд.грн та 0,9 млрд.грн – на іншу інноваційну діяльність.

У 2017 р. 88,1 % інноваційно активних промислових підприємств упроваджували інновації (або 16,6% обстежених промислових). Ними було впроваджено 4 139 інноваційних видів продукції, з яких 978 – нових виключно для ринку, 3 161 – нових лише для підприємства [3].

Житомирська область за даними Таблиці 1 у 2017 р. займалася впровадженням інноваційної діяльності у 28 підприємствах. Основними перевагами впровадження інновацій на підприємствах є таке: підвищення якості продукції; підвищення попиту на інноваційну продукцію в споживачів; зни-

Таблиця 1

Кількість промислових підприємств за напрямками проведених інновацій за регіонами України у 2017 р.

Області України	Всього	У тому числі займалися інноваційною діяльністю	У тому числі на				
			внутрішні НДР	зовнішні НДР	придбання машин, обладнання та програмного забезпечення	Придбання існуючих знань від інших підприємств в або організацій	інші
Вінницька	156	24	7	2	17	5	13
Волинська	108	11	1	–	9	1	4
Дніпропетровська	441	65	17	9	50	6	35
Донецька	189	26	4	5	18	2	13
Житомирська	165	28	4	2	18	–	17
Закарпатська	134	15	3	2	11	1	6
Запорізька	213	47	20	10	24	6	20
Івано-Франківська	128	27	6	4	18	3	9
Київська	289	48	10	5	36	4	19
Кіровоградська	95	17	5	1	13	1	6
Луганська	68	9	1	1	6	1	5
Львівська	311	64	12	6	57	9	29
Миколаївська	91	21	9	1	12	–	11
Одеська	191	40	10	2	29	3	13
Полтавська	179	25	10	2	16	1	14
Рівненська	135	23	3	–	15	2	11
Сумська	118	21	8	4	18	2	5
Тернопільська	92	24	3	1	17	1	9
Харківська	361	110	27	12	75	10	44
Херсонська	96	19	8	2	10	–	8
Хмельницька	141	18	2	1	15	2	6
Черкаська	149	24	10	–	17	1	8
Чернівецька	54	11	3	1	8	1	4
Чернігівська	105	16	9	1	12	1	6

ження собівартості продукції; зміцнення позицій на ринку; збільшення обсягів реалізації; удосконалення управлінського процесу; зростання інвестиційної привабливості підприємств.

Підприємства Житомирської області здійснюють безпосередньо виробництво інновацій (товарів і послуг), їх просування та реалізацію. У 2017 р. інноваційну діяльність у промисловості здійснювали 15,5 % від обстежених підприємств Житомирської області (рис. 1). Цей показник є нижчим за середній по Україні, який становить 17,3% [1].

Інноваційна активність підприємств аграрного сектору області в рослинництві пов’язана з впровадженням нових технологій вирощування агрокультур, систем обробітку ґрунтів.

Інноваційним напрямом розвитку сільського господарства в Житомирській області є впровадження органічного виробництва. У регіоні органічне виробництво здійснює низка аграрних підприємств, більшість з яких зосереджена в Новоград-Волинському районі. Найбільший досвід у веденні органічного виробництва має ПП “Галекс-Агро”, яке бере участь у швейцарсько-українському проекті “Розвиток органічного ринку в Україні, 2012-2017 рр.”. Діяльність у рамках проекту спрямована на розширення посівних площ під органічними орними культурами та вживання заходів щодо покращення якості та збільшення обсягів торгівлі молочною продукцією в Україні. Вся продукція сертифікована Інститутом екологічного маркетингу (Швейцарія), схвалена як “Органічна” та відповідає вимогам стандарту БіоСвісс. Діяльність підприємства перебуває під контролем ТОВ “Органік стандарт” та сертифікована згідно з вимогами, викладеними в Постанові Ради ЄС № 834/2007 та № 889/2008. У 2014 р. в області почав працювати перший в Україні інноваційний комплекс з виробництва сертифікованої органічної молочної продукції ТОВ “Органікмільк”[4].

Житомирський маслозавод “Рудь” випустив інноваційно-нове незвичайне морозиво чорного кольору, використавши у виробництві рослинне вугілля. 150-грамовий ріжок під назвою “Black Ice” вже з’явився в продажу житомирських магазинах за ціною 28 грн.

Для формування регіональної інноваційної системи Житомирщини науково-освітня підсистема відіграє важливу роль в інноваційних процесах через проведення науково-дослідницької діяльності, отримання нових знань та формування професійних компетентностей усіх учасників інноваційного процесу.

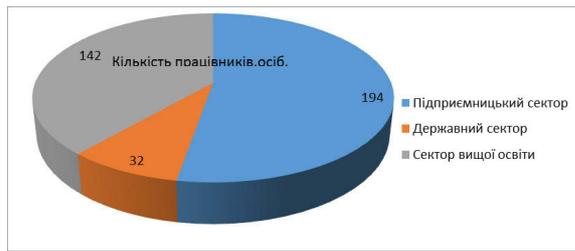
Провідне місце в системі вищої освіти області займають вищі навчальні заклади, зокрема:

Житомирський національний агроекологічний університет (ЖНАЕУ). На базі ЖНАЕУ створені інноваційні центри, зокрема: Поліський центр органічного виробництва, Поліський центр еколого-енергетичних технологій.

Житомирський державний технологічний університет (ЖДТУ), у складі університету функціонує науково-дослідний сектор, а також функціонують наукові підрозділи за напрямками: “Сучасні технології обробки конструкційних матеріалів; технології відновлення деталей машин; прогресивні різальні інструменти” та інші.

Рис. 1. Динаміка зміни основних показників інноваційної діяльності промислових підприємств Житомирської області

Рис 2. Кількість працівників, задіяних у виконанні наукових досліджень і розробок, за категоріями персоналу та секторами діяльності у 2017 році.

Житомирський державний університет імені Івана Франка (ЖДУ ім. І. Франка), у якому створено інноваційний центр, який відповідно до покладених на нього завдань: здійснює оцінку комерційного потенціалу винаходу або наукової розробки; розробляє та реалізує план просування наукової продукції на ринок; забезпечує продаж об'єктів інтелектуальної власності.

Житомирська філія Київського інституту бізнесу та технологій (ЖФ КІБІТ), що займається впровадженням у навчальному процесі інтерактивних інноваційних технологій в навчальному процесі на основі платформи Google Classroom.

Інноваційно-активними в області є близько 15,5 % суб'єктів господарювання в промисловості, де найбільша частка належить виробництву харчової продукції та виробництву гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції; у сільському господарстві розвивається інноваційне органічне виробництво, суб'єкти господарювання у сфері послуг більше схильються до нетехнологічних інновацій [6].

Зважаючи на ситуацію, що склалася в Житомирській області в напрямі інноваційного розвитку,

вважаємо за доцільне практичне запровадження розширеного спектру заходів, спрямованих на підтримку співпраці регіональних органів влади, вищих навчальних закладів, суб'єктів інноваційного підприємництва та громадськості.

Водночас при формуванні успішної інноваційності регіону, важливо звернути увагу на активне впровадження передового досвіду функціонування інновацій у розвинених державах, що є перспективним напрямом подальших наукових досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Головне управління статистики у Житомирській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zt.ukrstat.gov.ua>
2. Горблюк С. А. Сутність та ключові характеристики регіональної інноваційної системи / С. А. Горблюк // Вісн. НАДУ. – 2014. – № 3. – С. 137–144.
3. Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zt.ukrstat.gov.ua>
4. Кашук К. М. Перспективи провайдингу органічної продукції сільськогосподарських підприємств Житомирської області [Електронний ресурс] / К. М. Кашук ; Житомир. нац. агро-еколог. ун-т. – Режим доступу : <http://eprints.zu.edu.ua/11931/1/22.pdf>.
5. План заходів на 2015–2017 роки з реалізації Стратегії розвитку Житомирської області на період до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://oda.zt.gov.ua/images/a/strategia_rozvtky/plan%20realizacii.pdf.
6. Програма економічного і соціального розвитку Житомирської області на 2017 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://economy-zt.gov.ua/files/e-region/2016/programa_soc_econ_rozv_2016.pdf
7. Програма розвитку агропромислового комплексу Житомирської області на 2016–2020 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://agroprom.zt.gov.ua/images/pdf/prog_1.pdf
8. Проект Концепції розвитку регіональної інноваційної системи Житомирської області [Електронний ресурс]. Голов. упр. економіки Житомир. обл. держ. адміністрації. – Режим доступу : <http://edportal.net/referaty/raznoe/662451>

УДК: 331.5.024.5:331.105

ВДОВИЧЕНКО А. О.

Наук. керівник: **Нікітчичина О. В.**

ЖФ КІБІТ, м. Житомир

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ФРІЛАНСУ

Сучасні технологічні та технічні можливості встановлюють вже нові форми праці та нові види співробітництва між працівником та працедавцем. При цьому ключовим аспектом вже стає сам працівник, його здібності, вміння та креативність. Умови ведення підприємницької діяльності, що склалися в наш час, включають в себе комплекс різних задач і операцій, виконання яких потребує від керівника не

аби яких здібностей. Саме це і стимулювало появу такого явища як фріланс.

Фріланс – це такий вид організації праці, при якому використовується віддалена робота з фіксованим обсягом робіт.

Фрілансер – це робітник, що працює за фрілансом, тобто це позаштатний працівник, який працює віддалено.

Фріланс – один із основних трендів не лише України, а й світу, який впевнено нарощує свою актуальність у сучасних умовах. Що стосується світового ринку фрілансу, то за оцінками експертів найбільшої в світі фріланс-платформи «Upwork» ринок послуг фрілансу має стабільне зростання, при якому до 2020 р. фрілансери складуть 60 % всього світового ринку праці, а обіг ринку віддаленої роботи досягне 46 млрд. дол. [1].

Ці явища не могли не торкнутися й України, що знаходиться в центрі Європи та завжди славилась своїми спеціалістами та професійними кадрами. Наша держава – найбільш привабливий ринок праці для найму фрілансерів в різних сферах, особливо це стосується веб-розробки, розробки мобільних додатків, веб-дизайну та інших пов’язаних із ринком ІТ-технологій. Більш того сьогодні Україна займає четверту сходинку за об’ємами їх заробітку в світі.

Цікавим питанням є визначення розміру заробітку в результаті фрілансу. Найбільше замовлень українські фрілансери виконали в ІТ-сфері та дизайні: на 32 млн. доларів і 2 млн. доларів відповідно. Крім того, роботу знайшли копірайтери та перекладачі – 133,4 тис. дол.; фінансисти та управлінці – 62,1 тис.

дол.; системні адміністратори –51,9 тис. дол.; фахівці у сфері розробки та промислового виробництва – 45,5 тис. дол., а також в галузі продажів і маркетингу – 34,6 тис. дол.

Також існують працівники, для яких фріланс є вторинною зайнятістю. За даними рекрутингової компанії Top\$dev, розміри замовлень для фрілансерів із країн світу наведені у таблиці 1. Частка фрілансерів із України серед усіх фрілансерів світу складає 22,9 %. До таблиці включено 10 країн, розмір замовлень яких найбільші.

Як можна побачити з таблиці, найбільшу кількість замовлень для фрілансерів із України надають компанії з США, до першої п’ятірки також входять Великобританія, Австралія, Канада, Німеччина. Частка замовлень для інших країн не перевищує 2%. Обсяг замовлень фрілансерів України складає 68 238 тис. доларів США [6].

Ринок фрілансу активно почав свій розвиток ще в 2006 р. Але стрімке збільшення почалося з 2011 р. Для порівняння за період з 2006 по 2011 рік фрілансери заробили близько 38 млн.дол., а вже з 2012 по 2017 – 262 млн. дол. Що ж стосується чисельності незалежних спеціалістів, то за період з 2011 по 2016

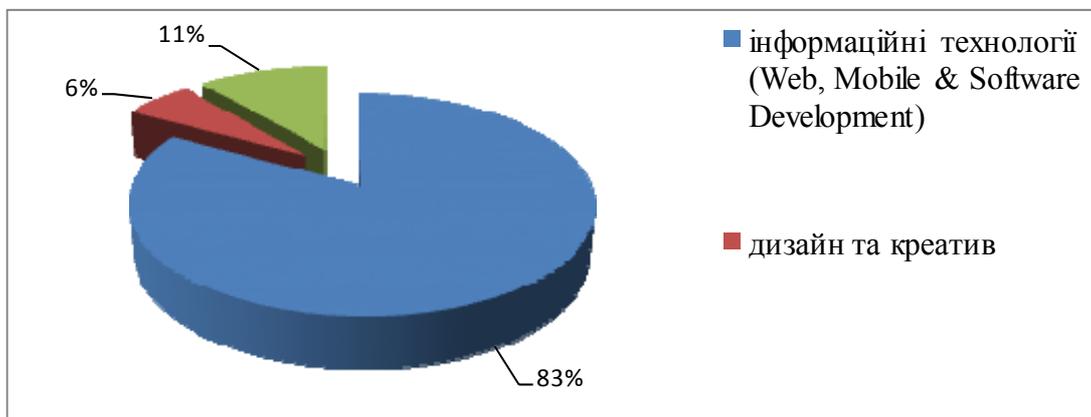

Рис.1.Ринок фрілансу України за категоріями

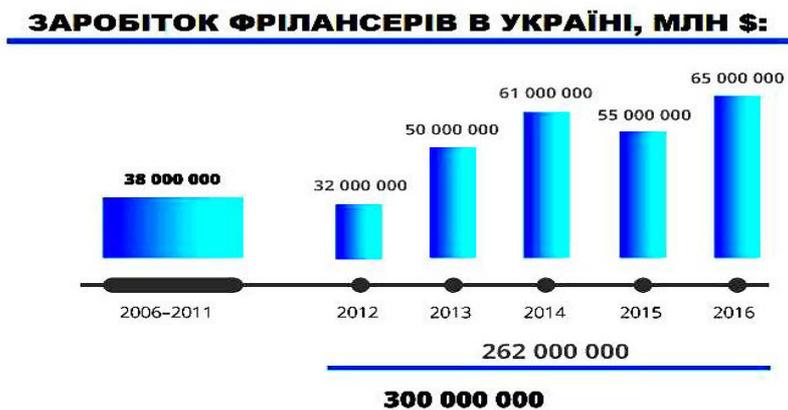

Рис. 2. Заробіток фрілансерів в Україні(2006 – 2016 рр.)

Таблиця 1

Розміри замовлень для фрілансерів з різних країн світу

Країна	Розмір замовлень, усього, тис. доларів США	Обсяг замовлень, що виконують фрілансери з України, тис. доларів США	Частка замовлень, %
США	175836	40266	59,0
Великобританія	23593	5403	7,9
Австралія	21964	5030	7,4
Канада	19242	4406	6,5
Германія	7950	1821	2,7
Франція	4800	1099	1,6
Нідерланди	4675	1071	1,6
Швеція	4369	1001	1,5
Данія	4291	983	1,4
Швейцарія	3541	811	1,2
Усього по світу	297981	68238	-

Таблиця 2

Чисельність та зарібок фрілансерів по містах України (2012-2016 рр.)

Місто	Чисельність, осіб	Зарібок, дол. США
Харків	14 993	54 008 384,82
Київ	32 332	39 356 826,52
Львів	8 206	17 663 091,42
Дніпро	3 654	11 008 912,9
Запоріжжя	9 865	17 746 786,34
Одеса	5 389	6 458 461,99
Інші міста	40 561	17 733 380,66

ЗАРОБОТОК VS КІЛЬКІСТЬ ФРІЛАНСЕРІВ В УКРАЇНІ

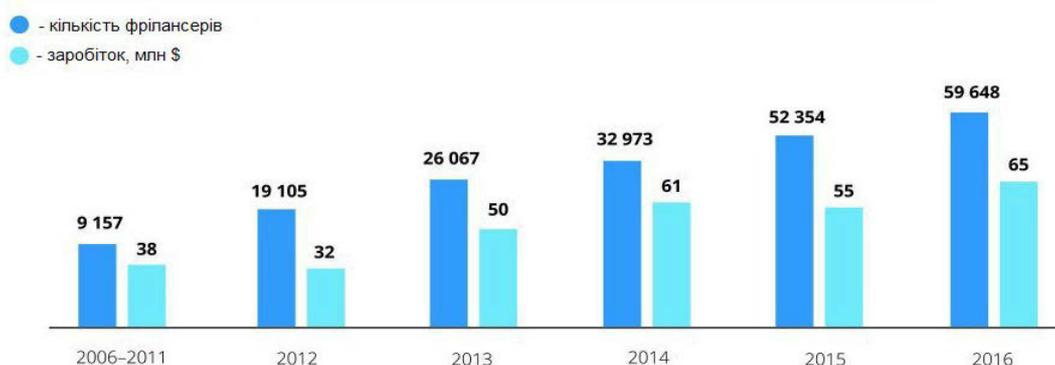

Рис. 3. Динаміка чисельності фрілансерів України

рік кількість їх реєстрацій на фріланс-біржах досягла кількості 190 000 осіб, з яких близько 25 % – активні фрілансери, що заробляють лише займаючись фрілансом. Як змінювались чисельність фрілансерів та їх зарібок в динаміці, розглянемо на рис.3.

Слід також проаналізувати чисельність фрілансерів та їхній зарібок у основних містах України (табл.2). Лідером за чисельністю фрілансерів є Київ. Однак, за заріботками лідирує Харків, при тому що

чисельність фрілансерів там менша майже в два рази. Серед лідерів також міста Дніпро, Одеса, Львів та Запоріжжя. Цей факт пояснюється тим, що в великих містах люди більш розуміють тенденції, що складаються на ринку праці, а також вважають фріланс більш вигідним як з фінансової точки зору, так і з особистих мотивів.

Загальна кількість фрілансерів у шести містах-мільйонниках сьогодні складає 74 500 осіб. Зарібок фрілансерів у цих містах (2012-2016 рр.) сумар-

Таблиця 2

Найпопулярніші біржі фрілансу в Україні

Назва біржі	Характеристика
Upwork (www.upwork.com)	Найбільша в світі фріланс-платформа Upwork. На сьогодні платформа об'єднує 14 млн роботодавців і фрілансерів, які щорічно отримують гонорари на суму близько 1 млрд доларів.
Freelancer (www.freelancer.com)	Міжнародна біржа, яка нагадує соціальну мережу – ви можете запрошувати до виконання проектів друзів з мережі, вибирати завдання з бонусними балами, а також тут є новинна стрічка, блоги.
Proffstore (www.proffstore.com)	Ця біржа, розроблена українцями і стартувала зовсім нещодавно. Задумка творців – вивести її на міжнародний рівень. Але поки що сервіс запущений в тестовому режимі. Виконавці можуть отримувати знижки на фітнес, навчання іноземним мовам та інші бонуси.
Weblancer (www.weblancer.net)	Це російська міжнародна біржа. Тут всі замовлення діляться на проекти, вакансії і конкурси. В особистій бесіді з клієнтом можна збільшити суму гонорару вже навіть після того, як ви отримали замовлення.
Free-lance	Ще одна біржа зі зрозумілим інтерфейсом та інструкціями щодо заповнення профілю, робіт із клієнтами. Оплатана Free-lance тільки в російських рублях, але клієнти можуть визначати суму в євро, доларах і рублях. Оплачувати послуги біржі і виводити гроші можна через WebMoney, Яндекс.Деньги, банківську карту.

но склав \$146 242 464. Показники доводять активність у ключових містах країни, в менших містах активність є набагато нижчою.

Згідно досліджень Міжнародного кадрового порталу HeadHunter Україна за 2017 рік, 52 % українців готові розглянути фріланс як додаткове джерело доходу. При цьому 16 % українців розглядають фріланс як можливе єдине джерело доходу, 12 % взагалі не зацікавлені у фрілансі, а 20 % респондентів вважають, що їх вид діяльності не дозволяє займатись фрілансом [3].

Така тенденція пов'язана з багатьма чинниками. Серед основних можна виділити: глобальну технологізацію, стрімкий розвиток інтернет-технологій, загально-економічну ситуацію в країні, низьку заробітну плату та високу конкуренцію на ринку праці, соціальну незахищеність працівників та бажання працювати без прив'язки до офісу та графіку роботи.

Де знайти роботу для фрілансу? Для пошуку замовників (роботодавців), а також фрілансерів, створені спеціальні інтернет-біржі. Біржі фрілансерів – це спеціальні веб-сервіси для пошуку віддалених співробітників або виконавців на конкретний проект або завдання.

На такому сервісі можна розмістити опис свого проекту або завдання і отримати ряд пропозицій від фрілансерів. Щоб визначитися, якому фрілансеру довірити свою роботу, можна не тільки порівняти пропоновані ними ціни і терміни, а й вивчити профіль кандидатів на біржі. Профіль, як правило, містить коротке резюме, рейтинг фрілансера на біржі (розміщується замовниками), історію виконаних робіт, відгуки, портфоліо[1].

Багато бірж пропонують інструменти для спілкування з фрілансерами, планування графіка робіт і контролю його виконання, а також можуть

виступати гарантом у вашій угоді. Тобто платите за роботу потрібно не виконавцю, а біржі, яка за певний відсоток гарантує, що фрілансер виконає свої зобов'язання в строк і не зникне з вашими грошима.

Отже, персонал, який працює за фрілансом, є одним з інструментів розвитку економіки України. Його необхідно розвивати. Але у такої організації праці є позитивні і негативні сторони.

Позитивними рисами фрілансу є:

1. Відносини між робітником та роботодавцем будуються на партнерських відносинах. Необхідно враховувати інтереси обох сторін, конфліктні рішення вирішуються шляхом консенсусу.

2. Вільний вибір робочого часу. Фрілансер сам обирає час роботи, працює тоді, коли йому це йому сподобається і зручно. Він сам визначає баланс свого робочого та вільного часу.

3. Вільний вибір напрямку роботи. Фрілансер самостійно визначає напрям, за яким він працює. Аналізуючи ситуацію на ринку праці, можна вибрати напрям, за яким необхідно професійно розвиватися.

4. Можливість одночасно виконувати декілька замовлень, навіть для конкуруючих організацій. Досить часто замовник не знає, з ким ще співпрацює фрілансер.

5. Можливість знаходити роботу за межами місця проживання, навіть у іншій країні.

6. Можливість багаторазово передавати замовнику типові шаблонні замовлення, наприклад Інтернет-магазини та ін. Це дає можливість продати виконану роботу неодноразово.

7. Для роботодавця використання послуг фрілансера може знизити податковий тиск, а також спростити документообіг.

8. Фрілансерам зазвичай передаються разові, не типові для організації роботи: одноразове створення сайту, прибирання приміщень та ін.

Серед недоліків такої організації роботи можна визначити таке:

1. Труднощі у отриманні віз, кредитів, соціальних послуг через неможливість надати інформацію про рівень доходів.

2. Необхідність самостійно організувати своє робоче місце. Обладнання для роботи фрілансер купує самостійно, за власні кошти.

3. Відсутність стабільного заробітку. Якщо не буде замовлень, не буде і заробітку.

4. Самостійне ведення податкового обліку. Але його ведення, особливо на єдиному податку, на сьогодні не є дуже складним.

Отже, фріланс є сучасною та прогресивною формою зайнятості. Він має велику кількість переваг. Тому сьогодні відбувається активний розвиток такої форми організації праці. Це пов'язано з складною економічною ситуацією, високим курсом іноземної валюти, складною ситуацією на ринку праці. Ринок фрілансу в Україні розвивається швидкими темпами, залучаючи все нових учасників як з боку виконавців, що пропонують свої послуги, так і з боку приватних осіб і організацій, готових до співпраці на віддаленій основі. Але діяльність фрілансерів сьогодні на законодавчому рівні повністю не врегу-

льована. Існують проблеми й у сфері соціального захисту такої категорії працівників. Тому необхідно підвищити соціальну активність фрілансерів, надавши їм можливість стати повноцінними учасниками суспільного життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Freelancehunt. Сервис для поиска удаленной работы и фриланс-проектов [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://freelancehunt.com/>.
2. Top\$dev. Сервис поиска программистов, системных администраторов, тестировщиков, вебдизайнеров [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://topsdev.org/>
3. Гурова М. И. Факторы, влияющие на выбор фриланса как формы самозанятости / М. И. Гурова // Теория и практика общественного развития. – 2016. – № 7. – [Электронный ресурс] Режим доступа: <http://teoria-practica.ru/-72012/sociology/gurova.pdf>.
4. Статистика. Вакансії. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.elance.com/i/f/statistics>.
5. Стребков Д. О. Фрилансеры в информационной экономике: мотивация и организация труда [Электронный ресурс] / Д.О. Стребков, А.В. Шевчук. – Режим доступа: http://soc.hse.ru/data/2009/12/02/123839013_3/Strebkov-hevchuk_SocReal_01-2008.pdf.
6. Тертичний О. О. Фріланс як сучасний вид трудових / О.О. Тертичний // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2016. – № 55. – С.10-17.

УДК 330.332

ВДОВИЧЕНКО О. В.

Наук. керівник: *Черняхович І. А.*

ВФ КІБІТ, м. Вінниця

УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВИХ МЕХАНІЗМІВ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБАЛАНСОВАНОГО РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Згідно з чинною практикою бюджетного планування розподіл, зокрема, субвенцій на виконання інвестиційних проектів здійснюється за пропозиціями народних депутатів України. Некоректність такого підходу до розподілу централізованого фінансового ресурсу на інвестиційні проекти на регіональному рівні пояснюється присутністю суб'єктивного фактора у формуванні системи міжбюджетних відносин у такій важливій сфері, як державна підтримка регіонального розвитку за рахунок централізованих бюджетних інвестицій. Механізм розподілу субвенцій із державного бюджету місцевим бюджетам на виконання інвестиційних проектів повинен базуватися на законодавчо закріплених алгоритмі та критеріях, які б забезпечували прийняття формалізованих рішень, унеможлилювали (принаймні мінімізували) при цьому фактор «лобізму».

Доцільним також є законодавче визначення стабільних джерел фінансування субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на виконання інвестиційних проектів.

Певного вдосконалення потребує чинна система муніципальних запозичень. Дискусійною, зокрема, видається передбачена Бюджетним кодексом України норма, за якою виключно міські ради мають право здійснювати внутрішні запозичення. Такий підхід дискримінує сільські території щодо можливостей залучення достатньо дешевих інвестиційних ресурсів в умовах звужених власних інвестиційних можливостей та інвестиційних можливостей централізованого бюджету. Значна частина сільських населених пунктів є достатньо густонаселеними, вони характеризуються достатньо високим рівнем економічного розвитку і цілком могли б покривати дефіцит коштів для фінансування інвестиційних видатків са-ме за рахунок внутрішніх запозичень.

Для підвищення рівня кредитоспроможності можна було б передбачити можливість здійснення так званої синдикованої позички за участю кількох сільських населених пунктів, які реалізують спільну інвестиційну програму, надання гарантій бюджету

вищого рівня, зокрема у випадку реалізації програм подолання депресивності території, спільних для кількох територіальних громад проектів. Крім того, обов'язковою умовою виходу на ринок запозичень має бути відсутність заборгованості за раніше взятими позиками та певний рівень дефіциту бюджету. Основними критеріями при прийнятті рішення щодо виходу на внутрішній чи зовнішній ринки запозичень мають бути доходна база, тобто платоспроможність, кредитна історія, гарантії. Додатково могли б враховуватися інвестиційний рейтинг території та позичальника, термін і мета позики, рівень її окупності, перспективи розширення податкової бази, зокрема в частині формування бюджету розвитку тощо.

Слід зазначити, що світовий досвід свідчить про достатньо високу активність органів місцевої влади різних рівнів, у тому числі сільської місцевості, на інвестиційному ринку. Така активність виявляється шляхом як виходу на ринок запозичення у випадку недостатності власних фінансових ресурсів для вирішення проблем поточного й інвестиційного характеру, що, відповідним чином, передбачає випуск короткострокових і довгострокових боргових зобов'язань, як правило облігацій, так і вкладання тимчасово вільних коштів у різноманітні фінансові інструменти з метою отримання доходу. При цьому фінансова діяльність органів виконавчої влади з боку як попиту, так і пропозиції справляє значний вплив на поведінку фінансових інститутів і фінансових ринків [1]. У контексті проблеми активізації діяльності органів місцевої влади на ринку запозичень заслуговує також на увагу наявність у США так званих фондів облігацій, які інвестують капітали виключно в облігації різних видів та якості, починаючи з довгострокових облігацій Казначейства США, облігацій різних федеральних агентств і закінчуючи облігаціями фірм і муніципалітетів. Шляхом випуску акцій зазначені фонди сприяють диверсифікації ринку фінансових інструментів, представлених, зокрема, сегментом акцій взаємних фондів.

З огляду на світовий досвід муніципальних запозичень в інвестиційних цілях проблема забезпечення муніципальних облігацій в Україні може вирішуватися шляхом:

- створення так званих синдікованих гарантійних фондів за умови об'єднання ресурсів кількох бюджетів різних рівнів у випадку випуску таких облігацій для фінансування спільних для відповідних територій проектів;

- часткового забезпечення ресурсами районного, обласного та державного бюджетів у випадку запозичення коштів на реалізацію інвестиційних проектів, спрямованих на формування інфраструктурних об'єктів, послугами яких мають користуватися жителі територій відповідних рівнів;

- створення фондів гарантій за рахунок ресурсів муніципальних банків;

- державних цінних паперів або цінних паперів фінансових інститутів, щодо яких надані державні гарантії, придбані органами місцевої влади різних рівнів у межах їх інвестиційної компетенції за рахунок коштів відповідних бюджетів [2].

Удосконалення фінансових механізмів інвестиційного забезпечення збалансованого регіонального розвитку доцільно здійснювати шляхом:

- підвищення ефективності управління централізованим фінансовим ресурсом – у частині запровадження критеріїв, формалізованого алгоритму визначення та розподілу субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на виконання інвестиційних проектів, удосконалення порядку бюджетного інвестиційного кредитування тощо;

- підвищення рівня інвестиційної компетенції місцевих бюджетів – у частині розширення контингенту бюджетів, що мають право виходу на ринок муніципальних запозичень, умов такого виходу, підвищення рівня привабливості муніципальних цінних паперів, управління ними тощо, а також закріплення окремих видів загальнодержавних податків і зборів за місцевими бюджетами різних рівнів з подальшим спрямуванням надходжень від них до інвестиційних бюджетів;

- розширення державно-комерційної форми участі бюджетного ресурсу в реалізації інвестиційних програм регіонального розвитку – у частині вдосконалення механізму пайової участі інвесторів у реалізації інвестиційних проектів з розвитку інфраструктури;

- розширення компетенції регіонів щодо формування синдікованого бюджетного ресурсу, виходу на ринок муніципальних запозичень – у частині створення фондів регіонального розвитку;

- удосконалення податкової системи – в частині посилення її стимулюючої ролі з диференціацією за типами територій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 р. : постанова Кабінету міністрів України від 6 серпня 2014 р. №385 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF#n11>.
2. Еш С.М. Фінансовий ринок / С. М. Еш. – К.: Центр учбової літератури, – 2011. – 528 с.
3. Про стимулювання розвитку регіонів : Закон України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2005, № 51, ст.548 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2850-15>.
4. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: постанова Кабінету міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-p>
5. Павлюк А. Щодо застосування механізмів стимулювання розвитку регіонів : аналітична записка / А. Павлюк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/monitor/November/10.htm>.

УДК 657.471.12:349.232

ГРОМ А. І.,

Наук. керівник: *Пілявець В. М.*, канд. екон. наук.

ВННІЕ, м. Вінниця

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ ОПЛАТИ ПРАЦІ

Розвиток економіки країни безпосередньо пов'язаний із розвитком підприємств, діяльність яких спрямована на одержання прибутку. Результати роботи підприємства значною мірою залежать від організації оплати праці, коли вона правильна, то зростає продуктивність праці, зменшується собівартість продукції, підвищується рентабельність виробництва. Заробітна плата є важливим джерелом задоволення матеріальних і духовних потреб працівників підприємства.

Дослідженнями сутності заробітної плати, організації обліку з оплати праці на підприємствах займалися значна кількість вітчизняних вчених, зокрема, К. Безверхий, М. Білуха, Ф. Бутинець, С. Голов, І. Жиглей, О. Лишиленко, В. Лінник, П. Хомин, К. Шиманська та ін. Однак, питання нормативного забезпечення обліку розрахунків щодо оплати праці потребують дослідження та опрацювання, у зв'язку із постійними змінами у вітчизняному законодавстві.

Організація оплати праці передбачає сукупність дій, які спрямовані на встановлення величини заробітної плати, принципів її нарахування, строків виплати, диференціації, співставлення з іншими показниками діяльності підприємства. Загальновідомим є той факт, що організація оплати праці базується на трьох складових: нормуванні праці її тарифікації та на системах і формах оплати праці. Нормування праці дозволяє дати кількісну оцінку праці, тарифікація – якісну, а системи і форми показують порядок нарахування заробітної плати.

Облік заробітної плати в Україні регулюється значною кількістю нормативно-правових документів, які мають різну юридичну силу, відповідно до якої їх можна розглядати на трьох рівнях (табл. 1).

З табл. 1 видно, що основним нормативним документом є Конституція України. Відповідно до статті 43 Конституції кожному гарантується право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується.

Організаційні засади оплати праці працівників, які перебувають у трудових відносинах на підставі трудового договору з підприємствами, визначені Законом України "Про оплату праці" [2]. Згідно зі ст. 1 цього Закону та відповідно до ст. 94 Кодексу законів про працю України [3] заробітна плата - це винагорода, обчислена у грошовому виразі, яку за трудовим договором власник або уповноважений ним орган виплачує працівникові за виконану ним роботу.

Нормативно правове регулювання розрахунків з оплати праці здійснюється низкою нормативно-правових актів та документів. Для забезпечення соціальних гарантій законодавство встановлює мінімальний розмір заробітної плати, який призначається за просту, некваліфіковану працю, нижче якого не може проводитись оплата за виконану працівником місячну, погодинну норму праці (обсяг робіт). Мінімальний розмір оплати праці виконує три основні функції:

- є державною гарантією мінімального розміру оплати праці;

- виконує роль нормативу при обчисленні адміністративних штрафів, податків, зборів і інших платежів, здійснюваного відповідно до законодавства України;

- служить критерієм для визначення розміру виплат і компенсацій, що виплачуються відповідно до законодавства по соціальному захисту населення.

Взаємовідносини працівників регулюються шляхом укладання колективних та трудових договорів. Зокрема, з метою регулювання виробничих, трудових, соціально-економічних відносин та узгодження інтересів працівників. Колективний договір – це письмова угода щодо умов праці та найму, яка укладається з одного боку між роботодавцем, групою роботодавців або однією чи кількома організаціями роботодавців, а з другого – однією чи кількома представницькими організаціями працівників або за відсутності таких організацій, представниками самих працівників, належним чином обраними і уповноваженими згідно із законодавством країни. Виконанню положень колективних

Таблиця 1

Нормативно-правове забезпечення оплати праці

Макрорівень	<ul style="list-style-type: none"> – Конституція України – Кодекс законів про працю – Закони України
Мезорівень	<ul style="list-style-type: none"> – Генеральна угода – Галузева угода
Мікрорівень	<ul style="list-style-type: none"> – Колективний договір – Положення про оплату праці – Трудовий договір – Штатний розклад

договорів сприяють заходи з організації бухгалтерського обліку, які полягають в налагодженні таких елементів, як документообіг, робочий план рахунків, реєстри обліку та внутрішня звітність з питань оплати праці, надання матеріальної допомоги та забезпечення працівників соціальним пакетом.

Отже, основними шляхами ефективної організації розрахунків з оплати праці є проведення роз'яснювальної роботи щодо основних положень колективних та трудових договорів серед працівників підприємства, надання повної та достовірної інфор-

мації про суми нарахованої заробітної плати та утримань із неї, розширення показників преміювання працівників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254 к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg>.
2. Скирпан О. П. Фінансовий облік / Скирпан О. П., Палюх М. С. – Тернопіль: ТНЕУ, 2008. – 407 с.
3. Тарасович В. М. Економічна теорія. – Київ: Центр навчальної літератури. – 2006. – 784 с.

УДК 331.2

ЗАПАДНЮК Ю. В.,

АРКУША Д.О.,

Наук. керівник *Пиливець В. М.*, канд. екон. наук

ВННІЕ, м. Вінниця

ЗАРОБІТНА ПЛАТА УКРАЇНИ ЗА ВИДАМИ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Кожна працездатна особа у суспільстві повинна будувати своє життя та життя своєї родини згідно з рівнем оплати за працю. Історія людства свідчить, що чим вища виробнича спеціалізація його членів, тим вищий рівень добробуту у суспільстві. Як зазначав А. Сміт «Жодне суспільство, поза сумнівом, не може процвітати і бути щасливим, якщо значна частина його членів бідна і нещасна» [3. с 593]. Формування її рівня є комплексною системною проблемою макроекономічного середовища, вирішення якої міститься не лише в площині соціальної та економічної політики, а й в політичному векторі розвитку країни загалом. Тому, важливим і актуальним на сьогодні є питання встановлення рівня заробітної плати в межах, які б з одного боку задовольняли потреби населення, а з іншого стимулювали розвиток суспільного виробництва, ріст продуктивності праці та скорочення витрат на виробництво.

Упродовж останнього часу багато уваги приділяється питанням оплати праці та пошуку їх удосконалення в сучасних умовах господарювання, а отже, і нових підходів до управління працею, які були б адекватні ринковим відносинам. Ця проблема знайшла своє відображення в дослідженнях багатьох вітчизняних вчених, серед яких А. Г. Завгородній, В. С. Лень, Г. В. Нашкерська, О. В. Олійник, М. Я. Дем'яненко, М. С. Пушкар, Ф. Ф. Бутинець, О. І. Коблянська, Н. М. Ткаченко, В. С. Рудницький, Н. В. Тарасенко та багато інших. Серед класиків економічної думки вагомий внесок у розроблення цієї проблематики зробили представники різних

економічних шкіл, серед яких варто відзначити Дж. Кейнса, Ф. Кене, К. Маркса, Д. Рікардо, Ж. Б. Сейя, А. Сміта, Дж. Стюарта Міля, М. Туган-Барановського та ін.

На даний момент заробітна плата являє собою один із головних показників і чинників рівня соціально-економічного життя кожної країни, колективу, та людини особисто. Найгострішою соціальною проблемою сьогодення є велика різниця між високою вартістю життя та низькою ціною праці. Оплата праці українців знаходиться на одному з найнижчих рівнів серед країн колишнього СРСР і Європи. Дослідження низького рівня заробітної плати у значній частині населення дозволяє стверджувати, що Україна разом із Албанією та Молдовою належить до трійки найбідніших країн Європи [1 с. 134]. Проте це стосується не усіх працівників, адже має місце галузева диференціація діяльності підприємництва.

У разі великої необґрунтованої розбіжності в розмірах заробітної плати за видами економічної діяльності чи за професійними групами або ж при недостатньому її рівні, відбувається деструктуризація трудових ресурсів країни (й ринку праці в результаті цього процесу) – відтік професіоналів в інші галузі економіки, втрата професійних навичок, зростання нерегламентованої й нелегальної зайнятості та зрештою – еміграція до більш благополучних щодо економічних можливостей регіонів чи країн.

Слід зауважити, що в європейських країнах (без СНД) також наявна диференціація розмірів заробіт-

ної плати за видами діяльності. Як правило, найвищі показники спостерігаються у фінансовій діяльності та державному управлінні, найнижчі – у сільському, рибному господарстві, готелях та ресторанах. Щодо України то рівень оплати їх працівників представлений у табл. 1[2].

Аналіз даних таблиці свідчить про суттєве зростання рівня заробітної плати протягом усього досліджуваного періоду, та стосовно усіх галузей без винят-

ку. На початок зазначеного періоду найнижчі показники середньої заробітної плати в розрахунку на одного штатного працівника спостерігаються у поштові та кур'єрській діяльності – 3 328 грн; у діяльності охорони здоров'я та надання соціальної допомоги – 4 403 грн, а також сільському, лісовому та рибному господарстві – 4 899 грн. Впродовж року спостерігається підвищення оплати праці у цих галузях, проте її рівень усе ж невисокий у порівнянні з іншими.

Таблиця 1

Середня заробітна плата за видами економічної діяльності за місяць у 2017 році^{1, 2} (в розрахунку на одного штатного працівника, грн.)

Вид діяльності	На 01.01.17	На 01.04.17	На 01.07.17	На 01.10.17	На 31.12.17
Усього	6008	6659	7339	7377	8777
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	4899	5848	6504	6383	7200
з них сільське господарство	4694	5713	6293	6149	6638
Промисловість	6524	7102	7785	8055	9323
Будівництво	5325	5890	6249	6537	7447
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	6698	7500	7835	7935	8978
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	6503	7151	8414	8220	8921
наземний і трубопровідний транспорт	6173	6879	7736	7960	8102
водний транспорт	5230	7388	8372	8296	8767
авіаційний транспорт	27252	25511	33233	33689	33322
складське господарство та допоміжна діяльність у сфері транспорту	7075	7839	9547	8752	10105
поштова та кур'єрська діяльність	3328	3479	3763	4126	4487
Тимчасове розміщування й організація харчування	4394	4741	4916	5112	5880
Інформація та телекомунікації	10210	12287	11822	12725	13833
Фінансова та страхова діяльність	11092	13129	13521	13257	14899
Операції з нерухомим майном	5246	5740	5964	6174	6996
Професійна, наукова та технічна діяльність	8195	9565	10094	10162	12682
з неї наукові дослідження та розробки	6786	7592	8398	8334	10914
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	4999	5356	5666	5798	6498
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	6420	7816	9947	10346	14442
Освіта	5082	5402	5960	5782	7166
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	4403	4718	5144	5005	6163
з них охорона здоров'я	4450	4770	5207	5017	6206
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	5412	5812	6741	6433	9144
діяльність у сфері творчості, мистецтва та розваг	4861	5340	5996	5792	7630
функціонування бібліотек, архівів, музеїв та інших закладів культури	4625	5112	5741	5466	6826
Надання інших видів послуг	5484	6424	6844	6884	7779

¹ Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

² Дані наведено по юридичних особах та відокремлених підрозділах юридичних осіб із кількістю найманих працівників 10 і більше осіб.

Як бачимо у загальній структурі найбільшою є заробітна плата працівників авіаційної сфери, абсолютний рівень заробітної плати якої сягає 33 322 грн; працівників фінансової та страхової діяльності – 14 899 грн; також спостерігається значне зростання оплати працівників підприємств державного управління й оборони: із рівня 6 420 грн на одного штатного працівника до 14 442 грн.

Отже, у загальному зростання номінальної заробітної плати в Україні відбувалось у всіх галузях економіки й регіонах. Проте, більш ґрунтовний аналіз свідчить, що у регіональному та галузевому аспектах темпи зростання були неоднорідними. Нажаль, показники зростання не свідчать про одностороннє збільшення рівня добробуту населення, оскільки офіційна статистика показує підвищення номінального рівня оплати праці, у той час, коли реальна заробітна плата зростала не такими значними

темпами. Зменшення темпів приросту номінальної та реальної заробітної плати можна пояснити насамперед послабленням ділової активності у країні в цілому, тому за доцільним вбачаємо вжити заходів щодо підвищення добробуту населення через заробітну плату, - як основу людського існування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Западнюк Ю. В.. Основні проблеми заробітної плати та шляхи їх удосконалення в сучасних умовах господарювання / Западнюк Ю. В., Пилявець В. М. / Економіка та управління в XXI ст: виклики та перспективи розвитку / Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – м. Умань, 2017. – С. 134-134.
2. Середня заробітна плата за видами економічної діяльності за місяць у 2017 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/gdn/Zarp_ek_m/zedm_17_u.htm/
3. Сміт А. Добробут націй: дослідження про природу та причини добробуту націй / А. Сміт. – К.: Rort-Royal, 2001. – 593 с.

УДК 336.717

KARPOVA T. S., Ph.D.,
KIBiT, Kyiv

RATING SYSTEMS: THE WAY OF ASSESSMENT THE FINANCIAL POSITION AND REGULATION OF BANKS ACTIVITY

Nowadays, effective economy functioning of each country is largely determined by the development of the banking system that interacts with the state and the private sector. Therefore, there is a need to have transparent, objective and timely information on the banks financial condition in order to assess their financial performance and increase the efficiency of their work. The problems of banks objective assessment and regulation of its activities become particularly relevant in the conditions of increased riskiness.

The complexity of modern problems in the study of banks financial relations always attracted attention of scientists. The most famous are scientific works of domestic and foreign scientists: O. Vovchak, A. Gerasimovich, M. Plotnikov, I. Panasiy-Vergunenko, L. Prymostka, G. Purij, N. Turchin, I. Tyrkalo, Z. Schyvobolok, O. Lavrushin, N. Petrov, P. Rose, J. Sinki, M. Taylor, J. Fisher, K. Shoup and others. It is paid sufficient attention to the problem of the nature of financial activities, but many questions regarding its evaluation and regulation remain controversial and require further research.

The purpose of this article is to study theoretical and practical aspects of ratings the financial position and financial regulation of banks.

Financial activity of the bank – is all activities and transactions related to the accumulation of their own, borrowed and borrowed funds, their use, enhancement and timely return. The basis of the bank's activities is its financial status.

In industrialized countries, bank supervision and methodology of bank analysis and bank financial condition depend on the financial crisis, changes in economic and political events. Developed countries have already found the methodological unity in evaluation banks condition [1 c.145]. Public ratings, assigned to banks by rating agencies allow anyone to make a comparative analysis of different banks to conduct transactions with them. The bank rating is a tool by which it is estimated investment attractiveness of the bank, its financial management professionalism and efficiency of the financial market. Each bank or banking holding, which operates on the market is a subject for such assessment.

The first ratings of banks appeared in the USA and were younger than ratings of companies. One of the most famous supervisory rating systems is an American CAMELS system, used since 1979. It is a standardized assessment of financial institutions, which is used by three supervisors USA - Federal Reserve System,

Federal Deposit Insurance Corporation and the Comptroller of cash turnover. There are 6 key areas in the spotlight called component "CAMELS", which include: C (capital adequacy), A (asset quality), M (management), E (earnings), L (liquidity), S (sensitivity to risk). Component S (sensitivity to risk) as part of the technique using the banking supervision in USA, was introduced in 1996. This system includes all the most important components of the bank's stability, which are evaluated by the bank auditors. Although the CAMELS rating system is a standardized method of assessing bank activities, its effectiveness depends on the ability and objectivity of analysts, because the basis for analyzing is the results of constitute supervisory checks on the spot.

CAMELS – is officially recognized ratings system for banks that are widely used by supervisory authorities in many countries of the world. The CAMELS system is a ballroom and is based on a combination of accounting and expert judgment. Supervision of banks, based on risk assessments under this rating system, consists of determining the general condition of the bank based on common criteria covering all areas of its activity.

In Ukraine the procedure of ratings called CAMELSO and is determines by the "Regulations of determination the ratings by rating system CAMELSO" [3]. The purpose of assessment the banks' activities by this rating system is to identify banks in which the unsatisfactory financial condition, operations or management has shortcomings, that could lead to bankruptcy and require increased control by the NBU and appropriate measures to remedy these shortcomings in bank activity and stabilize its financial position [3]. CAMELSO rating system enables the National Bank of Ukraine to assess the overall situation and stability of the banking system. This risk assessment allows you to obtain information for identifying priorities in banking supervision and the necessary financial and human resources to carry out proper oversight of the banking system. At the same time, the CAMELSO rating system provides a thorough analysis of the bank's position. This analysis can be carried out only during a comprehensive inspection that allows to fully determine how the bank's management refers to the risks and manages them [4].

The basis of the CAMELSO rating system is the assessment of risks and ratings for the following main components:

1. Capital Adequacy (C) – an assessment of the size of bank's capital in terms of its adequacy to protect the interests of depositors and support the solvency.

2. Asset Quality (A) – the ability to ensure the assets return, the impact of bad loans on the overall financial condition of the bank.

3. Management (M) – evaluation of bank management methods in terms of performance, management and control.

4. Earnings (E) – sufficiency of bank revenues for future growth and development.

5. Liquidity (L) – the bank ability to provide timely and complete fulfillment of its obligations.

6. Sensitivity to Risk (S) – the degree of bank response to changes the situation on the market.

7. Operational Risk (O) – the bank's ability to effectively manage operational and information risk in order to prevent / minimize financial losses [3].

Research on credit ratings of domestic banks was carried out by the statistics up to 01.01.2016. In Ukraine banks maintained credit ratings of three recognized international rating agencies – Fitch Ratings, Moody's and Standard & Poor's, three national – NRA "Rurik", RA "Expert rating", IBI – rating and one former authorized rating agency RA "Credit rating".

In February 2017 NBU divided banks into three groups. Before I group includes banks with state share – banks in which the state directly or indirectly owns more than 75% of the share capital. The second group – banks, controlling shares of which are owned by foreign banks or foreign financial and banking groups. The third group includes banks with private capital - banks in which beneficial owner is one or more private investors, which directly and / or indirectly own at least 50% share capital [4].

The group of banks with the state share include 6 financial institution "Privatbank", "Ukreximbank", "Oshad Bank", "Ukrgasbank" and others. The second group is represented by 25 banks of foreign banking groups "Prominvestbank", "Ukrsotsbank", "Raiffeisen Bank Aval", "VTB Bank", "Kredobank", "Marfin Bank" and "UkrSibbank", "OTP Bank", "ProCredit bank" and others. The remaining part (63 banks) are in the group of banks with private capital [3].

So, the most effective method for assessing the performance of a bank is its rating. With the help of ratings, it is possible to comprehensively evaluate all aspects of the banks activities. In today's conditions, credit ratings in banks activity are the main source of information for investors, on the basis of which the formation of strategic goals and tasks of banks development is taken into account. It is also evaluating the level of their credit and investment risk, when providing services to economic entities. Independently of methodological approaches, the way of assigning ratings in banking activities should be based on such methodological principles: transparency, accessibility, unity of approaches to all objects of evaluation, flexibility, etc. That allow a single approach to banks in the process of valuation.

REFERENCES

1. Малярець Л. Визначення оптимальної структури капіталу банку при розрахунку узагальнюючого показника його діяльності за допомогою математичних методів / Малярець Л., Огенко І. // Банківська справа. – 2010. – № 2. – С.17–19.

2. Дослідження напрямків вдосконалення фінансового стану банків [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum%20/Vchnu_ekon/20015_6_3/200-205.pdf.

3. Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=123651/

4. Нагляд і контроль за діяльністю банків [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/5_SWMN_2012/Economics/1_99180.doc.htm.

УДК 657.372

КОВАЛЬ О. О., СТАШКО В. В.

Науковий керівник: *Пілявець В. М.*, канд. екон. наук

ВННІЕ, м. Вінниця

СУТНІСТЬ АМОРТИЗАЦІЇ, ВИДИ НАРАХУВАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ОБЛІКУ АМОРТИЗАЦІЇ

Процеси, які відбуваються в економіці, визначили різноманіття господарської діяльності підприємств як суб'єктів підприємницької діяльності.

Розвиток підприємств та їхня рентабельність багато в чому залежить від раціонального та ефективного використання усіх ресурсів, зокрема основних засобів.

Амортизація – систематичний розподіл вартості, яка амортизується, необоротних активів протягом строку їх корисного використання (експлуатації), а якщо більш ширше – це економічний процес, що кількісно відображає втрату основними засобами своєї вартості, яка амортизується, та її систематичний розподіл (перенесення) на заново створений продукт (виконану роботу, надану послугу) протягом строку їх корисного використання [1].

У процесі виробництва основні виробничі засоби зношуються фізично (матеріально) та економічно (морально). Розрізняють дві форми фізичного і морального зношення. Перша форма фізичного зношення виникає в процесі використання засобів праці, коли їх робочі органи внаслідок тертя втрачають свої якості, деформуються та руйнуються. Друга – пов'язана з недовикористанням засобів праці, коли під дією природних і часового факторів металеві вузли і механізми машин і знарядь іржавіють, а пластмасові частини і гума «старіють». Внаслідок фізичного зношення знижується продуктивність засобів праці і зрештою вони стають непридатними для використання.

Моральне зношення першого роду має місце тоді, коли вартість виробництва засобів праці, а отже, і їх ціна знижуються в результаті зростання продуктивності праці в промисловості. Тому раніше придбані за вищими цінами аналогічні засоби праці ніби втрачають частину своєї вартості, а їх власники

через це вироблятимуть дещо дорожчу продукцію, ніж ті, хто придбав цей засіб праці за нижчу ціну [2, с. 357].

В свою чергу, фізичний знос розраховується за такими основними методами:

- прямолінійний;
- зменшення залишкової вартості;
- прискореного зменшення залишкової вартості;
- кумулятивний;
- виробничий;

Переважна більшість підприємств, ведучи господарську діяльність використовують прямолінійний та метод зменшення залишкової вартості.

У процесі діяльності підприємства постає досить важлива проблема. На деякі основні засоби, що містять декілька складних елементів, які можна визначити, як декілька основних засобів, нараховують знос в цілому. Наприклад, на авто строк корисного використання якого 5 років нараховують знос на ціле авто, а не окремо на кузов, двигун та інше. З одного боку набагато зручніше нарахувати знос на весь основний засіб, однак з іншого боку це дає можливість легального шахрайства. Знос на весь основний засіб вже було нараховано та ліквідовано за сумою (яка найчастіше складає 0), однак насправді деякі частини продають, оскільки термін корисного використання їх ще не вичерпано [3, с. 73].

Використовуючи останні поправки в нормативно-правові документи, що регулюють діяльність бухгалтерів та ведення обліку, слід сказати, що багато проблем було розглянуто та подолано. Однак навіть в нових наказах та законах є певні камені спотикання, що можна усунути. Розглядаючи види нарахування амортизації, П(с)БО 7 «Основні засоби», можна побачити, що наведений недолік не вирішений. На нашу думку, вже найближчим часом, даний аспект буде ліквідований.

ЛІТЕРАТУРА

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби», затв. наказом Міністерства фінансів України № 92 від 27.04.2000 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00>.

2. Економіка аграрних підприємств / В. Г. Андрійчук. – К. : КНЕУ, 2002. – 624 с.

3. Бабенко Л. В. Амортизація основних засобів в контексті податкового кодексу України / Л. В. Бабенко, А. М. Петросян / Реформування фінансової системи та стимулювання економічного зростання в нестабільності – Одеса : ГО «Центр економічних досліджень та розвитку», 2011. – Ч. II. – 108 с.

УДК 336.143:352.07

КОЗЛОВСЬКИЙ П. А.

Наук. керівник: *Уманець Л. В.*

ВФ КІБІТ, м. Вінниця

БЮДЖЕТНІ МЕХАНІЗМИ ФІНАНСУВАННЯ РОЗВИТКУ ОБ'ЄДНАНОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

Податки та збори – механізм фінансування місцевого соціально-економічного розвитку за рахунок надходжень до бюджету об'єднаної територіальної громади (далі – ОТГ). Дослідники пояснюють, що відповідно до Бюджетного кодексу ОТГ отримують 60 % податку на доходи фізичних осіб. Це основне джерело наповнення їхніх бюджетів, а також інші доходи: акцизний податок (5 %), податок на майно, єдиний податок, збір за паркування, туристичний збір, плату за надання адміністративних послуг, 25 % екологічного податку, 50 % рентної плати за використання лісових ресурсів та води, 25 % рентної плати за користування надрами (без нафти, природного газу, газового конденсату) [4, с. 52]; плата за ліцензії та за державну реєстрацію, адміністративні штрафи та штрафні санкції та ін. Продаж комунального майна – механізм, що передбачає перехід прав власності на комунальні активи, дає змогу швидко залучити механізмами фінансування розуміють певну комбінацію методів та інструментів акумулювання, розподілу й використання фінансових ресурсів. У світовій практиці місцевого розвитку використовують багато різних механізмів фінансування. Деякі з них є універсальними, тобто можуть застосовуватись у багатьох країнах для вирішення значного кола соціально-економічних проблем, а деякі – спеціальними, тобто можуть застосовуватись лише для вирішення конкретних завдань. Від раціонального добору механізмів фінансування великою мірою залежить успішність реалізації відповідних ініціатив у сфері місцевого соціально-економічного розвитку ОТГ [4, с. 52] у масштабах міста кошти шляхом використання його вичерпних ресурсів. У розвинутих країнах згаданий механізм застосовують досить обмежено, оскільки там усвідомлюють вичерпність такого способу забезпечення надходжень до бюджету. Натомість в Україні у

комунальній власності перебуває значна кількість землі та нерухомості, що не використовується [1].

Оренда комунального майна – механізм, що передбачає тимчасовий перехід права володіння та користування об'єктами комунальної власності. Місцевий бюджет одержує від оренди комунального майна набагато менші надходження, ніж від його продажу, проте вони мають відновлювальний характер і не призводять до втрати права власності на відповідні активи. Як в міжнародній, так і в українській практиці, найбільш розповсюдженою формою використання цього механізму є довго- та середньо-строкова оренда земельних ділянок [3, с. 152].

Програми і принципи управління комунальним майном – на жаль відсутні. Державні цільові програми – механізм залучення коштів центрального бюджету на вирішення проблем у певній галузі або на певній території, що визнані пріоритетними на загальнодержавному рівні і мають системний характер, тобто перешкоджають стабільному соціально-економічному розвитку країни або принаймні декількох територіальних одиниць в її межах (у міжнародній практиці найбільше відповідають національним галузевим програмам та програмам розвитку окремих територій). Поряд із центральним урядом, місцеві органи влади можуть виступати ініціаторами і співвиконавцями таких програм, залучаючи з центрального бюджету додаткові ресурси для вирішення найбільших проблем місцевого значення.

Місцеві цільові програми – механізм планування та управління місцевим розвитком, що в тій чи іншій формі застосовується у більшості населених пунктах світу (в міжнародній практиці більше відомий як територіальні та галузеві стратегії розвитку). Особливістю застосування цього механізму є те, що

міські цільові програми дають змогу не тільки планувати відповідні видатки місцевих бюджетів, а й залучати додаткове фінансування у вигляді цільових трансфертів з державного бюджету надходжень у рамках державно-приватного партнерства чи концесії, інвестицій, кредитів тощо, у такий спосіб збільшуючи дохідну частину місцевого бюджету [4, с. 53]. Фінансування проектів з Державного фонду регіонального розвитку – механізм виконання інвестиційних програм і проектів регіонального розвитку (у тому числі проектів співробітництва та добровільного об'єднання територіальних громад), що мають на меті розвиток регіонів, створення інфраструктури, індустріальних та інноваційних парків і відповідають пріоритетам, визначеним у Державній стратегії регіонального розвитку та відповідних стратегіях розвитку регіонів. Програми і проекти, що реалізуються за рахунок коштів державного фонду регіонального розвитку, підлягають співфінансуванню з місцевих бюджетів на рівні 10 %. Проект регіонального розвитку перш за все має бути спрямований на розвиток інфраструктури, підприємництва, давати мультиплікаційний ефект [4, с. 54]. Отже, маємо парадоксальну ситуацію: в умовах низької активності приватних інвесторів, за нагальної потреби у розбудові інфраструктури, модернізації (передусім – енергетичної) приміщень шкіл, дитсадків, медзакладів заплановані бюджетні інвестиції другий рік поспіль не використовувалися повною мірою, не були спрямовані на розвиток. [2]

Співробітництво територіальних громад (міжмуниципальне співробітництво) – механізм місцевого розвитку та його фінансування, який

ґрунтується на співпраці між територіальними громадами, спрямованій на забезпечення їх сталого розвитку завдяки об'єднанню ресурсів різних муніципалітетів. Цей механізм дедалі частіше застосовується, оскільки дає змогу об'єднувати зусилля різних суб'єктів місцевого самоврядування для розв'язання проблем місцевого розвитку, що виходять за межі повноважень та спроможностей окремого муніципалітету. Міжмуниципальне співробітництво (ММС) може бути реалізоване у різних формах: у вигляді угод про співпрацю між містами чи територіями, шляхом створення спільного координаційного органу або комунального підприємства. Проте недостатня спроможність міст забезпечити таке співробітництво необхідними ресурсами зумовлює його переважно декларативний характер. Співробітництву органів місцевого самоврядування перешкоджають брак досвіду та відсутність бачення чітких цілей, пріоритетів та форм співпраці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бюджетний кодекс України : прийнятий 8 липня 2010 року № 2456-VI (зі змінами) // Відом. Верхов. Ради України. – 2010. – № 50-51. – ст. 572.
2. Закон України про місцеве самоврядування в Україні : прийнятий 25 трав. 1997 р. № 280/97-ВР // Відом. Верхов. Ради України. – 1997. – № 24. – Ст. 170.
3. Внутрішні та зовнішні ресурси для розвитку громади або Чому брак грошей не є первинною проблемою громади? (навчальний модуль) / Анатолій Ткачук, Маркіян Дацишин. – К. : ІКЦ «Легальний статус», 2016. – 152 с.
4. Ресурсне забезпечення об'єднаної територіальної громади та її маркетинг / [Г. А. Борщ, В. М. Вакуленко, Н. М. Гринчук, Ю. Ф. Дехтяренко, О. С. Ігнатенко, В. С. Куйбіда, А. Ф. Ткачук, В. В. Юзефович] – К. : – 2017. – 107 с.

КОНЦЕБА С. М.

УФ КІБІТ, м. Умань

ПРОГНОЗУВАННЯ ОБСЯГІВ ВИРОБНИЦТВА НАСІННЯ СОНЯШНИКА В ЧЕРКАСЬКІЙ ОБЛАСТІ ЗА ДОПОМОГОЮ ЧАСОВИХ РЯДІВ

Питання моделювання економічних процесів стоять досить гостро в періоди нестійкого економічного стану виробництва сільськогосподарської продукції на регіональному рівні та в Україні в цілому. Застосування методик моделювання дозволяє підвищити ефективність виробництва продукції в сільськогосподарських підприємствах за рахунок оптимального управління запасами, доходами, витратами у зв'язку з тим, що первинним завданням сільськогосподарського підприємства є максимізація врожаю. Зростання ролі прогнозування розвитку виробництва насіння соняшнику зумовлено ускладненням управлінських функцій в умовах динамічної

й нестабільної ситуації як у зовнішньому середовищі, так і на самому ринку (поведінка фермерських господарств, які суттєво впливають на ринкову ситуацію, експорт-імпорт, особливо в умовах відкритості ринку, тінізація економіки тощо). Крім того, виробництво насіння соняшнику є однією з найприбутковіших галузей рослинництва, яка може розв'язати проблему забезпечення оборотними фінансовими ресурсами сільськогосподарські підприємства.

Показники багатьох економічних явищ і процесів змінюються в часі, характерними рисами яких є те, що рівень показників у наступному часову пер-

юді значною мірою залежить від їхнього рівня в минулому. Тенденція зміни в часі кількісної міри досліджуваного показника може бути представлена аналітичною формулою, а у вибраній системі координат – плавною траєкторією або трендом. Розвиток процесу, який моделюється через тренд називається трендовою моделлю. Послідовність спостережень одного показника (ознаки), упорядкована залежно від послідовно зростаючих або спадних значень часу має назву часового ряду, який представлено обсягами виробництва насіння сояшнику в Черкаській області за 2000-2017 рр.

Для моделювання тренду потрібно перевірити однорідність та порівнянність рівнів часового ряду, а також визначити можливості їх зіставлення і стійкості. Попередній аналіз даних показує, що обсяги виробництва насіння сояшника в області за період із 2000 по 2004 рр. нестабільні, варіюють у великому діапазоні, і тому для побудови часового ряду візьмемо дані за 2004 -2017 рр., попередньо замінивши рівні часового ряду за 2004 та 2007 рр. середньоарифметичними попередніх і наступних років.

Перевірені за методом Ірвіна рівні скоригованого часового ряду не аномальні. Для перевірки гіпотез про однорідність дисперсій та наявність тренду застосуємо метод перевірки різниць середніх рівнів.

Однорідність дисперсій обох частин перевіряється порівнянням розрахованого критерію Фішера. Розраховане значення F_p менше за теоретичне, тому з ймовірністю 95 % гіпотеза про однорідність дисперсій приймається.

Гіпотеза про наявність тренду перевіряється за допомогою t -критерію Стьюдента. Розраховане значення більше за теоретичне, тому з ймовірністю 95 % гіпотеза про існування тренду приймається.

Аналітичне вирівнювання часового ряду виконаємо за методом експоненціального згладжування.

Тенденції зміни часового ряду можуть бути встановлені добром емпіричної функції, яка має назву кривої зростання. Вибір форми кривої виконаємо за згладженим рядом на основі графічного зображення часового ряду (на ЕОМ – *Excel* – *Мастер діаграм*). Візуально найкращою формою залежності буде поліноміальна крива 2-го порядку:

$$y = 1256,7 + 136,84t + 1652,6t^2 \quad (1)$$

Перевірка адекватності трендової моделі ґрунтується на перевірці виконання в залишках таких властивостей:

незалежність значень рівнів залишків або відсутність між ними автокореляції досліджується за критерієм Дарбіна-Уотсона.

Розраховане значення критерію Дарбіна-Уотсона $DW_p = 1,926$ знаходиться в межах $DW_2 \in (4 - DW_2) = 1,641 \text{--} 2,359$, що свідчить про відсутність автокореляції в трендовій моделі;

дослідження відповідності розподілу ймовірностей рівнів залишків нормальному закону виконаємо за RS-методом: розраховується величина розмаху між максимальним та мінімальним рівнями ряду залишків та їх стандартне відхилення. Розраховане значення потрапляє в інтервал між табличними межами, тому гіпотеза про нормальний закон випадкової складової приймається;

рівність нулю математичного сподівання залишків – якщо ряд залишків підпорядкований нормальному закону розподілу, то розраховується критерій Стьюдента. Розраховане значення менше теоретичного, тому гіпотеза про рівність нулю математичного сподівання залишків приймається.

Таким чином, побудована трендова модель адекватна.

Точковий прогноз визначається показником, коли в рівняння трендової моделі підставляється значення часу, що відповідає періоду упередження або прогнозованому періоду і дорівнює:

- для 2018 року $Y_{14} = 6410,4$ тис. ц
- для 2019 року $Y_{15} = 7026,3$ тис. ц

Інтервальний прогноз виробництва насіння сояшнику сільськогосподарськими підприємствами в Черкаській області становить:

- для 2018 року = 830,2 тис. ц
- для 2019 року = 965,8 тис. ц

Отже, при збереженні тенденцій за попередні роки прогнозне значення обсягу виробництва насіння сояшнику в Черкаській області на 2018 р. буде коливатися в межах від 5580,2 до 7240,6 тис. ц, а на 2019 рік – в межах від 6060,5 до 7992,1 тис. ц.

ЛІТЕРАТУРА

1. Наконечний С. І. Економетрія / С. І. Наконечний, Т. О. Терещенко, Т. П. Романюк. – К. : КНЕУ, 2000. – 296 с.
2. Ульяновченко О. В. Дослідження операцій в економіці / О. В. Ульяновченко. – Харк. держ. аграр. ун-т ім. В.В. Докучаєва. – Харків : Гриф, 2002. – 580 с.
3. Холден К. Економічне прогнозування. Вступ. / К. Холден, Д. Піл, Дж. Томпсон – К.: Інформтехніка, 1996. – 216 с.
4. Chatfield C. The Analysis of Time Series: An Introduction. – London, 1996. – 283 p.

УДК:394.2:338.222(571)

КУЗЬМИНЕЦКАЯ А. В.

Науч. руководитель: Карпова Т. С., канд. экон. наук

КИБиТ, г. Киев

ВЛИЯНИЕ КУЛЬТУРЫ НАРОДОВ ХАНТЫ И МАНСИ НА ЭКОНОМИКУ ХАНТЫ-МАНСИЙСКОГО АВТОНОМНОГО ОКРУГА – ЮГРА

В современных условиях экономика и культура являются двумя неотъемлемыми составляющими полноценного и закономерного развития общества. Исследование экономических особенностей развития Ханты-Мансийского автономного округа – Югра также находится в тесной взаимосвязи с культурными обычаями и традициями местных народов. Поэтому, пример данного народа становится особенно интересным в качестве иностранного опыта в применении его к нашим реалиям.

Цель этого исследования: рассмотреть влияние культуры коренных народов ханты и манси на закрытую экономическую систему, имеющую нестандартные условия и особенности.

Ханты-Мансийский автономный округ – Югра – один из субъектов РФ, который имеет собственный устав и некоторую независимость в отличие от других областей. Это напрямую связано с деятельностью коренных народов ханты и манси. Их права были официально закреплены в Конституции РФ (1991 г.) и Уставе ХМАО-Югра (1995 г.). Таким образом, многие действия в экономической жизни данной местности оказываются зависимыми от культурной составляющей народа и подчиняются правилам, прописанным в законе.

Культура ханты и манси многогранна, она проявляется от одежды до модели поведения и уклада жизни. В нарядах, главным образом, наблюдается красочность тонов, аккуратность, символичность образов и рисунков [1]. А на формирование менталитета этих общностей оказывают большое влияние климатические условия местности, которые помогают им оставаться особенно дружными и сопереживающими чужим несчастьям. Поэтому, эти народы чаще всего живут колониями, маленькими поселениями, созданными самобытным образом в гуще тайги [2]. Даже в современном мире они остаются преданными своему прошлому, занимаясь охотой, рыбалкой и разведением северных оленей.

Чтобы не нарушать сложившийся веками уклад жизни этнической группы правительством были внесены 62, 63 статьи Устава ХМАО-Югра. 63 статья правового акта является наиболее интересной с экономической точки зрения, так как сообщает о «Гарантии защиты прав коренных малочисленных народов».

В ней говорится, что органы государственной власти ХМАО-Югра:

разрабатывают и реализуют программы автономного округа по социально-экономическому и культурному развитию, а также использованию и охране земель традиционного природопользования коренных малочисленных народов и других природных ресурсов;

способствуют развитию самоуправления в соответствии с национальными традициями и обычаями коренных малочисленных народов;

решают вопросы, затрагивающие интересы коренных малочисленных народов, с их участием и с учетом их мнения;

способствуют развитию традиционных отраслей хозяйства в соответствии с законом автономного округа;

устанавливают льготы по землепользованию, природопользованию;

создают условия и оказывают содействие в сохранении самобытной культуры и традиционного образа жизни, в развитии национальных искусств, творчества и языков коренных малочисленных народов;

способствуют организации подготовки национальных кадров, оказывают содействие в их трудоустройстве;

образуют территории традиционного (приоритетного) природопользования регионального значения и при необходимости резервные территории;

осуществляют меры по охране наследия и исконной среды обитания коренных малочисленных народов;

устанавливают и предоставляют коренным малочисленным народам меры социальной поддержки [3].

Это говорит нам о том, что при решении каких-либо вопросов, касающихся разработки новых месторождений на территории проживания аборигенов, вырубки лесов, расширении городов или какого-либо иного вмешательства в окружающую среду местности, будет требоваться разрешение от народов ханты и манси. Без согласования с ними любые промышленные предприятия, осуществляющие свою деятельность в этом районе, нарушают закон. Чтобы этого не происходило, необходимо производить дополнительные затраты на согласование этих вопросов как с администрацией, так и с самими народами. Таким образом, можно отметить, что культура и уклад жизни местных жителей, хоть и косвенно, всё же воздействуют на экономику округа и страны в целом.

В свою череду, країна також опиняється в вигришном положенні від правової підтримки малих народів, так як з її допомогою має можливість позиціонувати себе як демократичне державство на міжнародній арені. Крім того, це дозволяє зберігати цілісність і єдність країни з урахуванням многонціональної особливості територій і допомагає уникати різних суперечок між народом і урядом.

Висновок: ми розглянули вплив культури корінних народів Півночі на економіку ХМАО - Югра і визначили, що цей вплив дійсно відслідковується у всіх сферах і має значення не тільки для самих народів, але і для внутрішньої і зовнішньої політики держави.

УДК: 336.143

МАТВІЙЧУК О. О.

Наук. керівник: *Уманець Л. В.*

ВФ КІБІТ, м. Вінниця

МІЖБЮДЖЕТНІ ВІДНОСИНИ

Теорія публічних фінансів і світова практика засвідчує, що тільки шляхом розмежування доходів і витрат між державою й органами місцевого самоврядування, а також між різними рівнями місцевих бюджетів, неможливо досягнути належного рівня фінансового забезпечення публічних послуг. Перш за все, це спричинено тим, що витрати органів місцевого самоврядування по всій території держави різні через відмінності у вартості надання публічних послуг. По-друге, у муніципалітетів наявні відмінності щодо формування фінансових ресурсів. Зазначені проблеми вирішуються через механізм міжбюджетних відносин шляхом вирівнювання. Фінансове вирівнювання бюджетної забезпеченості органів місцевого самоврядування здійснюється через перерозподіл фінансових ресурсів по горизонталі та вертикалі. Вертикальна нерівність виникає у тих випадках, коли фінансові ресурси органів місцевого самоврядування певного рівня, що акумулюються за рахунок визначених податків і зборів, виявляються недостатніми для реалізації їхніх повноважень. Горизонтальна нерівність виникає тоді, коли обсяги фінансових ресурсів однієї або кількох територіальних громад одного рівня не забезпечують виконання певних повноважень, в той час коли в інших територіальних громадах цього ж рівня реалізація таких повноважень фінансово забезпечена. Саме фінансове вирівнювання можливостей органів місцевого самоврядування реалізувати власні і делеговані повноваження є необхідною умо-

ЛИТЕРАТУРА

1. Народы ханты и манси: хозяева рек, тайги и тундры поклонились медведям и лосям [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://kulturologia.ru/blogs/031013/18947/>.
2. Ханты-Мансийский автономный округ – Югра [Электронный ресурс]. Режим доступа: http://hitchwiki.org/ru_Ханты-Мансийский_автономный_округ_-_Югра.
3. Устав Ханты-Мансийского автономного округа - Югры (с изменениями и дополнениями) [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://constitution.garant.ru/region/ustav_ugri/chapter/e4cb1d749a5d7ca9aa116ad348095073/.

вою виконання соціальних зобов'язань держави перед громадянами.

У результаті прийняття у грудні 2014 р. змін до Бюджетного кодексу України (далі – БКУ) змінилися види та порядок перерахування міжбюджетних трансфертів, які поділяються на: 1) базову дотацію (трансферт, що надається з державного бюджету місцевим бюджетам для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій); 2) субвенції; 3) реверсну дотацію (кошти, що передаються з місцевих бюджетів до державного бюджету для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій); 4) додаткові дотації. Порядок перерахування міжбюджетних трансфертів з державного бюджету місцевим бюджетам, реверсної дотації, а також порядок перерахування міжбюджетних трансфертів між місцевими бюджетами визначаються Кабінетом Міністрів України і мають забезпечувати своєчасність, рівномірність, гарантованість та повноту перерахування трансфертів [1, с. 124].

У Державному бюджеті України можуть передбачатися такі дотації місцевим бюджетам: базова дотація; додаткова дотація на компенсацію втрат доходів місцевих бюджетів внаслідок надання пільг, встановлених державою; інші додаткові дотації. Базова та реверсна дотації спрямовані на горизонтальне вирівнювання податкоспроможності територій. Базова дотація надається з державного місцевим бюджетам, а реверсна дотація навпаки – передається

ся з місцевих до державного бюджету. Це два протилежних за напрямом руху грошових потоки, що функціонують між державним і місцевими бюджетами. У ДБУ затверджується обсяг міжбюджетних трансфертів окремо для кожного з відповідних місцевих бюджетів, якщо є підстави для надання та отримання відповідних міжбюджетних трансфертів. Ст. 101 БКУ передбачає можливість надання міжбюджетних трансфертів з одного місцевого бюджету до іншого на підставі відповідних рішень місцевої ради й умов визначених відповідним договором сторін. Базова дотація перераховується з державного бюджету місцевим і служить основним інструментом підвищення фіскальної спроможності місцевих бюджетів. Оскільки ця дотація надається місцевим бюджетам з загального фонду державного бюджету, то основними джерелами перерахування цього трансферту будуть виступати загальнодержавні податки і збори, що надходять до загального фонду державного бюджету. Реверсна дотація перераховується в протилежному до базової дотації напрямку – з місцевих бюджетів до державного для горизонтального вирівнювання податкового потенціалу територій. Таким чином, кошти реверсної дотації в подальшому виступають фінансовим ресурсом для перерахування базової дотації. Індекс податкоспроможності є коефіцієнтом, що визначає рівень податкоспроможності відповідного обласного бюджету, зведеного бюджету міста обласного значення, району чи об'єднаної територіальної громади порівняно з аналогічним середнім показником по всіх відповідних місцевих бюджетах в Україні в розрахунку на одну людину [2, с. 58]. Індеси податкоспроможності місцевих бюджетів не можуть змінюватися та переглядатися частіше, ніж один раз

на рік, крім випадків: виділення нових або зміни статусу вже існуючих адміністративно-територіальних одиниць; зміни місцезнаходження суб'єктів господарювання – платників податків; зміни податкового законодавства. Додаткова дотація з держбюджету місцевим бюджетам може надаватись на компенсацію втрат доходів місцевих бюджетів внаслідок надання пільг, встановлених державою. Надання державою податкових пільг, які зменшують доходи місцевих бюджетів, має супроводжуватися наданням додаткової дотації з держбюджету місцевим бюджетам на компенсацію відповідних втрат доходів місцевих бюджетів. Крім того, можуть передбачатись інші додаткові дотації місцевим бюджетам. Наприклад, у держбюджеті на 2017 р. передбачена додаткова дотація з держбюджету місцевим бюджетам на здійснення переданих з держбюджету видатків із утримання закладів освіти та охорони здоров'я (14,9 млрд. грн.). Уже декілька років поспіль в держбюджеті передбачається додаткова дотація на забезпечення утримання соціальної інфраструктури міста Славутича. Розподіл додаткових дотацій між місцевими бюджетами здійснюється на підставі критеріїв, визначених Кабінетом Міністрів України. [3, с. 34].

ЛІТЕРАТУРА

1. Бюджетна система / В. В. Бабіченко, С. В. Бойко, С. О. Булгакова [та ін.] ; за наук. ред. В. М. Федосова, С. І. Юрія. – К.: ЦУЛ; Тернопіль : Екон. думка, 2012. – 872 с.
2. Волохова І. С. Місцеві фінанси та перспективи поглиблення фінансової децентралізації в Україні : моногр. / І. С. Волохова. – Одеса : Атлант, 2014. – 462 с.
3. Прогнозування та управління соціально-економічними процесами в регіоні: моногр. / за наук. ред. В. С. Загорського. – Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2016. – 238 с. 64

УДК 336.7

МИРОНЕНКО М. Ю., д-р держ. упр.,
ВФ КІБІТ, м. Вінниця

МЕХАНІЗМ ФОРМУВАННЯ РЕСУРСНОЇ БАЗИ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

Основою успішного функціонування банківської установи є достатня кількість наявних ресурсних джерел. Здійснюючи свою діяльність на фінансовому ринку, банки акумулюють тимчасово вільні кошти та в подальшому спрямовують їх на потреби суб'єктів економіки, здійснення інвестування та підтримку власної фінансової стійкості, в тому числі ліквідності, платоспроможності та рентабельності. Тому для сприяння економічного зростання в країні важливою компонентою є забезпечення ресурсами банківських установ.

Метою дослідження є вивчення нормативно-правового механізму формування ресурсної бази банків в умовах фінансово-економічної нестабільності.

Питання формування та використання банківських ресурсів поглиблено розглядалась такими вітчизняними та зарубіжними науковцями, як М. С. Алілуйко, С. Г. Арбузов, Ю. М. Галіцейська, І. В. Дрогоруб, О. В. Дзюблюк, С. Кирилейза, М. О. Коваленко, О. С. Кушнір, Ю. О. Самура та ін. Водночас, остаточно вирішити весь комплекс про-

блем пов'язаний із формуванням та ефективним використанням ресурсної бази банків доволі складно, особливо під постійним впливом політичних, фінансово-економічних, глобалізаційних і міжнародних факторів. Тому важливого значення набувають подальші дослідження, що спрямовані на забезпечення банківських установ необхідним обсягом фінансових ресурсів.

Формування сучасної політики банку вимагає постійного удосконалення механізму оцінки ефективності роботи банку на фінансовому ринку. Для цього необхідно брати до уваги не лише фінансові, а й якісні показники, що також характеризують діяльність банківської організації. Основні вимоги до процесу забезпечення ефективності банківської діяльності:

- результати дослідження повинні відображати вплив досліджуваних чинників на роботу банку;
- механізм має сприяти підвищенню ефективності управління банківською установою, шляхом зміни політики банку.

Механізм формування та подальшого управління ресурсною базою має бути пріоритетним для кожного банку, так як від цього залежить наскільки якісно будуть надаватись банківські послуги та ефективно перерозподіляться кошти на ринку [1, с. 105]. Банки працюють переважно на залучених грошових ресурсах, тоді як, наприклад, підприємство працює на власних коштах, звертаючись за потреби за кредитом до установ банківської системи (рис. 1).

Банк, як посередник, є з'єднувальним елементом між всіма суб'єктами господарювання в економіці будь-якої країни.

Нарощування ресурсної бази дозволяє задовольнити поточні та інвестиційні потреби господарюючих суб'єктів у фінансових ресурсах. При формуванні банківських ресурсів мають враховуватись інтереси клієнтів і специфіка вітчизняного та міжнародного ринків. Дуже важливою є підтримка та раціональне регулювання діяльності банківських установ держави в особі центрального банку.

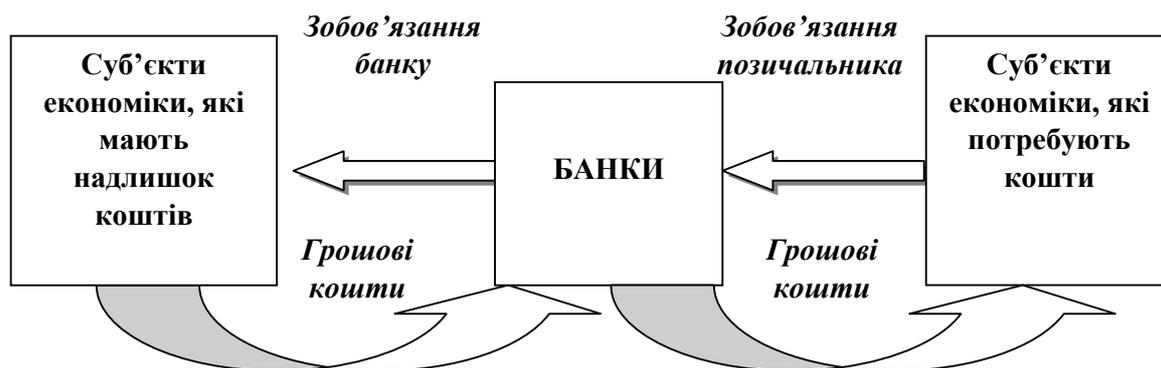

Рис. 1. Схема посередництва банків на фінансовому ринку [2, с. 8]

Рис. 2. Механізм формування ресурсного забезпечення банку*

*Розроблено автором

Механізм формування ресурсного забезпечення являє собою ряд форм, принципів і методів створення та використання фінансових ресурсів із метою задоволення різноманітних потреб клієнтів, отримання фінансового зиску та створення сприятливих умов для економічного та соціального розвитку країни.

На основі теоретичних досліджень сформуємо загальну схему механізму формування ресурсної бази банку за її основними компонентами (рис. 2).

На формування ресурсної бази комерційних банків впливає їх роль у фінансовій системі країни:

- як посередників на грошовому ринку;
- як суб’єктів економічних відносин, що здійснюють свою діяльність за високого рівня ризику фінансового характеру;
- як господарюючих суб’єктів, що здійснюють свою діяльність на комерційних засадах, тобто з метою одержання прибутку.

Розглянемо механізм формування ресурсів на прикладі первинного випуску акцій банком, як методу збільшення власного капіталу (рис. 3).

Випуск акцій при відкритому розміщенні здійснюється в декілька етапів. На першому етапі відбувається прийняття рішення щодо випуску цінних паперів. Рішення про випуск цінних паперів приймається засновниками акціонерного товариства або загальними зборами акціонерів і оформлюється протоколом. Щоб отримати право на первинну емісію акцій, банк повинен сплатити встановлений законодавством відсоток від заявленої суми статутного капіталу. Решту суми вносять учасники впродовж року. Після підготовки та затвердження проспекту емісії цінних паперів емітентом відбувається її реєстрація та подальше видання проспекту, розміщення цінних паперів. Порядок реєстрації випуску цінних паперів, а також інформації про випуск встановлюється Кабінетом Міністрів України [4].

Найбільш доступним і дешевим ресурсом для формування ресурсної бази банку є залучення коштів клієнтів. При заснуванні акціонерного банку всі акції первинного випуску повинні бути розподілені серед учасників банку, тому публікація проспекту емісії в цьому випуску не передбачена.

Комерційні банки залучають тимчасово вільні грошові кошти своїх клієнтів, юридичних та фізичних осіб, через виконання депозитних операцій, у процесі яких використовують різні види банківських рахунків. У сучасній практиці склалось так, що фактично всі клієнтські рахунки відносяться до депозитних.

Під час розміщення строкових вкладів між банком і вкладником укладається депозитна угода, яка передбачає основні умови зберігання та вилучення даного строкового вкладу. Такі вклади можна поділити на два види: прості (звичайні) строкові вклади та вклади з попереднім повідомленням про вилучення [5, с. 414].

Однією з форм строкових депозитів залежно від призначення є сертифікати, які бувають депозитними та ощадними. Депозитні сертифікати надаються юридичним особам, а ощадні – фізичним.

Загальна схема проведення депозитної операції показана у таблиці 1.

Найбільш дієвими стимулами для удосконалення діяльності банків з мобілізації ресурсів на фінансовому ринку є проведення банками гнучкої депозитної політики. Вона передбачає наявність комплексу заходів, метою яких є акумуляція тимчасово вільних грошових коштів на ринку та створення власних нових кредитних ресурсів.

З метою оптимального збалансування ресурсів банків та раціонального управління ними використовується велика кількість різного роду методів.

Методи з формування ресурсів банку – це сукупність способів, встановлених параметрів, алго-

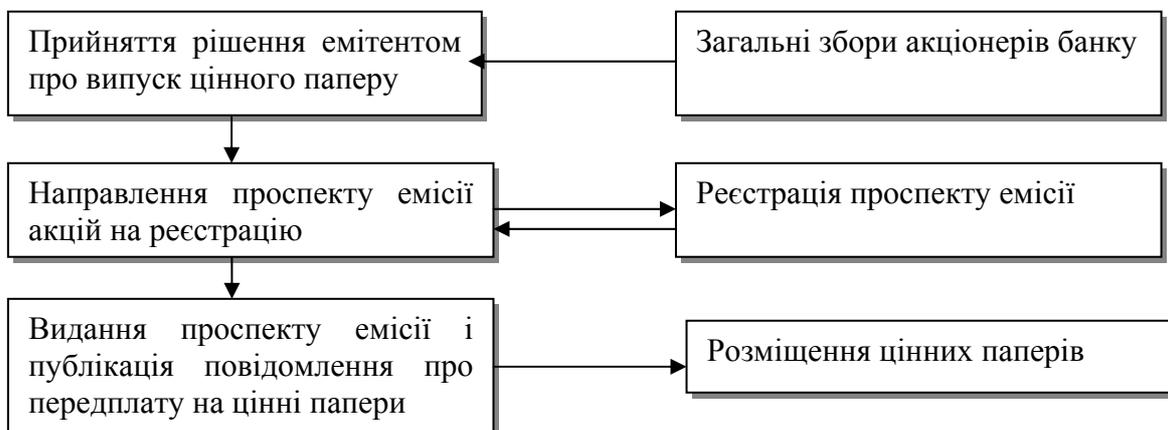

Рис. 3. Первинна емісія цінних паперів (акцій) банком

Таблиця 1.

Алгоритм проведення банком депозитної операції

Фізичні особи	Юридичні	Банки
1. Вибір виду депозиту (вкладу)		
+	+	+
2. Подання заяви та супровідних документів для відкриття рахунку		
+	+	можлива усна домовленість
3. Оформлення депозиту		
– укладання договору банківського вкладу; – видача ощадної книжки; – ощадний сертифікат	– укладання договору банківського вкладу; – депозитний сертифікат	– укладання договору банківського вкладу; – відносини на підставі генеральної угоди
4. Відкриття рахунку та внесення коштів		
– внесення готівки; – перерахування з поточного (карткового) рахунку	– перерахування з поточного (карткового) рахунку	– перерахування з кореспондентського рахунку
5. Обслуговування депозитного рахунку		
– нарахування процентів; – видача готівки; – повернення за умовами договору суми депозиту та процентів; – перерахування на поточний (картковий) рахунок	– нарахування процентів; – повернення за умовами договору суми депозиту та процентів; – перерахування на поточний (картковий) рахунок	– нарахування процентів; – видача готівки; – повернення за умовами договору суми депозиту та процентів; – перерахування на кореспондентський рахунок

ритмів дій щодо вирішення поставлених задач та завдань, які стоять перед банком. З метою збалансованого формування ресурсів у банківській практиці використовується декілька методів оцінки потреб банку в ліквідних коштах (рис 4).

Метод фондового пулу (метод визначення величини розриву ліквідності). Він є основним у банківській практиці та полягає у визначенні величини розриву ліквідності протягом певного періоду, що дорівнює різниці між очікуваними припливами та потенційними відтоками коштів, надає можливість побудувати наочну модель руху майбутніх активів та пасивів банку.

Оцінка динаміки майбутніх вкладів і кредитів зводиться до прогнозування зростання депозитів та кредитів за трьома основними компонентами:

а) трендовий компонент, який визначається за допомогою побудови тренду, що характеризує закономірну тенденцію або довгостроковий середній темп зростання;

б) сезонний компонент, який характеризує зміни в стані вкладів та кредитів протягом певного періоду порівняно з їх рівнем за станом на кінець попереднього року, що викликані сезонними чинниками;

в) циклічний компонент, який виражає позитивне або негативне відхилення від сукупного рівня очікуваних вкладів та кредитів, обчислюється як сума трендового та сезонного компонентів, і залежить від стану економіки цього року [2, с. 98].

Коефіцієнтний метод – це здатність банку залучати кошти під нормальні відсотки тісно пов'язана зі сприйняттям ринком якості його активів.

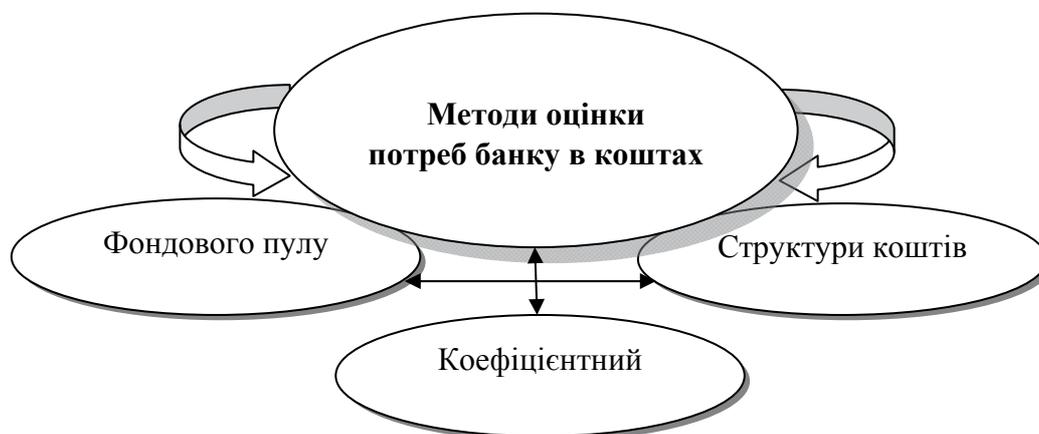

Рис. 4. Методи збалансованого формування ресурсів банку

Рис. 5. Методи залучення ресурсів банком

Банки з високоякісними активами та достатнім капіталом мають можливість залучати ресурси за найнижчими ставками у порівнянні з іншими банками / в силу довіри інвесторів до надійності такого банку.

Банк зі стабільною базою основних депозитів може мати незначні непередбачені відтоки депозитів.

Банки, що сильно залежать від придбаних зобов'язань, повинні сплачувати вищі ставки і часто зустрічаються з відтоками таких коштів у пошуках більшої прибутковості. Тому важливе значення має обчислення обов'язкових нормативів, встановлених НБУ, та додаткових коефіцієнтів, які відображають стан банківської ліквідності.

Метод структури коштів передбачає оцінку потреб банку в ліквідних коштах за методом структури коштів деякою мірою може бути віднесений до прийомів прогнозування обсягу коштів на кореспондентському рахунку, необхідного з погляду виконання зобов'язань перед клієнтами щодо повернення депозитних коштів та майбутньої видачі кредитів. Даний метод може бути використаний в оперативному плануванні поточної ліквідності в режимі «сьогодні на завтра».

При цьому банк (філія) визначається на запланований день з обсягами:

а) зобов'язань по «гарячих коштах» – коштів, які точно повинні вилучатися з банку;

б) зобов'язань по «ненадійних коштах» – коштів, значна частина яких може бути вилучена впродовж дня; особливу увагу необхідно приділяти великим вкладам (у т. ч. і великим залишкам на поточних рахунках);

в) зобов'язань по «стабільних коштах» – коштів, ймовірність вилучення яких найменша (ключові депозити).

Також виділяють цінові та нецінові методи при формуванні та залученні ресурсів банком (рис. 5).

Сутність цінових методів полягає у використанні відсоткової ставки за депозитами як головного

важеля в конкурентній боротьбі за вільні грошові кошти фізичних і юридичних осіб.

Підвищення пропонованої банком ставки дозволяє залучити додаткові ресурси. І, навпаки, банк, перенасичений ресурсами, але обмежений небагатьма прибутковими напрямками їх розміщення, зберігає або навіть зменшує депозитні ставки.

Нецінові методи управління залученими коштами банку базуються на використанні різних прийомів заохочення клієнтів, які прямо не пов'язані зі зміною депозитних ставок. Це реклама, покращення рівня обслуговування, розширення спектру банківських послуг, безкоштовні послуги, проведення лотерей, зручний для клієнтів графік роботи, зручне розташування банківських відділень та філій, широка мережа банкоматів тощо.

На практиці методи цінового та нецінового управління застосовуються паралельно.

Постійні зміни умов функціонування банків, посилення конкуренції на фінансовому ринку потребують вдосконалення існуючих та впровадження нових методів управління банківськими операціями. Щодо недепозитних банківських операцій, то тут все більшого розвитку за останні роки набувають так звані операції із збалансованого фінансування.

Причини використання збалансованого фінансування: недостатність депозитних та недепозитних джерел, що викликає необхідність пошуку більш надійних і менш дорогих джерел ресурсів, що мають довгостроковий характер.

Отже, існує велика кількість методів та принципів формування банківських ресурсів, кожен із них має свої переваги та недоліки, саме тому банкам, а саме їхньому керівництву слід вдосконалювати їх, вивчати нові, варіювати їх між собою. Такий підхід дозволить виявити найоптимальніший варіант формування збалансованої ресурсної бази та забезпечить стійкість і прибутковість банківській установі.

Впровадження та використання нових фінансових інструментів, є ще одним ефективним заходом

щодо управління банківськими ресурсами. Перед введенням банком нових фінансових послуг або появи нових напрямків інвестицій, необхідно проводити всебічний аналіз нових фінансових інструментів. Одним з етапів такого аналізу є оцінка впливу фінансового інструмента на чутливість банку до процентного ризику. За результатами такого аналізу необхідно внести відповідні зміни, і тільки після цього припустимо широкомасштабне використання нового інструмента.

Отже, розвиток банківської системи тісно пов'язаний зі створенням ефективного механізму управління банківською діяльністю, дієвою системою регулювання та контролю банківських операцій, що, у свою чергу, потребує постійного глибокого вивчення основ сучасної банківської справи, дослідження сутності й особливостей надання різноманітних банківських послуг, відстеження та врахування міжнародного досвіду, а також визначення перспективних можливостей розвитку фінансово-кредитної системи України в цілому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кушнір С. О. Особливості формування власного капіталу комерційних банків в Україні / С. О. Кушнір, М. Ю. Вернидуб // Молодий вчений. - 2016. - № 4. - С. 104-109.
2. Галіцейська Ю. М. Ресурсна політика комерційних банків: навч. посіб. / Ю. М. Галіцейська. - Тернопіль : Астон, 2014. - 185 с.
3. Зверук Л. А. Управління ресурсною базою банків: методичні засади та механізм реалізації / Л. А. Зверук, В. І. Курінська // Бізнес Інформ. - 2016. - № 10. - С. 271-276.
4. Закон України «Про затвердження Порядку реєстрації випуску акцій відкритих акціонерних товариств, створених із державних підприємств у процесі приватизації. Та інформації про їх випуск» [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/ru/z0183-93>
5. Прокопенко, О. О. Еволюція становлення та розвитку депозитних операцій / О. О. Прокопенко, В. П. Лільчук // Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. – 2013. – № 4 (70). – С. 412-420.
6. Гроші та кредит : підручник / [М. І. Савлук, А. М. Мороз, І. М. Лазепко та ін.]; за наук. ред. М. І. Савлука. - 6-те вид., перероб. і доп. - К. : КНЕУ, 2014. - 589 с.

УДК:336.742 (477)

МИХАЛЕНКО А. М.

Науч. руководитель: *Карпова Т. С.*, канд. экон. наук

КИБиТ, г. Киев

БАНКОВСКИЕ МЕТАЛЛЫ В УКРАИНЕ: СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ

В связи с последними изменениями в банковском секторе, когда стремительно уменьшается количество банков, усиливается девальвация, а банкам все труднее отдавать депозиты вкладчикам, вопрос инвестирования в драгоценные (банковские) металлы вновь становится актуальным.

Целью данной работы является анализ современного рынка банковских металлов в Украине как основной формы инвестиций, т. к. именно инвестиционная деятельность – один из важнейших элементов любой экономики, будь то маленькая страна с низким уровнем производства или государство с мощным промышленным сектором.

Банковские металлы – это драгоценные металлы, аффинированные до наивысших проб в соответствии с мировыми стандартами в слитках и порошках, которые имеют сертификат качества. В современных условиях в Украине наиболее привлекательными для инвестирования являются золото и серебро.

Инвестирование в золото всегда было востребовано, вне зависимости от страны, людей и времени.

Но данная инвестиция имеет две стороны. Первая – это низкая доходность, так как цена на металл не находится под влиянием экономики той или иной страны, поэтому его курс сравнительно стабилен. Вторая сторона – это низкий уровень риска потери ценности, все по той же причине, которая была указана выше. Но стоит отметить то, что цена на банковское и ювелирное золото будет разной. *Ювелирные изделия* состоят не из чистого золота, а из сплава с другими металлами для улучшения таких показателей как устойчивость к коррозии, окислению и т. д. Соответственно, другие металлы удешевляют цену золота. Такими металлами являются: медь, никель, кадмий, цинк и др. Но есть и такие добавки, которые только увеличивают цену золота, это палладий или платина. *Банковским* золотом считается то, которое доводят до высочайшей пробы (999,9) и поставляют в слитках, монетах или порошке. При покупке выдается сертификат качества, который подтверждает чистоту золота. На рис. 1 можно увидеть тенденцию роста золота к гривне за 5 лет.

Рис.1. Тенденции роста золота к гривне за 5 лет (по состоянию на 06.04.18)

Рис.2. Тенденции роста серебра к гривне за 5 лет (по состоянию на 06.04.18)

Курс покупки/продажи золота (1 г) и серебра (1 г) в Украине по состоянию на 16.02.2018

Таблица 1

Банк	Золото		Серебро	
	Покупка	Продажа	Покупка	Продажа
НБУ	1215	1367	12.34	13.67
Правэкс Банк	1245	1369	12.30	13.80
Юнекс Банк	1230	1367	12.00	15.00
ОщадБанк	1070	1440	14.36	15.97

В Украине золотые монеты выпускает НБУ. Перед началом кризиса 2014 г. в НБУ в ноябре можно было купить инвестиционную монету из золота весом 31 гр. за 10 422 грн., а продать в марте 2014 г. за 13 452 грн. – чистый доход 111,7 % в годовом исчис-

лении, без необходимости уплачивать налоги, т. к. операции с инвестиционными монетами и наличной валютой не облагаются налогом. Для сравнения, если купить наличные доллары, а потом их продать, то доход составил бы около 68 % за один и

тот же период времени. Таким образом, можно сделать вывод, что операции с золотыми монетами более доходные, чем с валютой. Цены на золото НБУ рассчитывает по цене на золото на Лондонской золотой бирже, но при этом цену в долларах пересчитывают к цене в гривне. Поэтому цена на золото включает и рост самой цены на золото, и эффект девальвации гривны, следовательно, если бы не было падения гривны – доходность от операций с золотыми инвестиционными монетами была бы меньше.

На втором месте среди банковских металлов находится серебро. Это металл, в котором нуждается промышленность, поэтому спрос на него существует и его можно назвать стабильным и ровным. 1 г серебра стоит примерно 15,5 грн. Самый ходовой слиток – 1 кг (около 15 тыс. грн.). При этом наблюдается следующая ситуация: с одной стороны, серебро легче найти в виде лома, а с другой – существует дефицит серебра 999 пробы, т. к. серебро завозится от 100 кг и так как металл сам по себе дешевый, банкірам не всегда это выгодно [3].

На рис. 2 можно увидеть тенденции роста серебра к гривне за 5 лет.

В то же время рынок платины в Украине находится на очень низком уровне, так как платина не так востребована, как золото. В таблице отражены курс покупки/продажи золота и серебра за 1 г в Украине.

Из-за нестабильности украинской экономики люди нуждаются в инвестициях, которая сможет выдержать девальвацию гривны и другие экономические катаклизмы, и безусловно банковские металлы – хороший вариант. Но нельзя забывать, что инвестиция в золото имеет свой риск, который несомненно не такой высокий как при вкладе в валюту, и лучшим выходом в данной ситуации – будет диверсификация рисков, не стоит менять все свои сбережения на металл, но иметь свой золотой запас явно будет не лишним. Особенно если рассматривать инвестиции в золото, как долгосрочные инвестиции, которые в идеальном варианте, должны обеспечить достойную пенсию на старости лет, так как надежды на государство и на то, что оно будет платить приличную пенсию очень иллюзорны, и при старой, и при новой власти.

ЛИТЕРАТУРА

1. Фіметаллы [Електронний ресурс]. – Режим доступу. – <https://tables.finance.ua/metals>.
2. Льюис Н. Золото: деньги прошлого и будущего / Нэйтан Льюис. – М. : Графика.ру, 2011. – С. 66-67.
3. Стоит ли инвестировать деньги в золото? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://news.finance.ua/ru/news/-/320979/stoit-li-investirovat-dengi-v-zoloto>.
4. Bullion Rates [Electronic resource]. – Access mode: <https://bullion-rates.com>.

УДК 657

МОМОНТ Т. В., канд. екон. наук,
ЖФ КІБІТ, м. Житомир

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ КОНТРОЛЮ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ СУБ'ЄКТАМИ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Функціонування будь якого суб'єкта господарювання являє собою складний динамічний процес безперервного циклічного руху грошових коштів. Обмеженість грошових ресурсів, нестійкий фінансовий стан, ризик втрати платоспроможності, складність і нестабільність функціонування підприємств, недостатнє вирішення проблем управління, інші внутрішні та зовнішні фактори визначають необхідність проведення контролю за грошовими потоками. Тому суб'єктам господарювання особливу увагу слід приділяти контролю за грошовими потоками.

Теоретичному обґрунтуванню й практичному вирішенню питань контролю за грошовими потоками підприємств присвячена значна кількість наукових праць зарубіжних та вітчизняних вчених економістів: Дж. К. Ван. Хорна, С. Брігхем,

О. Я. Бардин [1], В. В. Бочарова [2], І. О. Бланка [3], М. Д. Білик [4], Т. А. Бутинець [5], Л. О. Лігоненко [6], С. І. Надточія [7], А. М. Поддєрьогіна [8], Г. В. - Ситник [6], Р. Б. Тяна [9] та інших.

Проблема контролю за грошовими потоками, що виникає у суб'єктів різних сфер в процесі здійснення господарської діяльності, вимагає проведення глибокого дослідження та прийняття низки нормативних та регулюючих документів як на мікро- так і на макрорівнях.

Поняття “грошовий потік” – cashflow – це рух грошових коштів, тобто надходження та вибуття грошових коштів і їх еквівалентів внаслідок здійснення фінансово-господарської діяльності підприємств. Грошові потоки підприємства є досить різноплановими та містять велику сукупність різного роду надходжень та видатків грошових

коштів, що пов’язано з багатогранністю видів діяльності підприємства. Виходячи з вищевикладеного, грошовий потік – це динамічний показник, який характеризує постійний рух грошових коштів у результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємства і пов’язаний з надходженням (вхідні грошові потоки) чи витрачанням (вихідні грошові потоки) грошових коштів та їх цільовою спрямованістю. У результаті ж урівноваження вхідних та вихідних грошових потоків утворюється чистий грошовий потік, що характеризує приріст чи зменшення грошових ресурсів і є результативним показником діяльності підприємства [10].

Кругообіг коштів як на мікро-, так і на макрорівнях є об’єктивною умовою життєздатності підприємства. Здійснення практично всіх операцій господарської діяльності пов’язане з рухом грошових коштів. Грошовий обіг відображає відносини між учасниками процесу виробництва, розподілу, споживання, а тому має свої специфічні важелі впливу на хід та результати виробничо-господарської діяльності підприємства.

Залежно від видів діяльності розрізняють грошові потоки від операційної, інвестиційної та фінансової діяльності.

Грошові потоки від операційної діяльності представлені у вигляді: надходження грошових коштів від продажу товарів та надання послуг; надходження грошових коштів від роялті, авторських гонорарів, комісійних, а також інший дохід; виплати грошових коштів постачальникам товарів та послуг; виплати грошових коштів працівникам та виплати за їх дорученням; надходження грошових коштів і виплати грошових коштів страхової компанії за премії та позови, ануїтети та інші виплати за полісами; надходження і виплати грошових коштів за контрактами, укладеними для дилерських або торговельних цілей.

Грошові потоки від інвестиційної діяльності представлені у вигляді: виплати грошових коштів для придбання основних засобів, нематеріальних активів та інших довгострокових активів; надходження грошових коштів від продажу основних засобів, нематеріальних активів, а також інших довгострокових активів; виплати грошових коштів для придбання власного капіталу або боргових інструментів інших підприємств; надходження грошових коштів від продажу власного капіталу або боргових інструментів інших підприємств, а також часток у спільних підприємствах; аванси грошовими коштами та позики, надані іншим сторонам; надходження грошових коштів від повернення авансів та позик, наданих іншим сторонам; виплати грошових коштів за ф’ючерсними і форвардними контрактами, опціонами та контрактами “своп”, окрім випадків, коли такі контракти укладаються для дилерських чи тор-

говельних цілей або виплати класифікуються як фінансова діяльність.

Грошові потоки від фінансової діяльності представлені у вигляді: надходження грошових коштів від випуску акцій або інших інструментів власного капіталу; виплати грошових коштів власникам для придбання або викупу раніше випущених акцій суб’єкта господарювання; надходження грошових коштів від випуску незабезпечених боргових зобов’язань, позик, векселів, облігацій, іпотек, а також інших коротко або довгострокових позик; виплати грошових коштів для погашення позик; виплати грошових коштів орендарем для зменшення існуючої заборгованості, пов’язаної з фінансовою орендою.

За напрямом спрямування грошових потоків розрізняють такі:

транзакційний – необхідність готівки для виконання поточних зобов’язань з платежів – перед постачальниками, з оплати праці, сплаті податків та дивідендів;

попереджувальний – підтримання буферу для виконання зобов’язань за непередбачених обставин;

спекулятивний – зберігання готівки в цілях отримання винагороди від очікуваних змін в цінах на цінні папери.

Головним джерелом інформації для аналізу грошових потоків є форма № 3 “Звіт про рух грошових коштів”, з якого можна оцінити розмір чистого грошового потоку підприємства - додатного чи від’ємного, що переважало за кожним окремим видом господарської діяльності у звітному періоді – надходження чи видаток грошових коштів. Додатне значення чистого грошового потоку підприємства загалом слід оцінювати як позитивний результат господарської діяльності. Воно свідчить про зростання платоспроможності підприємства, про його здатність створювати грошові резерви, забезпечувати зростання залишку грошових коштів на рахунках підприємства. Дані Звіту про рух грошових коштів дають змогу оцінити динаміку формування суми чистого грошового потоку як важливого показника оцінки результативності всього фінансового менеджменту, спрямованого на поліпшення фінансового стану підприємства, підвищення його ринкової вартості. Для виявлення загальної тенденції зміни чистого грошового потоку таку оцінку слід проводити за період три – п’ять років, але не менше, ніж за повний господарський рік [11].

До основних проблем, що виникають при організації процесу контролю за грошовими потоками на підприємстві, слід віднести: відсутність чіткого розуміння механізму формування грошових потоків як об’єкта внутрішнього контролю підприємств; відсутність організації внутрішнього контролю в системі управління фінансовими потоками підприємств; недотримання суб’єктами господарю-

вання стратегії внутрішнього фінансового контролю для його ефективної організації; відсутність механізму впровадження нових напрямів організації внутрішнього фінансового контролю на підприємствах за фінансовими потоками підприємств з метою оптимізації їх руху та підвищення рівня внутрішнього контролю; недостатність використання автоматизованих інформаційних систем як засобу підвищення ефективності організації внутрішнього фінансового контролю; відсутність регламентованих підходів до використання результатів контролю як інформаційного забезпечення прийняття ефективних управлінських рішень.

До вищезазначених проблем слід додати, що на думку значної кількості економістів-науковців і практиків, серед основних проблем підприємств вітчизняної економіки виділяють дефіцит грошових коштів, що значно обмежує можливості їх операційної та інвестиційної діяльності.

Вирішення поставлених задач, на нашу думку, першочергово залежить від повноти та якості його інформаційного забезпечення та унеможливорює спотворення інформації для користувачів, що й буде темою наших подальших досліджень

ЛІТЕРАТУРА

1. Бардин О. Я. Методологічні засади управління грошовими потоками підприємств / О. Я. Бардин // Науковий вісник Полісся. – 2015. – №4. – С. 105-109.

2. Бочаров В. Аналіз грошового потоку / В. Бочаров // Фінансовий ринок України. – 2011. – № 10 (96). – С. 23-24.

3. Білик М. Д. Грошові потоки підприємств у мікро- та макроекономічному аспекті / М. Д. Білик, С. І. Надточій // Фінанси України. – 2007. – №6. – С. 133-147.

4. Бланк І. А. Управление денежными потоками / И. А. Бланк. – 2-е изд., перераб. и доп. – К. : Ника-Центр, 2007. – 752 с.

5. Бутинець Т. А. Управлінський контроль та його елементи / Т. А. Бутинець // Житомирський державний технологічний університет. – 2010. – № 1. – С. 31-37

6. Лігоненко Л. О. Управління грошовими потоками підприємства: навч. посібник / Л. О. Лігоненко, Г. В. Ситник. – К. : Київ. нац. торг-екоп. ун-т, 2005. – 255 с.

7. Надточій С. І. Коефіцієнтний аналіз грошових потоків підприємства в аспекті управління ними / С. І. Надточій // Формування ринкових відносин в Україні. – 2006. – №7 (62). – С. 8-12.

8. Поддєрьогін А. М. Ефективність управління грошовими потоками підприємства / А. М. Поддєрьогін, Я. І. Невмержицький // Фінанси України. – 2007. – №11. – С. 119-127.

9. Тянь Р. Б. Структурний аналіз грошових потоків із метою підвищення надійності їх прогнозування / Р. Б. Тянь, О. В. Лисенко // Фінанси України. – К., 2012. – № 5. – С. 110-120.

10. Федішин М. П. Методичні аспекти аналізу грошових потоків підприємств для цілей планування / Майя Пилипівна Федішин // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол. : О. В. Ярошук (голов. ред.) та ін. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2016. – Том 25. – № 2. – С. 132-138.

11. Понеділко О. В. Організація і контроль руху грошових потоків / О. В. Понеділко // Економіка та держава. – 2011. – № 11. – С. 56-57. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecd_2011_11_16.

УДК: 339.1686656.078.1

НИКИФОРУК О. І., д-р екон. наук

КІБІТ, м. Київ

СТАСЮК О. М., канд. екон. наук

Інститут економіки та прогнозування НАН України, м. Київ

ПРОБЛЕМИ ЗАЛУЧЕННЯ ТРАНЗИТУ НА РИНКУ ЗАЛІЗНИЧНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ УКРАЇНИ

Падіння обсягів перевезення вантажів, що склалися на ринку вантажних перевезень, починаючи з 2012 р., відбувалися за рахунок зменшення як внутрішньодержавних, так і міжнародних залізничних перевезень, насамперед, транзитних (рис. 1). Залізничний транспорт складає основу транзитного потенціалу України (за винятком трубопровідного), так як ним перевозиться 75-80 % усіх транзитних вантажів України.

Починаючи з 2011 року, українські залізниці втратили 65% транзитних перевезень. Негативні тенденції щодо обсягів транзитних перевезень українськими залізницями були частково усунуті в 2017 р. Так, залізничним транспортом за дев'ять

місяців 2017 р. було перевезено на 1,8 млн т транзитних вантажів більше, ніж за визначений період 2016 р., що склало 114 % до 2016 р. Піковим для експортних перевезень вантажів залізничним транспортом був 2014 р. – 141,32 млн т (рис. 2). Протягом 2015–2016 рр. обсяги експортних перевезень зменшилися й склали 127,8 млн т в 2015 р. та 114,5 млн т в 2016 р.

У період 2012–2016 рр. обсяги імпортованих перевезень зазнали незначних змін. Так, у 2012 р. було перевезено 34,7 млн т, а в 2016 р. – 37,7 млн т. За дев'ять місяців 2017 р. дещо підвищилися показники експортних – на 3,4 млн т та імпортованих перевезень – на 2,4 млн т залізничним транспортом, що у відсотках до 2016 р. становило відповідно 104,1 %

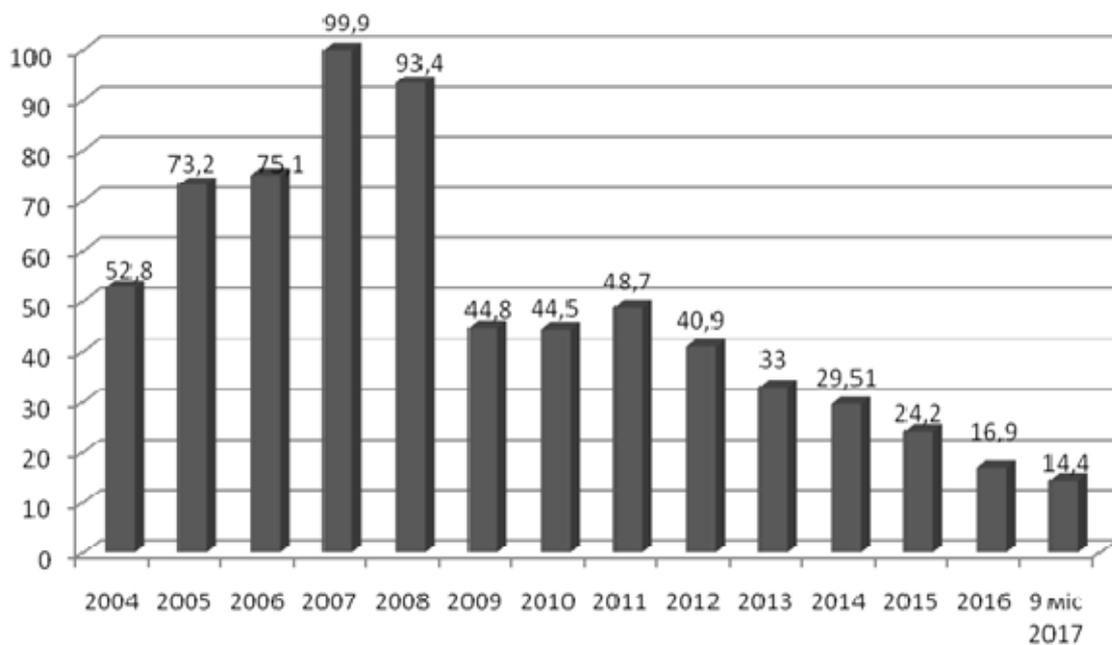

Рис. 1. Транзитні перевезення вантажів залізничним транспортом у 2004–2017 рр., млн т

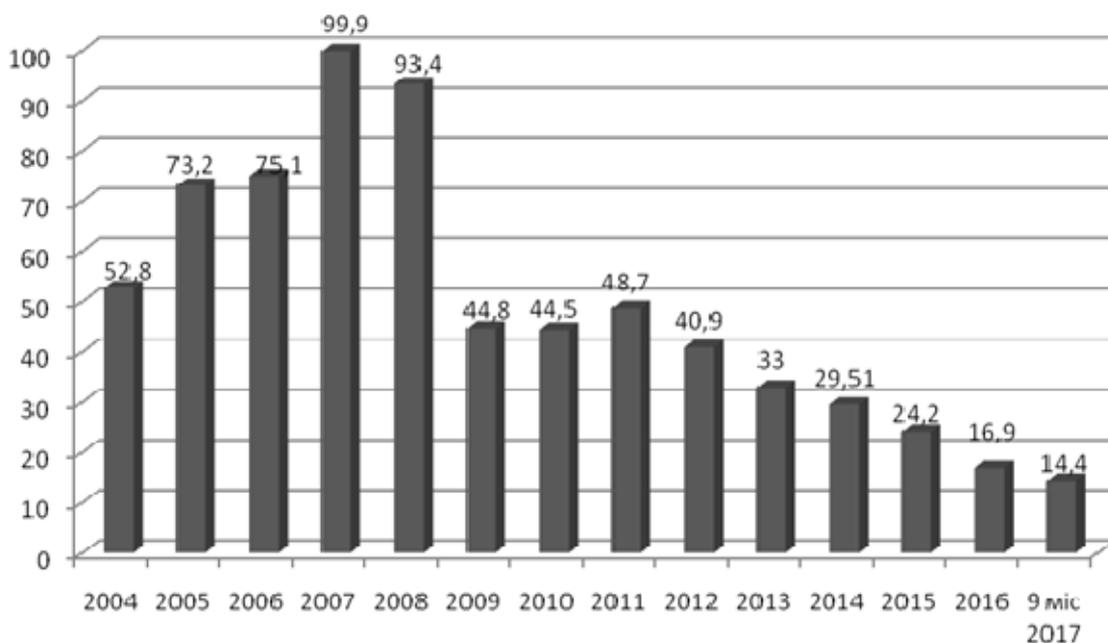

Рис. 2. Обсяги міжнародних перевезень вантажів залізничним у 2010–2017 рр., млн т

та 108,7 %. Найбільша частка експортних перевезень припадає на залізничний транспорт, тоді як в транзиті та імпорті залізничний знаходиться на другому місці після трубопровідного.

Основною причиною початку падіння залізничного транзиту в Україні була глобальна фінансово-економічна криза. Сьогодні ситуація дещо змінилася й до основних причин зниження транзиту залізничним транспортом можна віднести наступні:

– відсутність дієвого інституційного середовища, що виступає першоосновою для здійснення транзитних перевезень. У 2010 р. закінчився термін дії двох найважливіших програм – Комплексної програми утвердження України як транзитної держави на 2002-2010 рр. і Державної Програми розвитку національної мережі міжнародних транспортних коридорів в Україні на 2006–2010 рр., відповідно до яких реалізовувалась політика Уряду

щодо залучення транзитних вантажопотоків на територію України.

Ці Програми не були виконані в повному обсязі, але нові державні програми розвитку транзитних перевезень та розбудови транспортної інфраструктури не розроблялись.

– втрата традиційних ринків, у першу чергу, блокування російського ринку збуту через відмову Росії від послуг українських залізниць, що стало наслідком зниження об'ємів російського транзиту (70-80 % всього транзиту без трубопровідного транспорту), який протягом останніх років мав тенденцію до зменшення через низьку якість транспортних послуг та невігідні економічні умови;

– зміна напрямів транзиту та втрата значної частки транзитних потоків (із Євросоюзу в країни Митного союзу, транзит Казахстану), а також обмеження пропозицій інших транзитерів у зв'язку з нестабільністю соціально-політичної ситуації в Україні та тимчасовим блокуванням переходів у Східному напрямку;

– техніко-технологічне відставання інфраструктури та рухомого складу українських залізниць. Наявність «вузких місць» в залізничній інфраструктурі не дозволяє налагодити більш ефективний зв'язок у європейському напрямку та з портами всередині країни;

– неузгодженість тарифної політики залізничного транспорту та морських портів, що відвертає вантажовласників від транспортування вантажів територією України та здійснення перевалки вантажів через морські порти України;

– перехід частини транзиту залізничного транспорту на автомобільний, близько 20 %, не дивлячись на незадовільний стан доріг в Україні.

Крім того, проти української залізниці працюють зміни в логістиці, які не завжди вдається передбачити та знівелювати, та обмежений рівень логістичного середовища. Відповідно до розробленого Світовим банком індексу ефективності логістики LPI [2], Україна належить до групи країн із обмеженим рівнем розвитку логістичного середовища. Так, у 2014 р. з показником 2,98 Україна знаходилася на 61 місці, тоді як у 2016 р. з показником 2,74 на 80 місці, що свідчить про зниження логістичного потенціалу.

Зростання міжнародної конкуренції щодо використання транспортно-транзитного потенціалу та боротьба за додаткові транзитні потоки, прискорений розвиток залізничної інфраструктури сусідніх держав вимагають збільшення пропускної спроможності прикордонної залізничної інфраструктури, що можливо за рахунок збільшення транспорт-

ної проникності та зв'язаності європейського напрямку.

Проте обмежена швидкість залізничних транзитних перевезень, технічно застарілий рухомий склад, відставання в темпах розбудови української частини системи міжнародних транспортних коридорів – це основні внутрішні стримуючі чинники розвитку транзиту.

До цього варто ще додати низький рівень розвитку інфраструктури державного кордону; низьку пропускну спроможність прикордонних пунктів пропуску та відносно високу вартість послуг, що надаються при перетині кордону; складну та тривалу процедуру проходження кордону, простої на кордоні; неузгодженість національних законодавчих актів з відповідними нормами в європейських країнах тощо [1].

Невиконання цього сприятиме подальшому скороченню транзиту, який буде проходити через інші країни, так як це було в результаті підвищення транзитних ставок з 2008 по 2011 рр. «Укрзалізницею», транзит через Україну російських вантажів став скорочуватися й відходити на транзитні потоки через країни Балтії (частка транзиту російських вантажів у 2011 р. через українські порти становила 29 %, а через Прибалтійські порти – 71 %) [3].

З метою уникнення і до того складної ситуації з транзитом, необхідно:

– ініціювати розробку нових програм (Стратегії) щодо підтримки розвитку транзитного потенціалу та з метою повернення частки втраченого транзиту, в т.ч. залізничного, для чого необхідною є побудова послідовної державної політики щодо розвитку транзитного потенціалу України;

– розробити проекти модернізації транзитної залізничної інфраструктури для подальшого розвитку міжнародних транспортних коридорів в Україні, що створить сприятливі умови для переміщення транзиту територією країни на зразок проекту Бескидський тунель.

ЛІТЕРАТУРА

1. Джулай С. В. Транзитний потенціал України: сучасний стан та проблеми використання / С. В. Джулай, С. С. Шаповал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/21_NIEK_2007/Economics/24101.doc.htm.
2. Офіційний сайт Групи Світового банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.worldbank.org/eca>.
3. Щодо оптимізації транспортної інфраструктури та транзитних можливостей Сходу України. Аналітична записка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/887/>.

НИКИФОРУК О. І., д-р екон. наук,

КІБІТ, м. Київ

ЧМИРЬОВА Л. Ю.,

Інститут економіки та прогнозування НАН України, м. Київ

МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА ДЛЯ ІНФРАСТРУКТУРНИХ ПРОЄКТІВ

Відповідно до визначення Європейської комісії державно-приватне партнерство зводиться до передавання приватному сектору частини повноважень, відповідальності та ризиків щодо реалізації інвестиційних проєктів, які фінансувалися публічним сектором.

За даними Світового Банку у 2017 р. частка приватних інвестицій в інфраструктуру збільшилась в порівнянні з 2016 р. на 37 % і становила 93,3 млрд. дол. США (це зростання здебільшого пов'язане з декількома мегапроєктами Китаю та Індонезії), при цьому збільшення кількості проєктів відбулось незначне – на 9 % (з 280 у 2016 р. до 304 у 2017 р.). У 2017 р. Східна Азія та Тихоокеанський регіон вперше обігнали за інвестиціями країни Латинської Америки та Карибський басейн (на країни Східної Азії та Тихоокеанського регіону прийшлося більше половини загальних інвестицій).

Серед п'яти країн з найвищим рівнем інвестицій у 2017 р. були: *Китай* (17,5 млрд. дол. США по 73 проєктах – це 19 % всіх глобальних інвестицій); *Індонезія* (15,4 млрд. дол. США по 11 проєктах); *Мексика* (8,6 млрд. дол. США по 20 проєктах); *Бразилія*, з 7,3 млрд. дол. США по 24 проєктах); *Пакистан* (5,9 млрд. дол. США по 4 проєктах). У 2017 р. на ці п'ять країн прийшлося 54,5 млрд. дол. США, що становить 58 % глобальних інвестицій.

За секторами, найбільші вкладення так і зберігаються за енергетикою (56 % від загального обсягу інвестицій), але у 2017 р. інвестиції в транспорт збільшились вдвічі (з 18,8 млрд. дол. США у 2016 р. до 36,5 млрд. дол. США у 2017 р.). Найбільший обсяг інвестицій у 2017 р. було залучено до залізничних проєктів – 16,5 млрд. дол. США (це в п'ять разів більше ніж рівень інвестицій в цю галузь у 2016 р.).

Збільшення інвестицій у транспорт пов'язано з трьома залізничними мегапроєктами: високошвидкісної залізниці в Китаї (вартістю 6,8 млрд. дол. США); високошвидкісної залізниці в Індонезії (вартістю 6,0 млрд. дол. США) та монорельсової дороги в Тайланді (вартістю 3,1 млрд. дол. США). До того ж, наприклад, у Китаї, з 17,5 млрд. дол. США тільки транспортний сектор отримав 13,0 млрд. дол. США (83 % від усіх інвестицій в Китаї).

Транспортний та енергетичний сектори склали 95 % від загального обсягу інвестицій. Відповідно до попередніх тенденцій більшість проєктів із енергетики – це проєкти «з нуля» (greenfield projects), тоді як у сфері транспорту більшу частку й надалі займають концесії (brownfield projects). 66 транспортних проєктів мали середню вартість у розмірі 552,3 млн. дол. США, що вдвічі перевищує інвестиції в енергетичний сектор. Серед цих 66 транспортних проєктів у 2017 р. 39 – стосувалися автомобільних доріг, 15 – портів, 7 – залізниць, а 5 – аеропортів.

Найбільш активно ДПП, в порівнянні з іншими видами транспорту, застосовується у сфері автодорожнього господарства (табл. 1), його частка в загальній кількості проєктів складає 56,5%, а в загальному обсязі інвестицій в транспортну галузь – 47,6%.

Протягом 2005-2017 рр. було реалізовано 606 автотранспортних проєктів, в які інвестовано 218 млн дол. США. Із загальної кількості проєктів із застосуванням ДПП 31 є анульованим або невдалим, що складає 3 % від загального обсягу інвестицій. Більшість невдалих проєктів було анульовано через те, що розрахунковий трафік був занадто оптимістичним, а фактичний не міг задовольнити потреби приватного партнера в грошовому потоці.

Таблиця 1

Проєкти з використанням ДПП у транспортній галузі протягом 1990-2017 рр.,

	Проєкти ДПП		Інвестиції, млн дол. США		Анульовані проєкти та ті, що зазнали невдач	
	Кількість проєктів	Частка проєктів	Усього інвестицій	Частка інвестицій	Кількість проєктів	Частка проєктів
Аеропорти	168	9,7	103,809	17,8	15	12,6
Залізниці	138	8,0	117,722	20,2	19	16,0
Автомобільні дороги	982	56,5	278,499	47,6	73	61,3
Морські порти	450	25,8	83,773	14,4	12	10,1
Разом	1738	100	583,803	100	119	100

Джерело: Складено Чмирьовою Л.Ю. на основі даних.

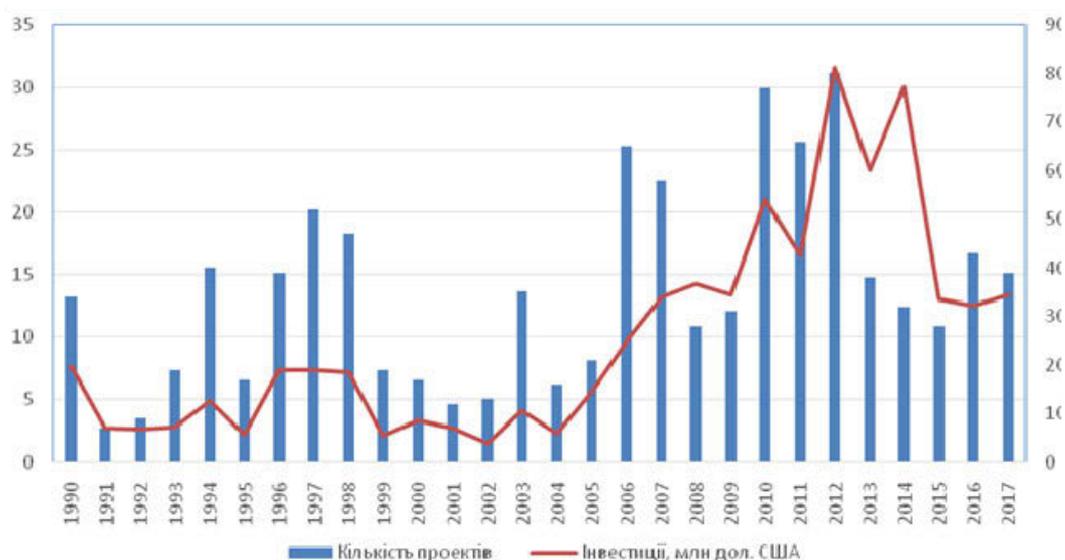

Рис. 1. Динаміка розвитку ДПП у сфері автодорожнього господарства в світі
Джерело: Складено Чмирьовою Л.Ю. на основі даних Світового банку.

Таблиця 2

Обсяги інвестицій у проекти державно-приватного партнерства в автодорожнє господарство (млн дол. США) 1990-2017 рр.

Регіон	Концесії	Продаж активів	Проекти «з нуля»	Контракти підряду	Всього
Східна Азія та Тихоокеанський регіон	9,732	3,417	40,654	0	53,803
Європа та Центральна Азія	5,637	0	20,307	0	25,944
Латинська Америка та Карибський басейн	94,044	0	23,364	0,427	117,835
Південна Азія	70536	0	8,965	0	79,501
Африка та південь від Сахари	1,981	0	1,076	0	3,057
Разом	181,93	3,417	94,366	0,427	280,14
%	65,0	1,2	33,6	0,2	100

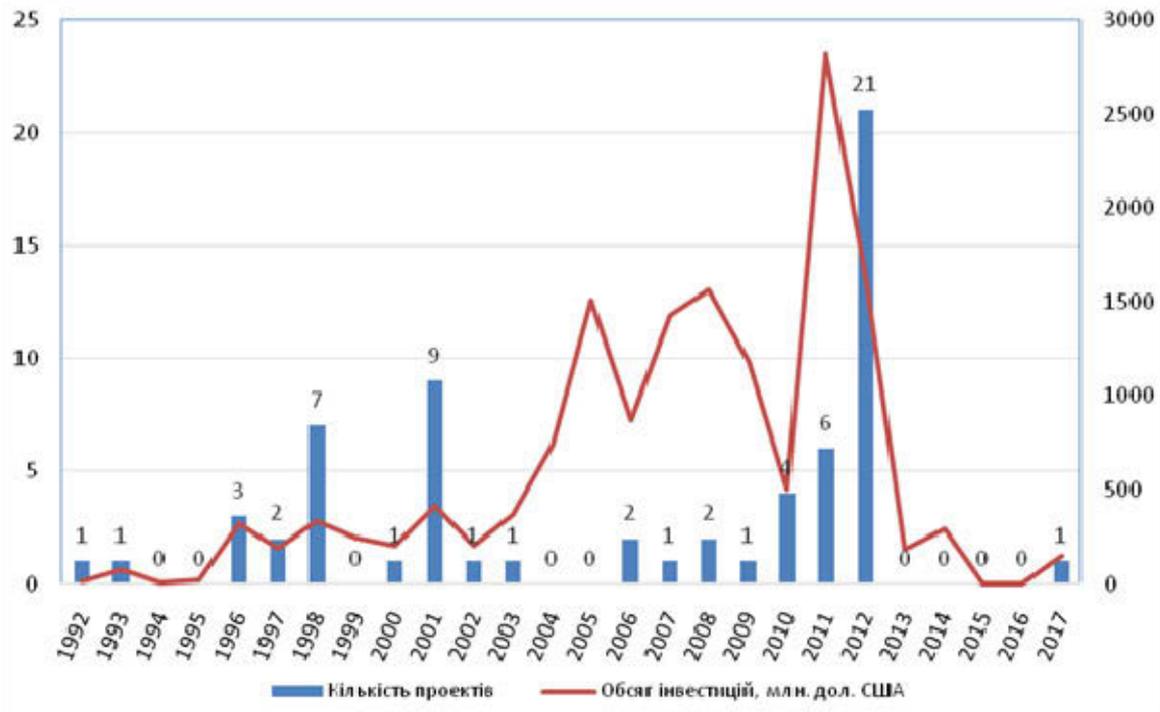
Джерело: Складено на основі даних Світового банку.

Таблиця 3

Розподіл інвестування в проекти на засадах ДПП в Україні за типами проектів у 1992-2017 рр.

	Концесія		Продаж активів		Проекти «з нуля»		Контракти підряду		Усього за типами проектів	
	Кількість проектів	Обсяг інвестицій, млн. дол. США	Кількість проектів	Обсяг інвестицій, млн. дол. США	Кількість проектів	Обсяг інвестицій, млн. дол. США	Кількість проектів	Обсяг інвестицій, млн. дол. США	Кількість проектів	Обсяг інвестицій, млн. дол. США
Енергетика	-	-	31	1057	15	1701	-	-	46	2758
Зв'язок	-	-	2	1572	12	10436	-	-	14	12008
Транспорт	-	-	-	-	2	280	-	-	2	280
Водопостачання та водовідведення	1	102	-	-	-	-	1	100	2	202
Усього	1	102	33	2629	29	12417	1	100	64	15248

Джерело: Складено на основі даних Світового банку.

Рис. 2. Динаміка розвитку проектів ДПП в Україні
 Джерело: Складено Чмирьовою Л.Ю. на основі даних Світового банку.

Динаміка розвитку ДПП у сфері автодорожнього господарства протягом 1990-2017 рр. показує тенденцію до активного залучення інвестицій, пік інвестування припав на період 2010-2014 рр. (рис. 1).

Падіння обсягів інвестицій у сфері автодорожнього господарства в останні роки пов'язано здебільшого із закриттям великої кількості проектів розширення автомагістралей в Індії.

Регіоном із найбільшою часткою інвестицій у проекти державно-приватного партнерства в автодорожнє господарство (табл. 2) стали країни Латинської Америки та Карибського басейну, на них припадає 42 % усіх проектів ДПП, друге місце займає Південна Азія.

Країнами з найбільшими інвестиційними вкладеннями в автодорожні проекти стали: Іспанія (11,975 млн дол. США), Мексика (9,711 млн дол. США), Бразилія (9,140 млн дол. США та 8,454 млн дол. США), Індія (7,839 млн дол. США, 7,136 млн дол. США та 6,009 млн дол. США), Китай (5,088 млн дол. США).

Найбільш поширеним типом ДПП в автодорожньому господарстві є концесії, їх частка в загальному обсязі інвестицій складає – 65%, друге місце посідають проекти «з нуля», при цьому до 2017 р. в контракти підряду кошти взагалі не вкладалися.

Проте, не зважаючи на переваги ДПП для розвитку інфраструктури та широке застосування його механізмів у світі, в Україні майже відсутній досвід успішної реалізації великих проектів ДПП.

На першому місці в Україні за кількістю проектів із застосуванням ДПП стоїть енергетика, на другому – зв'язок, при цьому за обсягами інвестицій в ці проекти безперечним лідером залишається зв'язок (79 %). У сфері транспорту, починаючи з 1992 р., було лише 2 проекти у морських портах.

Наразі, Верховна Рада України почала врегулювати питання будівництва нових автомобільних доріг в Україні на умовах концесії шляхом ухвалення закону, що регулює концесійне будівництво доріг.

УДК 338.22.021.1

НІКІТЧИНА О. В.

ЖФ КІБІТ, м. Житомир

ОСНОВНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ ТА РЕГУЛЮВАННЯ РІВНЯ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ

Згідно ст. 1 Конституції України: «Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава». Виходячи з цього положення, держава визнає людину найвищою соціальною цінністю, тому соціальна політика України спрямована на створення відповідних до встановлених законодавством стандартів умов життя, а також створення системи соціального забезпечення з метою підвищення рівня добробуту громадян [2].

Метою соціальної політики є створення оптимальних умов для функціонування та розвитку соціальних відносин, розкриття творчого потенціалу людини, досягнення стабільності та соціальної злагоди в суспільстві.

Соціальні стандарти – це певний мінімум благ цивілізації, розроблений на основі узгодження суттєвих питань соціальної політики між більшістю зацікавлених сторін, прийняті та затверджені відповідним органом. Відповідно до закону України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» до соціальних стандартів відносять [4]:

державні соціальні стандарти (прожитковий мінімум).

Соціальний захист визначає рівень та якість життя. Рівень життя – характеристика економічного добробуту населення, що вимірюється як реальний дохід на душу населення та кількість населення за межею бідності.

Якість життя – ступінь відповідності умов і рівня життя науково обґрунтованим нормативам або визначеним стандартам [4]. До основних показників, які характеризують рівень життя населення країни, відносяться: рівень заробітної плати, пенсії, прожиткового мінімуму, індекс споживчих цін та ін. Проблема підвищення якості життя населення стає

особливо актуальною в сучасних умовах розвитку України.

Україна в 2017 р. посіла 64-те місце за рівнем життя серед 128 країн світу. Найвищі бали, як і минулого року, Україна отримала за позиціями «харчування і базове медичне обслуговування» (98,47 зі 100) і «доступ до базової освіти» (97,52). Найнижчі показники – за позиціями «толерантність» (40,52) і «якість навколишнього середовища» (50,37).

Підсумки минулого 2017 р. показують значне погіршення більшості визначальних параметрів соціальної динаміки, насамперед, у сфері доходів, оплати праці та зайнятості, якості життя населення. Так, продовжується практика шокуючого підвищення Урядом комунальних тарифів і цін на енергоресурси. І так вже абсолютно несподівано для переважної більшості українців ціни на житлово-комунальні послуги в середньому за січень-грудень 2017 р. (порівняно з аналогічним періодом 2016 р.) за даними Держстату в середньому зросли на 26,7 %, у т. ч. на водопостачання – на 29,0%, утримання будинків і прибудинкових територій – на 36,6 %, електроенергію – на 48,0 %, гарячу воду та опалення – на 56,4 %.

За даними ПРООН, за підсумками 2016 р. в Україні понад 60 % населення проживали в бідності. Відповідно до результатів опитувань, проведених Інститутом соціології НАН України влітку 2017 року, майже 86 % українців відносили себе до категорії бідних і вкрай нужденних, у тому числі 6 % наших громадян відповіли, що інколи голодують чи змушені просити милостиню [6].

У січні 2018 р. Центр новин ООН повідомив, що за даними представників Всесвітньої продовольчої програми та Продовольчої і сільськогосподарської організації, на сьогодні в Україні гостру нестачу

Таблиця 1

Прожитковий мінімум на 2011 – 2017 рр. (грн.)

Прожитковий мінімум	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.
Розмір прожиткового мінімуму на одну особу	953	1096	1176	1176	1330	1544	1700
Дітей до 6 років	870	961	1032	1032	1167	1355	1492
Дітей від 6 до 18 років	1042	1197	1286	1286	1455	1689	1860
Працевдатних осіб	1004	1134	1219	1218	1378	1600	1762
Осіб, які втратили працевдатність	800	884	949	949	1074	1247	1373

продовольства відчуває (тобто фактично голодує) 1,2 млн. осіб, – це 26 % тієї категорії населення, яка більшою чи меншою мірою потерпає від нестачі продуктів харчування, – і головним чином вони проживають у зоні збройного конфлікту на Донбасі. Однією з причин такої неприпустимої ситуації є надзвичайно низький рівень соціального захисту та підтримки, що Уряд надає населенню постраждалих внаслідок воєнного конфлікту.

Страждають від недостатньої уваги та підтримки з боку держави й внутрішньо переміщені особи, чисельність яких на кінець січня 2018 р. склала майже 1,5 млн. осіб або 1,2 млн. сімей із Донбасу і Криму. Невирішеність цих та інших соціально-економічних проблем веде до зростання масштабів соціальної кризи, подальшого зубожіння людей та посилення соціальної напруги в українському суспільстві.

Основними шляхами підвищення рівня життя населення мають стати:

- розробка чіткого та прозорого механізму фінансування державних програм економічного та соціального розвитку: освіти; охорони здоров'я; державної підтримки малозабезпечених сімей і багатодітних сімей; регулювання міграційних процесів; забезпечення молоді житлом та ін.;

- розробка та впровадження державних мінімальних соціальних програм, які повинні бути спрямовані на фінансове забезпечення основних конституційних прав громадян;

- поінформованість населення щодо наявності тих чи інших програм економічного та соціального розвитку та можливості участі в них;

- зниження рівня безробіття населення та скорочення тіньового сектору економіки шляхом удосконалення податкового законодавства;

- розвиток програм державно-приватного партнерства, що у подальшій перспективі дасть змогу підвищити рівень життя населення та задовольнити суспільні та економічні потреби людини.

Головне завдання соціальної держави – досягнення такого суспільного розвитку, яке ґрунтується на закріплених правом принципах соціальної справедливості, загальної солідарності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Економічна активність населення України: [статистичний збірник] / Державний комітет статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws>.
3. Про Державний бюджет України на 2017 рік: Закон України від 23.12.2016 №2857-VI // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua.
4. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії: Закон України від 5 жовтня 2000 р. № 2017-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2017-14>
5. Про прожитковий мінімум: Закон України від 15.07.1999 № 966-XIV. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/>
6. Функціональна оцінка державної служби зайнятості України: спільне дослідження ПРООН і МОП [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www/dszu.gov.ua>.
7. Латік В.В. Актуальні проблеми застосування державних соціальних стандартів та державних соціальних гарантій / В. В. Латік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123>.
8. Кучковська М. В. Соціальні стандарти якості життя населення в соціальних умовах ринкової економіки / Кучковська М. В., Гвасалія Д. С. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/15_APSN_2010/Economics/67851.doc.htm

УДК:621.311:338.512(477.42)

САВЧУК Д. О.

ЄРМАКОВА І. О.

Наук. керівник: Скиба Т. В., канд. екон. наук

ЖФ КІБІТ, м. Житомир

ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ЖИТОМИРСЬКОГО РЕГІОНУ

Підвищення ефективності використання енергоресурсів є однією з найсерйозніших проблем ХХІ ст. Від результатів вирішення цієї проблеми залежить місце України серед розвинених в економічному відношенні країн і рівень життя та добробуту громадян. Оскільки країна не тільки має всі необхідні природні ресурси, а й достатній інтелекту-

альний потенціал для успішного вирішення своїх енергетичних проблем.

Обмеженість природних запасів і зростаюча складність видобутку викопного палива, поруч із глобальним забрудненням навколишнього середовища, підштовхує людство докласти зусиль у пошуку поновлюваних, альтернативних джерел

енергії. Разом зі зменшенням шкідливого впливу на екологію від нових енергоресурсів очікують мінімальних показників собівартості всіх циклів транспортування, переробки та виробництва.

Мріючи про практично невичерпний або по-вністю поновлюваний енергоресурс, люди зайняті пошуком перспективних способів отримання, використання і подальшої передачі енергії. Звичайно, беручи до уваги екологічний аспект і економічність нових, нетрадиційних джерел.

Актуальність використання нетрадиційних джерел енергії буде безперервно зростати, вимагаючи прискорення процесів пошуку і впровадження. Уже сьогодні більшість країн на державному рівні змушені впроваджувати програми, що знижують витрати енергії.

В даному аспекті проблема енергоемності місцевої інфраструктури виглядає особливо актуальною через залежність регіону від імпортованих енергоносіїв та постійне зростання тарифів на паливно-енергетичні ресурси. В умовах імпортування енергоресурсів відбувається відтік фінансових ресурсів з міста у вигляді оплати кінцевими споживачами рахунків за спожитий природний газ, електроенергію та житлово-комунальні послуги.

Тому для реалізації заходів з енергозбереження необхідна розробка та затвердження регіональної працездатної програми, що містить перелік заходів, їх вартість, результуючий зберігаючий ефект в натуральному і вартісному вираженні, які є похідними від реалізації заходів по енергозбереженню.

Сьогодні, користуючись нетрадиційними джерелами, істотно скоротити витрати на енергоспоживання не вдається. Проте постійне удосконалення технології та зниження ціни на пристрої неодмінно призведуть до буму споживчої активності, яку вже сьогодні підтримує обласна адміністрація.

Зокрема з початку року в Житомирській області стартували три проекти із будівництва потужних сонячних електростанцій. Вже підписано меморандум про співпрацю з литовською компанією ТОВ «Модус Енерджі Інтернешнл Б.В.» та норвезько-українською компанією «Aice Hydro AS», які планують побудувати в Житомирській області сонячну та гідроелектростанцію.

Литовська компанія планує побудувати на Житомирщині найбільшу із запланованих на сьогодні сонячну електростанцію. Проект буде реалізовуватися на території Любарської селищної об'єднаної територіальної громади. Інвестор планує побудувати сонячну електростанцію загальною потужністю близько 37 МВт, що стане поки що найбільшим проектом із сонячної енергетики в області. На проект планують витратити 31 млн євро.

Сьогодні вже впроваджено 128 місцевих програм здешевлення «теплих кредитів», зокрема, у 18 регіонах, 48 районах та 62 містах [1].

У рамках такої роботи вже 22 власники встановлених сонячних станцій у 2017 році отримали компенсації на загальну суму 1 млн 28 тис 841 грн з обласного бюджету.

Зокрема слід відмітити, що міська рада сприяє будинкам в переході до ОСББ. Для цього була створена міська програма, за якою громадяни переходячи на ОСББ, навіть отримують грошові кошти на один з видів ремонту, який обирають жителі самостійно.

У місті Житомирі діє міська програма підтримки «теплих» кредитів. Саме завдяки цій програмі ОСББ можуть отримати на вибір або 30% від суми тіла кредиту, або компенсацію всієї суми відсотків по кредиту. В 2017 р. вже 24 ОСББ взяли «теплі» кредити і кількість таких кредитів зростає. Таким чином, вони від приватних заходів зменшення використання енергоресурсів переходять до комплексних модернізацій житлових приміщень. Варто відзначити, що саме місто Житомир є підписантом «Угоди Мерів» з 2012 р. Згідно, взятих на себе зобов'язань, воно повинно зменшити викиди вуглекислого газу на 20 % до 2020 р. З метою виконання зобов'язань в 2015 році розроблено та затверджено План дій сталого енергетичного розвитку міста Житомира.

У рамках стратегії розвитку комунального підприємства «Житомиртеплокомуненерго» вже відбувся перший тендер на будівництво ТЕЦ на альтернативному паливі, що передбачає виробництво електроенергії і продаж її за зеленим тарифом. Даний проект буде реалізований за кредитні кошти Європейського банку реконструкції та розвитку. Ще одну ТЕЦ планується побудувати за гранти уряду Швейцарії. Крім того, в місті впроваджується проект з комплексної модернізації житлових кварталів. У одному з мікрорайонів міста зараз йде комплексна заміна теплових мереж із установкою індивідуальних теплових пунктів, паралельно з цим жителі утеплюють будинки в рамках програми «теплих» кредитів [3]. Ці заходи дозволять перейти від модернізації окремих будинків до формування енергоефективних кварталів.

Експерт Групи підтримки України Європейської Комісії Кшиштоф Герульські зазначив: «що головний споживач енергії в Україні – це житловий сектор, тому ЄС підтримує Україну в рішенні створити Фонд енергоефективності, націлений на проведення комплексної термомодернізації багатопверхових будинків для зниження енергоспоживання і готовий вкласти першим траншем 50 млн євро і ще 50 млн євро – після створення всієї необхідної нормативної бази для роботи Фонду, основним клієнтом якого будуть ОСББ» [2].

І місцева влада, і експерти переконані, що співвласники багатоквартирних будинків повинні бути найбільш зацікавлені в ефективному викорис-

танні коштів і зменшенні витрат на комунальні послуги. Саме тому варто об'єднуватися в ОСББ і залучати наявні інструменти фінансової підтримки.

Отже, сьогодні несубсидовані ціни на чисту енергію продовжують встановлювати все нові рекордні мінімуми, і ці нові ціни досить швидко стають «нормальними цінами». Йдеться про сонячну енергетику й офшорну вітроенергетику. Поновлювані джерела енергії продовжують випереджати викопні майже у два рази. Тому згідно останніх тенденцій це вже не альтернативна енергія, це вже основна енергетична технологія.

ЛІТЕРАТУРА

1. Житомирська обласна державна адміністрація [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://oda.zt.gov.ua/vidkrito-finansuvannya-programi-%C2%ABteplix-kreditiv%C2%BB,-sergij-savchuk.html>
2. Житомир на пути энергоэффективности [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vbusk.com/ru/economika/zhytomyr-na-shlyahu-energoefektyvnosti.html>
3. Програма підтримки енергоефективних проектів (ОСББ та ЖБК) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.zt-rada.gov.ua/pages/p10193>

УДК 657.422.1: 340.13

СІНЬКЕВИЧ С.

Наук. керівник: *Пілявець В. М.*, канд. екон. наук
ВННІЕ, м. Вінниця

НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА ОБЛІКУ ГРОШОВИХ КОШТІВ

Більшість операцій, що відбуваються на підприємстві, пов'язані з придбанням, виробництвом і продажем товарів та послуг і отже, оплатою та одержанням грошових коштів та їх еквівалентів. Оскільки вони мають здатність обертатись, ступінь ризику помилок в обліку та контролю на цій ділянці обліку є досить великий. Тому важливим завданням є підвищення якості обліково-аналітичної інформації як до окремих об'єктів обліку, так і всієї системи обліку та звітності на підприємстві. Питання формування якісної обліково-аналітичної інформації про грошові кошти та їхні еквіваленти в умовах застосування МСФЗ та змін у нормативно-правовому забезпеченні обліку і звітності є актуальними.

Питаннями обліку та звітності грошових коштів займалися такі вітчизняні та зарубіжні вчені-економісти як М. Т. Білуха, Ф. Ф. Бутинець, І. Д. Бенько., І. Д. Ватуля, Ю. А. Верига, С. Ф. Шевчук та ін. Однак постійні зміни в законодавстві сприяють виникненню нових проблемних аспектів в обліку грошових коштів. Розглянемо більш детально актуальне питання – нормативно-правове регулювання бухгалтерського обліку грошових коштів.

Законність здійснення операцій із грошовими потоками регламентується чинним законодавством України й визначається на основі нормативно-правових документів. Рівні нормативного регулювання бухгалтерського обліку грошових потоків можна схематично представити як ієрархічну таблицю із чотирьох рівнів (табл.1.).

На сучасному етапі функціонування української економіки відбуваються істотні зрушення, що при-

зводять до змін у веденні бухгалтерського обліку. Це, насамперед, пов'язано з намаганням наблизити національні Положення (стандарт) бухгалтерського обліку до міжнародних стандартів, тому Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку (МСБО) та Міжнародні стандарти фінансова звітності (МСФЗ) мають значний вплив на національну систему нормативного регулювання.

Основними нормативними документами, що регламентують бухгалтерський облік операцій з грошовими коштами, є закони України, і в першу чергу, Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні». Цивільний кодекс України регулює питання щодо використання грошових коштів, які знаходяться на банківських рахунках, а також питання щодо строку позовної давності дебіторської заборгованості [1, 2].

На основі проведеного дослідження визначено, що основними проблемами формування якісної обліково-аналітичної інформації в бухгалтерському обліку грошових коштів та їхніх потоків є: відсутність нормативних актів, що регулюють бухгалтерський облік монетарних активів, недосконалість нормативного регулювання бухгалтерського обліку складових монетарних активів, що, водночас, призводить до викривлення інформації про монетарні активи в національній валюті. На сьогодні в Україні існує досить багато нормативно-правових актів, що регламентують облік грошових коштів та їх потоків. Проте для більш ефективної організації обліку необхідно здійснити гармонізацію українського законодавства відповідно до вимог МСФЗ.

Система нормативно-правового регулювання бухгалтерського обліку грошових коштів та їх еквівалентів

1 рівень – Міжнародні нормативно-правові акти					
МСБО 7 «Звіт про рух грошових коштів»		МСБО 21 Вплив змін валютних курсів		МСБО 29 Фінансова звітність в умовах гіперінфляції	
2 рівень – Підзаконні нормативно-правові акти					
Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»	Закон України «Про банки і банківську діяльність»	Закон України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій в сфері торгівлі, громадського харчування та послуг»	Податковий кодекс	Закон України «Про Національний банк України»	Господарський кодекс
3 рівень – Підзаконні нормативно-правові акти					
НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»		Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 22 «Вплив інфляції»		Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 21 «Вплив змін валютних курсів»	
4 рівень – Інструкції, положення державного рівня					
Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій.	Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні	Інструкція №146 «Про порядок відкриття та використання рахунків у національній та іноземній валюті»	Постанова Правління Національного банку України «Про встановлення граничної суми розрахунків готівкою»	Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності	Інструкція по інвентаризації основних засобів, нематеріальних активів, коштів і документів та розрахунків

ЛІТЕРАТУРА

1. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. №996–XIV зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>.

2. Коблянська О. І. Фінансовий облік / О. І. Коблянська. – К. : Знання, 2007. – 471 с.

3. Пархоменко В. М. Законодавче та нормативно-методичне забезпечення регулювання бухгалтерського обліку / В. М. Пархоменко, О. М. Петрук // Вісник Житомирського інженерно-технологічного інституту. – 2002. – № 18. – С. 107-117. – (Сер.: Економічні науки).

УДК: 657.1.011.56

СКУРТОЛ С. Д.
УФ КІБІТ, м. Умань

РИЗИКИ АВТОМАТИЗАЦІЇ ОБЛІКУ

В умовах ринкових відносин збільшуються потреби в своєчасному забезпеченні обліковою інформацією власників, менеджерів, інвесторів, інших користувачів, що можливо за допомогою впровадження автоматизованих інформаційних систем обліку на базі комп'ютеризації. Використання засобів автоматизації дозволяє практично повністю вирішити проблему точності та оперативності інформації [1].

В умовах впровадження інформаційних систем у діяльність підприємства бухгалтер бере активну участь в організації автоматизованого обліку. Ефективна автоматизація обліку потребує виявлення та попередження організаційних ризиків [2, с. 185].

Актуальною проблемою сучасних інформаційних систем є захист даних у комп'ютерних мережах. Існують базові принципи безпеки, які забезпечують цілісність даних (захист від збоїв, які ведуть до

втрата інформації або її знищення), конфіденційність інформації, доступність інформації для авторизованих користувачів.

Ризик – це ймовірність виникнення збитків або недоодержання прибутку від фінансово-господарської діяльності. Ризик автоматизованих систем бухгалтерського обліку впливає з можливості припущення похибок або перекручень під час документування господарських операцій, неправильного відображення їх у реєстрах бухгалтерського обліку.

Для зменшення ризику обліку застосовують розроблення та впровадження автоматизованого оброблення облікових даних. Розроблені автоматизовані системи контролю допомагають виявити проблеми та контролювати можливі помилки, перш ніж вони з'являться. Під час проектування інформаційних систем обліку складно враховувати всі можливі помилки, що й сприяє виникненню ризиків автоматизованого оброблення даних.

Ризики автоматизованого оброблення облікових даних виникають в зв'язку з таким:

- помилками під час введення даних;
- хибним кодом;
- невизначеними даними;
- недозволеними операціями;
- порушенням контрольного ліміту;
- порушенням (втратою) записів;
- зробленими помилками під час виведення даних;
- зробленими помилками під час оброблення даних;
- розбіжністю підсумків;
- недоречним способом контролю;
- ланцюжком помилок;

- неповними обліковими записами;
- повторенням помилок;
- хибним розподілом на періоди;
- підтасуванням даних;
- невідповідністю нормативним актам;
- неузгодженістю з політикою адміністрації;
- невідповідністю якості послуг вимогам користувачів;
- хибним обліком [3, с. 329].

Для зменшення ризику автоматизованого оброблення даних необхідно покласти відповідальність на працівників за використовувані ресурси, забезпечувати постійну перевірку якості заходів захисту даних, користувачам відповідати за застосування за призначенням наданої їм інформації, контролювати знищення непотрібної інформації, забезпечити правову охорону заходів захисту даних, класифікувати інформацію за її значенням, ознайомити персонал підприємства з проблемами захисту даних та потребою виконувати заходи захисту інформації, фізично захистити важливі форми та бланки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Букало Н. А. Автоматизація обліку в сучасних умовах / Букало Н. А. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/8522/1/automation.pdf>.
2. Муравський В. В. Ризики автоматизації бухгалтерського обліку / В. В. Муравський, Н. Г. Хома // Проблеми і перспективи економіки та управління. – 2015. – №1 (1). – С. 185-190.
3. Наконечна Н. В. Автоматизовані облікові системи як інструмент гарантування економічної безпеки підприємства / Н. В. Наконечна // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.12. – С. 327-331.

УДК 352.075:336.1

УМАНЕЦЬ Л. В.

ВФ КІБІТ, м. Вінниця

ДЕРЖАВНИЙ ФОНД РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ В СИСТЕМІ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Достатній рівень фінансового забезпечення територіальних громад формує надійні засади суспільного добробуту та активного розвитку місцевих територій. Однак, багато місцевих бюджетів наразі залишаються неспроможними самостійно фінансувати потреби своїх громад. У зв'язку з цим, актуальною залишається державна підтримка регіонального розвитку через низку цільових субвенцій. При цьому, постає проблема пріоритетності, доцільності та ефективності витрачання коштів державного бюджету на потреби окремих громад.

Особливості реформування місцевого самоврядування на засадах децентралізації з метою забезпечення сталого розвитку є предметом дослідження низки відомих науковців та практиків, зокрема, Барановської Т. М., Волохової І. С., Петрушенка Ю. М., Ткачука А. та ін. Роль та значення Державного фонду регіонального розвитку в процесі децентралізації управління відображено у працях Вишневського О. С., Опаріна В. М. та ін. Проте важливою є оперативна оцінка стану дієвості даної

Таблиця 1

Інвестиційні проекти територіальних громад з реєстру Державного фонду регіонального розвитку, од.

Область	Реалізовано	Реалізується	Всього у реєстрі
Волинська область	-	3	269
Закарпатська область	51	23	1590
Запорізька область	3	1	691
Миколаївська область	42	27	451
Рівненська область	8	6	264
Тернопільська область	134	17	820
Чернігівська область	121	28	1450
м. Київ	2	-	43
Інші області	-	-	9014
Всього по Україні	361	105	14592

Джерело: наведено автором за даними [3].

програми та обсягів фінансування з метою виявлення недоліків і шляхів удосконалення.

Метою дослідження є оцінка сучасного стану фінансування інвестиційних програм та проектів з Державного фонду регіонального розвитку (ДФРР).

У 2015 р. з початком реформи децентралізації органи місцевої влади отримали можливість залучати кошти до місцевих бюджетів з Державного фонду регіонального розвитку (ДФРР).

Згідно до ст. 24¹ Бюджетного кодексу України, Державний фонд регіонального розвитку створюється у складі загального фонду державного бюджету і його кошти спрямовуються на виконання інвестиційних програм і проектів регіонального розвитку (у тому числі проектів співробітництва та добровільного об'єднання територіальних громад), що мають на меті розвиток регіонів, створення інфраструктури індустріальних та інноваційних парків і відповідають пріоритетам, визначеним у Державній стратегії регіонального розвитку та відповідних стратегіях розвитку регіонів [1].

Кошти фонду розподіляються за проектами зі сфери освіти, охорони здоров'я та соціального захисту, культури, спорту, дорожньо-транспортної інфраструктури, газо-, тепло-, енергопостачання, водопостачання та водовідведення, інші об'єкти та заходи. Важливо, що програми і проекти, які реалізуються за рахунок коштів Державного фонду регіонального розвитку, підлягають співфінансуванню з місцевими бюджетами у співвідношенні 90:10 (90% обсягу фінансування надходить від фонду, а 10% - покривається за рахунок доходів місцевого бюджету).

Законодавством регламентовано алгоритм розподілу коштів ДФРР у розрізі регіонів: 80% коштів фонду розподіляються відповідно до чисельності населення, яке проживає у даному регіоні, а 20% коштів – з урахуванням рівня соціально-економічного розвитку регіону за показником валового регіонального продукту в розрахунку на одну особу. Однак, місцеві бюджети отримують таке фінансування не автоматично, а лише за умови подання обґрунтованого конкретного інвестиційного проекту,

який повинен бути зорієнтованим на один з критеріїв: 1) пріоритетність у Державній стратегії регіонального розвитку чи Стратегії розвитку області; 2) впровадження інвестиційних програм і проектів співробітництва територіальних громад; 3) підтримку добровільно об'єднаних територіальних громад.

Як свідчить практика, серед переваг такої форми фінансування регіональних проектів потрібно відзначити простоту процедури отримання коштів та відсутність конкурсних засад. Однак до недоліків варто віднести відсутність чіткого методичного інструментарію для написання проектів, оскільки усі вони є індивідуальними і особливими, тому кожна територіальна громада відпрацьовує власні підходи до їх написання.

Наразі, реєстр ДФРР містить 14592 проекти, що були подані за період з 2015 по 2018 рр., однак за цей час лише у Волинській, Закарпатській, Запорізькій, Миколаївській, Рівненській, Тернопільській, Чернігівській областях та місті Києві було реалізовано 361 проект та 105 проектів залишаються на стадії реалізації (табл. 1). Переважна більшість решти проектів були відхилені через низьку суттєвих недоліків, зокрема дорожню вартість або тривалий період впровадження.

Потрібно відмітити, що найбільше проектів регіонального розвитку за рахунок коштів ДФРР отримали громади Тернопільської та Чернігівської областей, що є яскравим прикладом для інших органів місцевого самоврядування посилювати роботу над проектуванням інвестиційних заходів з метою розвитку своїх територій.

Проте, як стверджують експерти, особливістю фінансування регіонального розвитку Фондом є соціальна спрямованість більшості проектів та розв'язання переважно поточних проблем адміністративно-територіальних одиниць, що не забезпечує їх економічного зростання [2]. Поряд з цим, навіть ті проекти, які реалізовувались та реалізуються (3,2% від усіх зареєстрованих) часто мають низький рівень освоєння коштів фонду, що свідчить про не-

якісне управління організаційними та технологічними роботами.

Таким чином, ДФРР у системі фінансового забезпечення інвестиційних проектів територіальних громад відіграє вагомую роль, яка повинна бути посилена завдяки підвищенню якості розроблюваних проектів та удосконаленню методики розподілу коштів на регіональні програми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бюджетний кодекс України : станом на 01.01.2018 р. Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
2. Опарін В. М. Державний фонд регіонального розвитку в системі фінансового вирівнювання // Фінанси України. – 2017. – № 7. – С. 25-42.
3. Проекти. Державний фонд регіонального розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dfrr.minregion.gov.ua/Projects-list>

УДК 336.330.061.5 (477)

ЮХИМЧУК Ю.

Наук. керівник: **Арешонков В. В.**, канд. юрид. наук
КІБІТ, м. Київ

СТАРТАП – НОВА ФОРМА ПОЧАТКУ БІЗНЕСУ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Стартап або ж стартап-компанія – це новостворена компанія, яка на першому етапі може бути взагалі не зареєстрованою, діяльність її направлена на розробку та впровадження інновацій або інноваційних технологій, які можуть бути як глобальними (тобто використовуватись споживачами у всьому світі), так і локальними (тобто призначатись для конкретного регіону або країни).

Характерними особливостями таких компаній є: креативність, винахідливість та мобільність у питанні створення та розробки нових ідей, у зв'язку з чим вони створюють реальну конкуренцію крупним компаніям, які успішно використовують уже наявні продукти, а розробкою і створенням нових майже не займаються;

браку ресурсів для розробки ідей та їх впровадження, у зв'язку з чим існує проблема залучення коштів та кваліфікованого персоналу;

відсутність офіційної реєстрації як суб'єкта підприємницької діяльності, оскільки за статистикою тільки незначна частина таких компаній (за різними даними близько 1 %) досягає результату їх створення;

завичай метою є швидка реалізація ідей і їх продаж великим компаніям, хоча досить часто такі компанії продовжують розвивати започатковану ідею та самі стають великими корпораціями з величезними прибутками (наприклад, Google, Apple, PayPal та інші).

Попри нестабільну економічну ситуацію, довготривалу кризу та інші несприятливі для бізнесу фактори, українці розробляють успішні стартапи. На сьогодні в Україні налічується близько 3 000 стартапів. Причому каталізатором постійного зрос-

тання кількості таких компаній є зростаючі можливості залучення інвестицій від локальних та міжнародних інвесторів. Інноваційність вітчизняних проектів підтверджується й показниками такого інвестування – з початку 2016 р. суми коштів, що вкладаються у стартапи з позначкою MADE IN UKRAINE зросли на 36 % у порівнянні з 2015 р. На тепер ця сума складає понад \$ 4,8 млн [5].

Тому не дивно, що в літку минулого року Прем'єр-міністр України на своїй сторінці у Facebook поставив задачу для України стати новою стартап-нацією та перейняти для цього досвід Ізраїлю та Туреччини [4, с. 3]. Зрозуміло, що така ціль дуже добра для стратегії країни, особливо в умовах, коли індустріальний потенціал України частково зруйнований, частково тільки почав відновлюватись після переорієнтації на нові ринки збуту продукції.

Однак на сьогодні існує досить велика кількість проблем, які ускладнюють виконання поставленої Прем'єр-міністром України задачі.

Основною проблемою, яка до цього часу існувала в Україні та залишається поки й сьогодні, це як раз відсутність максимально широкої підтримки з боку держави, в тому числі фінансової. В той же час великі приватні українські компанії в переважній більшості нажалі поки не зацікавлені у інвестуванні нових проектів із довгостроковою та невизначеною до кінця перспективою прибутку, розробкою яких якраз і займаються стартап-компанії. Саме тому на даний час у випадку успішності реалізації ідеї, під час вибору країни реєстрації компанії українські стартапери частіше орієнтуються на ринок, де буде реалізуватися їхній продукт, і на можливості для подальшого фінансування стартапу. Звичайно, що на

сьогодні, на жаль, такий ринок і можливості знаходяться не в Україні. Відповідно коли для стартаперів стає очевидним, що їхній проект буде мати успіх, то вони його продають іноземним компаніям або реєструють спільну з цими компаніями юридичну особу за кордоном.

Більшість відомих стартапів зараз пов'язують з Україною лише біографією засновників – фізично або юридично вони перебувають за кордоном, піднімають інвестиції там, і звісно, що ж платять там податки [2].

Якщо законодавство багатьох країн дозволяє закріпити певні фінансові домовленості між державою та особами, які мають бажання реалізувати свої ідеї, ще до заснування компанії, то в Україні законодавством не передбачено видачу стартаперам такої фінансової допомоги. Це можливо тільки для офіційних, публічних компаній. Наприклад, у Законі України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» від 16.07.1999 № 991-XIV передбачено, що учасниками технологічного парку (тобто ті, хто можуть розраховувати на підтримку держави) є виключно юридичні особи.

Це один напрям даної проблематики, який потребує свого законодавчого вирішення, стосується краудфандингу стартапів, тобто громадського фінансування, який є дуже популярним в розвинених зарубіжних країнах. Проте за українським законодавством поки що фізична особа не має можливості інвестувати в стартапи. На сьогодні краудфандингові платформи, які представлені в Україні, по суті це соціальні пожертви, а не безпосередньо інвестиції.

У цілому державна фінансова підтримка інноваційних проектів стартаперів повинна здійснюватися через надання грантів, пілотного тестування, програми пільгового кредитування, фінансування наукових розробок, фінансування інноваційних проектів у певних галузях (сільське господарство, екологія, енергозберігаючі технології, соціальна сфера тощо). Загалом вихід держави з економічної кризи, сприятиме розширенню кола потенційних інвесторів, готових інвестувати в прогресивні інноваційні проекти, що дозволить стартаперам легше залучати необхідні фінансові ресурси [1, с. 91].

Важливим інструментом підтримки стартапів виступають бізнес-інкубатори, які є посередниками між новими проектами й самими інвесторами, які фінансують реалізацію стартап компанії або ж діяльність яких спрямована на створення сприятливого оточення для нових ідей (консультування, надання приміщень тощо). Певним чином до таких бізнес-інкубаторів, а також майданчиків для генерації та розвитку нових ідей, відносяться навчальні заклади, особливо ВНЗ III-IV рівнів акредитації, які готують майбутніх працівників IT-сфери. Тому ВНЗ повинні концентрувати свої зусилля на створення

необхідних умов для генерації та підтримки нових перспективних ідей (відповідні спеціалізовані навчальні дисципліни або окремі теми, необхідне комп'ютерне обладнання, наукові гуртки, інші форми студентських зібрань тощо).

Проте все ж таки, якщо стартап свої ресурси покладатиме на локальних українських інвесторів та буде мати реальні перспективи успіху у фінансовому плані, то через деякий час після розростання самого проекту його необхідно буде зареєструвати, тобто обрати організаційно-правову форму для діяльності (ФОП, ПП, ТОВ). Проте в існуючих реаліях стартап відразу опиняється під «пильним оком» податкових та інших «зацікавлених» органів [3]. Звичайно, що це знову ж таки створює певні перешкоди появи та подальшого розвитку стартапів саме у нас, а не в інших країнах, як альтернативі Україні. Саме тому підтримуємо думку тих авторів, які наголошують на тому, що на державному рівні необхідно створювати максимально комфортні умови для їхньої роботи у формі простих процедур реєстрації та лояльного оподаткування.

Юридичні аспекти діяльності стартапів хоча й споріднені з підприємницькою діяльністю, проте мають свої особливості. Необхідно зазначити, що у законодавстві на даний момент навіть термін «стартап» відсутній. Тому регулювання такого виду діяльності здійснюється у рамках законів та законодавчих актів, які стосуються окремих напрямів та особливостей діяльності суб'єктів господарювання. На сьогодні діючі нормативні документи не дають можливості сформувати єдину базу законодавства, що чітко визначає формат, у якому напрямку розвивати стартапи, тому однією з актуальних проблем є вдосконалення чинного законодавства та прийняття окремого Закону України, яким було б передбачено всі особливості та гарантії діяльності стартап-компаній в Україні [6].

Таким чином, вказані та багато інших проблем повинні бути вирішені для того, щоб Україна стала країною, де не тільки створюються стартапи та народжуються чи започатковуються інновації, а й де ці стартапи будуть перетворюватись у прибуткові підприємства, а інновації будуть широко впроваджуватись та вносити свій вклад у розвиток і процвітання економіки країни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дуб А. Р. Джерела фінансування стартапів та можливості їх залучення в Україні / А. Р. Дуб, М.-С. Б. Хлопецька // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. – 2016. – Вип. 1. – С. 87-92.
2. Дячук М.І. Перспективи розвитку стартап компанії в Україні [Електронний ресурс] / М. І. Дячук / Business Law Information resource. – Режим доступу : <https://www.businesslaw.org.ua/perspektyvy-rozvytku-startup-kompanii-v-ukraini>.
3. Підодвірна Ю. Як оформити стартап: юридична тяганина [Електронний ресурс] / Юлія Підодвірна. – Режим доступу: <http://studway.com.ua/startup-issue/>

4. Семёнов Д. На старт / Денис Семёнов // Еженедельник Фокус. – 2017. – №35 (541). – С. 3.

5. Стартап [Електронний ресурс] / Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії. – Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/wiki>

6. Тимофеев М.В. Стартап: Интеллектуализация экономического развития в Украине. Формирования экономических та правовых регуляторов [Електронний ресурс] / М. В. Тимофеев // Business Law Information resource. – Режим доступу : <https://www.businesslaw.org.ua/startup-intellectualizaciya-economiky>.

УДК: 336.77:334.012

ЯЩУК Т. О.

Наук. керівник: *Уманець Л. В.*

ВФ КІБІТ, м. Вінниця

КРЕДИТНІ МЕХАНІЗМИ ФІНАНСУВАННЯ МІСЦЕВОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

У багатьох країнах світу одним із значних джерел фінансування місцевого економічного розвитку виступають муніципальні запозичення. Місцеві запозичення – це сукупність відносин між органом місцевого самоврядування та фізичними і юридичними особами, що передбачають залучення коштів від юридичних та фізичних осіб та виникнення боргових зобов’язань органу місцевого самоврядування як позичальника грошових коштів. Місцеві запозичення здійснюються з метою фінансування бюджету розвитку та використовуються для створення, приросту чи оновлення стратегічних об’єктів довготривалого користування або об’єктів, які забезпечують виконання завдань міських рад, спрямованих на задоволення інтересів територіальних громад.

Видатки місцевого бюджету на обслуговування місцевого боргу не можуть перевищувати 10 % видатків загального фонду місцевого бюджету протягом будь-якого бюджетного періоду, коли планується обслуговування місцевого боргу [1].

Залежно від способу здійснення запозичень, розрізняють такі їх основні форми:

кредити, що залучаються органами місцевого самоврядування від банківських та інших фінансових установ;

облігаційні позики, що передбачають емісію муніципальних облігацій;

вексельна позика, що передбачає емісію короткострокових казначейських векселів та казначейських зобов’язань (в Україні – лише держава);

взаємні позики органів місцевого самоврядування (у нас заборонено), казначейські позики (а також середньострокові позики з єдиного казначейського рахунку).

Кожна форма місцевих запозичень має свою сферу застосування. Кредити в основному використовуються для фінансування відносно недорогих та короткострокових проєктів; облігаційні позики – для фінансування довгострокових капіталовкла-

день; вексельні позики – для покриття дефіциту бюджету поточного року; взаємні позики та казначейські позики – для покриття короткострокових касових розривів. [3, с.105]

Найбільш вагому роль у фінансуванні проєктів місцевого розвитку займають саме місцеві облігаційні позики. Відразу ж варто сказати, що, за чинним законодавством, право випускати власні облігації мають лише міські ради. Відтак, якщо говорити про об’єднані громади, то це можуть робити виключно міські ОТГ.

Облігаційна позика, як механізм фінансування місцевого економічного розвитку, передбачає розміщення облігацій органами місцевого самоврядування на внутрішньому чи зовнішньому фондовому ринку на умовах строковості, платності та поверненості. Облігаційні позики є одним із важливих інструментів фінансування важливих суспільних потреб, таких як розвиток систем електропостачання, водопостачання та водовідведення, транспортних мереж, будівництво житла, закладів освіти, охорони здоров’я, культури, спорту тощо.

Безоблігаційні позики – механізм залучення до місцевих бюджетів фінансових ресурсів від комерційних банків, установ муніципального кредитування, інших фінансових інституцій на умовах платності, строковості й поворотності. Безоблігаційні позики можуть залучатись на різний термін, у т. ч. для покриття тимчасових касових розривів місцевих бюджетів. Позики, що залучаються на середньочисловостроковий термін, переважно використовуються для фінансування конкретних проєктів.

Місцеві гарантії – механізм залучення позикових ресурсів суб’єктами господарювання (як публічного, так і приватного сектору), що здійснюють свою діяльність на певній території, у якому місцева рада бере на себе зобов’язання повного або часткового погашення основної суми боргу чи процентних виплат у разі неспроможності такого суб’єкта господарювання виконати свої боргові зобов’язання.

Місцеві гарантії надаються на умовах платності, строковості та майнового забезпечення за рішенням органу місцевого самоврядування. Місцеві гарантії широко використовуються містами у економічно розвинутих країнах для підтримки розвитку місцевого бізнесу [2].

Кредити міжнародних фінансових організацій – позикові кошти, що надаються міжнародними фінансовими організаціями на потреби місцевого економічного розвитку. Кредити міжнародних фінансових організацій зазвичай характеризуються пільговими умовами кредитування (за зниженими процентними ставками, із пільговим періодом погашення кредиту, тривалим періодом користування залученими коштами тощо), а також цільовим призначенням коштів (у більшості країн Східної та Центральної Європи вони перш за все використовуються для реалізації різноманітних проектів у сфері місцевого економічного розвитку). Кредити, які надають міжнародні фінансові організації для фінансування місцевого економічного розвитку, виділяються, як правило, у межах затверджених кредитних ліній або програм. Надання кредитів відбувається двома шляхами: безпосередньо позичальникам або опосередковано через надання кредитів місцевим комерційним банкам у цільових країнах для здійснення ними подальшого кредиту-

вання. Часто супроводжуються грантовою підтримкою, технічною допомогою, технічною консультацією, навчанням персоналу, кошти надаються траншами згідно виконаних попередніх робіт, кожна організація має свої вимоги і видає посібники [4]. Отже, перелік механізмів фінансування місцевого розвитку, який сьогодні використовується у світовій практиці, є досить широким. Кожна ОТГ має притаманний лише їй, набір можливостей та проблем, тому мусить застосовувати індивідуальний підхід до вибору механізмів фінансування свого розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бюджетний кодекс України : прийнятий 8 липня 2010 року № 2456-VI (зі змінами) // Відом. Верхов. Ради України. – 2010. – № 50-51. – Ст. 572.
2. Закон України про місцеве самоврядування в Україні : прийнятий 25 трав. 1997 р. № 280/97-ВР // Відом. Верхов. Ради України. – 1997. – № 24. – Ст. 170.
3. Внутрішні та зовнішні ресурси для розвитку громади або Чому брак грошей не є первинною проблемою громади? (навчальний модуль) / Анатолій Ткачук, Маркіян Дацишин. – К. : ІКЦ «Легальний статус», 2016. – 152 с.
4. Джерела та механізми фінансування місцевого економічного розвитку. Навчальний посібник. / Авт. кол. : В. Мамонова, Н. Балдич, Н. Гринчук, Л. Чорній, К. Рубановський, М. Борода. – К. : Центр громадської експертизи. Проект «Місцевий економічний розвиток міст України», 2013. – 176 с.

ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ Й МАРКЕТИНГУ

УДК 658.5

АНИЩЕНКО Г. Ю., канд. екон. наук,
УФ КІБіТ, м. Умань

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Ураховуючи постійне зростання інформаційних потреб апарату управління, бачимо необхідність побудови для кожного суб'єкта підприємницької діяльності такої інформаційної моделі, яка була б здатна забезпечити прийняття управлінських рішень за принципами обґрунтованості, своєчасності та повноти. Дотримання цих принципів залежить від того, як на конкретному підприємстві організовано інформаційні потоки, хто несе відповідальність за формування, облік, узагальнення та аналіз інформації, а також рівні інформаційного забезпечення. Це питання завжди залишається у центрі уваги, адже функціонування добре налагодженої інформаційної системи має безпосередній вплив на успішність підприємства, його фінансові результати, фінансовий стан. Крім того, керівництво підприємств нині більше уваги приділяє питанням моніторингу зовнішнього й внутрішнього середовища задля економічної безпеки, особливо на мікрорівні [3, с. 15; 2, с. 719], економічної стійкості та фінансової незалежності. Тому постає потреба вирішення проблем, пов'язаних із формуванням та обробкою первинної інформації, її захистом від несанкціонованих витоків інформації та процесами формування інформаційних каналів загалом.

Проведені дослідження сучасних проблем обліково-аналітичного забезпечення управління підприємствами та вивчення фактичного стану організації інформаційних потоків на підприємствах дозволили встановити, що більшості підприємств, особливо малих та середніх, бракує досвіду в питаннях налагодження систем обліково-аналітичного забезпечення. Єдиним та надійним джерелом даних є фінансовий облік за показниками фінансової звітності. Гальмує ці процеси також повільний розвиток та впровадження на підприємствах внутрішньогосподарського обліку. Тому питання обліково-аналітичного забезпечення управління підприємства зводиться до організації системи бухгалтерського обліку та контролю. Проте, на нашу думку, отожднювати ці поняття в рамках предмету досліджень некоректно. Крім того, більшість підприємств на сьогодні не замовляють аудиторських перевірок, а це зменшує впевненість у

достовірності наведених даних у фінансовій звітності, а отже може призвести до суттєвих помилок при прийнятті рішень або прорахунків.

Розробляючи напрями поліпшення інформаційного забезпечення системи управління підприємства, варто взяти до уваги, що між собою тісно пов'язані не лише облікова інформація, а й аналітична та інформаційно-довідкова [1, с. 21]. Дійсно, у ході планування діяльності підприємства в цілому та за підрозділами (відділками), реалізації контрольних заходів за господарськими процесами, а також аналізу й оцінки отриманих даних керівники у своїх рішеннях керуються обліковою та необліковою інформацією.

У зв'язку з наведеним ми вважаємо, що дієвими кроками на шляху удосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління підприємствами є:

- поліпшення техніки ведення бухгалтерського обліку шляхом впровадження автоматизації облікових процесів не лише у центральній бухгалтерії, а й структурних підрозділах;
- налагодження взаємозв'язків між структурними підрозділами підприємства;
- активізація впровадження до облікової практики елементів внутрішньогосподарського обліку;
- зміна підходів до діючих методів обліку витрат, застосовуючи такі системи обліку, які придатні для проведення більш ширшого економічного аналізу;
- коригування переліку посадових обов'язків працівників апарату управління щодо відповідальності за використання чи формування недостовірних даних.

Заходи із поліпшення техніки ведення обліку та налагодження інформаційних зв'язків між підрозділами підприємства передбачають автоматизацію бухгалтерського обліку, що дозволить не лише оперативніше отримувати інформацію, а й значно розширити її аналітичний розріз, скоротити затрати часу на здійснення групування облікових даних. У зв'язку із розвитком інформаційних технологій, управління активами, зобов'язаннями та капіталом має бути швидким, а облік та контроль при цьому точним, своєчасним та надійним. Підприємства повільно рухаються у цьому напрямку.

Крім того, налагодження внутрішньоструктурних комунікацій можливе завдяки запровадженню елементів звітування за результатами своєї діяльності. Внутрішня звітність дозволить виявляти недоліки у господарській діяльності та своєчасно реагувати на їх подолання.

Прискорити документообіг, а з цим і надходження інформації до обробки, покликаний Графік документообороту. Нехтування підприємствами необхідності затвердження даного документу гальмує інформаційні потоки та суттєво погіршує якість економічної інформації за критерієм своєчасності. При розробці графіку варто звернути увагу на структуру підприємства, особливості технологічних процесів та інформаційні потреби керівництва. При цьому варто залучити усіх працівників, які відповідальні за складання носіїв облікової інформації, узагальнення, аналіз та інтерпретацію даних.

Поліпшити інформаційне забезпечення управлінських процесів можливе завдяки запровадженню нових підходів до побудови облікових реєстрів з метою накопичення даних, більш придатних для глибокого економічного аналізу. Це можливе завдяки перегрупованню виробничих витрат не за економічним змістом (елементами витрат чи калькуляційними статтями), а за відношенням до обсягів виробництва. Таким чином, можна отримати цінну інформацію для застосування більш широкого спектру методів економічного аналізу та пошуку й обґрунтування нових альтернатив розвитку чи виходу із ситуації.

Успіх процесу менеджменту визначається кадровим забезпеченням, а точніше тим, на скільки бухгалтери, економісти, маркетологи здатні долучатись до управлінських процесів, зокрема виявляти альтернативні варіанти управлінських рішень щодо подолання певної проблеми, а також формувати комплексні пропозиції. Така вимога потребує не лише

відповідної кваліфікації фахівців із питань економіки, а й аналітичних умінь. Оскільки ведення управлінського обліку не регламентовано жодним нормативним документом і належить до юрисдикції керівника (власника), то не може бути покладено відповідальності за прорахунки чи запропоновані хибні варіанти рішень. Тому, з метою підвищення рівня відповідальності за підготовку інформації керівництву для прийняття управлінських рішень останніми необхідно переглянути перелік посадових обов'язків та передбачити відповідальність (адміністративну, дисциплінарну) за використання чи формування недостовірних даних, причетність до несанкціонованого оприлюднення даних, які належать до комерційної таємниці.

Таким чином, на основі запропонованих нами пропозицій із удосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління підприємствами можна комплексно налагодити інформаційні процеси, охопивши усі підрозділи підприємства; розробивши заходи щодо впровадження внутрішньогосподарського обліку; змінивши традиційні підходи щодо застосування прогресивних методів обліку витрат; підібравши кадри належної кваліфікації та розширивши спектр їх посадових обов'язків через встановлення відповідальності за використання чи формування недостовірних даних.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гоголь Т. А. Обліково-аналітичне забезпечення управління підприємств малого бізнесу : моногр. / Т. А. Гоголь. – Чернівці : Видавець Лозовий В. М. – 2014. – 384 с.
2. Іващенко Г. А. Обліково-аналітичне забезпечення економічної безпеки / Г. А. Іващенко // *Young Scientist*. – 2018. – № 2 (54). – С. 719-722.
3. Штангрет А. М. Процес здійснення обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою підприємства / А. М. Штангрет // *Наукові записки Української академії друкарства*. – 2015. – № 1 (50). – С. 15-21.

БОРИСОВА В.

Научн. руководитель: *Игнатенко О. В.*, канд. психол. наук
КИБиТ, г. Киев

ИССЛЕДОВАНИЕ ВИРТУАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ В СИСТЕМЕ МЕНЕДЖМЕНТА

Менеджмент – это управление, базирующееся на человекоцентристском подходе, предполагающем не прямолинейное воздействие, а создание условий для комфортного сотрудничества руководителя и подчиненного в эффективном достижении целей совместной деятельности [1, с. 5].

Менеджмент на любом уровне — сложная комплексная система. Для любой организации управля-

ющий должен постоянно заботиться о доле рынка, предвидеть требования заказчиков, обеспечивать точные сроки поставок, выпускать продукцию всё более высокого качества, назначать цены с учётом условий конкуренции и всячески заботиться о поддержании репутации фирмы у потребителей, при этом внутри организации – добиваться роста производительности труда путём улучшения планирова-

ния и сплоченности коллектива в котором он работает.

Наиболее полное определение менеджмента дал известный американский теоретик П. Друкер. Он утверждал, что современный менеджмент – это специфический вид управленческой деятельности, вращающийся вокруг человека, с целью сделать людей способными к совместному действию, придать их усилиям эффективность и сгладить присущие им слабости. Таким образом, понятия «управление» и «менеджмент» являются синонимами и обладают малосущественными смысловыми отличиями между собой [1, с. 5].

Любая наука состоятельна, если она имеет свой предмет, опирается на стройную теорию и базируется на методологии познания, доведенной до конкретных подходов и методик. Основой науки о менеджменте является ее теория, поэтому правомерно науку о менеджменте рассматривать, прежде всего, через предмет теории менеджмента. Он определяется комплексом управленческих отношений работников, организаций, подразделений как, по вертикали, так и по горизонтали иерархии, как во внутренней, так и во внешней среде. Традиционно отношения управления рассматривают как воздействие субъекта на объект. Вместе с тем объект находится в тесном взаимодействии с субъектом и не только реагирует на воздействие последнего, но и сам воздействует на субъект управления по принципу «мудростью тоже надо управлять» [1, с. 7].

Важно подчеркнуть, что работник в процессе труда вступает не только в отношения управления, но и в целую палитру самых разнообразных формальных и неформальных отношений: экономических, правовых, социальных, политических, национальных и др [1, с. 7].

В условиях экспоненциального роста информационных потоков и их широкомасштабного использования в качестве мощного средства коммуникации на первый план выдвигаются проблемы интеллектуализации общества, создания и внедрения новых технологий, основанных на эффективном использовании знаний как ресурса развития общества. Это говорит о том, что человек должен иметь определенный уровень культуры по обращению с информацией. В настоящее время на смену технократическим организациям приходят предприятия органического типа. Последние обладают рядом преимуществ по сравнению с традиционными организациями, в них также изменяется роль потребителя, который выступает в качестве сопроизводителя продукции. Для виртуальных предприятий требуется разработка механизмов построения и функционирования, управления информационно-материальными ресурсами и сетевой организационной культурой.

Вхождение человека в эпоху информационного общества обусловило смену модели «образования

на всю жизнь» новым подходом – «образования в течение всей жизни». Качественно новыми чертами, характеризующими инновационную парадигму образования, являются ориентация на приоритете развивающейся личности, переход от репродуктивной модели образования к продуктивной. Важнейшей составляющей новой парадигмы образования стала идея дополнительного профессионального образования, охватившего все формы, типы и все уровни образования, выходящего далеко за рамки так называемого формального образования [1, с. 142].

Феномен виртуальной культуры специалиста приобретает чрезвычайную актуальность для педагогической теории и практики. Это обусловлено: современными тенденциями образования, связанными с необходимостью реализации задач подготовки современного специалиста в условиях информатизации образования; недостаточно реализованными возможностями регионов в подготовке высококвалифицированных специалистов, способных эффективно осуществлять профессионально-педагогическую деятельность; недостаточной разработанностью оснований формирования виртуальной культуры специалиста в процессе дополнительного профессионального образования [1, с. 143].

Согласно исследованиям В. Д. Акуленко, О. В. Артюшкин, Н. А. Войнова, А. В. Войнов, О. Б. Зайцева, О. А. Кизик, М. П. Лапчик, М. Б. Лебедева, Н. Х. Насырова, И. В. Роберт, О. Н. Шилова и др., информационная культура является одной из ключевых компетентностей современного человека и проявляется, прежде всего, в деятельности при решении различных задач с привлечением компьютера, средств телекоммуникаций, интернета и т. д. Формирование виртуальной культуры специалиста станет стимулом их профессионально-педагогического и личностного самоопределения, творчества, а также повысит ответственность за результаты подготовки к педагогической деятельности, будет стимулировать процесс самостановления нестандартного педагога-профессионала, интересного, увлеченного человека, способного развивать компетентность в общении (Н. А. Войнова, А. В. Войнов, О. Б. Зайцева, О. А. Кизик, М. П. Лапчик, И. В. Роберт.). Виртуальная организация не является альтернативой традиционной организации, а необходимым дополнительным элементом в бизнес-системах в век Интернета. Она, по сути, выступает бизнес-интегратором, в котором переплетаются и увязываются интересы и функции всех участников компании или бизнеса [1, с. 144].

Экспериментально доказана эффективность и результативность модели формирования виртуальной культуры специалиста в процессе дополнительного профессионального образования, которая оценивалась с точки зрения: анализа результативности выполнения разных типов задач; изменения мотива-

ції; змінення рівня саморегуляції в освітній ситуації, рівня інформатизації освітньої організації. Віртуальним організаціям присущі наступні функціональні характеристики: висока організаційна гнучкість, комбінація ключових технологій і компетенцій, орієнтація на інформаційні технології, актуалізація доступу к інформації, глобальність взаємодії учасників мережі, перетворення споживачів в активних учасників виробничого процесу, наявність глобального поля вибору і використання ресурсів в цілях оптимізації витрат.

Однак виконана робота не висчерпує всіх аспектів формування віртуальної культури

спеціаліста в процесі додаткового професійного освіти. Вислідження в цій області повинні бути продовжені і углиблені. Перспективним напрямком наступного наукового пошуку можуть стати: вдосконалення формування віртуальної культури спеціаліста і пошук ефективних освітньо-методических засобів по наступному освоєнню спеціалістами інформаційно віртуальних технологій освіти [1, с. 156].

ЛИТЕРАТУРА

1. Менеджмент: сучасні проблеми управління : колл. моногр. / Е. А. Гнатюшина, Д. Н. Корнеев, Л. М. Базавлукіна і др. – Челябинск : Ціцеро, 2017. – 268 с.

УДК 658:005

ДУБРАВСЬКА Н. М., канд. психол. наук
ЖФ КІБІТ, м. Житомир

ФОРМУВАННЯ АКТИВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ ПОЗИЦІЇ МЕНЕДЖЕРІВ ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ В УМОВАХ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ

Дослідження процесу підготовки фахівців у відомих туристських школах світу, вивчення зарубіжних програм і основних моделей навчання переконливо доводить доцільність його використання у практиці вітчизняних освітніх закладів туристського профілю. Зрозуміло, що кожна із зарубіжних туристських шкіл має свою специфіку, відображає особливості туристського бізнесу своєї країни, враховує рівень розвиненості інфраструктури власного туристського простору.

Водночас суттєві соціальні, духовні й економічні зрушення у суспільному житті України спонукають до значних змін у системі вищої освіти, яка спрямована готувати фахівця нової генерації: компетентного та конкурентоспроможного, найголовнішими ознаками та якостями якого виступають високий рівень загальної і світоглядної культури, розвинені комунікативні уміння та навички, постійне прагнення до самоосвіти, самовиховання й самоактуалізації, орієнтація на гуманістичні цінності й ідеали, що й відтворює сутність його професійної компетентності.

Одним із найважливіших показників професійної культури фахівця сфери туризму є високий рівень активної комунікативної позиції, яка характеризується наявністю інтересу та стійкої потреби у систематичному спілкуванні, емоційним задоволенням на всіх етапах комунікативної діяльності, здатністю осмислювати процес спілкування, сформова-

ністю комунікативної культури та умінь і навичок взаємодопомоги, творчого спілкування з оточуючими, здатністю встановлювати та підтримувати необхідні контакти з іншими людьми; а також оволодінням якостями, що важливі для міжособистісних стосунків; підвищений рівень комунікативної діяльності, який виявляється у достатній сформованості комунікативних умінь, у позитивному ставленні до процесу спілкування, схильністю до комунікативної діяльності.

Мета дослідження полягає у вивченні особливостей формування активної комунікативної позиції майбутніх менеджерів туристичної індустрії під час навчання у вищій школі.

Формування активної комунікативної позиції майбутніх менеджерів туризму в умовах ВНЗ має відбуватися поетапно:

- цільовий етап – усвідомлення студентами своєї позиції у спілкуванні, визначення мети, завдань, орієнтирів власної комунікативної діяльності;
- мотиваційний етап – планування власної комунікативної діяльності (визначення засобів, прийомів і способів досягнення поставленої мети);
- змістовно-діяльнісний етап – здійснення практичної діяльності, спрямованої на самостійне отримання нових знань, формування комунікативних якостей та оволодіння необхідними уміннями та навичками спілкування, узагальнення і перенесення;

– аналітичний етап – оцінка та контроль своєї комунікативної позиції (систематичне порівняння результатів окремих етапів процесу з передбачуваними орієнтирами та критична оцінка своїх досягнень); корекція дій у процесі досягнення мети.

Дослідження структури та змісту активної комунікативної позиції студентів обумовило розробку моделі формування цього складного особистісного утворення.

У структурі експериментальної моделі ми виділяємо мету, яка є підґрунтям формування у студентів активної комунікативної позиції. Так, метою визначено розвиток особистісної потреби у комунікативній діяльності; забезпечення високого рівня володіння системою комунікативних умінь (загальних та специфічних комунікативних умінь; експресивних та перцептивно-рефлексивних умінь); контроль ефективності спілкування на основі встановлення зворотнього зв'язку; забезпечення соціальної спрямованості особистості на засвоєння знань, умінь, навичок та творчого підходу до розв'язання комунікативних завдань; формування позитивної Я-концепції та адекватних вимогам професійної діяльності менеджера туризму психоемоційних станів.

Враховуючи мету формування активної комунікативної позиції майбутніх менеджерів туризму, визначено її зміст. Він передбачає оволодіння студентами усією системою знань, умінь та навичок продуктивної комунікативної діяльності, яка забезпечує ефективне формування активної комунікативної позиції особистості та є необхідною для результативного здійснення професійної діяльності.

Зміст формування активної комунікативної позиції студентів ВНЗ спрямований на вирішення конкретних, чітко окреслених завдань за допомогою певних технологій та методів на кожному етапі формування досліджуваного особистісного утворення. Так, на цільовому етапі усвідомлення студентами своєї позиції у спілкуванні, визначення мети, завдань, орієнтирів власної комунікативної діяльності доречним є використання тренінгової технології, кейсового та ігрового підходів, методу бесіди та розробки студентами індивідуальної програми та плану професійного самовдосконалення на основі вивчення власного рівня активної комунікативної позиції, визначення особистісних рис, важливих для продуктивного спілкування у професійній сфері. На етапі планування власної комунікативної діяльності

можливе застосування тренінгів особистісного зростання, технології проблемного та діалогового навчання, а також методів бесіди, диспуту, проведення конференцій, годин спілкування.

За допомогою особистісно орієнтованої технології (на основі принципу ролівої перспективи) та семінарів, практикумів, вирішення проблемних ситуацій можна забезпечити здійснення практичної діяльності, спрямованої на самостійне отримання нових знань, формування певних комунікативних якостей та оволодіння необхідними вміннями та навичками спілкування.

Оцінка, контроль та корекція своєї комунікативної позиції здійснюється при застосуванні тренінгового, імітаційно-ігрового та кейсового підходів. На цьому етапі доцільними будуть такі методи як роліові, ділові та творчі ігри, дискусії, тренінги, підготовка конкурсних робіт та доповідей на студентські конференції.

Результативність формування активної комунікативної позиції студента ВНЗ передбачає певні рівні сформованості досліджуваного особистісного утворення. Вони визначаються на основі компонентів, критеріїв та показників активної комунікативної позиції студента-менеджера.

Крім того, формування активної комунікативної позиції майбутніх фахівців сфери туризму залежить від цілої системи педагогічних умов – переорієнтації навчально-виховного процесу ВНЗ на цілеспрямоване формування активної комунікативної позиції студентів; готовність викладачів до поетапного формування у студентів потреби у комунікативній діяльності; спрямування технологій та методів навчання на формування активності комунікативної позиції.

Формування активної комунікативної позиції студентів ВНЗ виступає основою для професійного становлення майбутніх фахівців сфери туризму та потребує забезпечення у навчальному процесі вищої школи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Камінська А. В. Формування комунікативних умінь менеджера / А. В. Камінська, Н. В. Волинець // Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій університету «Україна». – 2013. – № 1(7). – С. 102-106.
2. Пермінова С. О. Комунікативна компетентність менеджера в сучасній діловій взаємодії / С. О. Пермінова // Збірник наукових праць КНТУ. Економічні науки. – 2009. – Вип. 16. – Част. 1. – С. 30-35.

УДК 338.49

КРИВОРУЧКО В. В.

Наук. керівник: Терехова Л. В., канд. філос. наук

КІБІТ, м. Київ

ВІДПОВІДАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО Й РОЗВИТОК КУЛЬТУРИ: “АГЕНТИ ЗМІН”

Розвиток культури – маркер добробуту суспільства. Матеріальні пам’ятки, архітектурні шедеври, твори образотворчого мистецтва, які зараз є візитівкою європейських міст – свідчать про значні капіталовкладення, що були зроблені на певному етапі: картини художникам хтось замовляв, будівництво палаців у саме такому стилі й саме з такою кількістю коштовних оздоб хтось фінансував. Тим досягненням, які були в українській культурі в ХІХ ст., ми так само завдячуємо свідомим людям – успішним підприємцям і водночас меценатам, які жертвували свої кошти на створення музеїв, відкриття шкіл й освітніх курсів для населення, дарували свої мистецькі колекції місту, підтримували молодих художників і письменників (сім’ї Терещенків, Ханенків, Чикаленків, Косачів) та ін.

У період радянської влади питання культури були повністю віддані в повноваження держави, саме тому кожна культурна подія чи мистецькій твір мали служити ідеології комунізму.

Тривалий час після настання незалежності українське суспільство не могло позбутися упередження, що будь-яка культурна діяльність має фінансуватися виключно з держбюджету, тільки в останні кілька років український бізнес став більш відповідальним. Приходить розуміння того, що нині культура так само потребує від нас пожертв, але вони не завжди мають бути фінансовими, можна подарувати свій час або свою майстерність, свій досвід у певній галузі спільній справі.

Прикладом цього нового світогляду є діяльність щодо створення позитивного образу Києва не завдяки рекламі, а через конкретні поліпшення. Візуальний простір столиці зараз значно змінюється завдяки групі «Агенти Змін» – це громадська організація, створена волонтерським об’єднанням. Близько двадцяти дизайнерів, ілюстраторів, фахівців із комунікацій, перекладачів й інших небайдужих людей об’єдналися з метою формування міського середовища та комунікації в ньому, в основі яких лежить повага до людини, інклюзивність та відкритість простору.

Київ – місто зі славетною історією, великою кількістю пам’яток, але на жаль мало дружне до туриста – тут складно зорієнтуватися, особливо, якщо зупинився далеко від центру. Доволі часто, подорожуючи, люди не можуть проїхати до невідомого місця, тобто інколи їм дуже важко зрозуміти інфраструктуру місцевості.

Ось тут і з’являється ця цікава спілка, яка примушує знаки «говорити людською мовою».

Відповідно до матеріалів інтерв’ю для “The Ukrainians”, засновник проекту Ігор Скляревський покинув роботу журналіста в Харкові та переїхав до Києва, працював репортером «Телевізійної служби новин» на «1+1», потім – провідним дизайнером сервісу перевірки граматики Grammarly (Грамлей). Йому вдалося зібрати навколо себе людей, об’єднаних спільною ідеєю – перетворити Київ на цивілізовану столицю [4].

Неофіційна історія «Агентів Змін» почалася 2011 р., коли Ігорю Скляревському спало на думку змінити існуючу схему Київського метрополітену.

Ця задача тільки здається простою. Але складність була у великій кількості інформації, яку треба було вмістити таким чином, аби можна було користуватися нею швидко та безпомилково.

Ігор був готовим до критики – створив сторінку на Facebook, де публікував деталі процесу, та очікував відгуки від тих, для кого ця схема була призначена. Деякі з відгуків були дуже конструктивними. Тоді ж через Facebook Ігор знайшов однодумців – хтось теж займався транспортними схемами, хтось досліджував навігацію на станціях київського метро. Багато людей вказували на помилки, які допомогли зробити схему кращою. Від моменту, коли з’явився її перший прототип, і до моменту появи схеми у вагонах минуло чотири роки [4].

Сьогодні схема Київського метрополітену – це найпомітніший проект «Агентів Змін». Тестування триває, як і раніше «Агенти» чекають зауваження й пропозиції. Крім того, дизайнери працюють і над лінійними схемами в вагонах, взялися за розробку навігації для станцій метрополітену, але це масштабний проект. Тільки на пілот – вузол «Хрещатик» – «Майдан» – буде потрібно близько півроку, а то й більше.

Як говорить Рей Мейсон, один із дизайнерів групи: «У Києві – такий зоопарк станцій, що просто взяти досвід іншої країни, перенести сюди, наприклад, систему орієнтування в метро Барселони, не вийде. У нас може бути станція «Чернігівська», схожа на підземний перехід, де з якоїсь випадковості ще й поїзди зупиняються, або «Золоті ворота» – пам’ятка архітектури... Ще у мене є маленька мрія – бачити, скільки часу залишилося до приїзду наступного поїзда... Тому що знання про те, що 2 хвилини і 47 секунд тому поїзд пішов, ще нікому не допомогло його наздогнати» [1].

Дизайн безконтактних карток метро, різних видів проїзних і усіх оголошень про зміну роботи

метрополітену – це робота дизайнерів «Агентів Змін», їхній внесок у більш лаконічний і дружний до пасажера урбаністичний простір.

Ще одним із проектів «Агентів» є навігація на Львівській площі. На перший погляд площа нескладна, сквер невеликий, але людям, які тут бувають не так часто, заблукати на перетині п'яти вулиць дуже легко. Сквер перетинають багато шляхів у різних напрямках. Лише в 10-15 хв. пішки — найвизначніші пам'ятки Києва, але інформації про них – нуль. Та й сама Львівська площа багата своєю історією, яка, втім, мало кому відома. Зорієнтуватися б допомогла загальноміська система пішохідної навігації. Та на жаль у Києві такої системи немає. Тож «Агенти змін» вирішили взяти на себе цю функцію: створити навігацію для скверу на Львівській площі, яка б скромно виконувала свою функцію, а не кричала та затуляла собою все навколо. Це складний проект, але цікавий. Агенти сподіваються, що навігація для скверу на Львівській площі може стати першим кроком не тільки у створенні майбутньої паркової навігації для Києва, але й загальноміської пішохідної [3].

Важливим завданням команди стала робота з вивчення табличок із адресами на будинках, аналіз недоліків і розробка нового стилю. Адресна табличка – це візитівка міста, вважають дизайнери, вона повинна якнайзручніше подавати людині інформацію, яка на ній знаходиться. Написи повинні швидко зчитуватися водіями, велосипедистами, людьми з вадами зору, людьми на інвалідних візках, в умовах хмарної погоди, а також в сутінках і в темний час доби [2]. Та це ще не все. Київ складається з різноманітних архітектурних стилів: це вузькі вулиці з модерновими будинками початку минулого століття, широкі проспекти спальних районів із панельною забудовою, великі промислові райони розміром з невелике місто, та ще й столітні храми. Водночас у Києві майже не збереглось історичних кварталів, споруджених у єдиному стилі. Тому єдина система адресних табличок повинна однаково добре виглядати та використовуватись в будь-якому середовищі. Агенти змін вважають, що створення єдиної системи табличок – це чудова можливість навести лад у тому «зоопарку» табличок, які створили хаос на стінах будинків. Після досліджень, тес-

тувань, обговорень вони створили довідник з Правилами адресних покажчиків Києва. Тепер, завдяки чітким правилам, кожен зможе зробити адресний покажчик в єдиному дизайні з іншими табличками й установити його в правильному місці. Так у Києві з'явиться чітка та зрозуміла система адресних покажчиків, що зробить орієнтування в місті значно зручнішим [2].

«Агенти змін» починали як волонтери, фінансувалися з пожертв, але у 2018 р. вони, за їхніми ж словами, стали справжніми соціальними підприємцями й тепер отримують фінансування від замовників проектів, що поділяють їхні цінності та місію. Організація залишається неприбутковою, але тепер працівники отримують платню, можуть орендувати офіс, розширити команду [2]. Усі інші кошти від замовників інвестують у власний розвиток та проекти, щоби ще ефективніше реалізовувати свою місію: покращувати якість життя людей у місті, формуючи якісний міський простір.

Однак сьогодні головна мета «Агентів змін» полягає не в тому, щоб зробити простір якісним і красивим: їхнє завдання – ініціювати сталі зміни, щоб простір ставав кращим, навіть, коли їх тут не буде.

«Агенти змін» та аналогічні їм команди роблять речі, що покращують якість життя кожного мешканця міста або туриста, задають якісно новий рівень комунікації міста громадянам, підвищують рівень задоволення людей від перебування в місті та використання його інфраструктури. Вони формують сучасну українську культуру й наповнюють новим змістом трохи забуту національну традицію відповідального підприємництва.

ЛІТЕРАТУРА

1. «Агенти змін»: как дизайн меняет город // Insider [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.theinsider.ua/lifestyle/agenti-zmin-kak-dizain-menyaet-gorod/>.
2. Агенти змін. Адресні покажчики // Cases [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cases.media/column/adresni-pokazhchiki>.
3. Агенти Змін. Блог [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://blog.a3.kyiv.ua/>
4. Педоренко М. Агенти змін / Марія Педоренко // The Ukrainians [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://theukrainians.org/agency-zmin/>

УДК : 331.101: 614.2

ЛЕФЛЕР Л. В.

Наук. керівник: *Черняхів І. А.*

ВФ КІБІТ, м. Вінниця

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МОТИВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В МЕДИЧНОМУ ЗАКЛАДІ

Забезпечити вплив на поведінку медичного персоналу через матеріальні та нематеріальні стимули можливо за умов дотримання певних вимог до розробки системи мотивації.

На сьогодні день в практиці запроваджуються системи грейдів засновані не тільки на бально-факторному методі, але й на правильних, складних математичних розрахунках ваги, кроку, на матрицях, профільно-направляючих таблицях, графіках і найголовніше – на точному і послідовному дотриманні етапів методології.

Ці методи дуже трудомісткі. Їх впровадження розтягується на період від 6 місяців до одного року і супроводжується великою кількістю документообігу і супровідних рекомендацій. Тому тут без зовнішнього консультанта не обійтися.

Впровадження цієї системи оплати праці робить підприємство конкурентоздатним на внутрішньому і зовнішньому ринках, оскільки підвищується «прозорість» компанії для інвесторів і, відповідно, збільшується капіталізація.

До того ж, ввівши систему грейдів, лікарня може позиціонувати себе як інноваційного гравця на ринку праці медичних працівників та залучати на роботу або до співпраці висококласних спе-

ціалістів, що позитивно вплине на якість медичних послуг, що надаються закладом.

Система грейдів оцінює всі типи робочих місць, що робить її надзвичайно цінним інструментом у формуванні структури оплати праці. Критерієм при оцінці посад є рівень впливу позиції посади на медичний заклад в цілому і вид дії на кінцевий результат. У багатьох фахівців з оплати праці може скластися враження, що те, що грейдування – аналог тарифної системи. Безперечно, схожість є. Адаже і тарифно-розрядна сітка, і грейди є ієрархічною структурою посад, де оклади збудовані за наростаючим принципом. Але є й істотні відмінності (табл. 1).

Насамперед ця система зручна для крупних і середніх підприємств, оскільки, на відміну від вертикальної побудови кар'єри, вона дозволяє будувати кар'єру горизонтально, усередині свого рівня. Наприклад, підвищення медичним працівником кваліфікації, освіти позначиться на рівні оплати, оскільки підвищиться вага чинника знання, і зарплата зросте, не дивлячись на те, що працівник залишатиметься на своїй посаді. В системах, що використовувалися раніше в Піщанській лікарні планового лікування при визначення посадових окладів

Таблиця 1

Відмінності між тарифною системою і грейдами

Тарифні системи	Системи грейдів
1. Побудовані на основі оцінки професійних знань, навиків і стажу роботи	1. Передбачає ширшу лінійку критеріїв, що включає такі показники оцінки посади, як: – управління; – комунікації; – відповідальність; – складність роботи; – самостійність; – ціна помилки та інші
2. Посади будуються за наростаючим принципом	2. Грейдинг допускає перетин частин серед грейдів. В результаті цього робочий або майстер нижчого грейда завдяки своєму професіоналізму може мати вищий посадовий оклад, ніж, наприклад, фахівець з охорони праці, що знаходиться в грейді за вищим порядком
3. Ієрархічна структура тарифної сітки заснована на мінімальній зарплаті, помноженій на коефіцієнти (між розрядні, міжгалузеві, міжпосадові і міжкваліфікаційні)	3. Структура грейдів побудована тільки на базі посади, яка прораховується в балах
4. Всі посади будуються чітко за наростанням вертикалі (від робочого до управління)	4. Посади розміщуються тільки за принципом важливості для компанії

УДК: 330

ЛІСТРАТЕНКО О. В.

Наук. керівник: *Черняхівич І. А.*, канд. екон. наук

ВФ КІБІТ, м. Вінниця

ЛЕВЕРИДЖ УПРАВЛІННЯ ПЕРВИННОЇ ЛАНКИ ВИРОБНИЦТВА Й ЕФЕКТИВНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА

Ураховуючи першочергову важливість підвищення продуктивності праці для конкурентоспроможності підприємства, необхідно знайти невикористані можливості економії затрат праці, які з'являються внаслідок дії факторів організації виробництва та праці первинної ланки керівництва через розроблення «Програми управління продуктивністю праці на підприємстві» та підбору метода управління персоналом. Управління первинної ланки здійснюється в 3-х напрямках (адміністративний, економічний, соціально-психологічний). Кожен із напрямків грає важливу роль як в управлінні первинною ланкою, так і впливає на фінансовий стан підприємства в цілому. Управлінська робота повинна бути спрямована на поліпшення умов праці на робочому місці та поліпшення психологічного клімату в колективі, для досягнення загальнокомандної мети та підвищення продуктивності праці.

У багатьох випадках на підприємствах програма управління продуктивністю праці відсутня, що і створює складність у розумінні керівництва та працівників у досягненні кращих результатів. Керівник початкової ланки повинен пам'ятати, що для успіху його команди необхідно наблизитись до цілі для ідентифікації виробничого завдання і пов'язати його з особистими цілями працівників.

У сучасному економічно не стабільному середовищі підприємств України правильно керувати людськими ресурсами – основа успіху функціонування підприємств. Зниження продуктивності праці сприяє росту інфляції і знижує ріст виробництва, та провокує зростання безробіття.

Науково-технічний прогрес розвивається стрімко, а розвиток науки та техніки стрімко спонукає до постійного вдосконалення рівня кваліфікації керівників нижчої ланки, для того щоб приймати правильні управлінські рішення, і вміти приймати рішення в екстремальних ситуаціях необхідно бути підготовленим керівником. Головною проблемою управління персоналом керівників нижчої ланки є необхідний набір методів та стилів керування, розробка системи мотивації з врахуванням непередбачуваності зовнішнього середовища, вміння боротися зі стресами, знати основи конфліктології та бути потенційним менеджером. Головною ціллю керівника первинної ланки є організація управління персоналом, унаслідок якої керівник отримує прибуток, виконання роботи та інше, а робітник буде задоволений як

матеріально, так і морально (психологічно) результатом своєї праці. Від використаних методів буде залежати характер управління та психологічний стан персоналу й найвища готовність до виконання наступного завдання. Керівник первинної ланки повинен вміти виконувати функції планування, організації мотивації, контролю праці підпорядкованих робітників підприємства для досягнення певних цілей.

Першочергова задача керівника полягає в створенні організаційної культури, творчого інноваційного клімату, які стимулюють працівників до нових, нестандартних підходів та вирішень виробничих завдань. Для керування нижчою ланкою може бути використано такі методи: адміністративний; економічний; соціально-психологічний.

Накази та розпорядження здійснюються офіційним документом, у якому вказуються застосовані способи адміністративного стягнення, що вказує на переважність офіційно оформлених адміністративних стягнень над можливими усними.

Якщо працівник не вийшов на роботу з неповажних причин на нього накладаються адміністративні санкції. Санкції залежать від адміністративного менеджера на підприємстві. Далі працівнику призначаються наступні дисциплінарні санкції: зауваження, профілактичні бесіди, догана, позбавлення премії, відсторонення від займаної посади на певний термін, перездача екзаменів та подача клопотання на звільнення працівника.

Адміністративні методи керування первинною ланкою є ефективними, але застосовувати тільки їх на виробництві є недоцільним. Кожен працівник – це особистість, і застосування керівником первинної ланки тільки адміністративних методів управління пригнічує та знищує ентузіазм робітників, їх ініціативу та охоту до праці. Більш ефективно буде працювати будь-яке підприємство, працівники якого отримують моральне задоволення та матеріальне стимулювання від виконаної роботи, відповідно кожен керівник первинної ланки зобов'язаний враховувати індивідуальність працівників і застосовувати не тільки адміністративні методи керування, а використовувати весь потенціал економічних та соціально-психологічних методів та адміністративних разом. Тільки керівник первинної ланки повинен визначитись якими методами керування користуватись в той чи інший момент, а його рішення тільки позитивно має впливати на виробничий процес.

Компетентний керівник первинної ланки знає, коли працівник задоволений своїми результатами, то його працевіддача буде біля 100 %, що підніме ефективність роботи підрозділу та підприємства в цілому. Крім цього зросте імідж цього підрозділу й підприємства в цілому, де робітники знаходяться в психологічно-сприятливому виробничому кліматі.

Керівники первинних ланок повинні стати ініціаторами виробничих і організаційних змін на краще. Найвідоміший Оксфордський словник із англійської мови надає такі тлумачення менеджменту:

- спосіб, манера спілкування з людьми;
- влада та мистецтво управління;
- вміння особливого роду та адміністративні навички;
- орган управління адміністративна одиниця.

Система підпорядкування повинна мати доброзичливий характер, сприяти зміцненню колективізму й виключати вияв небажаних емоцій (приниження, незручність, прикрість, роздратованість, а іноді

й стрес) для збереження взаєморозуміння між керівництвом і працівниками.

Підбиваючи підсумок можна зробити наступні висновки: керівник первинної ланки підприємства, який використовує один метод управління є мало-ефективним, а коли є дисципліна, контроль, мотивація до праці і працівники не відчують стрес кожен день від страху «бути покараним», в тих підрозділах є гармонія та порядок, а це саме те, що необхідно щоб працівники виклались на повну, для отримання ефективного результату підрозділу керівника первинної ланки, так і підприємства в цілому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гриньова В. М. Проблеми управління трудовими ресурсами підприємства: моногр. / В. М. Гриньова, О. М. Ястремська – Х. : Вид. ХНЕУ, 2006. – 19 с.
2. Хомяков В. І. Управління потенціалом підприємства/ Хомяков В. І., Бакун І. В. – Черкаси: ЧДТУ, 2015 – 323 с.
3. Мотивация персонала как инструмент повышения стоимости компании [Електронний ресурс]: <http://www.kadry.ru/articles/detail.php?ID=13955>.

УДК 005:658.114

ЛЯСКОВСЬКИЙ О. С.

Наук. керівник: *Пішеніна Т. І.*, д-р економ. наук

КІБІТ, м. Київ

УДОСКОНАЛЕННЯ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ

Одним із результатів різкої зміни економічних і політичних систем в Україні наприкінці попереднього сторіччя стало розбалансування управління компаніями, які є основними суб'єктами економічних відносин, що здійснюють створення доданої вартості. Водночас, коли розвинуті країни проходили стадію корпоративного управління знань і зацікавлених сторін, пострадянські країни змушені були їх наздоганяти починаючи зі стадії індустріального, а іноді і доіндустріального корпоративного управління. Останнє не сприяло і не сприяє підвищенню конкурентоспроможності та економічної ефективності діяльності вітчизняних підприємств та їх об'єднань. Не є виключенням і суб'єкти сфери аграрного бізнесу, значення якого для національної економіки України поступово зростає. Зазначені умови еволюції корпоративного управління вітчизняних підприємств та їх об'єднань визначили формування його гібридної моделі, яка, в свою чергу, є недостатньо дослідженою.

Оскільки корпоративне управління є невід'ємною частиною відкритого та прозорого бізнес-середовища, то в сучасних умовах зростає значення рівня управління компаніями, залучення

до цього управління усіх зацікавлених сторін. Корпоративне управління набуває ознак тієї сукупності інструментів, засобів та важелів впливу, яка дозволяє суб'єкту економічних відносин повноцінно реалізувати свій економічний потенціал, створювати стійкі конкурентні переваги, стабільно підвищувати рівень ефективності своєї діяльності та, врешті-решт, забезпечувати економічне зростання та розширення бізнесу.

Теоретичну основу формування та розвитку корпоративного управління у сучасній ринковій економічній системі становлять праці Р. В. Агілери, С. Багата, А. Берлі, Б. Болтона, Р. Брейлі, О. Вільямсона, Дж. Гелбрейта, Ч. Грея, І. Гуркова, Дж. Даннінга, Г. Демсеца, М. Дженсена, Г. Джексона, Р. Коуза, Г. Кочеткова, К. Ленца, У. Меклінга, Г. Мінза, Г. Мінцберга, Дж. Робінсона, І. Філатотчева, А. Дж. Шерера.

Разом з тим у наукових працях як вітчизняних, так і зарубіжних вчених окремі аспекти вказаної проблеми ще недостатньо висвітлені. Досі точаться суперечки щодо визначення корпоративного управління, малодослідженим залишаються питання типології та класифікації систем корпоративного уп-

равління, потребує уточнення зв'язок незалежності рад директорів та результатів діяльності компаній. Інструментарій як оцінки незалежності рад директорів, так і оцінки корпоративного громадянства як практичного способу прояву демократичного корпоративного управління в неринкових стратегіях компаній залишається маловивченим, а, отже, маловживаним.

Подальший розвиток корпоративного управління в Україні потребує насамперед чіткого окреслення мети реформування корпоративного управління, і вимагає розробки випереджаючої стратегії розвитку. Вказане обумовило вибір теми нашої наукової роботи.

Метою наукового дослідження є розроблення методологічних підходів та практичних напрямів удосконалення корпоративного управління в Україні, позиціонувавши його в глобальному вимірі.

Об'єктом дослідження є процес розвитку систем корпоративного управління сучасних підприємств.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні і практичні аспекти трансформації та розвитку відносин та процесів в системах корпоративного управління.

Теоретичною та методологічною основою досліджень є фундаментальні наукові розробки зарубіжних й українських вчених щодо розвитку корпора-

тивного управління. Теоретичну базу дослідження становлять науковий та системний підходи. Дослідження здійснювалося з застосуванням методу порівняльного аналізу, систем корпоративного управління та еволюції типів корпоративного управління; метод системного узагальнення.

Інформаційною базою дослідження є наукові дослідження вітчизняних і зарубіжних учених, закони України, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, нормативні акти та статистичні матеріали Державної служби статистики України, міжнародних організацій.

Результат досліджень полягає в розробці практичних рекомендацій щодо управління розвитком систем корпоративного управління сучасних підприємств та їх об'єднань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кейс TQM Systems: як хмарний ІС змінив формат ведення бізнесу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://gigacloud.ua/blog/navchannja/kejs-tqm-systems-jak-hmarnij-1s-zminiv-format-vedennja-biznesu>.
2. Мескон М. Х. Основы менеджмента / М. Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури ; пер. с англ. – М. : Дело, 1992. – 702 с.
3. Назарова Г. В. Формування та розвиток людського капіталу корпоративних підприємств / Г. В. Назарова, Н.Л. Гавкалова, Н. С. Маркова. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2006. – 240 с.

УДК: 334.72:330.341

МАЗАНЮК О. О.

ТОЛКАЧ О. С.

Наук. керівник: *Шиманська В. В.*

ЖФ КІБІТ, м. Житомир

ІДЕНТИФІКАЦІЯ ОСНОВНИХ ПРОБЛЕМ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ: ІННОВАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНИЙ ВИМІР

Потрібно бігти з усіх ніг, щоб тільки залишатися на місці, а щоб кудись потрапити, треба бігти, як мінімум, удвічі швидше!
Л. Керрол. "Аліса у Країні Чудес".

Сьогодні для більшості експертів у галузі стратегічного планування, науково-технічної політики та інвестування стало чітко визначено, що нині й у найближчому майбутньому людство одночасно знаходиться під дією чотирьох науково-технічних революцій:

- комп'ютерної революції останньої третини ХХ ст.;
- біотехнологічної революції останнього десятиліття минулого століття;

– нанореволюції на самому початку ХХІ ст., яка відбувається у всіх галузях науки, виробництва, медицини, національної безпеки, побуту, відпочинку та розваг;

– революції в галузі когнітивної науки на початку ХХІ ст. як міждисциплінарної галузі досліджень, що вивчає закономірності отримання, зберігання та використання знань людства.

Таблиця 1

Дефініційний апарат терміну «інновація»

№	Визначення	Автор
1.	розвиток науки, техніки, досвіду, знань. Це процес, під час якого наукова ідея доводиться до практичного використання	Н. В. Краснокутська
2.	розповсюдження наукового методу пізнання та пошук шляхів досягнення цілей на інші сфери людської діяльності	А. Г. Фонов
3.	процес структурного вдосконалення національної економіки, який досягається переважно за рахунок практичного використання нових знань для зростання обсягів суспільного виробництва, підвищення якості суспільного продукту, зміцнення національної конкурентоспроможності та прискорення соціального прогресу у суспільстві	Я. А. Жаліло
4.	характеризує властивість господарської одиниці розвиватися на власній основі в майбутньому	П. Н. Завлін
5.	процес господарювання, що спирається на безупинний пошук і використання нових способів і сфер реалізації потенціалу підприємства у мінливих умовах зовнішнього середовища у рамках обраної місії та прийнятої мотивації діяльності і який пов'язаний з модифікацією існуючих і формуванням нових ринків збуту	С. Н. Лелюшенко
6	посилення та використання своїх інноваційних можливостей для досягнення цілей управляючого соціального об'єкта (підприємство, корпорація, регіон, країна)	В. П. Баранчєєв

Таблиця 2

Визначення авторів стосовно терміну «інноваційний розвиток»

№	Визначення	Автор
1.	розвиток науки, техніки, досвіду, знань. Це процес, під час якого наукова ідея доводиться до практичного використання	Н. В. Краснокутська
2.	розповсюдження наукового методу пізнання та пошук шляхів досягнення цілей на інші сфери людської діяльності	А. Г. Фонов
3.	процес структурного вдосконалення національної економіки, який досягається переважно за рахунок практичного використання нових знань для зростання обсягів суспільного виробництва, підвищення якості суспільного продукту, зміцнення національної конкурентоспроможності та прискорення соціального прогресу у суспільстві	Я. А. Жаліло
4.	характеризує властивість господарської одиниці розвиватися на власній основі в майбутньому	П. Н. Завлін
5.	процес господарювання, що спирається на безупинний пошук і використання нових способів і сфер реалізації потенціалу підприємства у мінливих умовах зовнішнього середовища у рамках обраної місії та прийнятої мотивації діяльності і який пов'язаний з модифікацією існуючих і формуванням нових ринків збуту	С. Н. Лелюшенко
6	посилення та використання своїх інноваційних можливостей для досягнення цілей управляючого соціального об'єкта (підприємство, корпорація, регіон, країна)	В. П. Баранчєєв

Ураховуючи масштаби змін, які потенційно може викликати революція в науці й техніці, життєво необхідно, щоб ми розуміли, як ця революція змінила, змінює і змінюватиме наш світ.

Цифровий простір дедалі ширше охоплює всі галузі нашого життя. Дослідження останніх років свідчать, що ключовим фактором економічного розвитку є людський капітал, який трансформується у нові знання. Збільшення кількості працівників, предметом діяльності яких є передусім інформація, стало поштовхом до розроблення технологій швид-

кого і системного опрацювання інформації, появи інформаційних та інтелектуальних технологій. Вони швидко знайшли застосування у всіх країнах, живлячи технологічний пошук, прискорюючи його темпи, розширюючи зону технологічних змін і диверсифікуючи їх джерела. Інформаційні технології прискорили темпи науково-технічного прогресу. Водночас можливість вільного доступу до інформації впливає не тільки на технологічні зміни, а й на перебіг соціальних процесів. Люди прагнуть бути мобільнішими, намагаючись знайти застосування

Таблиця 3

Типи економічного розвитку у відповідності до його ключових джерел

Стадії та джерела розвитку	Типи економічного розвитку
Розвиток на основі виробничих факторів. Стадія факторів виробництва: конкурентоспроможність обумовлена наявністю природних ресурсів, кліматичних умов, надлишкових трудових ресурсів тощо, використовуються прості технології.	Екстенсивний тип розвитку – спосіб економічного зростання, досягнення основних цілей способом кількісної зміни виробничих факторів, залучення додаткових ресурсів, створення нових виробництв, на основі існуючого наукотехнологічного рівня.
Розвиток на основі інвестицій. Стадія інвестицій: національні фірми стають спроможними інвестувати гроші в купівлю технологічних ліцензій, сучасне ефективне обладнання; національна економіка здатна використовувати досягнення іноземних технологій.	Інтенсивний тип розвитку – спосіб економічного зростання, що передбачає використання передових науковотехнічних досягнень для підвищення продуктивності і результативності соціально-економічної системи
Розвиток на основі інноваційної діяльності. Стадія нововведень: національні фірми спроможні удосконалювати іноземну технологію і створювати нові технології; внутрішній попит достатній для прийняття таких технологій; державне регулювання підприємницької діяльності має непрямий характер	Інноваційний тип розвитку – спосіб економічного зростання, заснований на постійних і систематичних нововведеннях, спрямованих на суттєве поліпшення всіх аспектів діяльності господарської системи, на періодичному перегрупуванні сил, обумовленому логікою науковотехнічного прогресу, цілями і завданнями розвитку системи, можливістю використання певних ресурсних факторів у створенні інноваційних товарів і формуванні конкурентних переваг.

Джерело: [1].

своїм знанням і здібностям, щоб поліпшити якість свого життя. Масового характеру набули міграційні процеси, «відтік умів» із країн з низьким рівнем соціального забезпечення, що призводить до зменшення інтелектуального потенціалу таких країн і закріплює їх технологічне відставання.

Сьогодні більшість центрів інформаційно-технічної революції зосереджені у мегаполісах, здатних генерувати синергію « підсилення результуючої окремих складових системи завдяки їх взаємодії на базі знань та інформації. Ця здатність безпосередньо пов'язана із промисловим виробництвом і комерційним застосуванням інновацій, із культурною та економічною могутністю мегаполіса, що формує його привілейоване становище і приваблює ініціативних творчих людей. Адаже для того, щоб інновація реалізувалась, необхідні: конкретне інституційне та індустріальне середовище; певна кваліфікація для концептуального осмислення і вирішення технологічної проблеми; економічна ментальність, щоб зробити застосування інновації вигідним; мережа виробників та користувачів, що можуть обмінюватися досвідом, який здобувають у процесі творення базисної інновації.

У сучасній економічній літературі існує велика кількість визначень понять «інновація». Це свідчить про те, що у сфері інноваційної діяльності немає загально визнаної термінології. Учені вкладають власні зміст та сенс в поняття «інновація», що відображає комплексність, універсальність, масштабність використання інновацій. Основні визначення терміну «інновація» наведемо в таблиці 1.

Ключовим поняттям сьогодні стає також інноваційний розвиток. Досліджуючи питання інноваційного розвитку, перш за все необхідно з'ясувати суть та зміст цього поняття (таблиця 2).

При дослідженні сутності поняття «інноваційний розвиток» слід, по-перше, відокремити два ключові підходи до його визначення: макроекономічний та мікроекономічний.

За макроекономічного підходу термін «інноваційний розвиток» застосовується здебільшого в контексті досліджень механізмів реалізації науковотехнічного прогресу в процесі економічного розвитку країни, галузі, регіону, формування інноваційної або знаннєвої економіки, пошуку нових джерел економічного зростання, побудови державної інноваційної моделі розвитку тощо.

Так, в таблиці 3 наведено узгодження стадій та відповідних джерел економічного розвитку за М. Портером та типами економічного розвитку.

За мікроекономічного підходу термін «інноваційний розвиток» застосовується в контексті досліджень діяльності, розвитку та конкурентоспроможності суб'єктів господарювання, зокрема підприємств.

Серед причин, що стримують розвиток інноваційних процесів на підприємствах, виділимо такі:

- погіршення стану підприємств, що є наслідком зменшення інвестицій в їх діяльність, застарілості основних засобів, невідповідності продукції стандартам якості та інших факторів;

- низька продуктивність праці та мотивованість працівників (зокрема, у середньому в рік в Києві

працюють на 292 години більше, ніж у Парижі. При цьому продуктивність праці в 3 рази нижче, ніж у Білорусі, в 4 рази нижче, ніж в Європі та в 6,5 разів нижче, ніж в США);

- невисокий рівень кваліфікації підприємців, що значно ускладнює перспективи інноваційного розвитку;

- недостатність обігових коштів у підприємств для впровадження інноваційної продукції;

- відсутність технопарків машинобудування загальнодержавного та регіонального значення;

- неефективний менеджмент, що спричиняє до зниження конкурентоспроможності підприємств;

- недостатність коштів у підприємців для розвитку власної справи;

- забезпечення державної підтримки малого та середнього підприємництва, що працюють у сфері інвестиційної, інноваційної і науково-технічної діяльності, впровадження зарубіжного досвіду з питань започаткування нових інноваційних технологій в господарській діяльності;

- посилення уваги до інформаційного забезпечення, навчання та підвищення кваліфікації кадрів.

Важливо, що одним із основних напрямів зміцнення конкурентоспроможності вітчизняного підприємництва, значення якого даремно часто недооцінюють, є забезпечення високого рівня інноваційної діяльності підприємств.

На жаль, в Україні сьогодні є багато проблем, що перешкоджають розвитку вітчизняного підприємництва, вирішення яких забезпечить підвищення ефективності підприємницької діяльності, забезпечить розширення підприємницького сектора, зменшення тіньового сектору. Основну роль у подоланні цих проблем повинна відігравати держава. Сьогодні немає чітких прогнозних розрахунків щодо можливих позитивних і негативних наслідків для економіки України. В умовах ринкової трансформації економіки України розвиток підприємництва є основою економічного і соціального розвитку, вирішення соціальних проблем, подолання бідності та забезпечення високого рівня життя громадян.

Як показує світовий досвід, одними із найважливіших заходів, які здатні реанімувати підприємства, є активізація інноваційної діяльності, що дозволяє підвищити технічний рівень виробництва, суттєво знизити матеріало- та енергомісткість виробничих процесів, збільшити обсяги виробництва, оновити асортимент продукції, підвищити її конкурентоспро-

можність, розширити внутрішні та зовнішні ринки збуту. Активізувавши інноваційну діяльність та, впровадивши сучасні технологічні рішення, підприємства зможуть подолати багато негативних явищ, що існують в нашій країні та пов'язані зі старінням основних виробничих засобів, відсталими технологіями, неефективною структурою й низькою рентабельністю. Основними цілями та напрямами інноваційного розвитку економіки України є:

- інноваційне спрямування матеріально-технічного і стратегічного розвитку;

- підвищення конкурентоспроможності продукції через залучення наукоємних технологій та знань;

- нарощування інвестиційних потоків.

Загальною тенденцією формування економічної моделі в розвинутих країнах є її інноваційна орієнтація на основі інтенсивного створення та використання знань суспільства, що можливо завдяки відповідній науково-технічній політиці, розвитку системи освіти, інформаційного забезпечення. Україна повинна подолати розрив із розвинутими державами, а для цього потрібно створити та реалізувати переваги в напрямі формування постіндустріального суспільства та економіки, що заснована на знаннях. Дане завдання є першочерговим для вирішення, оскільки інвестиції у «знання» для більшості розвинутих країн вже давно стали пріоритетом та випереджають темпи зростання вкладення інвестицій у виробничий капітал.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волошук Л. О. Інноваційний розвиток та економічна безпека промислових підприємств: проблеми комплексного управління : монографія / Л. О. Волошук ; Одес. нац. політехн. ун-т. – Одеса, 2015. – 396 с.
2. Друкер П. Ф. Бизнес и инновации / П. Ф. Друкер ; пер. с англ. и ред. К. С. Головинского. – М.: СПб. : Вильямс, 2007. – 432 с.
3. Козирьев А.Н. Оценка стоимости нематериальных активов и интеллектуальной собственности / А.Н. Козирьев, В. Л. Макаров. – Москва: – «Интерреклама», 2003. – 59 с.
4. Просвирина И. И. Интеллектуальный капитал: новый взгляд на нематериальные активы / И. И. Просвирина //Журнал «Финансовый менеджмент». – №4, 2004. –С.25-29
5. Санто Б. Инновация как средство экономического развития / Б. Санто; пер. с венг. и ред. Б. В. Сазонова. – М. : Прогресс, 1990. – 295 с.
6. Твисс Б. Управление научно-техническими нововведениями / Б. Твисс ; пер. с англ. и ред. К. Ф. Пузыря. – М. : Экономика, 1989. – 271 с.
7. Хучек М. Инновации на предприятиях и их внедрение / М. Хучек. – М.: Луч, 1992. – 148 с.

УДК 658:005.

МАРИНИЧ В. А.

Наук. керівник: *Пішеніна Т. І.*, д-р економ. наук

КІБІТ, м. Київ

УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧИМИ РЕСУРСАМИ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ

Сучасний агропромисловий комплекс потребує економічно обґрунтованих підходів, які сприятимуть підвищенню ефективності виробництва. Особливого значення набуває необхідність раціональної взаємодії усіх факторів аграрного виробництва шляхом використання науково обґрунтованих методів його ведення. Зростання результативності використання виробничих ресурсів в умовах європейської інтеграції має велике значення, так як уможливорює підвищення ступеня їх використання, а отже, й ефективність функціонування аграрного сектора України.

Сьогодні, зважаючи на економічну ситуацію в Україні, забезпечення аграрного сектора економіки фінансовими, матеріально-технічними та трудовими ресурсами є напруженим та нестабільним. Аграрний сектор відчуває нестачу власних засобів для фінансування розширеного відтворення. Саме тому питання про дієве використання наявних виробничих ресурсів є актуальним і таким, яке потребує більш глибокого вивчення й аналізу. Аграрний сектор України повинен розвиватись на базі ефективного управління виробничими ресурсами задля забезпечення його конкурентоспроможності. Це сприятиме становленню України на міжнародному ринку та впливатиме на загальний стан економіки всередині країни. Для аграрного сектора України процес нарощування виробничих ресурсів найчастіше означає підвищення ефективності виробництва та конкурентоспроможності на зовнішньому ринку, досягнення економічної стабільності в галузі, що уможливорюється лише за умов ефективного й раціонального управління виробничими ресурсами аграрного сектора України.

Визначення стратегії і тактики технологічного оновлення та формування виробничого потенціалу аграрного сектора України потребує врахування нових тенденцій і напрямів науково-технічного прогресу в агропродовольчій сфері, екологічних та економічних вимог, особливостей нинішньої матеріально-технічної, фінансово-економічної та організаційно-технологічної бази вітчизняного агропромислового виробництва.

Концептуальні основи державного регулювання та управління закладені у працях Дж. М. Кейнса, Р. Кемпбелла, М. Кондратьєва, В. Леонтьєва, А. Маршалла, П. Самуельсона, А. Файоля, Й. Шумпетера та ін.

Водночас із наукового і практичного поглядів залишаються відкритими питання, пов'язані з теоре-

тичними основами управління виробничими ресурсами у вітчизняному аграрному секторі, з оцінюванням його ефективності для подальшого економічного розвитку країни.

Метою нашого дослідження є наукове обґрунтування і розробка методичних рекомендацій стосовно управління виробничими ресурсами в аграрному секторі України.

Об'єктом дослідження слугує процес управління виробничими ресурсами в аграрному секторі України.

Предметом дослідження є теоретичні та методичні аспекти ефективності управління виробничими ресурсами в аграрному секторі економіки України.

Теоретичною основою дослідження стали праці та практичні дослідження вітчизняних і зарубіжних економістів, які присвячені проблемам раціонального використання виробничих ресурсів з метою ефективного управління.

У наших дослідженнях використано загальнонаукові та специфічні методи і способи дослідження: логічного аналізу і синтезу, групування, порівняння, економічної статистики, економічного та фінансового аналізу аграрного сектора економіки України.

Інформаційною базою дослідження слугували офіційні матеріали Державної служби статистики України, Міністерства аграрної політики та продовольства України, публікації українських і зарубіжних вчених, матеріали наукових конференцій і семінарів, довідкові матеріали, опубліковані в спеціальній періодичній пресі та розміщені на сайтах офіційних серверів мережі Internet.

Упровадження у практичну діяльність вітчизняних сільськогосподарських підприємств розроблених рекомендацій сприятиме розвитку аграрних економічних відносин, збільшенню обсягів виробництва сільськогосподарської продукції, досягненню екологічної рівноваги, становленню гармонійних відносин між бізнесом і владою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гавва В. Н. Потенціал підприємства: формування та оцінювання / В. Н. Гавва, Е. А. Божко. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 244 с.
2. Довгань Л. Є. Тенденції та проблеми розвитку сфери інформаційних технологій в Україні: кадрові аспекти / Л. Є. Довгань, І. П. Малик [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ev.fmm.kpi.ua/article/viewFile/108718/103666>.

УДК: 005:657.471.1

НЕКРАСОВА Г. Ю.,

БОНДАР І. А.

Наук. керівник: *Пиливець В. М.*, канд. екон. наук

ВФ КІБІТ, м. Вінниця

УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК ВИТРАТ НА ВИРОБНИЦТВО ПРОДУКЦІЇ

У сучасних умовах ринкових відносин особливого значення набуває управлінський облік виробництва, який надає інформацію про повноту, достовірність та оперативність витрат, які формують собівартість виготовленої продукції. Від калькулювання собівартості продукції та організації обліку витрат залежать ступінь впливу результатів діяльності на підвищення ефективності виробництва, рівень економічного управління підприємством та оптимального ціноутворення.

Роль управлінського обліку в системі управління виробничими витратами підприємства досить суттєва. Адже керівник або власник підприємства повинен знати, скільки буде коштувати виробництво тієї чи іншої продукції, який прибуток від реалізації у загальному обсязі прибутку, чи є можливість збільшити або зменшити ціну на цю продукцію і яка ефективність від прийняття управлінського рішення. Для цього необхідно використати економічно обгрунтовану класифікацію витрат. Класифікація витрат виробництва в умовах стандартизації бухгалтерського обліку повинна відповідати прийнятому на підприємстві методу калькулювання собівартості продукції та надавати достовірну інформацію, яка необхідна для прийняття управлінських рішень та складання фінансової звітності [4].

Відповідно до закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність», управлінський облік – це система обробки та підготовки інформації про діяльність підприємства для внутрішнього користування у процесі управління підприємством [1].

Основи формування в бухгалтерському обліку інформації про витрати підприємств усіх форм власності (крім банків та бюджетних установ) та її розкриття у фінансовій звітності регламентуються Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 16 «Витрати». Відповідно до пункту 6 Положення витратами звітного періоду визнається зменшення активів або збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу підприємства, за умови, що ці витрати можуть бути достовірно оцінені [2]. Витрати визнаються витратами певного періоду одночасно з визнанням доходу, для отримання якого вони здійснені. Витрати, які неможливо прямо пов'язати з доходами певного періоду, відображаються у складі витрат того звітного періоду, в якому вони були здійснені [3].

За бухгалтерського підходу витрати представляють собою конкретні витрати ресурсів для виготовлення визначеної кількості продукції цінами їх придбання. Витрати підприємства у бухгалтерській звітності виступають у вигляді собівартості продукції.

Оскільки, існуючі витрати передбачають відшкодування всіх використаних факторів виробництва, в умовах ринкової економіки під собівартістю, необхідно розуміти суму наявних витрат, пов'язаних не тільки з простим відтворенням, але і з отриманням підприємницького доходу.

Отже, використанні в процесі, виробництва будь-які речі та сили природи на виготовлення нового продукту формують поняття «затрати», а враження затрат на виробництво в грошовому вимірі конкретного продукту зазначає поняття «собівартість».

Реформування бухгалтерського обліку підприємств України, основою якого стало запровадження національних стандартів бухгалтерського обліку змінило порядок класифікації витрат і відображення їх в фінансовій звітності. На сучасному етапі важливого значення набуває класифікація витрат за елементами, що відбувається відповідно до їх економічного змісту, вона відображає такі фактори виробництва, як матеріаломісткість, фондомісткість та трудомісткість. Цю класифікацію використовують при складанні кошторису витрат. Вона дає можливість встановити потребу в оборотних засобах, а також характеризує структуру витрат. Але для обчислення собівартості окремих видів продукції, застосовують класифікацію витрат за статтями калькуляції – залежно від місця виникнення та їх призначення.

Класифікація за статтями застосовується в обліку при складанні планових і звітних калькуляцій собівартості конкретних видів при звітній калькуляції продукції. Вона дає можливість здійснювати контроль цільового витрачання коштів та виявити резерви зниження собівартості продукції [4].

Отже, інформація про витрати, яка є комерційною таємницею розкривається в межах системи управління. Тому в основу організації управління витратами покладено систему їх класифікації, що забезпечує глибше вивчення характеру витрат, що дозволяє посилити контроль за ними забезпечує використання у практиці економічної роботи однотипних способів їх групування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України (зі змінами та доповненнями) від 16.07.1999 № 996 – XIV.

2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати», затв. наказом Міністерства фінансів України № 87 від 31 березня 1999 р. – Режим доступу: <http://www.mfu.gov.ua>

3. Облік витрат на виробництво і калькулювання собівартості продукції на виробничих підприємствах : курсова робота : 6.030509 ; наук. кер. Макарук Ф. Ф. – Львів: Львівська комерційна академія, 2008. – 60 с.

4. Рожелюк В. М. Принцип и управління витратами на виробництво у ринковому середовищі / В. М. Рожелюк, П. Н. Денчук, // Науковий вісник Ужгородського університету. – 2007. Спецвип. 22. – Ч. II. – С. 212 – 216.

УДК 005:657.421

ПОКЛІЦЬКА С. А.

Наук. керівник: **Пилявець В. М.**

ВФ КІБІТ, м. Вінниця

УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧИМИ ЗАПАСАМИ ПІДПРИЄМСТВА

Розвиток економіки в Україні вимагає від вітчизняних підприємств пошуку шляхів підвищення ефективності їх діяльності, удосконалення організації обліку й контролю, напрямів роботи з матеріальними ресурсами підприємства. Одним з основних видів ресурсів підприємства виступають запаси, які виконують важливу функцію на підприємстві.

Управлінський облік промислових підприємств України все більше спрямований на раціональне використання виробничих запасів, що є головною передумовою успішного здійснення виробничого процесу шляхом використання давальницької сировини або зменшення кількості власних виробничих запасів. Це надає можливість реанімувати виробництво, завантажувати потужності, нарощувати обсяги виробництва, однак характеризується зростанням залежності від замовника, неспроможністю задовольняти потреби внутрішнього ринку, що призводить до втрати самостійності у прийнятті стратегічно важливих управлінських рішень та в перспективі загрожують збитковістю підприємств. Основним завданням більшості компаній є підвищення ефективності діяльності підприємства, що змушує їх переоцінити свої можливості, стратегію, проводити реструктуризацію. За цих умов актуалізується проблематика дослідження та детального аналізу можливостей різних концепцій управління виробничими запасами та окреслення шляхів їх ефективного впровадження на підприємствах [1, с. 30].

Вітчизняна наука в останні роки усе більше характеризується розвитком інноваційних підходів до удосконалення інформаційної бази управління [2, с. 180]. Варто відзначити зростання інтересу до системи управлінського обліку. Автори на основі застосування різноманітних методів досліджень формують концепцію оптимізації обліку не лише доходів і

витрат, але й інших об'єктів, в основі яких лежить удосконалення управління ними. Питаннями управлінського обліку займалися такі науковці як П. М. Гарасим, С. Ф. Голов, З.-М. В. Задорожній, Л. В. Нападовська, М. С. Пушкар.

У процесі фінансово-господарської діяльності підприємству необхідно мати певну суму грошових коштів для закупівлі сировини, матеріалів, напівфабрикатів, комплектуючих виробів та інших матеріальних цінностей.

Зазначені матеріальні цінності призначені для забезпечення процесу виробництва та реалізації продукції.

Метою управління виробничими запасами є забезпечення безперебійного процесу виробництва та реалізації продукції за дотримання оптимального запасу матеріальних цінностей.

Управління виробничими запасами являє собою частину загальної політики управління оборотними активами підприємства, яка полягає в оптимізації розміру та структури запасів товарно-матеріальних цінностей, мінімізації витрат щодо їх обслуговування та забезпечення ефективного контролю за їх рухом.

Відсутність дієвого методологічного інструментарію управлінського обліку та навиків практичного його застосування в діяльності вітчизняних суб'єктів господарювання можна пов'язати з чинником невизначеності та відсутності єдиного підходу до самого визначення цієї облікової системи.

Ключові завдання поліпшення обліку виробничих запасів на підприємстві полягають у такому:

- контролі виконання плану матеріально забезпечення;
- моніторингу залишків і руху матеріалів в процесі їх заготівлі;
- обґрунтованому розподілі матеріалів за об'єктами калькулювання.

Управління запасами полягає в тому, щоб зменшити запаси до розумного мінімуму, який забезпечує безперервність процесу виробництва або торгівлі, щоб уникнути порожніх складів і не допустити зупинки виробництва та не відволікати гроші з обігу.

Вирішення проблеми ефективного розвитку та зростання виробничого потенціалу підприємств потребує створення системи управління виробництвом, в основу якої має бути покладено формування інформації про умови ринку, що обумовлюють ряд певних обмежень для підприємства: недостатнє забезпечення матеріальними ресурсами, робочою силою, виробничими потужностями тощо.

Визначення потреби в матеріальних ресурсах при стратегії управління запасами «точно в строк» може здійснюватися на основі двох методів: на основі замовлень і на основі витрат. Обидва методи припускають елемент прогнозування: в першому випадку прогнозування здійснюється виходячи з наявних замовлень, у другому – на основі аналізу вит-

рат матеріальних ресурсів у минулі періоди часу. При заготівлі виробничих запасів партіями, розмір яких не залежить від розміру замовлення, відбувається надмірне залучення коштів у запаси, які залишаються на складі під час та після виконання замовлення. При використанні позамовного методу розрахунку собівартості продукції, слід проводити заготівлю запасів тотожно [1, с. 31].

Отже, використання розробленої послідовності формування моделі управлінського обліку вимагає розробки номенклатури обліку та документообороту. Обґрунтований вибір уможливорює досягнення економії витрат, яких вимагає зберігання запасів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кацель М. К. Управлінський облік виробничих запасів в умовах прийняття рішень / М.К. Кацель // Збірник матеріалів Всеукраїнської студентської наукової конференції : Тези – К. : КНТЕУ, 2013 – С. 30-32
2. Матвійчук М. З. Облік запасів: управлінський аспект оптимізації / М. З. Матвійчук // Інноваційна економіка. – 2013. – № 9. – С. 180-185.

УДК: 338.48(44)

ПОЛІЩУК Т. О.

Наук. керівник: Яворська О. Г., канд. біолог. наук
КНЛУ, м. Київ

СУЧАСНІ АСПЕКТИ ТУРИСТИЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ПРОВАНСУ (ФРАНЦІЯ)

Франція відома як одна з найстаріших туристичних дестинацій у світі. Туризм зародився в цій країні ще в XVIII ст. й спочатку був доступний лише аристократам і представникам багатій буржуазії, які приїжджали на знамениті французькі курорти. Проте, і сьогодні Франція є прикладом вдалого туристичного менеджменту, оскільки вважається провідним рекреаційним регіоном світу. У 2016 р. країну відвідали 82,6 млн іноземних туристів. Дохід країни, пов'язаний із туризмом, складає понад 38,4 мільярди євро на рік, що становить понад 7,3 % ВВП [1].

Управління туристичним менеджментом здійснюється на державному рівні Міністерством з туризму. Функцію формування туристичної політики у складі Міністерства з туризму покладено на Дирекцію з туризму. До інших підрозділів центрального державного органу управління туризмом належать: «Будинок Франції» («Maison de la France» – франц.) «ODIT France» та «Національне Агентство з відпускних чеків». Усі ці підрозділи субсидіюються в основному державою. Але також вони одержують

допомогу й від регіонів, департаментів, місцевої туристичної влади та, звичайно, від приватних компаній, що працюють у галузі туризму [2].

Предметом цього дослідження був регіональний туристичний менеджмент Провансу, оскільки останній входить у трійку найпопулярніших туристичних напрямків Франції. Прованс (Provence – франц.) – історико-культурний регіон на південно-сході Франції. Різноманітні ландшафти, м'який середземноморський клімат, оригінальна та вишукана гастрономія, багата культурна спадщина та сучасна інфраструктура приваблюють туристів з усього світу. Щороку Прованс відвідує близько 31 млн туристів. Туризм, природно, став основним компонентом економіки території. У регіоні працює близько 25 000 закладів, пов'язаних із туризмом, створено 141 000 робочих місць, що становить 7,5 % робочих місць у регіоні, на яких задіяно близько 119 000 найманих працівників. Дохід від туризму складає 18 млрд євро або 13 % ВВП країни [3].

До складу Провансу входять такі департаменти як: Буш-дю-Рон, Вар, Верхні Альпи, частково Аль-

пи Верхнього Провансу й Воклюз. Найбільшими містами регіону вважають Марсель та Екс-ан-Прованс.

Прованс – це великий історичний і культурний центр. Регіон займає високу позицію у сфері досліджень й інновацій, тому характеризується динамічною економікою. Міста регіону є центрами промисловості та сервісної діяльності: високі технології, біомедична інженерія, університетські лабораторії тощо. Подібна економічна активність – рушійна сила для розвитку ділового туризму, організації семінарів, конгресів та виставок. 600 готелів здатні прийняти ділові зустрічі, оскільки мають в розпорядженні усе необхідне устаткування. Десятки конгрес-центрів дозволяють прийняти збори, чисельністю від 150 до 2 500 осіб, маючи в розпорядженні площі від 100 до 24 000 м².

Туристичний менеджмент найбільш розвинений у Ніцці, Марселі та Авіньйоні.

Ніцца має всю інфраструктуру, необхідну для постійного розвитку туризму. Кожного року курорт відвідують близько 5 млн туристів, що становить 40 % туристичних потоків на Лазурному березі. Дохід від туризму складає 1,5 млрд євро на рік. Місто має розвинуту мережу готелів різного рівня: понад 200 готелів та 10 000 номерів. Щонайменше 1 турист зі 100 у Європі залишається на одну ніч у Ніцці [4].

Марсель – другий за величиною та одне з найстаріших міст у Франції. Щороку казна міста отримує біля 2,7 мільярда євро, що становить 7 % ВВП. 50 000 робочих місць у Марселі прямо чи опосередковано пов'язані з туризмом, при чому, за 10 останніх років ця цифра зросла на 26 %.

Щорічно Марсель відвідують близько 8 мільйонів іноземних туристів, що в 4 рази більше, ніж місцевих жителів. У 2015 р. туризм у Прованс-Альпи-Лазурний берег виріс на 1,6 % у порівнянні з 2014 р.

50% іноземних туристів складають громадяни Італії, Німеччини, Великої Британії та Бельгії. Вони залишаються в Марселі в середньому 5,3 дня і витрачають 60 євро на особу на день [5].

У 2013 р. місто було назване Культурною столицею Європи. Марсель є не лише адміністративним центром регіону Прованс-Альпи-Лазурний берег, але також є відомим як один з найбільших портів країни.

Видатною пам'яткою французької архітектури, що входить до десятки найбільш відвідуваних па-

м'яток Франції, є Папський палац в Авіньйоні. У 2014 р. місто відвідало 764,8 тис. туристів, і з кожним роком число відвідувачів зростає [6, с. 2].

На території Провансу також знаходиться один з найкрасивіших каньйонів у Європі, а саме – Каньйон Вердон (Grand canyon du Verdon - франц.). Його довжина складає 25 км, а висота місцями досягає 700 м. Вердонську ущелину відвідують близько 1,5 млн туристів щороку.

Візитівкою Провансу вважаються Лавандові поля, що символізують місцеву історію та красу. Дохід від туризму тут становить близько 2 млрд євро на рік. Однак лаванду широко використовують і у сільському господарстві, наприклад, дохід від продажу лавандового меду становить близько 15-20 млн євро на рік. Важливою складовою економіки цього району є також виробництво з лаванди косметики, парфумерії, мила, а деякі ресторани навіть застосовують її в приготуванні оригінальних страв, щоб додати місцевій кухні особливого шарму [7, с. 10].

Отже, туризм є важливою складовою економіки Провансу. Саме тому держава приймає активну участь у розвитку туристичного менеджменту цього регіону: різними способами заохочує місцеві проекти та ініціативи туристського облаштування територій, які розраховані на залучення іноземних і внутрішніх туристів. Особливо важливим напрямком державної політики в галузі туристичного бізнесу є створення позитивного образу Франції як туристського напрямку та його подальше просування на світовому ринку туристичних послуг.

ЛІТЕРАТУРА

1. Renforcer l'attractivité et le rayonnement de la France [Ressource électronique]. – Mode d'accès: <https://www.diplomatie.gouv.fr/fr/politique-etrangere-de-la-france/tourisme/>.
2. Державна політика Франції в галузі туризму [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://infotour.in.ua/france-gos.htm>.
3. Le tourisme, moteur de l'économie de la Région Provence-Alpes-Côte d'Azur [Ressource électronique]. – Режим доступу: <https://ee.ambafrance.org/Le-tourisme-moteur-de-l-economie>.
4. Le tourisme, moteur de l'économie nizoise représente la première industrie de la ville [Ressource électronique]. – Mode d'accès: <http://www.meet-in-nice.com/chiffres-cles>.
5. Marseille en chiffres [Ressource électronique]. – Mode d'accès: <https://www.marseille-centre.fr/index.php/marseille-en-chiffres>.
6. Avignon 2015 : Dossier de presse / Florence Jullian. – Sylvie JOLY, 2015. – 34 p.
7. Culture Lavande des Alpes a la Provence / Dossier de presse, 2013 – 18 p.

УДК 005.8:004.658

РУДКІВСЬКИЙ О. А., канд. екон. наук,
ЖФ КІБІТ, м. Житомир

ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПРОЕКТАМИ

З метою ефективного управління проектами в діяльності підприємства на сьогодні необхідно використовувати інформаційні системи управління проектами. Проекти із середнім та високим рівнем складності потребують застосування особливого комплексного підходу до управління, який на даний час забезпечують інформаційні системи управління проектами.

Такі системи незалежно від їх розробника, рівня інформаційного охоплення, вартості, комплексності ґрунтуються на методах мережевого (сіткового) планування й управління, що враховують три основні орієнтири управління проектами – час проекту, бюджет проекту та завдання проекту.

Методи мережевого (сіткового) планування базуються на методі критичного шляху та методі аналізу та оцінки планів. Метод критичного шляху передбачає знаходження найбільшої тривалості здійснення проектних робіт (критичного шляху) і подальшого узгодження знайденого критичного шляху із графіком проекту. Знаходження резервів часу впливає на корекцію критичного шляху та відповідно всі часові параметри етапів та подій виконання проекту.

Метод аналізу та оцінки планів передбачає здійснення оцінки робіт за певний період часу, порівнюючи їх з плановими орієнтирами, якщо в процесі аналізу і оцінки віднаходяться резерви, то відбувається деталізований аналіз процесів, і роботи за проектом коригуються, може змінитись також ієрархічна структура робіт. Окрім цих методів сьогодні мають бути враховані такі: APF (Adaptive Project Framework – застосування адаптивних (змінюваних) рамок проекту), BF (Benefit Realization – збільшення прибутку проекту), Agile (гнучкий підхід), метод критичного ланцюга, CPM (Critical Path Method – метод критичного шляху), ECM (Event Chain Methodology – моделювання ланцюга подій), Kanban, Lean (ощадливе виробництво), Six Sigma (6 сигма), PRINCE2 (Projects in Controlled Environments – проекти в контрольованому середовищі), PRISM (стійкі методи), Scrum, Waterfall (поточний метод), RBPM (процесно-орієнтований метод) та ін.

Базис інформаційних систем управління проектами ґрунтується на єдиній базі даних планів усіх проектів підприємства; єдиній базі ресурсів, які можуть бути використані в процесі реалізації проектів; єдиних формах (шаблонів) документів, текстів про-

ектів і звітів; єдиній базі методів і практик управління проектами на підприємстві.

Досягти позитивних результатів в управлінні проектами, можна лише за допомогою повної, достовірної та оперативної інформації, яка відображає всі інформаційні процеси в управлінні проектами.

Інформаційні системи управління проектами у загальному випадку складаються із двох частин: забезпечувальної (організаційне забезпечення; технічне забезпечення; інформаційне забезпечення; програмне забезпечення та ін.) та функціональної (належать ті елементи та підсистеми, які визначають її призначення, функції управління проектами та функції з оброблення інформації в процесі планування, реалізації, відстеження проектів).

Реалізувати функції управління проектами в інформаційній системі дозволяють інформаційні технології (ІТ), які надають можливості виконання опису параметрів проекту і встановлення логічних зв'язків між роботами проекту (ієрархічної структури робіт); багаторівневого представлення проекту; введення списку наявних ресурсів, переліку витрат проекту, обсягів робіт проекту; календарно-сіткового планування; планування ресурсів і витрат; графічного представлення структури проекту (діаграми Ганта, PERT та ін.); контролю за процесом виконання проекту; створення звітів, документування ходу проектних робіт; організації комунікацій (роботи в сітковому середовищі).

Розроблене програмне забезпечення на ринку ІТ дозволяє реалізувати функції та завдання управління проектами. Ринок програмного забезпечення доволі насичений як платними, так і безкоштовними версіями, призначеними для управління проектами.

Серед найбільш відомих та поширених програмних продуктів для проектування можна виділити такі: Microsoft Project, GanttProject, Open Proj, Project Libre, Trello, Free Mind, Битрикс24 та ін. На ринку присутні як версії програмного забезпечення, яке необхідно інсталиювати на комп'ютери, так і хмарні рішення доступні в режимі он-лайн.

Таким чином можна зробити висновок, що застосування програмного забезпечення в галузі управління проектами дозволяє комплексно реалізувати завдання та функції управління проектами на підприємстві, а також повноцінно реалізувати потенціал сучасних інформаційних систем управління проектами.

УДК 331.101.3

СОКОЛЕНКО М.

Наук. керівник: *Шиманська В. В.*

ЖФ КІБІТ, м. Київ

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ МОТИВАЦІЙНИХ МЕХАНІЗМІВ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Актуальність теми мотивації персоналу у сучасному світі є очевидною, оскільки кожен працівник щодня має вибір «Як йому працювати? На совість, чи лише для зарплати?». Звичайно для кожного керівника бажаним є перший варіант. І так, як часи рабовласництва давно минули, людину більше не можна змусити, її потрібно мотивувати. Тому для підприємств (організацій) очевидна доцільність вивчення та подальшої розробки теми – мотивації персоналу.

Згідно з опитуваннями Work.ua, 67,2 % українців вважають грошову винагороду найкращим засобом мотивації. 8,9 % опитаних «за» безкоштовне навчання та тренінги. Похвалу від керівництва оцінили 6,6 % респондентів, персональні подарунки від компанії – 5,8 %. Штрафи змушують краще працювати 4,7 % українців, а корпоративні свята – 4,1 %. Найменше цінуються додаткові вихідні – так відповіли лише 2,7 % опитаних.

Ситуація, що склалася в економіці нашої країни дає підстави стверджувати про невисокий рівень українського менеджменту. Однією з причин такого становища є недостатній рівень мотивації управлінських працівників. Для підвищення ефективності праці управлінського персоналу застосовують різні методи її мотивації та стимулювання. У науковій літературі існує багато підходів до визначення моти-

вації. Проте, в основному всі визначення сходяться до того, що мотивація – це сукупність зовнішніх та внутрішніх чинників, які забезпечують процес спонукання працівника до діяльності, спрямованої на досягнення особистих і колективних цілей. Близьким до поняття мотивація є стимулювання праці, яке визначається як система засобів спрямованих на спонукання працівника до конкретних дій, формування матеріальної та моральної зацікавленості в праці та підвищенні її результативності. Наведемо основні визначення терміну «мотивація» (таблиця 1).

Мотивація є одним із дієвих способів підвищення продуктивності праці, який повинен бути відображений у кадровій політиці підприємств. Найбільш ефективною є система мотивації співробітників «мотивація на результат». Такий спосіб передбачає виплати винагороди співробітникам за конкретні досягнення. Отже, це дозволить підприємствам покращити показники і підвищити прибуток, а співробітнику підвищити свій дохід залежно від докладених зусиль.

Мотивація як основна функція менеджменту пов'язана з процесом спонукання себе та інших людей до діяльності шляхом формування мотивів поведінки для досягнення особистих цілей і цілей організації.

Таблиця 1.

Основні визначення терміну «мотивація»

1.	Зайцев Н. Л. [4]	процес, під час якого керівник спонукає підлеглих до роботи для досягнення цілей підприємства, тобто це процес залучення окремої людини або групи людей до діяльності, спрямованої на виконання цілей підприємства і досягнення своїх особистих цілей.
2.	Колот А. М. [5]	трудові успіхи, визнання заслуг, процес праці, ступінь відповідальності, службове зростання, професійне зростання, можливості творчості, просування по службі.
3.	Мескон М. [7]	сукупність рушійних сил, які спонукають людину до виконання певних дій. Ці сили можуть мати як зовнішнє, так і внутрішнє походження і змушувати людину свідомо чи несвідомо здійснювати ті чи інші вчинки;
4.	Бондар В. [1]	важлива загальна функція управління, без якої немислима ефективна діяльність будь-якого керівника, а відповідно й цілого підприємства. Більшість управлінських рішень має враховувати як організаційні потреби, що пов'язані з показниками діяльності, так і потреби персоналу
5.	Сметанюк О.А. [8]	комплекс дій, направлених на зацікавлення, спонукання, стимулювання працівників для покращення результатів їх праці;

Сучасні українські підприємства найчастіше використовують погрози, звільнення, штрафи, премії та невеликі виплати на свята. Але ці методи не відзначаються високою ефективністю мотивації. Потрібно розвивати мотивуючі заходи, і хоча в наш час порівнювати системи мотивацій в так званих західних компаніях та українських досить важко, тим не менш їх досвід потрібно враховувати.

Заохочення працівників якимось оригінальним способом водночас із загальноприйнятими методами мотивації стало звичайною практикою. Наприклад, слід відзначити організацію провідними компаніями харчування своїх працівників, що сприяє задоволенню найелементарніших потреб і так мотивує до праці. Компанія з виробництва програмного забезпечення Asana розробила кулінарний підхід до мотивації співробітників. Власники найняли кваліфікованих шеф-кухарів, які готували їжу для робітників. Також в офісі завжди в наявності шоколад, який, як відомо, є хорошим антидепресантом і допомагає креативному мисленню.

Підходи до організації харчування персоналу:

1. Співробітники «Яндекс» організують робочий простір навколо себе таким чином, щоб у ньому можна було жити, оскільки багато хто любить працювати ночами. Тому на кожному поверсі офісу «Яндекс» організовані кавопойнти, де в будь-який час можна з'їсти булочку з чаєм або кавою. Крім цього, співробітники можуть харчуватися в корпоративній їдальні – на це кожному співробітникові виділяють фіксовану суму на місяць.

2. Співробітники соціальної мережі «ВКонтакте» харчуються за талонами. Пообідати можна, пред'явивши талон (кожний одержує по одному на робочий день) в одному із чотирьох ресторанів на околицях штабу розробки. Серед пропонованих на вибір закладів – італійська піцерія й ресторан японської кухні. Ще одна особливість цього колективу – активне споживання апельсинного фрешу як альтернативи напоям Fanta й Coca-Cola.

3. В офісі агентства організації РІА «Новини» знаходяться «бонус-бари» – місця, де всі співробітники можуть одержати десерти й бутерброди. А тих, хто не залишив місце роботи під час смогу наприкінці липня – початку серпня, заохочують роздачею молока, що, як відомо, нейтралізує дію багатьох шкідливих речовин [3].

Спорт є одним з прийомів нестандартної мотивації. В одній з великих корпорацій для співробітників шиють форму, також вони грають разом в більярд, займаються стрільбою.

У великих компаніях, які працюють на вітчизняному ринку часто використовують нестандартні методи мотивації. Так, наприклад, у компаніях «Макдональдс» і «МТС» розвивають таланти своїх співробітників і заохочують їх захоплення. Компанія «Макдональдс» проводить конкурс на кращого

співача з оплатою зйомки кліпу. «МТС» проводить конкурс на краще захоплення, потім шляхом голосування обирає переможця і надає необхідні для їх хобі предмети.

Зазвичай компанії користуються перевіреними способами, щоб порадувати співробітників. Індійський бізнесмен Савджі Дголак (Savj Dholakia) у 2015 р. подарував 200 кращим співробітникам своєї алмазної компанії HariKrishnaExport квартири, ще більше тисячі працівників отримали машини FiatPunto та ювелірні прикраси. Китайці теж не відстають з матеріальними мотивуваннями свої робітників. Наприклад, китайський стартап WiFiMasterKey зі штатом в 50 осіб подарував співробітникам, які працюють в компанії більше чотирьох місяців, електромобілі Tesla. Ще один тренд – дарувати технологічні новинки. Усі співробітники BuzzFeed, яких в компанії більше 700 осіб, за досягнення поставлених цілей отримали AppleWatch, які тільки надійшли в продаж.

Компанія Westin (входить в американську StarwoodHotel) раз в квартал оплачує п'ятиденний відпочинок співробітнику, який розробив найкращу ідею. Також відома компанія «Опра Уїнфрі» в 2016 р. нагородила близько сотні співробітників 10-денним круїзом Середземним морем.

Google також мотивував своїх працівників подарувавши розумні годинники: 55 тисяч співробітників інтернет-гіганта отримали на вибір годинник G або G-R від LG [3].

Великою популярністю як бонуси користуються подорожі. Компанія Google є найбільш показовим прикладом того, як потрібно мотивувати співробітників, щоб вони приносили якомога більше користі роботодавцю.

Google створив комфортабельні умови праці, затишні та такі, що стимулюють творчий процес, зокрема обладнав вельми оригінальний центральний офіс. Спортивний комплекс, невелика клініка, перукарня, хімчистка, розваги (гірка з другого на перший поверх, катання на самокаті й велосипеді), релакс у масажному кріслі, смачна їжа, і, нарешті, можливість розміщення домашніх тварин, якщо без них ви не можете зосередитися на виконанні поставленого завдання. Співробітники компанії пишуться своєю роботою, не хочуть її втратити і намагаються бути корисними, відчуваючи таку турботу про себе й розуміння своїх потреб, нехай іноді й вельми специфічних.

У компанії обладнали спеціальні кімнати для медитації, наймають вчителів буддизму. Мета – навчання співробітників техніки медитації і як наслідок – підвищення їх усвідомленості, самодостатності, спокою, енергійності, ентузіазму та креативності, а також націленість на взаємодопомогу в колективі.

Німецька ігрова фірма Wooga вважає за краще не створювати конкурентне середовище, видаючи дорогі подарунки найкращим співробітникам у кінці

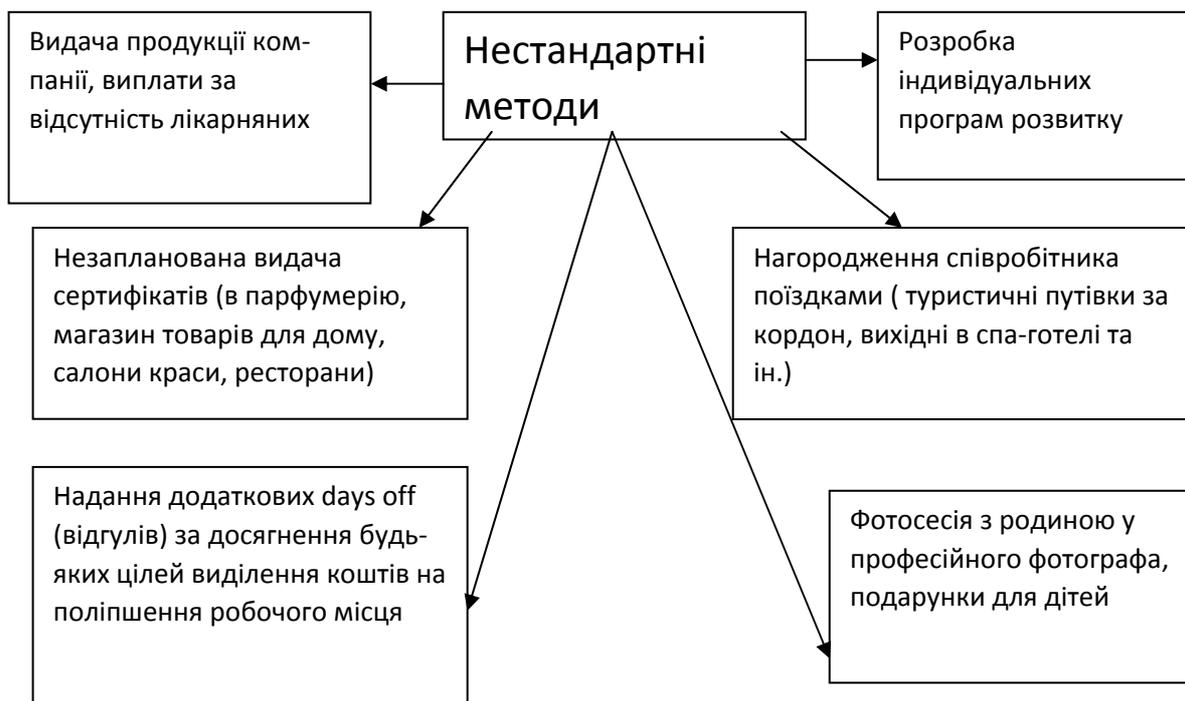

Рис. 1. Нестандартні методи мотивації, що використовуються на українських підприємствах

року. Замість цього компанія витрачає гроші на спільні обіди й вечірки. Такі заходи допомагають пізнати один одного й розвивають командний дух у колективі, вважають топ-менеджери Wooga. Ще працівникам оплачують різні навчальні курси й дозволяють самим обставити свої офіси за гроші організації.

Дуже відомим стає спосіб мотивації працівника під назвою «черепашки – forever», або «отримай скунса». Суть методу мотивації полягає в тому, що найгірший працівник місяця отримує живу черепашку або фотографію скунса з автографом генерального менеджера компанії. До черепахи додають інструкцію з догляду за нею, і працівник, який отримав тваринку, протягом місяця зобов'язаний піклуватися про неї. При цьому залишати черепаху вдома на маму чи бабусю не вийде – черепашка повинна жити на підприємстві. Такий спосіб мотивації підійде не всім, тому що працівник може сприйняти цей метод мотивування як особисту ганьбу, але те, що це діє успішно продемонстровано на практиці української компанії «ВВН Україна» [3].

Деякі приклади нестандартних методів мотивації, що застосовуються на підприємствах України зображено на рис 1.

Нестандартна мотивація є дієвим методом утримання людей в організації та іноді є більш ефективною в порівнянні зі стандартною. Утім, зауважимо, що, будуючи систему мотивації, керівник повинен пам'ятати, що не можна мотивувати всіх працівників однаково.

Отже, система мотивації трудової діяльності на підприємстві відіграє одну з провідних ролей з усіх внутрішніх факторів, що впливають на розвиток підприємства, організації. Саме правильне стимулювання робітників і вдале мотивування до виробничої діяльності дає внутрішній так званий, поштовх для більш ефективного виробництва та зрештою більш ефективного функціонування підприємства. На сьогодні не існує єдиної системи мотивації трудової діяльності на виробництві, кожне підприємство самостійно обирає свої методи мотивації, враховуючі наявні можливості, передовий досвід, економічну ситуацію. У певних державах, особливо розвинутих, нематеріальна мотивація навіть більше цінується, ніж матеріальна. В Україні більше цінується матеріальна мотивація, а деякі керівники до сьогодні використовують традиційні методи мотивування праці, які не завжди відповідають вимогам ринкової економіки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондар В. Мотивація як чинник підвищення ефективності управління: поняття та основні принципи / В. Бондар // Наукові записки. Серія «Культура та соціальні комунікації» / За заг. ред. канд. філос. наук, доц. Л.В. Квасюк. – Острого: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2009. – Вип. 1. – С. 255-261.
2. Васюта В.Б. Сучасна система трудових показників на підприємстві / В. Б. Васюта, Т. В. Чечіль // Ефективна економіка. – 2014. – № 12. – Режим доступу до журналу: <http://www.economy.nayka.com.ua>.

3. Єсінова Н. І. Правильна мотивація – шлях до успіху / Єсінова Н. І., Петленко К. Ю. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://elib.hduht.edu.ua/bitstream>

4. Зайцев Н. Л. Экономика промышленного предприятия / Н. Л. Зайцев. – М. : ИНФРА-М, 2009. – 357 с.

5. Колот А. М. Мотивація, стимулювання й оцінка персоналу / А. М. Колот. – К. : КНЕУ, 2008. – 224 с.

6. Лещенко Л. О. Мотивація праці як фактор підвищення прибутковості виробництва / Л. О. Лещенко // Ефективна економіка. – 2016. – № 4. – Режим доступу до журналу:

<http://www.economy.nayka.com.ua>.

7. Мескон М. Основы менеджмента / М. Мескон, М. Альбер, Ф. Хедоури. – М. : Дело, 2007. – 360 с.

8. Сметанюк О. А. Поняття мотивації та стимулювання трудової діяльності / О. А. Сметанюк, Роча Хорхе Густаво Дельгадо // Економічний простір. – 2014. – № 86. – С. 206-213.

9. Шафранська Т. Ю., Основні види мотивації працівників / Т. Ю. Шафранська, О. В. Коломієць [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/10_DN_2013/Economics/10_133226.doc.htm.

УДК:339.138:659.1

СТЕЦКО С. О.

МОРОЗ В. О.

Наук. керівник: **Скуба Т. В.**, канд. екон. наук

ЖФ КІБІТ, м. Житомир

ОСНОВНІ ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ЗАСТОСУВАННЯ РЕКЛАМНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Розвиток нашої країни супроводжується якісними змінами у всіх галузях суспільного життя. Не стали виключенням і рекламні технології. Рекламистам, психологам і маркетологам доводиться робити поправки на нову культуру споживання, яка широко застосовується в розвинених країнах та набуває поширення в Україні. Вимоги, що висуваються сьогодні до рекламних стратегій і продуктів, істотно зросли. Комерційний ринок став більш примхливим і конкурентоспроможним. Він грає за жорсткими правилами і використовує нові інструменти рекламних просувань і маркетингових комунікацій.

Традиційна реклама сьогодні все менше цікавить користувача. Тому компанії намагаються шукати нові, нестандартні способи впливу на аудиторію. Ці заходи багато в чому носять комплексний характер, тобто дозволяють переслідувати кілька цілей. Це вже не рекламні повідомлення, а цілі рекламні технології. Тому здається необхідним відмітити основні способи застосування найбільш вживаних технологій.

Однією з цікавих сучасних технологій в галузі реклами є VTL акції. На відміну від ATL реклами – традиційної реклами, що показується по телебаченню, в газетах тощо, VTL технології реклами використовуються безпосередньо в місцях продажів. Можна виділити дві причини популярності VTL-акцій. По-перше, споживач все менше вірить прямій рекламі, і все більше – своїм відчуттям. А промо-акції як раз надають таку можливість. По-друге, VTL дозволяє виділити товар в загальній масі, серед широкого асортименту в магазині.

Інша оригінальна рекламна технологія – графіті. Це різні зображення і слова, які малюються на традиційно нерекламних носіях – парканах, асфальті тощо. Основними перевагами є незвичність і привабливість. На них люди однозначно звернуть увагу, адже на традиційних носіях рекламні повідомлення відчувають конкуренцію з боку інших рекламних повідомлень – утворюється такий собі рекламний фон і одне повідомлення губиться серед інших. У разі ж графіті такої конкуренції, як правило, немає. Також цей вид реклами практично ніяк не регламентується, дуже важко знайти її реального автора.

Не поступається популярністю технологія – директ-маркетинг, мережевий маркетинг, директ-мейл. Це навіть не зовсім рекламна технологія, а швидше технологія просування товарів. Однак вона несе в собі й рекламні функції. У її основі лежить особисте спілкування продавця та покупця. Як правило, сьогодні споживач не довіряє прямій рекламі, а ось думці людини, яку знає особисто, довіряє більшою мірою. Перевага цього способу – очевидна – у споживача виникає більше довіри до товару при персональному зверненні. Недолік також дуже істотний – така реклама досить вартісна, адже потрібно звертатися до кожного окремого клієнта (що може бути вельми проблематично для великої компанії, що й змушує їх вибудовувати мережі продажів).

Цікавою рекламною технологією є бренд-маркетинг. Інтернет надає нові способи рекламування бренду. Наприклад, потенційні покупці продукції «Nike» можуть використовувати спеціальний онлайн-тренажер, що імітує біг і лише потім придбати товар. Або, наприклад, покупці квартири можуть

подивитися її 3D версію, онлайн підібрати собі шапери та меблі. Безумовно, це робить інтернет-рекламу більш ефективною, оскільки у користувача з'являється можливість протестувати товар, а власним відчуттям він, поза всяким сумнівом, довіряє більше [2].

Ще одна можливість для використання інтернет-технологій в рекламі – це банерна реклама. Банер найчастіше містить гіперпосилання на сторінку рекламодавця. Він досить яскравий, помітний, тому користувач у будь-якому випадку зверне на нього увагу. Переваги банерів, як і всієї інтернет-реклами, в можливості її гнучкого регулювання. Зокрема, можна призупинити показ банерів у певний час, заборонити показувати їх знову тому користувачеві, який їх бачив, показувати банери з певною інтенсивністю та на певній групі серверів. Основна перевага методу – досить велика кількість людей піддаються спокусі та переглядають рекламу, а недоліком є те, що зрозумівши обман, дуже швидко підуть із рекламного сайту. Однак рекламу вони все одно побачать, і вона закріпиться в їхній свідомості [2].

Рекламною технологією можна вважати також корпоративний сайт компанії. Як правило, в сучасних умовах сайт фірми для потенційного споживача – це хороша можливість отримати інформацію про компанію, саме на її сайт в першу чергу заходить людина. Тому хороший сайт – це те ж саме, що і вдале перше враження. Крім того, це гарна можливість надати споживачеві більше інформації про свій продукт, у такій кількості, в якому її можна передати в традиційному рекламному повідомленні.

Не поступається своєю популярністю так звана крос-реклама – це перетин інтересів декількох рекламодавців в одній рекламі. У рамках крос-реклами можуть просуватися два і більше різних товари, так

чи інакше пов'язаних між собою. Основна перевага такої реклами – по-перше, в економії коштів на неї, а також і об'єднанні інтересів кількох виробників. Проблема такої реклами – «перетягування ковдри», коли кожен з рекламованих брендів намагається бути згаданим у такій рекламі значно частіше, проявити себе яскравіше, цікавіше. Іноді в крос-рекламі зустрічаються інтереси не двох виробників, а одного виробника і однієї медійної компанії.

І, нарешті, ще одна вкрай популярна рекламна технологія – product placement. Йдеться про згадування товару в книзі, фільмі або іншому культурному творі. Безсумнівна перевага цього в тому, що споживач не сприймає нагадування про товар в якості реклами, а вважає його елементом літературного твору. Крім того, найменування рекламованої марки може згадуватися не тільки в тексті твору, а й навіть в його назві.

Слід зазначити, поява мережі Інтернет та її подальший розвиток внесли зміни в сучасний погляд на засоби реклами та комунікації, адже являє собою нове комунікаційне середовище, відмінне від традиційних засобів масової інформації [1, с. 58].

Отже, число різноманітних рекламних технологій надзвичайно велике, і вдалося перерахувати далеко не всі з них. Таким чином, у будь-якої компанії, при розробці рекламної політики, існує можливість підібрати те, що потрібно саме для цієї компанії та відповідає її потребам і її рекламному бюджету.

ЛІТЕРАТУРА

1. Деменков М. Інтернет-технології в обслуговуванні клієнтів банку /М. Деменков // Банківська справа. – 2009. – № 1. – С. 58-64.
2. Школа рекламіста [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.advertiser-school.ru/>.

УДК:612.821: 339.138

ШЕСТОПАЛ О.

Науч. руководитель: *Игнатенко О. В.*, канд. психол. наук
КИБиТ, г. Киев

ПСИХОФИЗИОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ НЕЙРОМАРКЕТИНГА В БИЗНЕС КОММУНИКАЦИЯХ И ПРИНЯТИИ РЕШЕНИЙ

Нейромаркетинг – это новое направление маркетинговых исследований, которое изучает процессы в мозге человека, во время выбора и покупки товара. Многие мировые компании часто обращаются к нейромаркетингу при создании новой продукции. Нейромаркетинг помогает определить, какой цвет, дизайн, вкус помогут привлечь внимание потребителя и подтолкнуть на покупку товара.

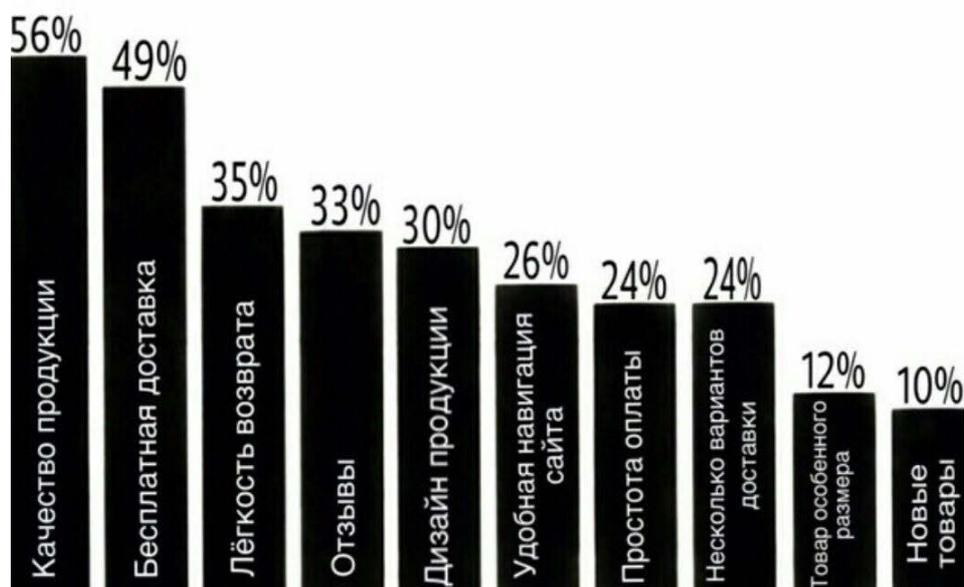
Нейромаркетинг позволяет узнать, как потребитель относиться к товару еще до того, как сам человек осознал это. Маркетологи мечтают найти кнопку «Покупаю!» и надеются, что с помощью нейромаркетинга им удастся это сделать [1].

Нейромаркетинг возник в 2004 году вследствие эксперимента американского ученого Рида Монтегю, идею которого ему подсказала дочь. Однажды в школе им задали провести эксперимент, и конечно девочка обратилась к своему отцу. Так как её отец работал в лаборатории, где находились томографы, они решили провести интересный эксперимент, который позволил бы заглянуть в мозг человека и посмотреть на нейропроцессы, которые в нем происходят [2]. Объектом исследования стали два конкурента: газировки Coca-Cola и Pepsi. В 1975 г. компания Pepsi уже проводила эксперимент, чтобы определить, какой напиток является более популярным. Исследование было проведено в виде тестирования на улицах города. На стенде стояли два стакана наполненные газировкой, в одном стакане была Coca-Cola, а в другом – Pepsi, но опрашиваемые не знали, где что находится. После обработки результатов оказалось, что Pepsi одержала победу. Рид Монтегю и его дочь решили провести такой эксперимент, но только с помощью томографа. Эксперимент состоял из двух этапов. На первом этапе испытуемые пробовали газировки, не зная, что есть что. В это же время можно было наблюдать, какие процессы происходили в мозге человека. Человеческий мозг имеет так называемую зону «вознаграждения» и в тот момент, когда эта зона активизируется человек испытывает удовольствие. Так вот, после первого этапа было замечено, что наибольшее удовольствие респонденты получали, когда пили именно Pepsi. На втором этапе респонденты знали, какой напиток они пьют и даже могли видеть логотип бренда. Результат был невероятным. Большинство людей выбирали Coca – Cola [2].

Айтрекинг (eye-tracking) – является одним из самых эффективных методов нейромаркетинга. Он появился в 30-х годах XX в. Это метод, который позволяет наблюдать, записывать и фиксировать движение глаз человека, а также определить, какие элементы больше всего привлекают и задерживают внимание человека. Айтрекинг можно проводить как в лабораториях, так и в полевых условиях с помощью специальных очков. Зачастую в лабораториях используют стационарный айтрекер, который подсоединен к компьютеру. Айтрекинг используют большое количество компаний-гигантов. Например, компания Google использует этот метод и проводит эксперименты с айтрекингом и даже обладает патентом на применение этого метода с очками Google Glass [3].

Поскольку мозг обрабатывает визуальную информацию в 60 тыс. быстрее, чем текстовую, то грамотный выбор цвета повышает лояльность и узнаваемость бренда. Большинство людей – визуалы. Зная это, маркетологи оказывают большое влияние на потребителей через зрение. Поэтому дизайн, упаковка и грамотно подобранные цвета являются признаком успеха компании. Для создания логотипа эффективно использовать яркие цвета – красный, желтый, зеленый, так как они сразу привлекают внимание потребителей. Яркие цвета используют такие успешные компании как: Lays, McDonalds, Pringles, Coca-Cola и многие другие. Отдельного внимания заслуживает красный цвет. Как сказала Николас Коро – специалист в сфере нейромаркетинга: «Красный цвет – единственный цвет, который не переворачивается в хрусталике, а значит опережает другие цвета и их восприятие, вносится в мозг локомотивом и кричит: «Эгегей, я здесь!». Ярким примером подтверждения этого факта является компания Coca – Cola. [1].

Цвет устанавливает очень сильную эмоциональную связь с брендом. Не так давно Tiffany & Co провели эксперимент в котором участвовали шесть женщин, каждой из них подарили пустую коробочку от Tiffany голубого цвета, но женщины не знали, что в коробочках ничего нет. В этот момент исследователи измеряли сердцебиение и давление испытуемых. Сердечный ритм женщин вырос на 20 %. Примечательно то, что коробочка была просто голубого цвета, без логотипа бренда [4].

Существует большое количество экспериментов, которые доказывают, что рептильный мозг принимает участие в принятии решений. Рептильный мозг, или «старый» мозг – это часть головного мозга человека, которая принимает во внимание информацию с неокортекса и лимбической системы, но является фактическим активатором принятия решений.

В своей книге «Как работает мозг» ученый Лесли Харт утверждает: «Сейчас существует множество свидетельств того, что «старый» мозг является главным в определении того, какая сенсорная информация отправится в новый мозг и какие будут приняты решения».

Ниже приведен график факторов, которые влияют на решение покупателя о покупке товара (см. рис.).

Как мы видим, наиболее важным фактором является качество продукции (50%), наименее важным – наличие новых товаров (10%) [5,7].

Ежегодно на создание рекламных кампаний тратятся баснословные суммы. Огромное количество таких кампаний неспособны завоевать внимание потребителей. Причина этого – использование привычных подходов к тестированию и прогнозированию эффективности рекламных методов. Но не всегда при использовании этих методов потребитель может дать достоверную информацию. Именно нейромаркетинг доказал, что существуют методы, которые позволяют исследовать человеческий мозг во время принятия решений или покупки товара. И результаты таких исследований будут достоверными. Но мнения на счёт этого разделились, некоторые

считают, что использование методов нейромаркетинга является неэтичным, так как исследователи имеют доступ к подсознанию человека, к информации, которую потребитель не в состоянии скрыть. Но с другой стороны, он помогает компаниям улучшить свою продукцию, делая товар привлекательнее и тем самым увеличивая продажи. Каковыми будут последствия использования нейромаркетинга однозначно сказать нельзя, это покажет только время [6].

ЛИТЕРАТУРА

1. Нейромаркетинг или как завладеть мозгом покупателя? [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://texterra.ru/blog/neuromarketing-ili-kak-zavladet-mozgom-pokupatelya.html>.
2. Солодихина А. Нейромаркетинг / Анна Солодихина // ПостНаука [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://postnauka.ru/video/73113>.
3. Eye Tracking — Окулография [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.seoboosting.ru/wiki/usability/eye-tracking>.
4. Принципы нейромаркетинга: Последовательность обязательств Окулография [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://medium.com/neuromarketing-russia>.
5. Ренвуазе П., Морен К. Тренинг по нейромаркетингу. Где находится кнопка «Купить» в сознании покупателя?. – М., 2016 – 224 с.
6. Нейромаркетинг для увеличения прибыли и продвижения бренда [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://neurotrend.ru/posts/426>.
7. Что влияет на решение человека совершить покупку в интернет-магазине? [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://lpgenerator.ru/blog/2014/05/09/chto-vliyaet-na-reshenie-cheloveka-sovershit-pokupku-v-internet-magazine/>.

УДК 658

СТЕРНАТ І. Ю.

ТЕРЕХОВА Л. В., канд. філос. наук

КІБІТ, м. Київ

КОНЦЕПТ ІНАКШОСТІ ЯК ОСНОВА БРЕНДУ ЛЬВОВА

Сьогодні за Львовом закріпилася репутація культурної столиці України. Велика кількість пам'яток архітектури, вишукані музейні колекції, різноманітна історична традиція, збагачена поліетнічністю багатьох поколінь його мешканців, численні музичні фестивалі, – здавалося б у істинності такого твердження – годі й сумніватися. Проте не всі вважають це очевидним. У медіа почастишали звинувачення в тому, що статус культурної столиці поставив такі виклики, до яких місто та його мешканці виявилися не готовими. Наприклад, українська письменниця Галина Пагутяк обурюється несмаком візуального простору, засиллям сувенірних крамниць: «Бідний маленький Львів! Забудований до нестями однаковісінькими багатоповерхівками і торговими центрами, заповнений дерев'яними халабудами для китайських сувенірів та їдла, травмований невибагливими туристами, які саме таким уявляють собі європейське місто... Місто, яким торгують, і задля цього Мадам вбирає його як хвойду в блискітки і пластик. Іноземні туристи дійсно такого не бачили – доступність Львова, де по суті жоден музей не видимий, зате в очі лізуть професійні зебраки...» [3]. В ім'я справедливості варто сказати, що алгоритм звинувачень, який використовує Г. Пагутяк можна почути на адресу кожного міста, облюбованого туристами, а відповідно й шукачами легкої наживи: Амстердама, Брюсселя, Парижа. Основною причиною цих проблем, вважаємо глобалізацію, та притаманну їй уніфікацію простору, стирання кордонів між елітарним і масовим та ін.

Будь-які зміни сприймаються дуже болісно тими, хто пам'ятає «свій» інший міфологічний час – золотий вік. Особливо тяжко сприймаються ці зміни містом, чий образ тривалий час конструювався на ствердженні унікальності, інакшості, шляхетськості. У радянські часи – це було єдине місце в Україні, де можна було почути звертання «пан» та «пані» і це були зовсім не полонізи. Атиповість Львова робила його занадто українським для Польщі й занадто «західним» для всієї іншої України.

Слушними видаються міркування Василя Косіва про те, що бренд Львова – це те, що відчуває кожна окрема людина, думаючи про це місто, емоції, пов'язані з ним, не те, що людина читає або чує, а те, що «відчуває нутром». Тому, вважає В. Косів, важливо знати думки про Львів львів'ян, а особливо – не львів'ян: «Важливо чути відповіді на питання «Чому ви їдете до Львова?», а також – «Чому не їдете до Львова?» [2].

За даними відділу маркетингу управління туризму департаменту розвитку Львівської міської ради середня кількість туристів, які відвідали Львів у 2016 р. зросла до 2,6 млн за рік. Причому 58,7 % цієї цифри – зарубіжні гості з Польщі (22,1 %), Білорусі (7,9 %), Туреччини (7,3 %), Німеччини (3,6 %), США (2 %), Литви (1,6 %), Великої Британії (1,5 %), Чехії (1,2 %) Канади (0,7 %). Для Львова ця цифра є колосальною, проте вона видається несерйозною, якщо порівнювати її із потоком туристів за минулий рік інших європейським міст-брендів: Амстердам – 17 млн осіб, Париж – 16 млн [5]. Жителі обох цих міст так само бідкаються невихованістю, галасливістю туристів, амстердамці обурюються тим, що Квартал Червоних Ліхтарів приваблює людей значно більше, ніж картинні галереї, так само, як львів'яни – непомітно музеїв за популярністю майстерень шоколаду й копалень кави. Проте масштаби трагедії значно перебільшені – зокрема відповідно до вже згадуваної інфографіки, топ-3 активності у Львові: відвідування кнайп і ресторанів (77 %), самостійні прогулянки містом (73 %), відвідування закладів культури (67 %) [4].

Проте культура – це не тільки застигла в мистецтві історія, вона жива. Це про суспільне життя, про практику людської взаємодії.

Сучасний бренд Львова таким чином – багаторівневий. Помилково говорити тільки про туристів, останні кілька років Львів – також потужний ІТ-центр, сюди з'їхалися комп'ютерники не тільки з усіх міст України, а й із-за кордону, середній рівень зарплат у галузі став вищий, ніж у Харкові. Можливо, саме з цим пов'язане зростання кількості туристів із Білорусі – четверта частина трудових ресурсів «ЕРАМ» в Україні зосереджена у Львові. Склад населення змінився у тому числі демографічно, не дивно, що багато людей обирають паби, а не театри (Оперний театр, наприклад, відвідує 31 % туристів).

Культурна столиця пропонує широкий діапазом активностей для людей різних запитів. Навіть у питаннях закладів харчування місто залишилося вірним своєму пргненню до унікальності, витворивши цілу міфологію. Кнайпи Холдингу емоцій "iFest": ресторан «Криївка», «Мазох-safe», Галицька Жидівська кнайпа «Під Золотою Розою», Ресторан-музей «Гасова лампа», «Лівий берег», «Найдорожча ресторація Галичини», «Дім Легенд», «Львівська копальня кави» виснували цілий простір міських легенд, відвідавши їх ті, хто вважає, що не

буває в закладах культури, більше дізнаються про місто

Насправді, ми маємо радіти з того, що туризм в Україні активно розвивається, стає привабливим для іноземців та більш ретельно готувати інфраструктуру для зростання кількості гостей, кваліфікований персонал і самих себе до тих змін, які готує нам сучасне життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Донченко В. Огляд IT-ринку праці : Львів // DOU [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dou.ua/lenta/articles/it-market-lviv/>

2. Косів В. Бренд Львова / Василь Косів // Zahid.net [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

https://zahid.net/brend_lvova_n1189551.

3. Пагутяк Г. Львів уражений чумою. Звідти втікають усі світлі голови й талановиті руки – Пагутяк : блог / Галина Пагутяк // UAINFO [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uainfo.org/blognews/1525065007-lviv-urazheniy-chumoyu-zvidti-vtikayut-usi-svitli-golovi.html?_utl_t=fb

4. Туристи у Львові : інфографіка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://scontent.fiev12-1.fna.fbcdn.net/v/>

5. Скільки туристів втратив Париж? // BBC [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.bbc.com/ukrainian/society/2016/08/160823_paris_less_visitors_az

УДК 339.138

СКИБА Т. В., канд. екон. наук

ЖФ КІБІТ, м. Житомир

ВІРУСНИЙ МАРКЕТИНГ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ СПОСІБ ПРОСУВАННЯ ТОВАРУ

У сучасному світі з появою нових технологій і розвитком науково-технічного прогресу світ почав кардинально змінюватися, а разом з ним і змінилися способи сприйняття, відтворення та передачі інформації. У зв'язку з цим і маркетингові методи не залишилися позаду, а їх кількість помітно розширилася, завдяки, в першу чергу інтернету – всесвітній інформаційній павутині. Одним із таких маркетингових інструментів є вірусний маркетинг, який отримав своє масове поширення за останнє десятиліття.

У роботах В. Байкова, В. Короленко, І. Лилик, Б. Лисак, В. Пилипчука, Н. Ілляшенко В. Тринчук, Ю. Шипуліної досліджено основні тенденції та висвітлено переваги застосування такого специфічного інструменту в Internet-маркетингу, який би активно привертав увагу споживачів і сприяв просуванню товарів до споживача.

Важливість застосування рекламних технологій в економіці взагалі, і в бізнесі зокрема – незаперечна. У позиційній діяльності будь-якої компанії, одним із найважливіших елементів є планування та виконання маркетингової стратегії. До таких стратегій відноситься вірусний маркетинг (Viral Marketing), особливо дієвий в сучасній стадії нестабільного ринку.

Вірусна реклама – це один із основних видів інтернет-маркетингу, в основі якого – принцип поширення рекламної продукції самими споживачами (користувачами), без подальшої участі рекламодавця. Спосіб отримав свою назву через неймовірно велику швидкість поширення рекламної інформації та великих масштабів охоплення цільової аудиторії. Соціальний вірусний маркетинг використовується переважно в інтернеті.

Однак, щоб «вірус» почав успішно поширюватися, йому необхідна форма й початковий «поштовх», який сучасні маркетологи іноді називають «посів». Розробники вірусної реклами, запускають її на популярних серед цільової аудиторії сайтах і ресурсах. До таких відносять: форуми, новинні та інформаційні портали, соціальні мережі й «пабліки», блогерські майданчики, відеохостинги.

Відповідно на рекламному майданчику, формуються види вірусного маркетингу.

Вірусний маркетинг несе в собі всі ті ж цілі та завдання, що й будь-який інший інструмент маркетингових комунікацій. Проаналізуємо основні завдання вірусного маркетингу залежно від ефективності досягнення тієї чи іншої мети за допомогою вірусного контенту:

Розважати. Так, вірусний маркетинг в першу чергу націлений на те, щоб розважати потенційного споживача. «Вірус» повинен бути цікавий вашому цільовому споживачеві, щоб він захотів ним «поділитися» з друзями.

Нагадувати. Це друге завдання, яке можна досягти за допомогою вірусного контенту. Вірус обов'язково повинен містити символіку вашої компанії (бренду), інформацію про продукт.

Інформувати. Ефективно включати інформацію про переваги продукту до вірусної реклами. Але робити це потрібно так, щоб споживач не зрозумів, що це реклама.

Навчати. Можливість навчити користувача правильно використовувати ваш продукт у вірусній рекламі.

Продавати. Так, завдання продати товар реалізується в меншій мірі, але все ж не можна стверджу-

вати, що «вірус» не збільшує продажі. Ще як збільшує, просто трохи менше, ніж таргетингова або телевізійна реклама.

Використання стратегії вірусного маркетингу для популяризації сайту має ряд основних переваг:

1. Економічність. Необхідні одноразові вкладення в створення вірусного контенту, подальше поширення якого здійснюється безкоштовно;

2. Лояльність споживачів. Посилання на цікавий ролик або статтю потенційні клієнти отримують із джерел, яким довіряють (популярні ресурси, друзі, колеги та ін.), що формує позитивне ставлення до торгової марки;

3. Відсутність обмежень. Для вірусного маркетингу можуть використовуватися методи, заборонені в традиційній рекламі, що найбільш актуально для виробників тютюнових виробів або алкоголю;

4. Довготривалий ефект. Активність вірусної реклами зберігається до трьох років.

Вірусний маркетинг – чудовий спосіб просування товару чи послуги, однак, як і будь-який інший, він вимагає чіткого планування, тривалого вибудовування дружніх відносин зі споживачем і розуміння суті проблеми. Часто клієнт, що отримав негативний досвід від використання товару або від неякісного сервісу, не має можливості компенсувати матеріальні витрати чи, принаймні, моральну шкоду. Саме такі люди й поширюють серед свого оточення негативні чутки, що відіграють роль своєрідної антиреклами. А уникнути цього можна в тому

випадку, якщо своє незадоволення будь-який споживач матиме можливість якимось чином висловити співробітникам компанії, наприклад, зателефонувавши на фірму або надіславши повідомлення за допомогою засобів Інтернет тощо.

Коли негатив вдається зняти швидко, імовірність чергових покупок цією людиною товарів чи послуг компанії зростає на 30 %. Уважна реакція у відповідь на скаргу завжди дає позитивний ефект: незадоволений покупець може стати постійним клієнтом, а задоволений – «порадником із бізнесу» - [2, с. 49].

Таким чином, основна перевага вірусних реклам – реальна цінність для споживачів. Споживачі отримують справжнє задоволення від контакту з позитивним рекламним вірусом. Завдяки інтернету, компанія, яка використовує для свого просування вірусний маркетинг отримує величезну можливість розповісти про себе і свої пропозиції.

Використання вірусного маркетингу поступово стає поширеною практикою, яку все частіше використовують багато компаній. У світі існують спеціальні агентства, що спеціалізуються виключно на вірусному маркетингові.

ЛІТЕРАТУРА

1. Матвієв М. Вірусний маркетинг на міжнародному ринку банківських послуг / Микола Матвієв, Ольга Лисюк // Журнал європейської економіки. – 2012. – Т. 11. – № 3. – С. 358-376.
2. Халуєв К. А. Маркетинг банковских услуг через Интернет / К. А. Халуєв // Маркетинг. – 2010. – № 1, – С. 48-51.

УДК 008:327.2+659

ДИАЛЛО С.,

ТЕРЕХОВА Л. В., канд. филос. наук

КИБИТ, г. Киев

РЕБРЕНДИНГ АФРИКИ В ФИЛЬМЕ «ЧЁРНАЯ ПАНТЕРА» MARVEL STUDIOS

Фильмы-экранизации Вселенной MARVEL сегодня находятся на пике популярности. Сюжетная линия, начатая в 2008 г. картиной «Железный человек» сейчас включает в себя уже девятнадцать фильмов (премьера последнего – «Мстители: Война Бесконечности» – состоялась в начале мая 2018 г.). Кроме качественной графики, фирменного юмора, хороших актеров фильма MARVEL отличает чуткое внимание к реальному миру, в котором живут зрители, его насущным проблемам.

Многие относятся к фильмам по комиксам скептически, считая их «недофантастикой» или детскими сказками, хотелось бы подчеркнуть, что такая точка зрения опрометчива. Книжки комиксов о супергероях исполняли в западном обществе важные функции: развлекательную, воспитательную, идеологическую, просветительскую, патриотически формирующую [3]. Киноадаптации этого жанра позволяют добавить еще одну функцию – мировоззренческую. Они помогают переосмыслить наши ценности и изобразить общество, о котором мы мечтаем, изменить стереотипное мышление.

Образ Африки появляется на экранах преимущественно в связи с темой страдания и бедности. Актёры-афроамериканцы в массовом кино часто исполняют роли второго плана, либо появляются в фильмах, где герои действуют командами. А. Заяц приводит статистику 2016 г. по которой «этническим меньшинствам» доставалось лишь 16,7 % главных ролей, на телевидении – 6,5 %, на кабельном – 19,3% [2]. Голливудские продюсеры боятся финансовых рисков, поскольку считают, что фильм с малоизвестными, а тем более не белыми актерами в главных ролях не будет интересен зрителю [10]. Очевидно, по этому такой интересный персонаж как Черная Пантера ждал экранизации 50 лет.

Рискованной по Голливудским меркам решение – в картине очень мало актёров неафриканского происхождения (причем все на второстепенных ролях) – оправдало себя: кассовые сборы «Черной Пантеры» составили 1 млрд 342 млн 680 тыс. долларов [4].

Джамил Смит, анализируя значение фильма для “Time” пришел к выводу, что «Черная Пантера» готова доказать Голливуду, что афро-американские нарративы могут найти отклик у всех аудиторий. И что еще более важно, что создание фильмов о жизни черных является частью того, чтобы показать, что они имеют значение [8].

Африка – является полноценным героем фильма. Мир Ваканды соткан из традиций разных народов и племен Африки: культ предков нигерийской народности йоруба угадывается в дереве предков и общении главного героя Т’чаллы с духом покойного отца [5]. Для картины был искусственно создан вакандийский язык, даже два. Один основывается на символах древнего нигерийского языка нсибиди (секретный язык, основанный на пиктографии), чьи корни относят к IV веку и ранее. Второй вариант вдохновлен китайскими и арабскими иероглифами, письменностью догонов и мурси, пещерными надписями, а также работами художника граффити Ретны, который выводит каллиграфические послания на стенах на смеси азиатских языков. Режиссер хотел получить одновременно традиционно африканский и современный шрифт [1].

Практически во всех цветах и узорах в фильме можно увидеть отголоски культур различных африканских племен. Например, голубые пледы, в которые закутываются пограничники Ваканды, – это фирменная пастушья одежда народа басуто из Лесото. Черно-зеленое платье Лупиты Нионго из сцены в казино покрыто орнаментом, типичным для тканей кенте (ими знаменит этнос ашанти из Ганы). Рут Картер, художник по костюмам, пыталась переосмыслить все многообразие Африки: «Я посмотрела на борцов шестами из племени сурма и на то, как мужчины окутывали ткань вокруг своих тел, и это меня вдохновило. Я посмотрела на туарегов и на то, как они используют прекрасные пурпурные, золотые и серебряные цвета. И я посмотрела на воинов масаев и привнесла их красный цвет в костюмы Дора Миладже, элитных телохранительниц Черной Пантеры» [1]. Саундтрек «Черной Пантеры» по праву может считаться шедевром, среди прочего он включает музыку Гвинеи.

По сюжету фильма Ваканда – высокоразвитая африканская страна, избежавшая колонизации. Своим процветанием и продвинутыми технологиями она обязана вибрианиту – инопланетному веществу, принесенному давным-давно метеоритом [1].

Стиль «Черной Пантеры» относят к афрофутуризму, направлению современной мысли, которое возникло в начале 90-х. Оно характеризуется смешением элементов африканской и афроамериканской культур, обостренным вниманием к трагическому опыту представителей негроидной расы,

насилно вивезених з Африки в Новий Світ, інтересом к науцной фантастике и роли темнокожих в будущем [1].

Карвел Уоллес считае «Черную Пантеру» абсолютно знаковим событием: «Фильм Райана Куглера – яркое переосмысление того, что чернокожие аме- риканцы лелеют веками – Африка как мечта о на- шей целостности, величии и самореализации [9].

Ваканда не идеальная страна – она квинтэссенция всего самого яркого в разных культурах Африки. Для Западного зрителя – это совершенно неожиданный поворот. Все то, что кажется фантастическим и нарочито эстетским, на самом деле оказывается древней- шими традициями. Это позволяет по-новому взгля- нуть на страны и культуры Африки, увидеть их истинную красоту.

Исполнительница роли возлюбленной и соратни- цы короля Ваканды Лупита Нионго выразила эту идею так: «Художественный аспект этой картины просто завораживает, для меня это было изображени- ем того, как могли бы выглядеть государства в Афри- ке, если бы им дали развиваться своим чередом» [1].

Статистика пока недоступна, но по нашему мне- нию, количество желающих посетить страны Афри- ки в этом году, должно увеличиться в несколько раз. Таргетированная реклама уже предлагает туры в На- мибии и Гану те, кто ищет информацию о фильме.

ЛІТЕРАТУРА

1. Afrofuturizm Ваканды. Как создавался стиль «Черной Пантеры» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://moviez.su/39505-afrofuturizm-vakandy-kak-sozdavalsya-stil-chnoy-pantery.html>
2. Заяц А. Кинословарь: Интолерантный Голливуд / А. Заяц // Film.ru [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.film.ru/articles/kinoslovar-intolerantnyy-gollivud>
3. Терехова Л. В. Складнощі екранізацій. Зміна наративу в фільмах за коміксами “MARVEL” у першому 20-річчі XXI ст. / Л. В. Терехова // Мільйон історій: поетика пригод у літературі та медіа: [зб. наук. матеріалів конференції (Бердянськ, 22-23 вересня 2016)]. – Бердянськ: БДПУ, 2016. – С. 160-162.
4. Black Panther // IMDb [Electronic resource]. – Access mode: <https://www.imdb.com/title/tt1825683/>.
5. Gill J. I. Ancestors Change Constantly: Subversive Religious Colonial Deconstruction in the Religion of Black Panther / Jon Ivan Gill // Journal of Religion & Film: 2018. – Vol. 22 ; Iss. 1 [Electronic resource]. – Access mode: <https://digitalcommons.unomaha.edu/jrf/vol22/iss1/38/>
6. Krishnamurti S. Dialectics of tradition and memory in Black Panther / Krishnamurti Sailaja // Journal of Religion & Film. – 2018. – Vol. 22 : Iss. 1 [Electronic resource]. – Access mode: <https://digitalcommons.unomaha.edu/jrf/vol22/iss1/44>.
7. Marvel Comics Encyclopedia. – New York, 2002. – 240 p
8. Smith J. The Revolutionary Power of Black Panther / Jamil Smith // Time [Electronic resource]. – Access mode: <http://time.com/black-panther/>.
9. Wallace C Why ‘Black Panther’ is a Defining Moment to Black America / Carvell Wallace // The New York Times Magazine. – Feb. 12, 2018 [Electronic resource]. – Access mode: <https://www.nytimes.com/2018/02/12/magazine/why-black-panther-is-a-defining-moment-for-black-america.html?smid=tw-share>.
10. White R. T. I Dream a World: Black Panther and the Re- Making of Blackness / Renйe T/ White // New Political Science. – 2018. – №40:2. – P. 421-427.

ЗМІСТ

ПСИХОЛОГІЯ: ПРАКТИЧНІ ТА ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

БАБЕНКО А. М., БУЛАВІНОВ А. Б., КУЗНЕЦОВА О. Ю., НАЗАРЧУК М. В., ХРАПАЧЕВСЬКА В. О. Проблема дослідження міжособистісних стосунків у студентському колективі	3
БРИЖНИК В. М. Генеза авторитарної влади як одна з тем гуманістичного психоаналізу у Еріха Фрома	5
ГАРАЕВА Д. Г. «Вакцинація – не личное дело»: роль медиа в родительском прийнятті решень в епоху інформаційного общества	7
ГЛАЗГОВА Д. Професійне становлення фахівців-психологів у розрізі профільного навчання	8
ГОРБАТЮК Ю. П., МИЦЕНКО Д. В., СИМОН Д. Г., РОМАНОВА А. С. Особистісні детермінанти навчальної успішності студентів	10
ГРИДКОВЕЦЬ Л. М. Особистісні кризи професійної реалізації особистості	12
ЄВДОКИМОВА Д. О. Використання арт-терапії для зниження рівня тривожності	14
ЗАКРЕВСКАЯ Е. А., ГНАТЮК С. А. Стратегия поиска работы для молодого специалиста	15
НЕВСТРУЕВА Т. Исследование стереотипных мифологических представлений современных женщин	18
СЕЛЕЗНЁВ Д. А. Мотивационный аспект при занятиях спортом у мужчин и женщин в период поздней юности и первого зрелого возраста	20
ШКРЕБТІЄНКО Л. П. Аналіз стану вихованості патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку засобами художньої літератури	21
ІГНАТЕНКО О. В. Особливості організації соціально-психологічного тренінгу як засобу корекції психосоціального розвитку у підлітково-юнацькому віці	22

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

ВААН V. A. Problems of The Theory of Computational Complexity	24
ВАНАЦЬКИЙ Д. І. Соціальна інженерія	26
ГАЙДУК С. С. Python у навчанні програмуванню	27
ДЗІСЬ М. С. Історія виникнення IT-галузі	28
КЛОЧКО О. В. Система науково-організаційного і технологічного забезпечення електронних ресурсів	29
КОНЦЕБА С. М., ОЛЯДНІЧУК Н. В., ПІДЛУБНА О. Д. Інформаційні системи й технології в обліку розрахунків за виплатами працівникам	33
ЛЯСКОВСЬКИЙ О. С. Еволюція графічного моделювання в комп'ютерних іграх	34
СТАВИЦЬКИЙ О. В. Проблема забезпечення інформаційної безпеки країни	35
СКУРТОЛ С. Д. Використання інформаційних технологій при моделюванні точки беззбитковості виробництва	37
ГРОМ А. І. Облік праці та її оплати в інформаційній системі підприємства	38

СУЧАСНЕ СУСПІЛЬСТВО ТА НОВИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР

БІРЧЕНКО В. Л. Інноваційні методи розв'язування задач із сучасним студентом	40
БЕСЕДІНА Г. О. Значення людини й суспільства в практико орієнтовних підходах	41

БОЙЧЕНКО М. І. Колективна дія під кутом зору системного підходу	42
ВИШНЕВСЬКА Н. М. Використання інтерактивних форм проведення занять для підвищення якості підготовки фахівців	44
ГРУШЕВСКАЯ С. А. Стратегии обучения выпускника ВУЗА как профессионала на рынке труда	45
ГРУШКО Н. І. Design-thinking на заняттях із української мови для іноземців	46
ЗАДОРЖНИЙ Б. А., СОЛОВЕЙ Є. О. Онлайн-курси як тенденція сучасної освіти	47
КАЩУК К. М. Інноваційні підходи у викладанні бізнес-планування менеджерам	49
КУЗНЄЦОВ В. Р. Гра як метод навчання	50
КУЛИКОВИЧ В. І. Студент-исследователь-профессионал: опыт факультета принттехнологий и медиакоммуникаций БГТУ	51
МИЦЕНКО Д. В. Категоріальний апарат та основні етапи розвитку компетентісно-орієнтованої освіти	53
МОСІЙЧУК І. В. Сучасні методи викладання у вищій школі	56
ПРИШВА О. І. Застосування новітніх технологій навчання під час вивчення дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)»	57
ПИШНОВА Л. В., МУЛЯР І. А. Ігри як один із важливих методів навчання іноземним мовам	59
ТАРАСОВА Ю. В. Використання мультимедіа під час викладання дисциплін природничого циклу	60
ЧУГАЄВСЬКА С. В. Інноваційні підходи до викладання «Статистики» у форматі викликів сучасності	61
ЧИГИР Є. С., КАНИГІНА В. І., ТЕРЕХОВА Л. В. Майбутнє освіти: онлайн чи офлайн?	63

ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОСТІ

АЈАУІ О. D. Photography in Nigeria as Business and Art	65
АНЩЕНКО Г. Ю., ПІДЛУБНА О. Д. Удосконалення обліку грошових потоків підприємств	66
БЕЗПРОЗВАННА А. О. Інноваційний потенціал Житомирської області в контексті Україна Інноваційна	68
ВДОВИЧЕНКО А. О. Сучасні тенденції розвитку фрілансу	70
ВДОВИЧЕНКО О. В. Удосконалення фінансових механізмів інвестиційного забезпечення збалансованого регіонального розвитку	74
ГРОМ А. І. Нормативно-правове регулювання обліку розрахунків оплати праці	76
ЗАПАДНЮК Ю. В., АРКУША Д. О. Заробітна плата України за видами економічної діяльності	77
KARPOVA T. S. Rating Systems: The Way of Assessment The Financial Position and Regulation of Banks Activity	79
КОВАЛЬ О. О., СТАШКО В. В. Сутність амортизації, види нарахування та перспективи розвитку обліку амортизації	81
КОЗЛОВСЬКИЙ П. А. Бюджетні механізми фінансування розвитку об'єднаної територіальної громади	82
КОНЦЕБА С. М. Прогнозування обсягів виробництва насіння соняшника в Черкаській області за допомогою часових рядів	83
КУЗЬМИНЕЦКАЯ А. В. Влияние культуры народов ханты и манси на экономику Ханты-Мансийского автономного округа – Югра	85
МАТВІЙЧУК О. О. Міжбюджетні відносини	86
МИРОНЕНКО М. Ю. Механізм формування ресурсної бази комерційних банків	87
МИХАЛЕНКО А. М. Банковские металлы в Украине: современное состояние и тенденции развития	92

МОМОНТ Т. В. Сучасні проблеми контролю грошових потоків суб'єктами господарювання	94
НИКИФОРУК О. І., СТАСЮК О. М. Проблеми залучення транзиту на ринку залізничних перевезень України	96
НИКИФОРУК О. І., ЧМИРЬОВА Л. Ю. Механізми державно-приватного партнерства для інфраструктурних проектів	99
НІКІТЧИНА О. В. Основні аспекти соціальної політики держави та регулювання рівня життя населення	102
САВЧУК Д. О., ЄРМАКОВА І. О. Енергозбереження як фактор розвитку Житомирського регіону	103
СІНЬКЕВИЧ С. Нормативно-правова база обліку грошових коштів	105
СКУРТОЛ С. Д. Ризики автоматизації обліку	106
УМАНЕЦЬ Л. В. Державний фонд регіонального розвитку в системі фінансового забезпечення територіальних громад	107
ЮХИМЧУК Ю. Стартап – нова форма початку бізнесу: проблеми та перспективи розвитку в Україні	109
ЯЩУК Т. О. Кредитні механізми фінансування місцевого економічного розвитку	111

ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ Й МАРКЕТИНГУ

АНІЩЕНКО Г. Ю. Обліково-аналітичне забезпечення управління підприємствами	113
БОРИСОВА В. Исследование виртуальной культуры в системе менеджмента	114
ДУБРАВСЬКА Н. М. Формування активної комунікативної позиції менеджерів туристичної індустрії в умовах профільного навчання	116
КРИВОРУЧКО В. В. Відповідальне підприємництво й розвиток культури: «Агенти змін»	118
ЛЕФЛЕР Л. В. Напрями підвищення ефективності мотиваційної політики в медичному закладі	120
ЛІСТРАТЕНКО О. В. Леверидж управління первинної ланки виробництва й ефективність підприємства	122
ЛЯСКОВСЬКИЙ О. С. Удосконалення корпоративного управління	123
МАЗАНЮК О. О., ТОЛКАЧ О. С. Ідентифікація основних проблем розвитку підприємств в Україні: інноваційно-технологічний вимір	124
МАРИНИЧ В. А. Управління виробничими ресурсами в аграрному секторі України	128
НЕКРАСОВА Г. Ю., БОНДАР І. А. Управлінський облік витрат на виробництво продукції	129
ПОКЛІЩЬКА С. А. Управління виробничими запасами підприємства	130
ПОЛІЩУК Т. О. Сучасні аспекти туристичного менеджменту Провансу (Франція)	131
РУДКІВСЬКИЙ О. А. Інформаційні системи управління проектами	133
СОКОЛЕНКО М. Використання сучасних мотиваційних механізмів: зарубіжний досвід	134
СТЕЦЬКО С. О. МОРОЗ В. О. Основні переваги та недоліки застосування рекламних технологій	137
ШЕСТОПАЛ О. О. Психологические основы нейромаркетинга в бизнес коммуникациях и принятии решений	139
СТЕРНАТ І. Ю., ТЕРЕХОВА Л. В. Концепт інакшості як основа бренду Львова	141
СКИБА Т. В. Вірусний маркетинг як ефективний спосіб просування товару	142
ДИАЛЛО С., ТЕРЕХОВА Л. В. Ребрендинг Африки в фильме «Чёрная Пантера» <i>Marvel Studios</i>	144

КИЇВСЬКИЙ ІНСТИТУТ
БІЗНЕСУ та ТЕХНОЛОГІЙ

III-IV РІВЕНЬ АКРЕДИТАЦІЇ

WWW.KIBIT.EDU.UA

ВПЕВНЕНІСТЬ І ДОВІРА

- ENTREPRENEURSHIP
- ВЕБ-РОЗРОБКА
- КОМП'ЮТЕРНА ІНЖЕНЕРІЯ
- МЕНЕДЖМЕНТ
І АДМІНІСТРУВАННЯ
- ОБЛІК І АУДИТ
- ОПЕРАЦІЙНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ
- ПСИХОЛОГІЯ
- ПСИХОЛОГІЯ БІЗНЕСУ
- СОЦІАЛЬНА РОБОТА
- ФІНАНСОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ
- ЦИФРОВА ЕКОНОМІКА

(044) 432 6469

(044) 353 4242

WWW.KIBIT.EDU.UA